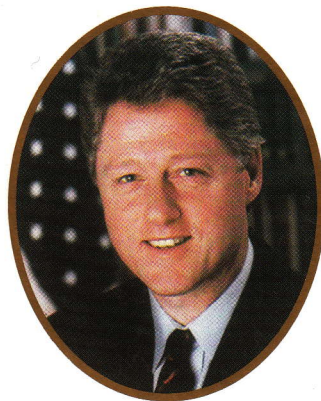

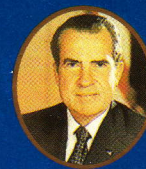
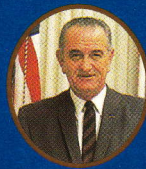
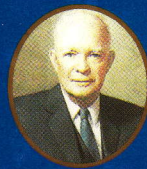
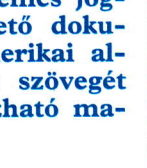
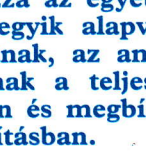
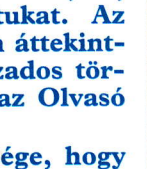
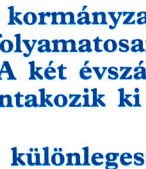
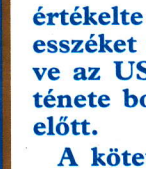
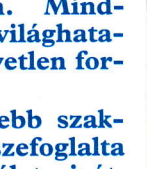
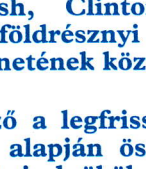
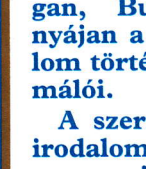
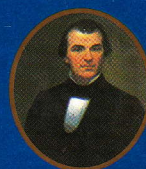
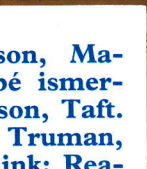
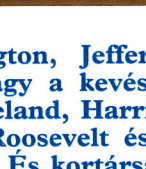
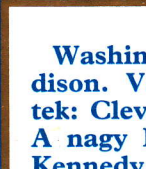
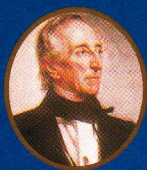
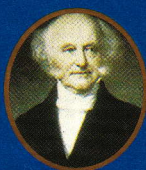
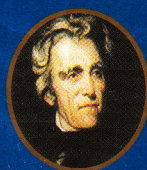
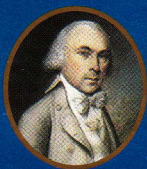
Hahner Péter

Az Egyesült Államok elnökei

MAECENAS
TÖRTÉNELEM
KÖNYVEK

Washington, Jefferson, Madison. Vagy a kevésbé ismertek: Cleveland, Harrison, Taft. A nagy Rooseveltt és Truman, Kennedy. És kortársaink: Reagan, Bush, Clinton. Mindnyájan a földrésznyi világhatalom történetének közvetlen formálói.

A szerző a legfrissebb szakirodalom alapján összefoglalta az amerikai elnökök életrajzát, értékelte kormányzatukat. Az esszéket folyamatosan áttekintve az USA két évszázados története bontakozik ki az Olvasó előtt.

A kötet különlegessége, hogy tartalmazza az egyetemes jogtörténet egyik alapvető dokumentumának, az amerikai alkotmánynak a teljes szövegét eredetiben és megbízható magyar fordításban.

ISBN 9639025801

9 789639 025806

Hahner Péter

**Az
Egyesült Államok
elnökei**

Hahner Péter

Az
Egyesült Államok

elnökei

Fedéltipográfia: *Szakálos Mihály*

© Hahner Péter, 1998

Hungarian edition

© by Maccenas Könyvek, Budapest, 1998

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	9
Bevezetés	
Az elnöki hatalom az Amerikai Egyesült Államokban	13
<i>I. Az „alapító atyák” nemzedéke (1789–1825)</i>	29
GEORGE WASHINGTON	34
JOHN ADAMS	42
THOMAS JEFFERSON	48
JAMES MADISON	56
JAMES MONROE	64
<i>II. Jacksoni demokraták és whigek (1825–1861)</i>	71
JOHN QUINCY ADAMS	76
ANDREW JACKSON	82
MARTIN VAN BUREN	90
WILLIAM HENRY HARRISON	94
JOHN TYLER	98
JAMES K. POLK	104
ZACHARY TAYLOR	110
MILLARD FILLMORE	116
FRANKLIN PIERCE	120
JAMES BUCHANAN	126
<i>III. A polgárháború nemzedéke (1861–1897)</i>	131
ABRAHAM LINCOLN	136
ANDREW JOHNSON	144
ULYSSES S. GRANT	150
RUTHERFORD B. HAYES	158
JAMES A. GARFIELD	164
CHESTER A. ARTHUR	168
GROVER CLEVELAND	172
BENJAMIN HARRISON	180

<i>IV. A hódító és progresszív Amerika elnökei (1897–1921)</i>	187
WILLIAM MCKINLEY	190
THEODORE ROOSEVELT	196
WILLIAM HOWARD TAFT	204
WOODROW WILSON	210
<i>V. A prosperitás, a válság és a második világháború elnökei (1921–1945)</i>	219
WARREN G. HARDING	222
CALVIN COOLIDGE	228
HERBERT HOOVER	234
FRANKLIN D. ROOSEVELT	240
<i>VI. A hidegháború elnökei (1945–1989)</i>	251
HARRY S. TRUMAN	254
DWIGHT D. EISENHOWER	260
JOHN F. KENNEDY	268
LYNDON B. JOHNSON	274
RICHARD M. NIXON	282
GERALD R. FORD	292
JIMMY CARTER	298
RONALD REAGAN	304
<i>VII. Az ezredvég elnökei (1989–2001)</i>	311
GEORGE BUSH	314
BILL CLINTON	320
Az USA alkotmánya és kiegészítései	327
Ajánló bibliográfia	359

ELŐSZÓ

Ekönyv kettős céllal és két olvasói csoportnak készült. A történészek számára röviden összefoglaltam az amerikai elnökökkel kapcsolatos, legfontosabb adatokat, bibliográfiai tudnivalókat, valamint elérhetővé akartam tenni számukra az alkotmánynak és kiegészítéseinek angol és magyar nyelvű szövegét. A nem történészek jóval nagyobb csoportja számára olvasmányos, rövid és lehetőleg érdekes portrékat szerettem volna felvázolni a világ egyik meghatározó jelentőségű nagyhatalmának vezető tisztviselőiről, azzal a céllal, hogy e portrékkal vázlatos áttekintést adjak az Egyesült Államok két évszázadának politikai történetéről, s egyúttal kedvet ébresszek az egyes elnökök életrajzaival, valamint az Egyesült Államok történetével való alaposabb ismerkedésre.

Az adatokat a bibliográfiában felsorolt amerikai kötetekből gyűjtöttem össze. Mivel az amerikai történelem a világ egyik legjobban dokumentált, feltárt és feldolgozott története, különösebb gondjaim csak az elnökválasztások népi szavazatainak összesítésével akadtak: ezeknek két-három vagy több végeredményét is megtaláltam, amelyek ezres nagyságrendben különböztek egymástól. Mivel azonban amúgy is az elektori szavazatok a döntőek (s ezek pontosan megállapíthatóak), jobb megoldás híján (és több amerikai kézikönyv szerkesztőjének a példáját követve) a *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970* (Az Egyesült Államok történelmi statisztikája a gyarmati időktől 1970-ig, 1975) és az évente kiadott *Statistical Abstract of the United States* (Az Egyesült Államok statisztikai adatai) című kötetekben megjelent összeállításokat vettem fel e kötetbe. Az adattárakban a nevek után zárójelben feltüntetett évszámok az alelnökök és államtitkárok esetében a hivatali időszakot, családtagok esetében pedig természetesen a születést és a halálozást jelzik. Amikor egy hivatalnok neve után nem szerepel évszám, ez azt jelenti, hogy a teljes elnöki időszak alatt ő töltötte be azt az állást. Az alelnökből elnökké „előlépett” személyiségeknek már nincs alelnökük: ilyenkor a Szenátus ideiglenes (*pro tempore*) elnöke lép a helyükre, akit a Szenátus többségi pártja jelöl ki azon személyek közül, akik a leg-hosszabb ideje, folyamatosan szenátorok. Az ilyen személyiségek adat-

tárában nem tüntettem fel újra azon elnökválasztás eredményeit, amelyen alelnökké választották őket, ez elődjük adattárában megtalálható. Az amerikai politikai rendszer általános sajátosságairól az első fejezetben, az egyes pártok arculatáról és politikai céljairól az elnöki nemzedékeket ismertető, összefoglaló fejezetekben lehet rövidebb ismertetéseket olvasni.

A felvázolt portrékkal arra törekedtem, hogy a legfrissebb feldolgozások következtetéseit tárjam az olvasók elé. Talán sikerül elosztatnom, vagy legalább meggyengítenem több évtized Amerika-ellenes propagandájának a következményét, azt az előítéletet, mely szerint az amerikai elnökök többsége ravasz, önző, korrupt, hódító célokat képviselő, veszedelmes személyiség volt. Kelet-Közép-Európából nézve inkább jó szándékú, tisztességes és olykor végtelenül nehéz politikai problémákkal küszködő embereknek tűnnek. Akadnak köztük rendkívüli jellemek, történelemformáló egyéniségek, középszerű, hivatásos politikusok és persze gyenge, határozatlan és befolyásolható személyiségek is, akik bizonyos helyzetekben rossz döntéseket hoztak. Korrupt, cinikus vagy embertelen politikusok azonban nincsenek közöttük.

Az amerikai történészek gyakran készítenek listákat a legjobb és legrosszabb elnökökről. Általában Washington, Lincoln és Franklin Delano Rooseveltt áll az ilyen listák élén (különböző sorrendben), Pierce, Buchanan, Grant, Harding és Coolidge nevét pedig a listák végén találhatjuk. Theodore Rooseveltet, Wilsont, Jacksont és Trumant szokták a „csaknem nagy” elnökök között számon tartani. A magam részéről nem sok értelmét látom az efféle rangsorok készítésének. Nyilvánvaló, hogy Lincoln sikeresebb elnök volt, mint Benjamin Harrison, de vajon milyen kritériumok alapján lehet tudományos igénygel összehasonlítani különböző korokban élő, különböző körülmények között tevékenykedő és különböző elveket valló politikusokat? A listák alapján többet tudunk meg a sorrendet felállító történészekről, mint a listán szereplő elnökökről. Ahogy telik az idő, a történelmi perspektíva változásával más és más szempontok alapján ítéljük meg őket, de ritka az olyan elnök, akit akár az azonos korban élő történétírók is egységesen értékelnének. Akadnak olyanok, akiket egyesek félistenként tiszteltek, mások szerint azonban alaposan eltúlozták jelentőségüket. Más elnököket a kortársaik megvetettek, az utókor viszont jobb véleménnyel van róluk. Egyesek olyan rövid ideig kormányoztak, hogy szinte lehetetlen megítélni tevékenységüket. Ha alaposabban megismerkedünk a sikeresnek tartott személyiségek életével, kiderülhet, hogy a szerencsének nagy szerepe volt a nekik tulajdonított eredmények elérésében, a tehetségtelenség, s tehetetlen-

nek tartott politikusokat pedig olykor olyan körülmények készítették passzivitásra, amelyekkel leghíresebb utódaik vagy elődeik sem tudtak volna megbirkózni. Az értékelés aktusa természetesen nem szűrhető ki a történész munkájából, e kisebb terjedelmű kötetben azonban inkább az egyes elnökök tevékenységének ismertetésére törekedtem, és nem jellemük elbírálására vagy történelmi jelentőségük megítélésére.

Könyvem szövegének olvasását nem akartam jegyzetekkel megnehezíteni: ez ebben az esetben felesleges tudálékoskodás lett volna. Az elnökök életrajzai ugyanis (talán Jeffersoné kivételével) nem önálló kutatásokon alapultak, hanem más történészek összefoglaló tanulmányain. Az a néhány idézet, amelyeket e rövid életrajzokba beilleszthettem, az amerikai történelem leggyakrabban emlegetett kijelentései, szinte valamennyi feldolgozásban megtalálhatóak, akárcsak a terjedelmesebb történelmi kézikönyvekben.

Nem az Egyesült Államok teljes történetének a feldolgozására, hanem elnökeinek a bemutatására törekedtem, s bár remélem, hogy sikerült többé-kevésbé átfogó képet nyújtanom az ország két évszázadának történelméről, fontos gazdasági, társadalmi és kulturális jelenségeket csak rövid utalások formájában említhettem meg. Akit ezek a jelenségek érdekelnek, lapozza fel a bibliográfiában felsorolt könyveket.

Felhívom az olvasók figyelmét arra is, hogy ez a könyv nem az amerikai–magyar kapcsolatok történetét ismerteti, aki erre kíváncsi, csalódní fog. Megpróbáltam kellő figyelmet szentelni az amerikai elnökök közvetlenül Magyarországgal kapcsolatos döntéseinek és intézkedéseinek, ezek száma azonban rendkívül csekély, hiszen a nemzeti és globális problémákra figyelő washingtoni vezetőket csak kivételes pillanatokban foglalkoztathatta egy távoli, kelet-közép-európai ország sorsa. Felesleges és értelmetlen lenne méltatlankodnunk emiatt.

Ha az olvasóközönség kedvezően fogadja könyvemet, s a kiadó is így látja jónak, az újabb amerikai elnökök megválasztása után, pár év múlva talán új, bővített kiadása is megjelenhet. Ezért arra kérem a figyelmesebb olvasókat, hogy ha bármilyen téves adatot találnak a kötetben, a szerkesztőség címén írják ezt meg nekem, hogy az esetleges későbbi kiadásokban kijavíthassam a hibákat. Segítségüket előre is köszönöm.

Végezetül szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik segítettek munkámat, és kedvet csináltak a folytatásához. Ezek közül először a kiadót kell megemlíteni, melynek vezetője és munkatársai az anyagi kockázattól sem visszariadva vállalkoztak e kötet megjelentetésére. Köszönet illeti tanítványaimat, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem hallgatóit érdeklődésükért és figyelmükért: tőlük kaptam kedvet

azon előadásokhoz, amelyekből e kötet megszületett. Külön köszönettel tartozom mindazoknak, akik lehetővé tették számomra a megfelelő szakirodalom beszerzését: az ajánlásban megemlített amerikai barátainak, Irene és Frank N. Schubertnek, valamint a Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészkar Könyvtára könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó munkatársainak, az ELTE BTK Központi Könyvtára Amerikai Gyűjteménye, továbbá az egykori Amerikai Követségi Könyvtár, a mai Információs Szolgálat munkatársainak, Szilágyi Ágotának és Keve Ildikónak. Köszönet illeti Zentai Balázst, a számítógéppel kapcsolatos problémáim megoldásáért, és feleségemet, Pordány Saroltát, mert türelmes és megértő támogatása nélkül ez a könyv sem készülhetett volna el.

Bevezetés

AZ ELNÖKI HATALOM AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Az elnöki hatalom kialakulása

A függetlenségi háború (1775–83) során az amerikai államok fő célja a minél nagyobb szabadság és a központi hatalom minél nagyobb korlátozása volt. Az Egyesült Államok első alkotmánya ezért, amelyet *A Konföderáció Cikkelyeinek* neveztek (a Kongresszus 1777-ben fogadta el, és 1781-től 1789-ig volt érvényben), mindössze egy egykamarás kongresszust állított az államszövetség élére. E kongresszusnak a külügyek irányítása, az indiánok felügyelete, a közös pénz- és mértékrendszer kialakítása, a vitás kérdések rendezése és a postaszolgálat fenntartása volt a feladata. E feladatok ellátását azonban csaknem lehetlenné tette az a tény, hogy a kongresszus törvényeket nem alkothatott, adókat és vámokat nem vethetett ki, és ezért nagyobb hadsereget sem tudott felállítani.

A győzelem után hamarosan kiderült, hogy a szabadság biztosítása során lemondtak mindazon előnyökről, amelyeket az erős központi hatalom nyújthat. Az európai nagyhatalmak nem tartottak tiszteletben egy olyan államot, amely nem rendelkezett hadsereggel: Nagy-Britannia északon, Spanyolország pedig délen tartott megszállva olyan területeket, amelyekhez az amerikaiak szerint nem volt joguk. Az államadósság kamatai vészesen növekedtek, az ország hitele megsemmisült, a háború idején kiadott kontinentális kötvények értéke rohamosan csökkent, az államokat elárasztotta az értéktelen papírpénz. Amikor pedig Massachusetts nyugati részén Daniel Shays vezetésével 1786-ban fellázadtak az eladósodott farmerek, a konzervatívabb, gazdagabb és tekintélyesebb amerikaiak némi túlzással úgy érezték, hogy az általános anarchia fenyegető veszélyét kell elhárítaniuk.

Virginia kezdeményezésére 1787. május 25-én Philadelphiában összegyűlt tizenkét állam ötvenöt küldötte *A Konföderáció Cikkelyei* felülvizsgálatának céljával, majd úgy döntöttek, hogy inkább egy teljesen új alkotmányt állítanak össze, amelyet az államok speciális ratifikáló konvenciói fogadhatnak el vagy utasíthatnak vissza. Ez az Alkotmányozó

Konvenciónak nevezett gyűlés hozta létre 1787. szeptember 17-re az Egyesült Államok mindmáig érvényben lévő, vagyis a világ leghosszabb ideje lényegileg változatlanul működő alkotmányát. Ezt a rendkívüli sikert valószínűleg annak tulajdoníthatjuk, hogy az „alapító atyák” egy elveiben határozott, részleteiben azonban rugalmasan újrainterpretálható politikai rendszert vázoltak fel, s elfogadták egyik társuk, John Dickinson tanácsát: „*Csak a tapasztalat vezéreljen bennünket! Az ész félrevezethet!*” Ezzel természetesen nem a racionalitást tagadták meg, hanem az ideális megoldások helyett optimális és pragmatikus célok elérésére törekedtek. 1787 végétől minden államban megindult a küzdelem az új alkotmány ratifikálásáért, s a gazdagabb, műveltebb és politikailag tehetségesebb kisebbség aktív fellépésével 1788 júniusára sikerült elérni, hogy kilenc állam ratifikálja az új alapdokumentumot. Életbe léptetéséhez ez elegendő is volt (erre 1789-ben került sor), s a többi négy állam hamarosan csatlakozott.

Az új alkotmány legszembeötlőbb újdonsága az volt, hogy erős központi kormányzatot állított fel. A törvényhozó hatalmat egy kétkamarás Kongresszus kezébe adta, amelynek felsőházába, a Szenátusba minden állam törvényhozása két-két szenátort delegál (hogy a nagyobb államok ne szavazhassák le a kisebbeket), alsóházába, a Képviselőházba pedig az államok népességétől függően választanak képviselőket (hogy a kisebb államok se szavazhassák le könnyűszerrel a nagyobbakat). E Kongresszusnak már joga volt adók és vámok kivetésére, s olyan törvények alkotására, amelyek kötelező érvényűek valamennyi állampolgár számára. Az igazságszolgáltató hatalom élére a Legfelsőbb Bíróság kilenc bírája került, a végrehajtó hatalmat pedig egy közvetett úton megválasztott elnökre ruházták. A képviselők két, az elnökök négy, a szenátorok pedig hat évig töltik be hivatalukat, hogy ne lehessen a közhangulat pillanatnyi változásai szerint lecserélni az egész kormányzatot.

Az alkotmányt megfogalmazó „alapító atyák”-ra nyilvánvalóan nagy hatást gyakoroltak a 17–18. század legnagyobb politikai és jogi gondolkodói: a hatalmak szétválasztásának fontosságát hangsúlyozó John Locke és Montesquieu, valamint a „fékek és ellensúlyok” (*checks and balances*) jelentőségét kiemelő Bolingbrooke és Blackstone. Ez utóbbi alapelv azt jelenti, hogy valamennyi legfelsőbb kormány szerv ellenőrizheti és korlátozhatja bizonyos mértékben a másik két kormány szerv tevékenységét. Bár a Kongresszus fő feladata a törvényhozás, az elnöki ki nevezések szenátusi megerősítésével vagy elutasításával, valamint az elnöki vétó elutasításával szerepet kap a végrehajtásban, s törvényszékek felállításával vagy az elnök vád alá helyezésével pedig igazságszolgáltatá-

si feladatot is ellát. Bár a Legfelsőbb Bíróság fő feladata a törvények értelmezése és az igazságszolgáltatás, mégis ellenőrizheti a törvényhozás és a végrehajtás intézkedéseit. Bár az elnök fő feladata a törvények végrehajtása, törvénykezdeményezési jogával és vétójogával élve befolyásolhatja a törvényhozó szerv, a bírák kinevezésével és a kegyelmezéssel pedig az igazságszolgáltatás működését. Az elnöki hatalom életre hívása során az alkotmányt megfogalmazó „alapító atyák” valószínűleg New York kormányzójának a helyzetére gondoltak: ez volt az egyetlen kormányzó, akit nem a törvényhozás, hanem a lakosság választott, s azt sem korlátozták, hányszor lehet újraválasztani.

Az elnöki hatalomról az alkotmány II. cikkelye rendelkezik. Kimondja, hogy olyan személy lehet elnök, aki amerikai állampolgár, 35. évét betöltötte és 14 éve az Egyesült Államok területén él. Hivatalát négy évig viselheti (az újraválasztásról nem esik szó). Az alelnökkel együtt négyéves időtartamra választják meg az elektorok, s minden állam anynyi elektort választ, ahány képviselőt és szenátort küld a Kongresszusba. Elhalálozás, elmozdítás, lemondás vagy munkaképtelenség esetén az alelnök veszi át a helyét. Szolgálatáért tiszteletdíjban részesül, s hivatalba lépése előtt az alábbi esküt teszi le: *„Én, ünnepélyesen esküszöm (vagy fogadom), hogy az Egyesült Államok elnökének tisztét híven gyakorlom, s legjobb képességeim szerint fenntartom, megőrzöm és megvédelmezem az Egyesült Államok alkotmányát.”* Az elnök a szárazföldi és tengeri haderők főparancsnoka, kegyelmi joga van, ő irányítja a külügyeket, ő nevezi ki a főtisztviselőket, nagyköveteket és főbírákat, a Szenátusnak azonban kétharmados többséggel meg kell erősítenie a főbírák kinevezését és a nemzetközi szerződéseket. Speciális ülésre hívhatja össze a Kongresszust, s el is napolhatja üléseit, ha a két kamara nem tud meg egyezni az elnapolásban. Szükséghelyzetben rendkívüli hatalmat is gyakorolhat. *„Árulás, vesztegetés és egyéb súlyos bűnök és vétségek esetén”* pedig el kell mozdítani hivatalából.

Ezenkívül az I. cikkelyből megtudhatjuk, hogy az alelnök a Szenátus elnökének tisztségét tölti be, de csak akkor szavazhat, ha a szavazatok egyenlően oszlanak meg. Az elnök ellen a Képviselőház emelhet vádat (*impeachment*), s az eljárást a Szenátus folytathatja le. Az elnök megvétózhatja a törvényeket, de ha az új tárgyalás során mindkét kamara kétharmada mégis elfogadja a törvényjavaslatot, abból törvény lesz. Az elnök a vásárnapokat nem számítva tíz napot kap a törvényjavaslatok elfogadására, ezután azok törvényerőre emelkednek, kivéve azt az esetet, ha a Kongresszus e tíz napon belül elnapolja üléseit. Ez a későbbiekben lehetővé tette az úgynevezett „zseb-vétó” (*pocket veto*) alkalmaz-

zását: így nevezik azt az eljárást, amikor az elnök a Kongresszus elnapolása előtti tíz napon belül nem vétőz meg és nem is ír alá egy törvényjavaslatot.

A 18. század végén igen sokan úgy vélték, hogy olyan nagy hatalmat ruháztak az Egyesült Államok elnökére, amely alkalomadtán veszélyeztetheti a függetlenségi háború során kivívott szabadságot is. Ezeket a személyeket és csoportokat az egyéni és állami jogokat védelmező, Jogok Törvénye néven emlegetett, első tíz alkotmánykiegészítéssel nyugtatták meg.

Az elnöki hatalom átalakulása

1845-ig nem volt országosan elfogadott elnökválasztási időpont: a Kongresszus 1792-ben csak arról hozott határozatot, hogy a megválasztott elektorok december első szerdáján ülnek össze, és adják le szavazataikat az elnökre és az alelnökre. Az elektortestület megválasztására az ezt megelőző harmincnégy nap folyamán bármikor sor kerülhetett, az időpont kijelölését az államokra bízták. A visszaélések megakadályozására azonban 1845-ben a Kongresszus elfogadta azt a törvényt, mely szerint az elektortestületek megválasztását az egész országban az elnökválasztás éve novemberének első hétfőjét követő kedden kell végrehajtani. Azért kedden, mert tekintettel voltak azon vallási csoportok tagjaira, akik nem szívesen választanak vagy utaznak vasárnap, s a választás helyére való utazáshoz is szerettek volna egy napot biztosítani. Az „első hétfőjét követő kedd” kifejezést azért iktatták be a törvénybe, mert ha a hónap első napja kedd, ezzel kényelmetlenséget okoztak volna az üzletembereknek, akik a hónap első napján elfoglaltabbak, mint más napokon. 1872-ben a Kongresszus úgy döntött, hogy a kongresszusi képviselőket is ezen a napon kell megválasztani, majd a szenátorok népi választásának 1913-as bevezetése után, 1914-től a szenátorokat is ezen a napon választják.

Mindössze négy későbbi alkotmánykiegészítés érintette az elnöki hatalmat.

Az 1804-ben életbe lépő XII. alkotmánykiegészítés rendelte el, hogy külön szavazólapon kell megjelölni, kit kívánnak elnökké és kit alelnökké megválasztani. Korábban ugyanis a második legtöbb szavazatot kapott elnökjelölt lett az alelnök, s ezzel lehetővé vált, hogy az Egyesült Államok két főtisztviselője különböző pártokhoz tartozzon, mint például Adams és Jefferson 1797 és 1801 között. (Az „alapító atyák” ugyanis nem vették figyelembe a pártok kialakulásának a lehetőségét.)

Az 1800-as választáson a túlságosan is fegyelmezett republikánus elektorok pontosan egyforma mennyiségű szavazatot biztosítottak pártjuk két jelöltjének, Jeffersonnak és Burrnek, ezért a Képviselőháznak kellett eldönteni, melyikük legyen az elnök. E kiegészítés módosította az alkotmány II. cikkelye 1. §-a harmadik bekezdésének előírásait: ha az elektori szavazatok többséget egyik jelölt sem éri el, ezentúl nem a legtöbb szavazatot elérő öt, hanem csak három elnökjelölt között dönt a Képviselőház, államonként egy-egy szavazattal.

Az 1933-ban életbe lépő XX. alkotmánykiegészítés megrövidítette az elnökválasztás és a beiktatás közötti időtartamot. A beiktatás március 4-éről átkerült január 20-ára. (Ha ezek a napok vasárnapra estek, a beiktatásra a következő napokon került sor.) A második időszakra meg nem választott, s ezért meggyengült pozíciójú elnök néhány hónapos (a választástól utódja beiktatásáig tartó) kormányzását a múlt század közepétől „béna kacsa” (*lame duck*) elnökségnek nevezik. (Állítólag a tönkrement alkuszokról mondták Angliában, hogy úgy vánszorognak ki a tőzsdéről, mint egy béna kacsa.)

Az 1951-től érvényes XXII. alkotmánykiegészítés mondta ki, hogy mindenkit csak két alkalommal lehet elnökké választani. Azt is hozzátették, hogy aki két évnél hosszabb ideig tölti be egy másik megválasztott személy helyett az elnökséget, az már csak egy elnökválasztáson indulhat. Ezzel gyakorlatilag tíz évre maximálták az elnöki időszakokat. Korábban e kérdést törvényesen nem rendezték, de mivel George Washington csak két elnöki időszakot vállalt, ezt a precedenst 1940-ig valamennyi utóda tiszteletben tartotta. Franklin Delano Roosevelt a második világháború válságára hivatkozva választották meg harmadszor és negyedszer is, de sokan úgy vélekedtek, hogy előrehaladott betegsége miatt már nem volt képes megfelelő döntéseket hozni.

Az 1967-ben érvénybe lépő XXV. alkotmánykiegészítés az alelnöki hivatal betöltéséről rendelkezett. Legfontosabb előírása az volt, hogy az alelnöki tisztségre annak megüresedése esetén az elnök jelölhet ki valakit, feltéve, hogy jelölését mindkét kamara többségi szavazattal megerősíti. E kiegészítés következtében válhatott Gerald Ford az Egyesült Államok első „kinevezett” elnökévé – vagyis olyan államfővé, aki nem választás útján került hivatalába.

Bár jogi szempontból az elnöki hatalom helyzete nem sokat változott az alkotmány megfogalmazása óta, politikai szempontból rendkívül jelentős változásokon ment át. Az elnökség hatalma és befolyása általában a háborús időszakokban és a külpolitikai válságok idején növekedett meg, míg a békésebb fejlődés időszakaiban visszaszorult.

Washington pénzügyminisztere, Alexander Hamilton politikai tehetségének, Jefferson pedig pártvezetői mivoltának köszönhetően a törvényhozásban is vezető szerepet játszott. 1808-tól azonban a Kongresszus vonta befolyása alá az elnököket. Az elnökjelöltek személyét a pártok kongresszusi tagjainak szűk körű bizottságai, az úgynevezett *caucus*ok határozták meg, az elnökök kénytelenek voltak olyan személyiségeket választani kabinetjeikbe, akik biztosítani tudták számukra a Kongresszus támogatását, s a kabinet ülésein szavazattöbbséggel döntöttek. Ennek a helyzetnek a jacksoni demokrácia mozgalma vetett véget: Andrew Jackson erélyes, személyes elnöki hatalmat valósított meg, s az 1830-as évektől már nem a *caucus*-ok, hanem a pártok elnökjelölő konvenciói határozták meg, milyen jelöltek és programok között választhatnak a szavazópolgárok. Jackson utódai ismét átengedték hatalmuk nagy részét a Kongresszusnak. Lincoln elnök a polgárháború körülményeire való hivatkozással rendkívül nagy mértékben megnövelte a végrehajtás hatalmát: gyakran előbb hozott döntéseket, és csak utólag kérte ezek megerősítését a Kongresszustól.

Lincoln utóda, Andrew Johnson éles politikai küzdelembe bocsátkozott a Kongresszussal, és vád alá helyezték. Ezután a 20. század elejéig ismét a törvényhozó hatalom szerepe nőtt meg, és Cleveland kivételével az elnökök megelégedtek a törvények engedelmes végrehajtásával. McKinley és Theodore Rooseveltt változtatott ezen a helyzeten, s a progresszív reformok és megnövekedett nemzetközi szerepvállalás korában újra az elnökök váltak a kormányzat vezető tisztviselőivé. Az 1920-as években egy rövid időre ismét passzívabb elnökök kerültek a kabinet élére, Franklin Delano Rooseveltt kormányozta őta viszont az elnök a törvényhozásban is vezető szerepet játszik. Az Egyesült Államok egyre aktívabb külpolitikai tevékenysége, valamint a rendelkezésre álló erőforrások, adminisztratív ügynökségek és kommunikációs lehetőségek sokasodása következtében az elnöki hatalom folyamatosan növekedett.

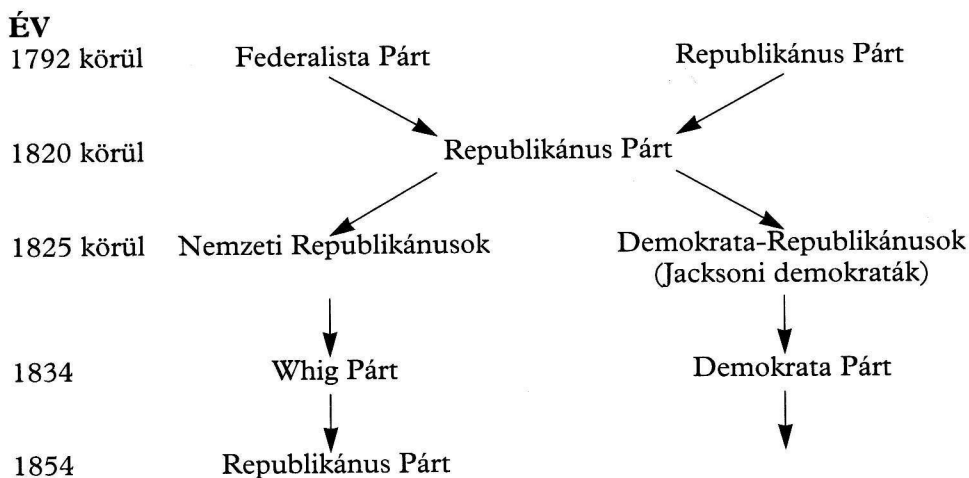
A Legfelsőbb Bíróság csak ritkán került konfliktusba az elnökökkel, a végrehajtást érintő ügyekben általában illetéktelennek nyilvánította magát. Csak Jefferson és Franklin Delano Rooseveltt kormányozása idején került sor élesebb összecsapásra a végrehajtó és igazságszolgáltató hatalom legfelsőbb képviselői között.

A 20. század elején, a progresszív mozgalom nyomán alakult ki az előválasztások gyakorlata. Az eljárás bevezetői szerint nem szabad a pártfőnökökre bízni, kiket jelölnek elnöknek és a különböző hivatalokra, hanem az egyes államok lakosságát kell megkérdezni, kit kíván támogatni. Az előválasztások idejét és módját az állami törvényhozások

határozzák meg. Először Floridában (1901) és Wisconsinban (1905) mérték fel előválasztással az egyes elnökjelöltek népszerűségét. 1916-ra már 26 államban tartottak elnöki előválasztásokat, de ennek ellenére 1920-ban mégis a politikai vezetőknek kellett eldönteniük, kit érdemes támogatni az elnökjelöltek között. Az előválasztásoknak az az előnye, hogy a választó kifejezheti véleményét, segítségükkel fel lehet mérni az egyes elnökjelöltek támogatottságát, az előválasztásokon aratott győzelmek azonban egyáltalán nem jelentenek választási győzelmet.

Az államok többségében kialakult választási eljárásoknak volt egy előre nem látott következményük is, amelyre az „alapító atyák” nem gondolhattak: a kétpártrendszer kialakulása. Az elnökválasztáson ugyanis a választópolgárok az egyes elnök- és alelnökjelöltek elektortestületeire szavaznak, az eredmény azonban nem az arányos, hanem a többségi képviseleti rendszer szerint alakul ki. Amelyik elektortestület több szavazatot kap, az rendelkezik az állam valamennyi elektori szavazatával (ami azonos a képviselők és a szenátorok számának összegével). Bár nemegyszer megtörtént (a 19. században 22 alkalommal!), hogy egy állam elektortestületének tagjai végül is különböző jelöltekre szavaztak, a győztes elektortestületek leggyakrabban természetesen saját elnökjelöltjükre adják le az állam összes elektori szavazatát. Az ilyen többségi képviseleti rendszer pedig kedvez a minél nagyobb választási szövetségek kialakulásának, mert a kisebb csoportok szavazatai elvesznek. Ezt a jelenséget egyes politológusok „Máté-effektusnak” nevezik, arra a bibliai idézetre utalva, mely szerint *„akinek van, annak adatik..., de akinek nincs, az is elvételik tőle, amije van.”* (Máté evangéliuma, 13:12) Annak a csoportnak lehet reménye a győzelemre, amely minél több más csoporttal lép szövetségre. Az a párt számíthat a győzelemre, amelynek a legtöbb államból sikerül begyűjtenie az elektori szavazatokat, tehát a nagy pártok mindent megtesznek pártszervezeteik valamennyi államban történő kiépítéséért. A 19. században kétszer is felbomlottak a kialakult kétpártrendszerek (1820 körül a Federalista Párt, az 1850-es években pedig a Whig Párt felbomlásával), az elnöki hatalomnak azonban volt akkora vonzereje, hogy megszerzése érdekében a legellentétesebb csoportok is egyesítsék erejüket, és így újra meg újra két óriási párt induljon harcba a hatalomért.

A főbb pártok átalakulásai

(1. ábra)

Az elnöki hatalom napjainkban

Az elnök egyszerre államfő és kormányfő, egyszerre tölt be olyan szerepet, mint az alkotmányos monarchiák uralkodói, és mint a parlamentáris demokráciák miniszterelnökei.

Államfőként szimbolikus megtestesítője az ország legfelsőbb hatalmának. Ő képviseli országát külföldön, és ő fogadja a Fehér Házban a külföldi nagyköveteket. A felmérések szerint hivatali idejének 15-20%-át szertartásokon, nemzeti ünnepeken, megemlékezéseken tölti. Még a baseballszezon megnyitásakor is ő dobja el az első labdát. Az élethossziglani uralkodókkal ellentétben viszont hivatalából vádemeléssel eltávolítható, és csak két négyéves időszakban, vagy maximum tíz éven át töltheti be azt.

Az elnök ugyanakkor a végrehajtó hatalom irányítója, ő a kabinet elnöke. A legtöbb miniszterelnökkel ellentétben nem tagja a törvényhozásnak, hatalma nem függ a törvényhozók többségének egyetértésétől. Ő nevezi ki a végrehajtó hatalom valamennyi hivatalának és ügynökségének vezetőit, s valamennyi szövetségi főtisztviselőt. Rendkívül sok hivatalnok áll a rendelkezésére: a szövetségi hivataloknak mintegy hárommillió alkalmazottjuk van.

Az 1939-ben létrehozott Elnöki Végrehajtó Hivatal 1600 személyt alkalmaz, és éves költségvetése 100 millió dollár körüli. Egyik legfontosabb testülete az 1947-ben megalakított Nemzetbiztonsági Tanács, amely biztonsági és külpolitikai ügyekben segíti az elnök munkáját.

Az ettől független kabinetet 14 miniszter alkotja. Neve az olasz „szobácska” (*cabinetto*) szóból származik, s eredetileg privát találkozóhelyet jelentett. Tagjai, a miniszterek (az amerikai angol nyelvhasználat szerint: *secretaries*, vagyis titkárok) nem lehetnek a Kongresszus tagjai. Ők az elnök kinevezettjei, csak neki felelősek, s az új elnök beiktatásával általában távozni kényszerülnek. Ha az új elnök az elhalálozott elődjét felváltó alelnök volt, akkor persze gyakran megtörtént, hogy meghagyta hivatalaik élén az elődje által kinevezett minisztereket. Néha az alelnököt és az ENSZ-nagykövetet is meghívják a kabinet üléseire. Jelentősége és szerepe változó: egyes elnökök (Wilson, Franklin D. Roosevelt, Kennedy, Lyndon B. Johnson és Nixon) csak ritkán hívták össze kabinetjüket, s a Nemzetbiztonsági Tanács létrehozása óta a kabinetek inkább csak belügyekkel foglalkoznak.

A minisztériumokon kívül különböző hatáskörökkel felruházott, ötvenegynéhány úgynevezett „független végrehajtási ügynökség”, „független szabályzó bizottság” és a kormány által szponzorált vállalkozás működik: a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA), az Államközi Kereskedelem Bizottsága, a Szövetségi Kereskedelem Bizottsága, a Polgárjogi Bizottság, a Nemzeti Légügyi és Űr-Igazgatóság (NASA), a Békehadtest, az Egyesült Államok Fegyverzet-ellenőrzési és Lefegyverzési Ügynöksége, az Információs Hivatal, a Nemzeti Tudományos Alapítvány, az Egyesült Államok Információs Ügynöksége, Postaszolgálat stb. Mindezek vezetőit az elnök nevezi ki, egyeseket le is válthat, mások kinevezése élethossziglani.

Az elnök a külügyminiszterrel együtt a külügyek irányítója, ők felelősek az Egyesült Államok más nemzetekkel kialakított viszonyáért, a külföldön tartózkodó amerikaiak és az országban tartózkodó külföldiek biztonságaért. Rendszeres kapcsolatot tart más államfőkkel, a Washingtonba delegált diplomáciai testületekkel, a Szenátus kétharmadának egyetértésével szerződéseket köthet, nagyköveteket nevezhet ki, s bizonyos esetekben csúcstalálkozókat rendezhet. „Végrehajtói egyezményt” is köthet más országok kormányaival, s ezeket az egyezményeket nem kell a Szenátussal megerősíttetni. A második világháború után az elnökök a kommunizmus feltartóztatását tekintették elsődleges külügyi feladatuknak, ennek összeomlása után hangsúlyosabbá vált a nemzetközi gazdasági kapcsolatok irányítása. Olykor az úgynevezett „végrehajtói ki-

váltság”-ra hivatkozva megtagadják bizonyos információk nyilvánosságra hozását. (Erre Washington nyújtott precedenst 1796-ban, amikor a Jay-szerződés tárgyalásaival kapcsolatban nem volt hajlandó teljes beszámolót tartani.) A Watergate-ügy idején azonban a Legfelsőbb Törvényszék kimondta, hogy a „végrehajtói kiváltság” nem mentesíti az elnököt az igazságszolgáltatási felelősségre vonás alól. Különös jelenség, hogy az elnökök külpolitikai tevékenységét mindig nagyobb egyetértéssel kísérte figyelemmel a társadalom, mint belpolitikai intézkedéseiket.

Az elnök a fegyveres erők főparancsnoka. Háború idején belpolitikai hatalma is megnövekedik. Felszólíthatja szövetségi szolgálatra a Nemzeti Gárda egyes államokban létrehozott egységeit. Bár az alkotmány szerint csak a Kongresszus üzenhet hadat, az elnökök nemegyszer formális hadüzenet nélkül is parancsot adtak a hadsereg bevetésére. Ilyen helyzetben arra szoktak hivatkozni, hogy az alkotmány szerint ők a hadsereg főparancsnokai, és az amerikai érdekek vagy állampolgárok védelmében a Kongresszus engedélye nélkül is felhasználhatják a hadsereget. Az Egyesült Államok katonai fellépései során csak öt esetben került sor kongresszusi hadüzenetre: az amerikai–brit (1812–15), az amerikai–mexikói (1846–48), az amerikai–spanyol (1898) és a két világháború esetében. Az észak-afrikai kalózállamok elleni harcra (1801–05), a mexikói büntető akcióra (1916–17), a koreai és vietnami háborúkra, Grenada megszállására (1983), Líbia megbombázására (1986) és Panama megszállására (1989–90) a Kongresszus hadüzenete nélkül került sor. Az Öböl-háború (1990–91) előtt azonban Bush elnök megszavaztatta a Kongresszussal a hadsereg bevetését. Az ország nukleáris arzenáljának felhasználását csak az elnök rendelheti el. Az ilyen parancs kiadásához szükséges „Fekete doboz” mindig a közelében van.

Az elnök törvényjavaslataival részt vehet a törvényhozásban is, megvetozhatja a Kongresszus törvényjavaslatait, a két kamara kétharmados többsége azonban érvénytelenítheti vétóját. Szükség esetén a Kongresszus az elnökre ruháztatja a törvényhozói hatalom egy részét is, ahogy ez az 1930-as években megtörtént, a nagy gazdasági világválság miatt. Ha gyors lépésekre van szükség, a Kongresszus jelezheti az elnök számára, hogy bizonyos hatékony intézkedései ellen nem fog tiltakozni. Az elnökök törvénykezdeményező szerepe a 20. században vált jelentőssé, s bár a társadalmi igazságosság érdekében olykor a 19. századi elnökök is hallatták szavukat, komolyabban és mélyebben csak a második világháború után kezdtek olyan kérdésekkel foglalkozni, mint a szociális és faji problémák, a közoktatás és egészségügy. Az elnök által beadott törvényjavaslat előnyt élvez minden más törvényjavaslattal szemben. Ha

saját pártja többségben van a Kongresszus két kamarájában, ez jelentős mértékben megkönnyítheti a dolgát, bár a képviselők és szenátorok nemegyszer szembeszálltak már saját pártjuk elnökeivel is. Az elnök konzultációkra hívhatja a Kongresszus tagjait, formális és informális találkozókon kérheti támogatásukat, alkudozhat velük, vagy a választópolgárokhoz fordulva gyakorolhat nyomást rájuk. Néha elegendő pusztán fenyegetőzni az elnöki vétőjog felhasználásával.

Az elnök a szövetségi bírák és a Legfelsőbb Bíróság tagjainak kinevezésével befolyásolhatja az igazságszolgáltatást. Kegyelmet is adhat, kivéve azt az esetet, amikor valamelyik főtisztviselő ellen a Kongresszus emelt vádat (*impeachment*). E kegyelmezés vonatkozhat börtönbüntetés megrövidítésére és pénzbüntetés enyhítésére is.

Az elnök pártvezér, pártja első embere, a párt nemzeti szervezetének irányítója, szenátorainak és képviselőinek vezetője, a nemzeti bizottság elnökének kinevezője, és a bizottság tevékenységét is ő ellenőrzi. Általában az ő rováására írják, ha kormányzása idején pártja nem arat győzelmet a kongresszusi választásokon. Ideje nagy részét azzal tölti, hogy politikai filozófiájának és speciális céljainak megfelelő törvények elfogadására próbálja rávenni pártja Kongresszusban helyet foglaló tagjait. Jól teszi, ha szoros kapcsolatot tart fenn pártja szervezeteivel az egyes államokban, mert ezek a segítségére lehetnek politikája elfogadtatásában. Ahhoz, hogy megnyerje a választást, a legkülönbözőbb államokból származó vallási, etnikai és társadalmi csoportok szövetségét kell létrehoznia és fenntartania. Támogatóit állásokkal jutalmazhatja, s a támogatásnak megfelelően osztogathatja az államok között a szövetségi létesítményeket és fejlesztési programokat.

Az elnököt a nagy gazdasági világválság óta sokan a nemzetgazdaság menedzserének tekintik, s azt várják tőle, hogy biztosítsa az egészséges gazdasági fejlődést, tartsa féken az inflációt és a munkanélküliséget. Az elnökök ezt általában a szövetségi költségvetés megváltoztatásával és adóreformokkal próbálják elérni – változó sikerrel. Egy gazdasági válság akkor is árt az elnök tekintélyének és népszerűségének, ha nem tehet ki-robbanásáról és mindent elkövetett annak mielőbbi leküzdése érdekében, a gazdasági fellendülés pedig a passzívabb elnökök számára is biztosítani szokta az újráválasztáshoz szükséges társadalmi támogatást.

Az elnöki hatalomhoz az is hozzátartozik, hogy a Fehér Ház lakója az Egyesült Államok legismertebb, olykor meglehetősen népszerű politikusa. A nyilvánosság előtt él, mindig szem előtt van, rendkívüli figyelem kíséri minden szavát, a társadalom mindent tudni akar róla, családja az „első család”, felesége az „első hölgy” (*First Lady*). Naponta átlag 12 000

levél szokott megérkezni a Fehér Házba (Címe: 1600, Pennsylvania Avenue). A modern tömegkommunikációs eszközök, a sajtó, a rádió és a televízió rendkívüli mértékben megnövelte az elnök esetleges személyes vonzereje érvényesülésének lehetőségét. McKinley tette rendszeressé a barátságos hangvételű, átfogó jellegű sajtótájékoztatókat, Franklin Delano Rooseveltt a rádió segítségével juttatta el üzeneteit szinte minden amerikai lakásba, Kennedy pedig már egyenes adásban is hajlandó volt megjelenni a televízió képernyőjén. Egy népszerű elnöknek természetesen mindig könnyebb támogatást biztosítani politikája számára a Kongresszusban és pártjában.

Az elnök életének védelme McKinley meggyilkolása (1901) után kezdte foglalkoztatni a törvényhozókat. Ekkor bízták meg az 1865-ben a pénzhamisítás elleni harc céljából létrehozott titkosszolgálatot az elnök védelmével. E védelmet később kiterjesztették a választáson győzelmet arató, de még fel nem esketett elnökökre (1913), közvetlen családtagjaira (1917), az alelnökre (1951), a korábbi elnökre és feleségére (1965), a halott elnökök özvegyeire (amíg újra nem házasodnak) és a korábbi elnökök gyermekeire 16 éves korukig (1968), a neves elnök- és alelnökjelöltekre (1968), a neves külföldi látogatókra (1971), az alelnök családjára (1974), s végül az ismertebb elnök- és alelnökjelöltek házastársaira (1976). Az őrzés kiterjed a nap 24 órájára.

Az elnöki hatalom sikeres gyakorlásához szükséges személyes tulajdonságokról igen sok könyvet és tanulmányt írtak. Talán Clinton L. Rossiter tette a legteljesebb megállapításokat 1956-ban megjelent könyvében (*The American Presidency*, New York, Harcourt, Brace and Co., 135–7. o.). Szerinte hét tulajdonságra van szüksége az elnököknek. Először energikusságra, vagyis rendkívüli munkaképességre és a felelősség súlyának elviselésére. Másodszor barátságosságra: olyan embernek kell lennie, akit könnyű megszeretni. Harmadszor politikai jártasságra: az elnöknek képesnek kell lennie arra, hogy társadalmi támogatást biztosítson programja számára, kezelnie kell tudnia riválisait és szövetségeseit a Kongresszusban, a pártokban és a különböző politikai csoportosulásokban. Negyedszer ügyességre, fortélyosságra: tudnia kell, mikor jobb hallgatnia és mikor jobb beszélnie, mikor kell vezetnie és mikor kell másokat követnie. Ötödször újságírói képességekre: ki kell szűrnie a hozzá áradó hírözönből a legfontosabb információkat, egyaránt figyelembe kell vennie a kedvező és kedvezőtlen híreket, fel kell ismernie, melyik esemény fontos, és melyik nem az. Hatodszor történelmi tudatra: meg kell éreznie a kor kihívásait, a társadalom igényeit és szükségleteit, tudnia kell, mit lehet elérni egy adott korszakban, és mit nem. He-

tedszer pedig nagyon sok humorérzékre. Kevés elnök rendelkezett mindezen tulajdonságokkal.

Az elnök helyére az alelnök lép elhalálozása, munkaképtelensége, el-távolítása vagy lemondása esetén. Ezt az alkotmányos kikötést a XXV. alkotmánymódosítás pontosította, az 1947-es elnöki örökösödési törvényben pedig felsorolták, hogy az Egyesült Államok főtisztviselői milyen sorrendben léphetnének az elnök helyére. Az „örökösödési sorrend” a következő: alelnök – a Képviselőház vezetője (*speaker*) – a Szenátus *pro tempore* (az alelnök elnökké való felesketése utáni, ideiglenes) elnöke – külügyminiszter – pénzügyminiszter – védelmi miniszter – főügyész – belügyminiszter – mezőgazdasági miniszter – kereskedelmi miniszter – munkaügyi miniszter – az egészségügy és a humán szolgáltatások minisztere – lakásügyi és városfejlesztési miniszter – szállításügyi miniszter – energiaügyi miniszter – oktatási miniszter.

Az elnök lakhelyét csak Theodore Rooseveltnél elnöksége óta nevezik hivatalosan is Fehér Háznak. Bár informálisan már az 1860-as évektől így emlegették, a hivatalos neve az Elnök Háza (*President's House*) vagy Végrehajtói Épület (*Executive Mansion*) volt. James Hoban tervezte 1792-ben, és John Adams volt az első elnök, aki itt lakott, 1800 novemberétől. 1814-ben a brit csapatok felgyújtották, három év múlva sikerült újjáépíteni. Nagyobb renoválásokra 1873-ban, majd 1948-tól 1952-ig került sor, ekkor készült el a déli homlokzat erkélye. Az elnöki dolgozószobát, a híres „ovális irodát” (*Oval Office*) magában foglaló nyugati szárnyépület 1902-ben, a keleti 1942-ben épült meg. Az elnök családi lakosztályának mindössze 12 helyisége van – nem több, mint egy gazdagabb amerikai család saját házának.

Az elnök fizetése Washington idején évi 25 000 dollár volt, jelenleg évi 200 000 dollár, ezenkívül évi 50 000 dollár járadék a kiadásokra, és évi 100 000 dollárt adómentesen elkölthet az utazásokra és a reprezentáció költségeire. Nyugalomba vonulásuk után évi 99 500 dolláros járadékban, ingyenes postai szolgáltatásokban részesülnek, anyagi támogatást kapnak irodai helyiség és személyzet fenntartására, valamint utazásaikra. Általában nem tartják elegáns dolognak, ha a visszavonult elnök munkát vállal, s ők ezért inkább jótékony programok támogatásával, pártjuk elnökjelöltjeinek segítségével és könyvek írásával szokták eltölteni idejüket.

A törvényhozás folyamata

A Képviselőház vagy a Szenátus

egyik tagja előterjeszt egy

törvényjavaslatot (*bill*).

Elküldi a kamara hivatalnokának, aki számmal és címmel látja el, s az **első felolvasás** után elküldik

a kamara illetékes bizottságának, amely

ha feleslegesnek vagy értelmetlennek találja, elnapolja azt, és ekkor a törvényjavaslat **„elhal”**,

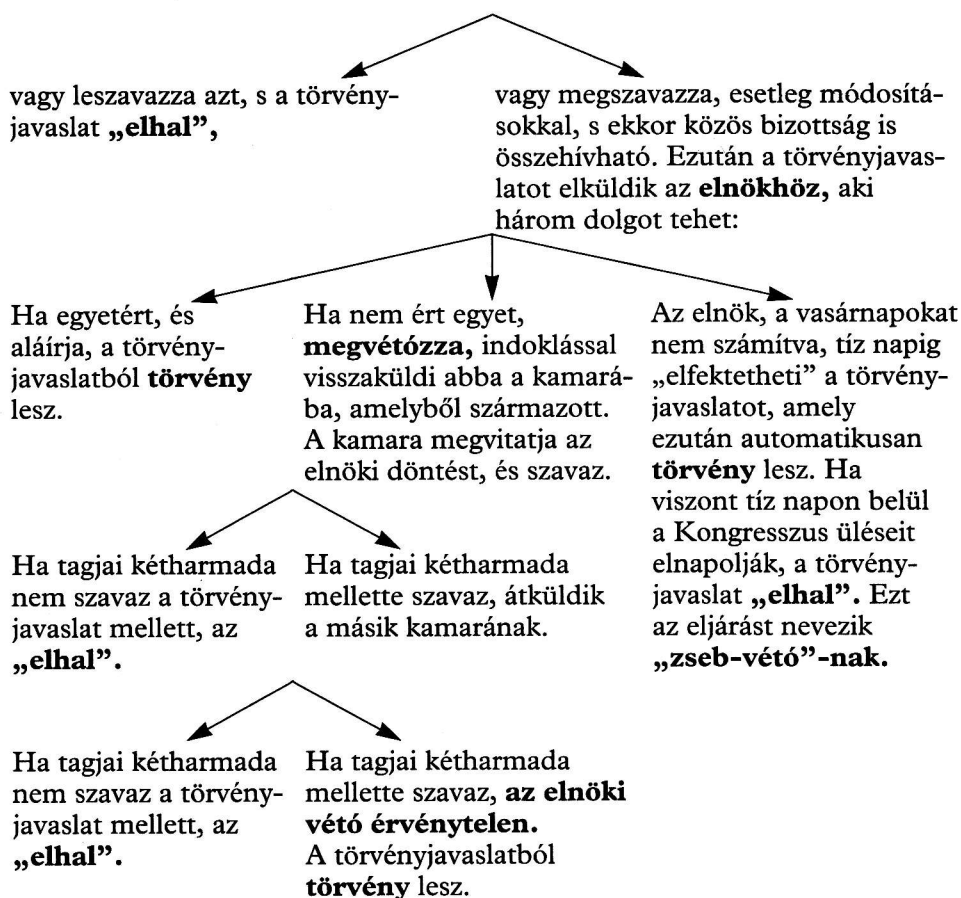
ha pedig hasznosnak találja, meghallgatásokat rendel el, szakértőket, érdekelteket hív meg. A bizottság tagjai megvitatják a törvényjavaslatot, módosító indítványokat tesznek, majd szavaznak.

Ha leszavazzák, a törvényjavaslat **„elhal”**.

Ha megszavazzák, visszaküldik annak a kamarának, ahonnan érkezett. Ez a **második felolvasás** után megvitatja a törvényjavaslatot, módosító javaslatokat tesz, s a **harmadik felolvasás** után szavaz.

Ha leszavazza, a törvényjavaslat **„elhal”**.

Ha megszavazza, elküldi a másik kamarába (a Szenátus a Képviselőháznak, a Képviselőház a Szenátusnak.) A másik kamara megvitatja a törvényjavaslatot, és

(2. ábra)

A mai kabinet (kormány) kialakulása

A főtisztviselőket nem miniszternek, hanem a titkárnak (*secretary*), a minisztériumokat pedig ügyosztálynak (*department*) nevezik, itt azonban a magyar elnevezéseket alkalmazzuk.

Hivatal	Alapítás éve
Államtitkár (külügyminiszter)	1789.
Pénzügyminiszter	1789.
Hadügyminiszter	1789. 1947-ben a hivatal megszűnik.
Főügyész (igazságügy-miniszter)	1789. Csak 1870-ben hoznak létre a számára igazságügy-minisztériumot.
Haditengerészeti miniszter	1798. 1947-ben a hivatal megszűnik.
Főpostamester	1829. 1970-ben a hivatal megszűnik.
Belügyminiszter	1849.
Mezőgazdasági miniszter	1889.
Kereskedelmi és munkaügyi miniszter	1903. 1913-ban a hivatalt megosztják.
Kereskedelmi miniszter	1913.
Munkaügyi miniszter	1913.
Védelmi miniszter	1947. Neki vannak alárendelve a hadsereg, a tengerészet és a légierő kabineti hellyel nem rendelkező miniszterei.
Egészségügyi, oktatási és jóléti miniszter	1953. 1979-ben a hivatalt megosztják.
Lakásügyi és városfejlesztési miniszter	1965.
Szállításügyi miniszter	1966.
Energiaügyi miniszter	1977.
Az egészségügy és a humán szolgáltatások minisztere	1979.
Oktatási miniszter	1979.
Veteránügyek minisztere	1989.

(3. ábra)

I.

Az „alapító atyák” nemzedéke (1789–1825)

Az Egyesült Államok első öt elnöke közül valamennyien részt vettek a függetlenségi háború katonai vagy politikai küzdelmeiben, s ezért olykor ugyanúgy „alapító atyák” néven emlegetik őket, mint az alkotmány aláíróit. A massachusetts-i John Adams kivételével a virginiai ültetvényes „gentleman”-ek soraiból kerültek ki, s valamennyien a 18. század eszméin nevelkedtek. Republikánusok voltak, meggyőződéssel vallották, hogy az igazságos kormányzat a kormányzottak beleegyezéséből nyeri hatalmát, de nem voltak mai értelemben demokraták. A születés arisztokráciájának elvét megtagadva nem vetették el a tehetség és a vagyon arisztokráciájának eszméjét, és úgy vélekedtek, hogy a kormányzás csak azon kevesek feladata lehet, akiket a műveltség és a nagyobb tulajdon erre képessé tesz.

A felvilágosodás neveltjei voltak, s ezért európai kortársaikhoz hasonlóan ők is abban hittek, hogy mivel a társadalom tagjait az ész és nem az érdek mozgatja, az értelmes és tisztességes emberek egyetértését semmi sem akadályozhatja meg. Feleslegesnek tartották tehát a politikai pártokat, amelyekről ezért az alkotmány sem tett említést. Így kerülhetett sor arra, hogy 1797 és 1801 között az elnök és az alelnök különböző párt-hoz tartozzon: az alkotmány eredeti előírása szerint ugyanis a legtöbb szavazatot kapott jelölt lett az elnök, az utána következő pedig az alelnök. 1800-ban pedig már a pártfegyelem működött túlságosan jól: mindegyik republikánus elektor Jeffersonra adta az egyik szavazatát, a másikat pedig Burre, egyenlő mennyiségű szavazatuk volt, és a Kongresszusnak kellett döntenie köztük. Csak az 1804-ben elfogadott, XII. alkotmánykiegészítés írta elő, hogy az elektoroknak külön meg kell jelölniük, kit kívánnak elnökké és kit alelnökké választani. Ezután a két elnökjelölt számára természetesen a saját pártjukból választottak ki alelnökjelölteket. A pártok tehát létrejöttek és működtek, de ennek senki sem örült, s mindenki abban reménykedett, hogy előbb-utóbb elhalnak.

Az „első kétpártrendszer” az 1790-es évek első felében bontakozott ki, Hamilton pénzügyminiszternek a szövetségi kormányzat erősítésére, a modern ipari gazdaság kiépítésére irányuló politikájának a hatására.

Őt támogatták az ipari és kereskedelmi érdekeltségű csoportok, de azok is, akik a szövetségi kormányzat megerősítésére, a hatalom centralizálására törekedtek, mert féltették a társadalmi rendet, tartottak az „anarchiától”, a „tömegek uralmától”. Hamilton és követői, akik meglehetősen pesszimista nézeteket vallottak az emberi természetről, amelyet szerintük kizárólag az ambíció és az érdek mozgat, Amerika jövőjét az angol modell alapján, szilárd társadalmi hierarchiával képzeltek el, és úgy vélekedtek, hogy egy kormány csak egy uralkodó osztály támogatásával szilárdulhat meg. Ezért a modern, ipari és pénzügyi oligarchia számára készítették elő a terepet. Céljaik elérése érdekében hajlottak az alkotmány „szélesebb”, vagyis szabadabb értelmezésére, hogy olyan hatalmat is gyakorolhassanak, amelyet az alkotmány nem említett meg. Külpolitikai téren pedig inkább Angliával rokonszenveztek, mint a forradalmi Franciaországgal. Támogatóik jórészt az északkeleti államokból és az Atlanti-partvidékről kerültek ki.

Ezt a laza politikai csoportosulást nevezték Federalista Pártnak. (Ellenfeleik „monokratáknak”, vagyis az egyeduralom híveinek gúnyolták őket.) George Washington megpróbálta mindkét párt vezető személyiségeit megőrizni kormányában, de végül mégis a federalisták oldalára állt, akárcsak utóda, John Adams. A Federalista Pártnak igen nagy érdeme volt, hogy megszilárdította az új kormányzatot, megőrizte a békét, s lehetővé tette az ipar és a kereskedelem fejlődésének megindulását. Mivel azonban az elit pártjaként nem vette figyelembe az európainál jóval egalitáriusabb amerikai társadalom tagjainak demokratikus igényeit és idealizmusát, az 1800-as választás során vereséget szenvedett, s át kellett adnia helyét ellenfeleinek, a republikánusoknak.

Ezt az első Republikánus Pártot olykor jeffersoni Republikánus Pártnak vagy Demokrata-Republikánus Pártnak nevezik, hogy ne lehessen összetéveszteni az 1854-ben létrejött, s máig működő Republikánus Párttal. Thomas Jefferson és James Madison hozta létre, követőik a déli államok és nyugatabbra fekvő területek agrárérdekeltségű lakosságából kerültek ki, valamint azok közül, akik a hatalom „szétterítésére” törekedtek, s jobban tartottak a központi kormányzat túlzott megerősítésétől, a „zsarnokságtól”, mint a demokráciától. (Ellenfeleik ezért „mobokratáknak”, vagyis a csöcselékuralom híveinek nevezték őket.) A kormányzat tevékenységét a minimálisra szerették volna korlátozni, s az alkotmány „merev értelmezését” vallva azt állították, hogy a kormány csak olyan hatalmat gyakorolhat, amelyet az alkotmány kifejezetten ráruházott. Az emberi természetről optimista nézeteket vallottak, hittek a nép erényességében, az oktatás jelentőségében, s ezért az érdek helyett

az észre és az eszmékre kívánták alapozni a politikát. Az egyenlő esélyek és az egyszerűség értékeit hirdették, s az elit helyett a társadalom szélesebb rétegeinek szerették volna megnyerni a támogatását. Olyan Amerikát szerettek volna létrehozni, amely nem hasonlít Európára, inkább menedéket ad az elnyomottaknak és a szabadság híveinek. Nem bánták volna, ha Amerika minél tovább megmarad a független farmerek köztársaságának, s nem alakulnak ki az ipari társadalom nagyvárosai, melyeket ők az elnyomás, bűn és szegénység forrásainak tekintettek. Külpolitikai téren a forradalmi Franciaországgal rokonszenveztek, s Angliát tartották hazájuk legveszedelmesebb ellenségének.

Az 1801-ben kormányra kerülő republikánus elnökök először az egyéni és állami jogok védelmére, az adók csökkentésére és az államadósság felszámolására törekedtek. Az 1812–15-ös háború hatására azonban be kellett látniuk bizonyos federalista célok (állandó hadsereg és haditengerészet, nemzeti bank, védővámok) ésszerűségét. Az európai háborúk megszűnésével csökkentek a külpolitikai gondok és ellentétek is. A nyugodtabb évek felszínre hozták az egyelőre csekély létszámú amerikai politikai elit alapkérdésekben való egyetértését: Jefferson és John Adams, az egykori barátok, majd politikai ellenfelek az 1810-es években újra kibékülhettek egymással. A Federalista Párt az 1820-as évekre elhalt, s egy időre úgy tűnt, hogy a pártviszályok nem fogják tovább akadályozni a hazafiak egyetértését. Az egykori federalisták csatlakoztak a Republikánus Párthoz, egyik legtekintélyesebb tagjuk pedig, John Marshall főbíróként (1801–35) képviselte eszméiket a szövetségi kormányzat és a Legfelsőbb Bíróság tekintélyének megszilárdításával. Az alapító atyák elnöksége idején lezajló gazdasági átalakulás azonban túlságosan nagyszabású volt ahhoz, hogy a különböző érdekeltségű csoportok tartósan megmaradjanak egyetlen párton belül.

Amikor George Washington elmondta első beiktatási beszédét, az Egyesült Államok önellátásra és nyersanyagok exportálására berendezkedett agrárország volt, lakosainak száma a négymilliót sem érte el. A csaknem teljes egészében vidéken élő népesség 95%-a az Appalache-hegységtől keletre lakott. A legnagyobb város a 42 000 lakosú Philadelphia volt, s összesen csak hat városnak volt 8000-nél több lakosa. A közlekedés igen lassú, a távolságok rendkívül nagyok voltak, s az urbanizált, hajózással és kereskedelemmel foglalkozó északi és középső államokat a függetlenségi háború hagyományán kívül nem sok szál fűzte össze a nagyvárosok nélküli, déli, ültetvényes, rabszolgatartó államokkal. A lakosság kilenctizedének életét a mezőgazdasági munka töltötte ki. Az ország rendkívül bőséges erőforrásainak köszönhetően azonban a

társadalmi szerkezetnek már ekkor kialakultak a meghatározó, s mindmáig tapasztalható jellegzetességei: az amerikaiak túlnyomó többsége az európaiakkal ellentétben nem az alsó, nyomorgó rétegekhez, hanem a tulajdonnal rendelkező középrétegekhez tartozott. A társadalmi rétegek közötti különbségek kisebbek, a társadalmi mobilitás pedig nagyobb volt, mint Európában. Az új ország nemzetközi tekintélye nem volt jelentős, hiszen a függetlenségi háború után feloszlatta hadseregét, hadiflottával sem rendelkezett, s olyan republikánus és federalista politikai rendszerrel kísérletezett, amelyről az európaiak úgy vélekedtek, hogy csak kis területű államokban lehet működőképes. Kezdetben még otthona sem volt a szövetségi kormányzatnak: először New Yorkban rendezkedett be, 1790-ben átköltözött Philadelphiába, s csak 1800 júniusában jelentek meg a szövetségi alkalmazottak azon a mocsaras területen, ahol Washington kijelölte a szövetségi főváros helyét.

Mire James Monroe visszavonult, az ország területe több mint kétszeresére, a népesség négymillióról tízmillióra, az államok száma pedig tizenháromról huszonnégyre növekedett. Már létrejött az első állam a Mississippitől nyugatra, s megjelentek az első amerikaiak Texasban, Új-Mexikóban, Oregonban és Kaliforniában. Igaz, az amerikaiak 90%-a továbbra is vidéken élt, de 1815 után északkeleten megindult az iparosodás, a közlekedés gyors fejlődése pedig lehetővé tette a munkamegosztás nagyszabású kiterjesztését, s a nemzeti piacgazdaság létrehozását. A déli államok a világ legnagyobb gyapotexportáló területévé váltak. Monroe visszavonulásának évében több mint hatvan gőzhajó járt a Mississippin, elkészült az Erie-csatorna, amely lehetővé tette a vízi közlekedést a Nagy-tavak és az Atlanti-óceán között, s már csak három évet kellett várni az első vasútvonal megnyitására. Az 1812–15-ös háború hatására a társadalomban felerősödtek a nacionalista érzelmek. Növekedni kezdett az ország nemzetközi tekintélye, változni kezdtek az európaiak Amerikáról alkotott elképzelései is, és hamarosan áthajózott az óceánon az első olyan európai gondolkodó, Alexis de Tocqueville, aki már nem a „nemes vadembereket” kereste, aki már nem Európa romantikus múltját, hanem demokratikus jövőjét ismerte fel az amerikai köztársaságban.

„Az új jelenségek között”, írta Tocqueville, „amelyek egyesült államokbeli tartózkodásom alatt figyelmemet felkeltették, a társadalmi rendek egyenlőségét találtam a legszembevetőbbnek. Hamar észrevettem, milyen csodálatos hatást gyakorol ez az alapvető tény a társadalom haladására; irányt szab a közszellemnek, formát a törvénynek; új elveket ad a kormányzóknak és sajátosan alakítja a kormányzottak szokásait.

Csakhamar azt is felismertem, hogy a szóban forgó jelenség hatása messze túlterjed a politikai erkölcsökön és törvényeken, s nem kisebb mértékben vonja uralma alá a polgárok társadalmát, mint magát a kormányzatot... Majd gondolataimat a mi féltekénkre irányítva, úgy véltem, itt is az Újvilág nyújtotta képhez hasonló jelenségek bontakoztak ki. Azt láttam, hogy a társadalmi egyenlőség, bár nem éri el az Egyesült Államokban megvalósuló végső határokat, napról napra jobban megközelíti őket, és ugyanaz a demokrácia, amely az amerikai társadalomban uralkodik, Európában is gyors léptekkel halad a hatalom meghódítása felé.” (Martonyi Éva fordítása)

George Washington

Az Egyesült Államok 1. elnöke (1789–1797)

Születésének helye: Ferry Farm, családi birtok a Pope's Creek és a Potomac találkozásánál, Westmoreland megye, Virginia.

Születésének ideje: 1732. február 22.

(Az érvényben lévő Juliánus-naptár szerint február 11.)

Ősei: Dédapja 1656-ban jött Amerikába az angliai Essexből.

Szülei: Augustine Washington (1694 ?–1743), ültetvényes; Mary Ball (1709 ?–1789).

Iskolai végzettsége: Nem járt iskolába.

Foglalkozása: Földmérő, katona, ültetvényes.

Vallása: Anglikán.

Pártja: Független, majd a Federalista Párthoz közeledett.

Lakóhelye a választás idején: Mount Vernon ültetvény, Virginia.

Elnökválasztás:

1789: Washington: 69 elektori szavazat.

(John Adams: 34 elektori szavazat;

Mások: 35 elektori szavazat.)

1792: Washington: 132 elektori szavazat.

(John Adams [federalista]: 77 elektori szavazat;

George Clinton [republikánus]: 50 elektori szavazat;

Thomas Jefferson [republikánus]: 4 elektori szavazat;

Aaron Burr [republikánus]: 1 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1789. április 30.–1797. március 3.

Alelnöke: John Adams.

Államtitkára:

Thomas Jefferson (1789. szept. 26.–1793. dec. 31.);

Edmund Jennings Randolph (1794. jan. 2.–1795. aug. 19.);

Timothy Pickering (1795. aug. 20.–1800. máj. 12.).

Ragadványneve: Országa Atyja (*Father of his Country*).

Felesége: 1759-től Martha Dandridge (1731. jún. 21.–1802. máj. 22.).

Gyermekei:

Örökbe fogadta Martha előző házasságából származott gyermekeit:

John Parke Custist és Martha Parke Custist.

Halálának oka: Megfázást követő diftéria vagy streptococcus-fertőzés.

Halálának helye és ideje: Mount Vernon ültetvény, Virginia;

1799. december 14.

Sírhelye: Mount Vernon nemzeti emlékhely, Virginia, Fairfax megye.

George Washington egy módos, de távolról sem dúsgazdag ültetvényes család gyermeke volt. Mivel apja halála után a birtok nagy részét bátyja örökölte, neki mindennapi kemény munkával kellett megkeresnie a kenyerét: tizenhét évesen Virginia egyik megyéjének földműrője lett. Csak akkor lépett előbbre a társadalmi ranglétrán, amikor bátyja családotól meghalt, s ő örökölte birtokait (köztük bátyja egykori parancsnokáról, egy brit admirálisról elnevezett Mount Vernont), valamint az egyik virginiai milícia parancsnoki tisztségét.

Elnökké választása idején az egykori jelentéktelen vidéki fiatalember már legendás személyiség és világhírű nemzeti hős volt. Az ő virginiai önkénteseinek a franciákra leadott sortüze indította meg 1754-ben a hétéves háborúhoz vezető hadműveleteket. Részt vett e háború egyik legvéresebb amerikai ütközetében, amikor Braddock tábornok hadseregének felét lemeszárolták a franciák és az indiánok (1755). Két lovat lőttek ki alóla, négy golyó ütötte át öltözkését, mégis sikerült visszavezetnie Virginiába a hadsereg maradványát. A gyarmaton már ekkoriban azt híresztelték, hogy George Washington nem fogja a golyó. Ő volt a függetlenségi háború (1775–83) amerikai csapatainak főparancsnoka, és az új alkotmányt elkészítő, philadelphiai Alkotmányozó Konvenció elnöke (1787). Önzetlenségével, kitartásával s főleg a képviseleti rendszer iránt tanúsított tiszteletével rendkívül nagy tekintélyre tett szert.

Washington „anti-Napóleon”-nak is nevezhetnénk, aki több csatát vesztett el, mint amennyit megnyert, mégis diadalmasan fejezte be a háborút. Sikerének két oka volt: egyrészt szigorúan eltiltotta a civil lakosság fosztogatását, s így sikerült megőrizni a katonái iránti rokonszenvet, másrészt képes volt addig kitartani szedett-vetett hadserege élén, amíg az angolok be nem látták, hogy nem képesek sem döntő győzelmet aratni a nagyobb ütközetek elől kitérő felkelők felett, sem tartós megszállás alá vonni a lázadó gyarmatok óriási területét.

„Anti-Napóleon” volt politikai szempontból is: egy kivételes történelmi pillanatban ugyanolyan társadalmi támogatással vehette volna át az egyeduralmat, mint korzikai kortársa, ő azonban nem volt hajlandó erre. A katonai összeomlás, pénzügyi válság és társadalmi anarchia fenyegetése idején, az 1780-as évek elején egyre több katonatiszt, bankár és

politikus kínálta fel neki, hogy a haza megmentése érdekében hozzon létre ideiglenes diktatúrát vagy éppen monarchiát, ő azonban felháborodva elutasította ajánlataikat. Katonái lázadását (s egyben az Egyesült Államok első és utolsó puccskísérletét) a híres newburghi tisztgyűlésen személyes fellépésével akadályozta meg 1783. március 15-én. A lázadó tisztek gyűlése előtt, amikor felolvasta a kongresszus egyik levelét, ezt mondta: *„Uraim, bizonyára megengedik nekem, hogy föltegyem a szemüvegemet, hiszen nem csak megőszültem, de csaknem meg is vakultam hazám szolgálatában.”* Az áldozatkészségre és emberi gyengeségére utaló gesztussal annyira meghatotta tisztjeit, hogy azok határozat nélkül szétoszlottak.

Az amerikai történelmi hagyományok közé tehát Washington jóvoltából nem kerülhetett be a „haza érdekeire” hivatkozva megragadott diktatórikus hatalom, s inkább azt a politikai gyakorlatot emelte a követendő példák és nemzeti legendák szintjére, amely szerint a „nagy ember” mélységesen ragaszkodik országa republikánus rendszeréhez, s feladata végeztével ismét egyszerű polgár lesz belőle. Önzetlenségével és törvénytiszteletével talán még a függetlenségi háborúban aratott győzelménél is nagyobb szolgálatot tett hazájának: az egyeduradalomnak és a „homentő” diktatúrának nem a megszerzését, hanem az elutasítását tette példaértékű és követendő politikusi magatartássá. Nagyon sokan voltak, akik csak azért fogadták el 1787 után az új szövetségi alkotmányt, mert tudták, hogy George Washington lesz az Egyesült Államok első elnöke, aki egészen biztosan nem fog visszaélni a reá ruházott hatalommal.

Rendkívül magas (192 cm), erős, divatosan öltözködő férfi volt. Arcát „római” orra és foghíjassága miatt szigorúan összezárt szája tette jellegzetessé. (Műfogsorai azonban az elterjedt legendákkal ellentétben nem fából készültek.) Gondosan elfojtott indulatai csak a legritkább esetekben törtek a felszínre, mindig hűvösen, visszafogottan és méltóságteljesen viselkedett. Sohasem volt közvetlen vagy bizalmaskodó, de szerette a társaságot, a vadászatot, és szívesen táncolt. Tagja volt a szabadkőművesek társaságának. A rabszolgaságot elítélte, s kortársaival együtt fokozatos elhalásában reménykedett. Emberségesen bánt rabszolgáival, sohasem adta el a családtagokat, s végrendeletében kimondta, hogy felesége halála után valamennyien legyenek szabadok.

Washington boldog házasságban élt feleségével, Martha Dandridge-zsel. Amerika ténylegesen első „First Lady”-je egy kedves arcú, telt asszony volt, aki csak melléig ért férjének. Politikai kérdésekkel nem foglalkozott, a háború idején ott volt mellette a téli táborokban, s gon-

dosan ápolta a beteg katonákat. Abigail Adams, a második „First Lady” szerint *„azon szerény jellemek közé tartozott, akik mindenkiben szeretetet és megbecsülést ébresztenek”*. A házaspár imádott Mount Vernon-i birtokán érezte magát a legjobban, rokonaikkal és vendégeikkel körülvéve.

1789. február 4-én azonban tíz állam 69 elektora George Washington-ra adta le egyik szavazatát, s ezzel egyhangúan az Egyesült Államok elnökévé választották őt. (Dél-Karolina és Rhode Island ekkor még nem ratifikálta az alkotmányt, New York pedig még nem döntött az elektorokról.) Washington lelkes ünneplés közepette az ideiglenes fővárosba, New Yorkba utazott, ahol a Szövetségi Csarnok erkélyén április 30-án letette az esküt: *„Ünnepélyesen esküszöm, hogy az Egyesült Államok elnökének tisztét híven gyakorlom, s legjobb képességeim szerint fenntartom, megőrzöm és megvédelmezem az Egyesült Államok alkotmányát.”*

Washington tiszteletben tartotta a hatalmak szétválasztását, és sohasem próbálta meg befolyásolni a Kongresszus törvényhozói tevékenységét. Első kabinetjét tekintélyes személyiségek alkották. A virginiai Thomas Jefferson, a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazója lett az államtitkár (külügyminiszter), a New York-i Alexander Hamilton, Washington egykori harcostársa a pénzügyminiszter, a massachusettsi Henry Knox a hadügyminiszter, s a virginiai Edmund Randolph a főállamügyész (ami a mai igazságügy-miniszteri tisztségnek felelt meg). Washington velük beszélte meg a problémákat, s általában elfogadta miniszterei többségének véleményét. Nem a fantázia, az intuíció embere volt, hanem lassú és nehézkes, de alapos megfontolások után hozta meg döntéseit.

Azok megnyugtatóására, akik attól tartottak, hogy az új kormányzat megsértheti az egyéni és állami jogokat, a Kongresszus 1789-ben javaslatot tett 12 alkotmánykiegészítésre, melyek közül tízet 1791 decembereére az államok háromnegyede elfogadott, s így Jogok Törvénye (*Bill of Rights*) néven érvénybe is léptek. Washington már beiktatási beszédében megemlítette egy efféle jognyilatkozat szükségességét.

Washington kormányzatának a pénzügyek rendezése volt az egyik első gondja. Hamilton pénzügyminiszter, ez a zseniális pénzügyi szakember és buzgó nacionalista politikus meggyőzte a Kongresszust, hogy az állam hitelének helyreállítása céljából jót kell állni a kontinentális kötvények formájában jelentkező államadósságért, annak kamataival együtt. Második javaslata az volt, hogy a szövetségi kormányzat vállalja magára az egyes államok még kifizetetlen háborús adósságainak megfizetését is, hogy szorosabbá tegye az uniót, s a hitelezőknek érdekében álljon a nemzeti egység támogatása. Az ehhez szükséges állami jövedelmet pe-

dig vámokból és főleg az égetett szeszekre kivetett fogyasztási adókból gyűjtsék össze. A déli államok, amelyek már megfizették adósságaikat, ebbe csak azután egyeztek bele, miután megígérték nekik, hogy az új nemzeti fővárost Virginia és Maryland határán, a Potomac mentén fogják felépíteni. Ekkor hoztak törvényt arról, hogy a kormányzatnak 1790-től tíz éven át Philadelphia lesz a színhelye, majd átköltözik az új, szövetségi fővárosba. 1791-ben Hamiltonnak sikerült elfogadtatnia a pénzügyi stabilitást biztosító nemzeti bank megalapítását is: az Egyesült Államok Bankját Philadelphiában hozták létre, tízmillió dolláros tőkével (ennek egyötöde a kormány kezén volt), húsz évre szóló engedéllyel. A pénzügyminiszter ipartámogatásra vonatkozó terveit azonban a Kongresszus elutasította. Az új pénzügyi rendszernek nagy szerepe volt a kormányzat megszilárdulásában, hiszen a nemzeti bank által biztosított, értékálló, egységes pénz mindenki számára megkönnyítette a gazdasági tevékenységet.

Washington első elnökségi időszaka (1789–93) viszonylag mentes volt a hevesebb politikai küzdelmektől, s a közvélemény nyomására hajlandó volt elvállalni egy újabb négyéves időszakra az elnöki hivatalt. Az 1792-es választáson újra megkapta valamennyi elektor szavazatát. E döntését azonban hamarosan keservesen megbánta, mert második elnöksége idején több problémával kellett szembenéznie, s több személyes támadás érte, mint egész eddigi életében.

A nagy francia forradalom következtében kirobbant európai háború ugyanis alaposan felforgatta az amerikai belpolitikai életet. Megjelentek a pártok: a franciákkal rokonszenvező és Jefferson által is támogatott republikánusok éles hírlapi és kongresszusi csatákat vívtak a Hamilton mögött álló, angolbarát federalistákkal. Genét francia követ Washingtonnal is kész volt szembeszállni annak érdekében, hogy az Egyesült Államok Franciaország oldalán kapcsolódjon be a háborúba. Washington nem volt elragadtatva a francia forradalomtól, amelyről így nyilatkozott: *„Kizárólag a hüvös ész alapozhatja meg a tartós és igazságos kormányzatot. Ebben pedig ugyanolyan hiába reménykedünk a népmozgalmak kavargásai közepette, ahogy a nép szabadságának tiszteletben tartását sem várhatjuk el a despota zsarnoktól.”* Mindenképpen el akarta kerülni, hogy az 1789-ben mindössze 672 fős hadsereggel rendelkező, hadiflotta nélküli, gazdaságilag fejletlen és politikailag kellően meg nem szilárdult ország belesodródjon egy európai háborúba, s ezért 1793. április 22-én semlegességi nyilatkozatot tett. Kijelentette, hogy *„az Egyesült Államok kötelessége és érdekei azt diktálják, hogy polgárai őszintén és jóhiszeműen barátságos és pártatlan viselkedést tanúsítsanak a harcoló felekkel szemben”*. A

republikánus sajtó tombolt, Genêt oly sértően viselkedett, hogy visszahívását kellett kérelmezni, a kormány bomlásnak indult, s mivel a republikánusok elutasították a miniszteri megbízatásokat, Washington kénytelen volt jelentéktelenebb federalista segítőtársakat venni maga mellé.

A kül- és belpolitikai kihívások sokasodtak, a hatvan fölött járó elnök azonban energikusan szembeszállt valamennyivel. 1794-ben kirobbant az úgynevezett „whiskylázadás”: Nyugat-Pennsylvania farmerei nem voltak hajlandók megfizetni a szeszfőzdekre kivetett adót, sőt, fegyveresen támadtak azok házáira, akik megfizették. Washington személyesen állt a Pennsylvaniából és a szomszédos államokból összehívott, csaknem 13 ezer polgárőr élére, minden vérontás nélkül fegyverletételre kényszerítette a lázadókat, két, halálra ítélt vezetőjüknek pedig megkegyelmezett. Az Északnyugati Territórium lázongó indiánjai ellen Anthony Wayne tábornokot küldte, aki a „kidőlt fák csatájában” 1794. augusztus 20-án döntő vereséget mért több száz sóni, majami, potawatomi és csippeva harcosra, s a következő évben a greenville-i szerződésben lemondatta őket a mai Ohio állam területének nagy részéről.

Mivel a háborúzó Nagy-Britannia egyre több amerikai hajót foglalt le a nyílt tengereken, s nem adta vissza a függetlenségi háborút lezáró békeszerződésben megígért északi erődöket sem, Washington John Jay főbíró-t küldte rendkívüli követként Londonba. Az általa 1794-ben megkötött, úgynevezett Jay-szerződés hatalmas felháborodást váltott ki: bár a brit kormány ígéretet tett az északi erődök kiürítésére, s kártérítést ígért az elfogott amerikai hajókért, megkövetelte a brit kereskedők amerikai polgárokkal szembeni régi követeléseinek kiegyenlítését, s fenntartotta a semleges kereskedők jogait sértő, brit kereskedelmi megszorítások rendszerét. A Washington által aláírt és a Szenátus által ratifikált (1795) Jay-szerződés azonban a legfontosabbat mégis biztosította egy időre: a békét. Ennél is sikeresebbnek bizonyult a Thomas Pinckney követ által Spanyolországgal megkötött San Lorenzo-i (vagy Pinckney-féle) szerződés (1795), amely megnyitotta New Orleans kikötőjét és a Mississippi torkolatát az amerikai hajók előtt, Nyugat-Florida északi határát pedig a 31. szélességi kör mentén jelölte ki. Ez jelentős lépés volt a későbbi amerikai területi terjeszkedés és a kereskedelem fejlődése szempontjából.

Washington nem volt hajlandó harmadszor is indulni az elnökválasztáson. Attól tartott, hogy ha elnökként éri a halál, és az alelnök választás nélkül lép a helyére, akkor hamarosan általános gyakorlattá válhat az élethossziglani elnöki hivatal és a választás kiiktatása. Ő azonban úgy

vélekedett, hogy egy köztársaságban a népnek kell eldöntenie, hogy kit állítsanak a végrehajtó hatalom élére. Az általa alapított hagyományt, vagyis azt, hogy mindenki csak két választáson indulhat (amelytől csak a második világháború idején tértek el) végül a XXII. alkotmánykiegészítés törvényerőre emelte 1951-ben. 1796. szeptember 17-én közzétett híres búcsúlevelében bejelentette visszavonulását, az egység, „az amerikai szabadság alapjának” megőrzésére szólította fel honfitársait, s kijelentette: nem lenne bölcs dolog rendszeresen beavatkozni Európa gyakori konfliktusaiba.

Washington kormányzata jelentős eredményeket könyvelhetett el: a pénzügyi egyensúly helyreállítását, a béke megőrzését, több lázadás felszámolását és két nagyhatalom szerződésekkal történő engedményekre kényszerítését. A gazdasági élet fejlődésnek indult, három új állam, Vermont (1791), Kentucky (1792) és Tennessee (1796) csatlakozott az Unióhoz. Az új szövetségi fővárosnak Washington személyesen jelölte ki a helyét 1791-ben, megtervezését pedig egy francia mérnökre, Pierre Charles L'Enfant-ra bízta.

Henry Lee, Virginia kormányzója e szavakkal emlékezett meg Washingtonról a halálát követő napokban: *„Első volt a háborúban, első volt a békében, és első volt honfitársai szívében.”* Amerikában rendkívüli tisztelettel őrzik emlékét: évente nemzeti ünnepen emlékeznek meg róla, vezetéknéve keresztnév lett, egy államon és a szövetségi fővároson kívül hét hegyet, nyolc folyót, tíz tavat, harminchárom megyét és százhuszonhat helységet neveztek el róla. La Fayette neki küldte el a felkelt nép által elfoglalt Bastille kulcsait (máig megtekinthetők a Mount Vernon-i ház előszobájának falán!), Bolívar mindig magával hordta az arcképét, és ő az egyetlen amerikai elnök, akinek szobra van Budapesten. A történészek többsége Franklin D. Rooseveltt és Abraham Lincoln mellett a legnagyobb elnökök között tartja számon. Olyanok is vannak azonban, akik azzal érvelnek, hogy kormányzati szerepe inkább szimbolikus volt, mint tényleges, hiszen a legjelentősebb döntéseket mások, különböző miniszterei hozták meg, s ő csak elfogadta azokat. Egy államfő azonban nem akkor végzi jól a munkáját, ha mindenben a saját elképzelései szerint dönt, hanem akkor, ha tudja, kikre érdemes hallgatnia. Talán nem is kormányzati intézkedései miatt érdemes emlékeznünk rá, hanem azért, amit André Maurois francia író fogalmazott meg: *„Ennek a mérsékelt és egyszerű vezetőnek jutott osztályrészéül az a feladat, hogy bebizonyítsa: a szabadság nem meggyengít, hanem megerősít egy népet; a demokrácia hatékony és igazságos kormányforma; és van olyan hős, aki önkéntesen lemond a hatalomról, és visszavonulva is megőrzi nagyságát.”*

John Adams

Az Egyesült Államok 2. elnöke (1797–1801)

Születésének helye: Braintree (későbbi neve Quincy), családi birtok, Massachusetts.

Születésének ideje: 1735. október 30.

(Az érvényben lévő Juliánus-naptár szerint október 19.)

Ősei: Angliai puritánok, a 17. század első felében érkeztek Amerikába.

Szülei: John Adams (1691–1761), gazda, iparos;

Susanna Boylston (1709–97).

Iskolai végzettsége: Harvard College, Massachusetts (1751–55).

Foglalkozása: Ügyvéd, diplomata.

Vallása: Kongregacionalista.

Pártja: Federalista Párt.

Lakóhelye a választás idején: Quincy, Massachusetts.

Elnökválasztás:

1796: 71 elektori szavazat.

(Thomas Jefferson [republikánus]: 68 elektori szavazat;

Thomas Pinckney [federalista]: 59 elektori szavazat;

Aaron Burr [republikánus]: 30 elektori szavazat;

Mások: 48 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1797. március 4.–1801. március 3.

Alelnöke: Thomas Jefferson.

Államtitkára:

Timothy Pickering (1795. aug. 20.–1800. máj. 12.);

John Marshall (1800. máj. 13.–1801. márc. 4.).

Ragadványnevei: A Függetlenség Atlasza (*The Atlas of Independence*);

Ő Kerekdedsége (*His Rotundity*).

Felesége: 1764-től Abigail Smith (1764. okt. 25.–1818. okt. 28.).

Gyermekei: Abigail A. (1765–1813), John Quincy A. (1767–1848),

Susanna A. (1768–70), Charles A. (1770–1800),

Thomas Boylston A. (1772–1832).

Halálának oka: Végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: Quincy, Massachusetts; 1826. július 4.

Sírhelye: Quincy, Massachusetts.

John Adams állandóan úgy érezte, hogy nem értékeli kellőképpen házának tett szolgálatait – s ebben valószínűleg igaza is volt. Pedig ez a puritán, önzetlen, intelligens és rendkívüli munkabírási ügyvéd évtizedeken át éjjel-nappal dolgozott hazája érdekében. Az amerikai forradalom idején tagja volt a Kontinentális Kongresszusnak, e gyűlés 90 bizottságának, 25 bizottságnak ő volt az elnöke, s „a Ház első emberének” nevezték. Ő javasolta 1775-ben, hogy George Washingtonot nevezzék ki a Kontinentális Hadsereg parancsnokának, 1776-ban pedig elsőként támogatta a függetlenség kimondására vonatkozó javaslatot, és tagja volt a Függetlenségi Nyilatkozatot megfogalmazó bizottságnak. Vezető szerepet játszott Massachusetts alkotmányának megszerkesztésében (1779–80), diplomáciai feladatokat látott el Párizsban (1778–79), Hollandiában (1780–82), Nagy-Britanniában (1785–88), s tagja volt a függetlenségi háborút lezáró, párizsi békeszerződést megkötő delegációnak (1783). Felesége, a szellemes és erős egyéniségű Abigail Smith joggal panaszkodott: az 1764 és 1783 között eltelt időszaknak csak a felét élhette le férje mellett, akit állandóan elszólított családja mellől a kötelesség.

Adams hiába volt okosabb és becsületesebb a többi politikusnál, mégsem volt népszerű: a társaságban nehezen oldódó, merev, ügyetlen, kövér és indulatos férfi nem tudott csevegni, tréfálni, barátkozni. Egyoldalú volt: csak a politika érdekelte. *„Jót akar országának”,* mondta róla Franklin, *„mindig tisztességes, olykor bölcs is, néha azonban bizonyos ügyekben teljesen esztelen”.* Jefferson szerint hiú volt, sértődős, rosszul kalkulált az embereket irányító motívumokkal, *„de olyan önzetlen volt, mint teremője”.* Európai tapasztalatai és az emberi természetről alkotott pesszimista nézetei miatt konzervatív volt, az angol politikai rendszer tisztelője, aki inkább a már birtokolt szabadságjogok megtartására törekedett, mint azok bővítésére és kiterjesztésére. Ráadásul nem osztotta kortársainak a monarchia ellen irányuló gyűlöletét sem. Az abszolút vétőjoggal rendelkező, s a törvényhozásban is szerepet játszó, erős központi hatalom szükségességét hangsúlyozta, és a társadalmi stabilitás érdekében még e hatalom örökletességét sem tekintette elfogadhatatlannak. Ellenfelei azzal vádolták, hogy a monarchikus és arisztokratikus hatalom híve.

Az Egyesült Államok első alelnökeként (1789–97) nem sok feladata volt: Washington mindössze kétszer érdeklődött a véleménye iránt külügyi kérdésekben. *„Országom, a maga bölcsességében megalkotta számomra a legjelentéktlenebb hivatalt, amit az ember találékonyága létrehozhat vagy fantáziájában megfoglanhat”* – füstölgött magában a Szenátus elnö-

ke. Pedig alelnöksége miatt tekintette őt mindenki 1796-ban, az első tényleges versengéssel járó elnökválasztáson a Federalista Párt elnökjelöltjének, s a Washington-kormányzat tekintélye és sikerei miatt meg is választották. Bár a két esélyes, Adams és Jefferson ekkor még jó viszonyban volt egymással, s egyik sem vett részt aktívan a kampányban, híveik már hozzáálltak a rágalmazáshoz és vádaskodáshoz.

A megválasztott elnök már első döntésével bebizonyította, hogy nem ért a politikai intrikákhoz: meghagyta helyükön az előző elnök minisztereket, akik inkább a szélsőségesen federalista Hamilton politikáját követték, mint a mérsékeltebb Adamsét. Ő volt az első elnök, aki családotól beköltözhetett 1800 novemberében abba a James Hoban által tervezett és építtetett washingtoni épület északi szobáiba, amelyet később Fehér Ház néven emlegettek. A keleti szárnyon még nem voltak készen az ablakok, s ezért Abigail Adams, a második „First Lady” száradó ruhákat teregethetett ki a keleti szobában, ahol később oly sok ünnepséget rendeztek. A költözés nem okozott nagy gondot, mert ekkor még a végrehajtó hatalom teljes irattára elért hét nagyobb ládában. Az első elnöki fogadást 1801. január 1-jén tartották.

Adams elnökségét a külpolitikai problémák határozták meg. Az előző kormányzat Nagy-Britanniával kötött szerződése miatt a francia hadihajók 1797-re már több mint 300 amerikai hajót fogtak el a tengereken. Az elnök Franciaországba küldött diplomataival Talleyrand külügyminiszter megbízottjai (akiket Adams csak X, Y és Z uraknak nevezett a Kongresszus előtt) közölték, hogy a tárgyalások megkezdése előtt több millió dolláros kölcsönt kérnek országuk, és 250 000 dollár kenőpénzt saját maguk számára. Az „X, Y és Z affér” hatalmas botrányt váltott ki Amerikában, a szélsőséges federalisták háborút követeltek, a Kongresszus tízezer fős hadsereget állított fel, és létrehozta a haditengerészeti minisztériumot (1798). Az új jelszó így hangzott: *„Milliókat a védelemre, de egyetlen centet se a sarcra!”* A tengereken hadüzenet nélküli hadiállapot jött létre, Hamilton már Louisiana és Florida elfoglalásáról, s a spanyol gyarmatok felszabadításáról álmodozott, Adams azonban megőrizte józanságát. Ha vállalja a háborút, minden bizonnyal megválasztották volna másodszor is elnökké, ő azonban 1799-ben inkább új tárgyalásokat kezdeményezett, s 1800-ra sikerült elismertetnie az amerikai hajók semlegességét az immár Bonaparte konzulátusa által kormányzott Franciaországgal.

A háborús közhangulat kiélezte a belpolitikai ellentéteket. 1798 folyamán Adams elfogadta a federalista többségű kongresszus által hozott, úgynevezett „idegen- és lázítási törvényeket”. Ezek öt évről 14-re

emelték az állampolgárság elnyeréséhez szükséges várakozási időt, lehetővé tették, hogy az elnök deportáltassa a veszélyesnek tekintett külföldieket, s háború idején bebörtönöztesse az ellenséges országok állampolgárait. Adams egyszer sem élt ez utóbbi törvények nyújtotta lehetőséggel, az ellenzéki, republikánus sajtóra azonban sikerült csapást mérni: a „lázítási” törvény szerint ötezer dollárral vagy öt év börtönnel lehetett megbüntetni azokat, akik a kormánytisztviselőket rágalmazzák. 1798-ban Jefferson Kentucky, Madison pedig a következő évben Virginia állami törvényhozását vette rá, hogy határozatban nyilvánítsa alkotmányellenesnek az „idegen- és lázítási törvényeket”.

A rabszolgatartó déli államok később előszeretettel idézték fel ezeket a határozatokat, amelyek azt sugallták, hogy a szövetségi kormányzatot az államok hozták létre, s ezért azt is az államok döntenek el, hogy melyik szövetségi törvény alkotmányos és melyik nem az. Az alkotmányellenes törvényt pedig természetesen nem kötelesek végrehajtani. Az északi államok politikusai viszont úgy vélekedtek, hogy nem az államok, hanem a nép hozta létre a szövetségi kormányzatot, s ezért csak a Legfelsőbb Bíróság nyilváníthat alkotmányellenesnek egy törvényt. Ez az utóbbi nézet a *Marbury contra Madison* ügyben kimondott legfelsőbb bírói döntéssel győzedelmeskedett 1803-ban.

Adams tudta, hogy semmi esélye sincs az 1800-as elnökválasztáson. A federalistákat felháborította, hogy megakadályozta a háborút, a republikánus sajtó egoistának, autokratának és a brit monarchia hívének nevezte őt, a háborús előkészületek miatt kivetett új, közvetlen adók (1798) miatt pedig felkelés tört ki Pennsylvania keleti részén. Adams elnöki kegyelemben részesítette a felkelés halálra ítélt vezetőit. Választási veresége után megmaradt elnöki időszakában federalista bírakat nevezett ki az újonnan létrehozott bírósági kerületek élére. (Ezeket nevezték ellenfelei „éjféli bírának”, arra utalva, hogy Adams az utolsó percben nevezte ki őket.) Depressziósan távozott a Fehér Házból, elnökségét kudarcnak tekintette, arra azonban mindvégig büszke maradt, hogy sikerült megőriznie a békét. Azt javasolta, hogy a következő szöveget írják sírkövére: „*Itt nyugszik John Adams, aki 1800-ban vállalta a franciákkal kötött béke felelősségét.*” Nem ez került a sírkövére, de joggal volt büszke rá, mint ahogy arra is büszke lehetett volna, hogy megőrizte az erős, pártoktól független, közvetítésre és önálló döntésekre képes elnöki hivatal tekintélyét.

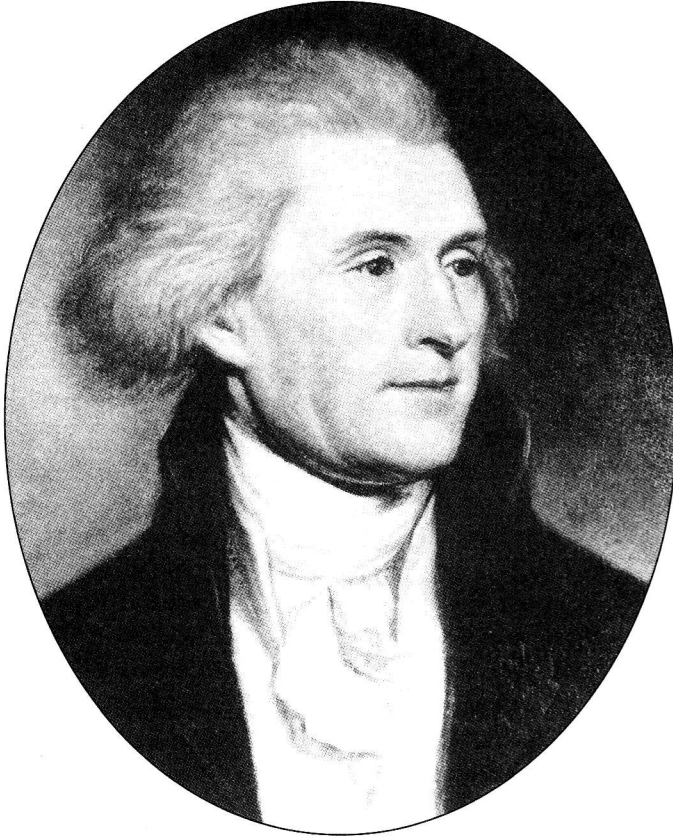
Kormánya barátsági és kereskedelmi szerződést kötött Poroszországgal, haditengerészetet állított fel, rendezte a vitás kérdéseket Franciaországgal, Nagy-Britanniával, és beköltözhetett az új szövetségi fővárosba.

65 évesen hagyta el Washingtont, s még 25 év volt hátra az életéből. A társadalom nagy tiszteletben részesítette, s 1811-re felesége közvetítésével sikerült kibékülnie régi barátjával, egykori alelnökével, Thomas Jeffersonnal is, akitől a pártharcok eltávolították. Még megérte, hogy fia, John Quincy Adams az Egyesült Államok elnöke lett, s két év múlva, a Függetlenségi Nyilatkozat elfogadásának ötvenedik évfordulóján halt meg. Utolsó szavai ezek voltak: „*Thomas Jefferson túlél...*” Nem tudhatta, hogy Jefferson ugyanezen a napon halt meg Virginiában, pár órával korábban.

Thomas Jefferson

Az Egyesült Államok 3. elnöke (1801–1809)

Születésének helye: Shadwell, családi birtok, Goochland (ma: Albemarle) megye, Virginia.

Születésének ideje: 1743. április 13.

(Az érvényben lévő Juliánus-naptár szerint április 2.)

Ősei: Anyai ágon skótok, apai ágon walesiek.

Szülei: Peter Jefferson (1708–57), ültetvényes, tisztviselő;
Jane Randolph (1720–76).

Iskolai végzettsége: College of William and Mary, Virginia (1760–62).

Foglalkozása: Ügyvéd, diplomata.

Vallása: Deista, egyházon kívüli.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Monticello ültetvény, Virginia.

Elnökválasztás:

1800: 73 elektori szavazat.

(Aaron Burr [republikánus]: 73 elektori szavazat;

John Adams [federalista]: 65 elektori szavazat;

Charles Cotesworth Pinckney [federalista]: 64 elektori szavazat;

John Jay [federalista]: 1 elektori szavazat.)

1804: 162 elektori szavazat.

(Charles Cotesworth Pinckney [federalista]: 14 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1801. március 4.–1809. március 3.

Alelnöke: Aaron Burr (1805. márc. 4-ig);

George Clinton (1805. márc. 4–1812. ápr. 20.).

Államtitkára: James Madison.

Ragadványnevei:

A Nép Embere (*Man of the People*), Monticello Bölcsse (*Sage of Monticello*),
Hosszú Tom (*Long Tom*).

Felesége: 1772-től Martha Wayles (1748. okt. 30.–1782. szept. 6.).

Gyermekei: Martha J. (1772–1836), Jane Randolph J. (1774–75),
névtelen fiúgyermek (1777), Mary J. (1778–1804), Lucy Elizabeth J.
(1780–81), Lucy Elizabeth J. (1782–84).

Halálának oka: Végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: Monticello, Virginia; 1826. július 4.

Sírhelye: Monticello, Virginia.

Thomas Jefferson, az Egyesült Államok első államtitkára (külügyminisztere), második alelnöke és harmadik elnöke a 18. század nagy polihisztorai közé tartozott. Értett a joghoz, filozófiához, természetrajzhoz, építészethez, politikus volt, diplomata, tervezett ekét, iratmásoló gépezetet, meteorológiai feljegyzéseket vezetett, gazdálkodott és hegedült. Módos ültetvényes család elsőszülött fiaként sikerült megismerkednie az angol és francia felvilágosodás legnagyobb képviselőinek munkásságával. A kiváltságok elleni harcot, a szabadságjogok kiterjesztését és a tehetség előtti szabad út megnyitását tekintette élete céljának. Magas, vékony, vörös hajú férfi volt, tüntető egyszerűséggel öltözködött és viselkedett. Elnöksége idején a brit nagykövetet egyszer azzal hozta ki a sodrából, hogy papucsban fogadta. Barátságos és jóindulatú, de mégis zárkózott, visszahúzódo ember volt: magánéletét, amelybe soha, senkinek sem engedett bepillantást, gondosan elválasztotta közéleti tevékenységétől. Vallási téren toleráns deista volt, s ezért ellenfelei ateizmussal vádolták.

1774-ben radikális röpiratban fejtette ki, hogy az amerikai gyarmatokat kizárólag a király személye fűzheti össze Nagy-Britanniával. Ennek köszönhető, hogy 1776-ban a Kontinentális Kongresszus tagjaként beválasztották a Függetlenségi Nyilatkozatot megfogalmazó bizottságba, s kollégái rábízták a híres dokumentum elkészítését. A nyilatkozat legtöbbször idézett mondatai hűen tükrözik felvilágosult, republikánus és liberális elveit: *„Magától értetődőnek tartjuk ezen igazságokat, hogy minden ember egyenlőnek teremtett, teremtőjük bizonyos elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel őket, melyek között ott van az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez való jog. E jogok biztosítására kormányokat állítottak fel az emberek között, melyek igaz hatalmukat a kormányzottak egyetértéséből nyerik...”*

A virginiai törvényhozás tagjaként (1769–74, 1776–79) sikerült támogatást biztosítania a vallásszabadság törvényének. Virginia kormányzójaként (1779–81) azonban megfelelő hatalom és anyagi erőforrások nélkül nem tudott szembeszegülni az államot megszálló brit csapatokkal, s maga is menekülésre kényszerült. Kudarcai miatt vizsgálat indult ellene, s bár felmentették, vissza akart vonulni a politikai élettől. Szeretett feleségének halála után azonban olyan depresszió

fogta el, amelyből csak a közéletbe való visszatéréssel tudta kiszakítani magát.

Franciaországi nagykövetként (1784–89) szemtanúja volt a forradalom kitörésének, és segített barátjának, La Fayette-nek elkészíteni az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának egyik tervezetét. A véres népitéleteket elítélte, az erőszaktól idegenkedett, s a diktatúrához, terrorhoz, majd császársághoz vezető francia forradalomban keserűen csalódott, de élete végéig úgy vélekedett, hogy *„a kormánynak való ellenállás szelleme oly fontos lehet bizonyos esetekben, hogy azt kívánom, mindig tartásák életben. Gyakran kerül majd rá sor tévedésből, de még így is jobb, mint ha sohasem éledne fel. Szeretek olykor-olykor egy kis lázadást. Olyan ez, mint a vihar az atmoszférában”*.

Washington első kormányában ötfős iroda élén, 8000 dollár alatti költségvetésből irányította a külügyeket (1790–93), amíg a Hamiltonnal és a federalistákkal szemben kialakuló ellentétei miatt le nem mondott. Madison mellett vezető szerepet játszott a federalistákkal szembe helyezkedő Republikánus Párt létrehozásában. Adams kormányzatának alelnökeként (1797–1801) kézikönyvet készített a parlamentáris eljárásokról, és titokban rávette Kentucky törvényhozását az „idegen- és lázítási törvények” elleni fellépésre (1798).

Az 1800-as elnökválasztás volt az első alkalom az Egyesült Államok történetében, amikor a hatalmon lévő párt békésen átengedte a kormányzat feletti ellenőrzést politikai ellenfeleinek, azt bizonyítva, hogy a kisebbség bármikor többséggé válhat. A pártok lapjai ugyanakkor elképesztő vádakkal halmozták el az ellenfél jelöltjét. Jeffersonról megírták, hogy jakobinus ateista, francia ügynök, hogy megválasztása esetén *„az otthonokat lángok emésztik, az ősz fejek vérbe borulnak, a női tisztaságot meggyalázzák, a gyermekeket lándzsahegyre tűzik...”* A puritán Adamsról pedig nem csak azt terjesztették, hogy a brit monarchia egoista és autokrata híve, hanem azt is, hogy diplomáciai küldetéseiről két szerető társaságában tért haza Amerikába.

Jefferson nem is válaszolt a vádakra, s az elnöki eskü letétele után a következő megbékítő szónoklatot tartotta: *„Mindannyian emlékezni fogunk arra a szent elvre, hogy a többség akarata minden esetben győzedelmeskedik ugyan, de ennek az akaratnak ésszerűnek kell lennie ahhoz, hogy igazságos legyen, a kisebbség pedig vele egyenlő jogokat élvez. Ezeket az egyenlő jogokat pedig meg kell védelmezni, megsértésüket elnyomásnak kell minősítenünk! ... Mindannyian republikánusok vagyunk és mindannyian federalisták vagyunk! Ha lenne köztünk valaki, aki fel akarja bomlasztani az Uniót, vagy meg akarja változtatni republikánus formáját, hagyjuk meg*

őt háborítatlanul azon biztonság emlékművének, amellyel a téves véleményt tolerálhatják ott, ahol az ész szabadon harcba kelhet vele.” Céljai közé tartozott a többségi uralom és a kisebbségi jogok egyöntetű biztosítása, a szólás-, a sajtó- és a vallásszabadság védelme, s a békés külpolitika. A republikánus ideáloknak megfelelően olyan kormányzatot kívánt létrehozni, amely nem avatkozik bele gyakran az emberek ügyeibe, amely „bölcs és takarékos, visszatartja az embereket egymás bántalmazásától, amúgy viszont szabadon engedi őket az iparkodás és a fejlődés terén, s nem veszi ki a dolgozó szájából azt a kenyeret, amit munkával keresett”.

Kormányába mérsékelt republikánusokat hívott meg. Azonnal visszavonták az előző kormányzat népszerűtlen intézkedéseit: az „idegen- és lázítási törvényeket” nem újították meg, érvényben maradó részleteit pedig visszavonták, a federalisták intézkedéseinek többségét azonban nem próbálták érvényteleníteni. Mivel Jefferson – ellentétben John Adamsszal – már egy párt elismert és népszerű vezetője volt, sikerült finoman befolyásolnia a törvényhozást is: elnöksége alatt csaknem valamennyi törvénykezdeményezés tőle vagy minisztereitől származott. Az igazságszolgáltató hatalommal már nem sikerült ilyen harmonikusan együttműködnie: a bírák többsége ugyanis federalista maradt. John Marshall főbíró 1803-ban a híres *Marbury contra Madison* ügyben kimondta, hogy a Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenességre hivatkozva érvénytelenítheti a Kongresszus törvényeit.

Bár Jefferson elnöksége idején alapította meg a Kongresszus a West Point Katonai Akadémiát, a 83 millió dolláros államadósság felszámolásának céljával csökkentették a hadsereget, a flottát, a diplomáciai tesztületet, s ugyanakkor csökkentették az adót is, csak a vámok jövedelmét hagyva meg a kormányzatnak. E politika sikerének két feltétele volt: a tartós béke, s olyan gyors és egyenletes fejlődés, amely feleslegessé teszi a gazdaság állami támogatását. Hosszabb távon egyikben sem lehetett reménykedni, Jefferson elnöksége alatt mégis sikerült 33 millióval csökkenteni az államadósságot. Egy groteszk háborúra azonban sor került az észak-afrikai kalózok ellen. Ezek járadékot kaptak a kormánytól, s ennek fejében békén hagyták az amerikai tengerészeket. Tripoli pasája azonban követelőzni kezdett, majd 1801-ben hadat üzent az Egyesült Államoknak. Csak az amerikai flotta határozottabb fellépésére engedte el foglyait, s mondott le a járadékról (1805). (Marokkó, Tunisz és Algéria pasái 1815-ig kapták járandóságukat.)

Jefferson kormányzata idején kötöttek szerződést Franciaországgal Louisiana megvásárlásáról (1803). Napóleon ugyanis belátta, hogy a kiújuló háború idején nem lesz képes a britektől megvédelmezni a Mis-

mississippi nyugati, Louisiana elnevezésű vízgyűjtő medencéjét, amit 1800-ban szerzett meg Spanyolországtól, s felajánlotta az Egyesült Államoknak. Jefferson eredetileg csak New Orleans városát akarta megvásárolni, most azonban kétszeresére növelhette az ország területét: 15 millió dollárért 2 144 520 km² nagyságú területre tett szert, vagyis egy acre (0,406 hektár) föld mindössze három centbe került. Nem csoda, hogy a vásárlást az Egyesült Államok legjobb üzletének nevezték. A határok biztonságosabbá váltak, óriási terület nyílt meg a mezőgazdaság terjeszkedése előtt, s a kormány kénytelen volt nagyobb hatalmat gyakorolni annál, amit Jefferson eredetileg elképzelt. 1805-ben az elnök már azt sem tartotta lehetetlennak, hogy szövetségi pénzekből fejlesszék a közlekedést, pedig ez a federalisták céljai közé tartozott. Jefferson expedíciót is küldött a hatalmas és ismeretlen új területekre. Meriwether Lewis és William Clark vezetésével a felfedezők kis csapata 1804-ben felhajózott a Missourin, átkelt a Sziklás-hegységen, elérte a Csendes-óceánt, s két év múlva tapasztalatokkal és információkkal gazdagon tért vissza St. Louisba. Ohio 1803-ban csatlakozott önálló államként az Unióhoz.

Az első évek sikereinek köszönhetően 1804-ben Jeffersont elsöprő többséggel újra elnökké választották. Második elnöki időszaka során azonban a sikerek egyre ritkábbak, a kudarcok pedig egyre gyakoribbak lettek. A rabszolgák behozatalát sikerült törvénnyel eltiltani, mégpedig az alkotmány által lehetővé tett, legrövidebb időn belül, 1808. január 1-jétől. A korábbi alelnök, Aaron Burr azonban sok fejfájást okozott Jeffersonnak. Párbajban lelőtte Alexander Hamiltont (1804), akit azzal vádolt, hogy megakadályozta New York kormányzójává való megválasztását, majd délnyugaton összeesküvést szőtt bizonyos területek elszakítására. Letartóztatták, Jefferson elhamarkodottan bűnösnek nyilvánította, a Legfelsőbb Bíróság azonban bizonyítékok hiányában felmentette (1807). A Kongresszusban a federalisták panaszkodtak az elnök befolyására, egyes republikánusok pedig lázongani kezdtek ellene, s megakadályozták, hogy francia közvetítéssel megvásárolja Floridát Spanyolországtól.

A legnagyobb gondot az európai háború kiújulása jelentette. Sem Nagy-Britannia, sem a vele hadban álló Franciaország nem tartotta tiszteletben az amerikai hajók semlegességét. Madison külügyminiszter szerint 1806-ra a britek már 2273 amerikai tengerészt ejtettek foglyul, s kényszerítettek szolgálatra hajóikon. 1807-ben a brit *Leopard* nevű fregatt sortűzzel tartóztatta fel az amerikai *Chesapeake*-et tíz mérföldre Virginia partjaitól. Nagy-Britannia hamarosan csak brit vámvizsgálat után engedte az amerikai hajókat európai kikötőkbe, Napóleon pedig beje-

lentette, hogy a brit előírásoknak engedelmeskedő amerikai hajókat elkobozható brit tulajdonnak fogja tekinteni. Jefferson mindent megtett egy háborúval fenyegető válság békés megoldása érdekében. Előbb tárgyalásokat indított, az eredménnyel azonban oly elégedetlen volt, hogy a javasolt szerződést nem is továbbította a Szenátusnak. A Kongresszus törvényt fogadott el az angol árucikkek importjának eltiltásáról (1806), ezt azonban az elnök egy időre felfüggesztette. Végül Jefferson s javaslatára a Kongresszus 1807. december 22-étől embargótörvénnyel tiltott el minden amerikai exportot, s bizonyos brit áruk importját. Az elnök azonban túlbecsülte a britek függését az amerikai áruktól, s alábecsülte az új rendelet káros hatását az Egyesült Államok gazdaságára. Bár az iparnak kedvezett az embargó, a kormány elveszített 16 millió dollárt a vámjövödelmekből, a mezőgazdasági árak estek, s több ezer tengerész maradt munka nélkül. A társadalommal pedig nem sikerült elfogadtatni az áldozatokat. Jefferson és Madison, az elvek emberei nem értették meg, hogy másokat a pusztai anyagi érdekek irányíthatnak. Az északi, kereskedő államokban még egy konvenció összehívását is tervbe vették, amely érvénytelenítené az embargót.

Jefferson maga is belátta, hogy békepolitikájának növekvő államadóság, nyugtalanság és megoszlás lett az eredménye. Távozása előtt két nappal aláírta az embargótörvény visszavonását, s hazatért monticellói birtokára, abban reménykedve, hogy államtitkára, utódja és barátja, James Madison sikeresebben fog megbirkózni a külpolitikai problémákkal.

Egyes történészek valószínűnek tartják, hogy az 1790-es évektől tartós szerelmi kapcsolat fűzte egyik félvér rabszolganőjéhez, Sally Hemingshez, aki több gyereket is szült neki. A viszony lélektanilag valószínűsíthető: a nő Jefferson apósának törvénytelen gyermeke volt, s valószínűleg hasonlított Jefferson első feleségére. Más történészek viszont tagadják ezt. Annyi bizonyos, hogy Jefferson nem szabadította fel rabszolgáit, de Sally szinte teljesen fehér bőrű gyermekei titokban eltávoztak az ültetvényről, s beolvadtak a fehérek társadalmába.

Hosszú öregkorát az elnöksége idején összegyűjtött adósságaival való küszködés, ógörög, latin, francia, olasz és spanyol művek eredeti nyelven való olvasása, gazdálkodás és kertészkedés töltötte ki. Monticellói házáat maga tervezte, szabadon engedve fantáziáját, számtalan szellemes technikai és építészeti megoldást alkalmazva. Mivel 1814-ben Washington brit megszállása idején a Kongresszus könyvtára a lángok martaléka lett, 6500 kötetes gyűjteményét eladta az Egyesült Államoknak, s ezzel megalapozta a mai Kongresszusi Könyvtárat. 1819-ben megalapí-

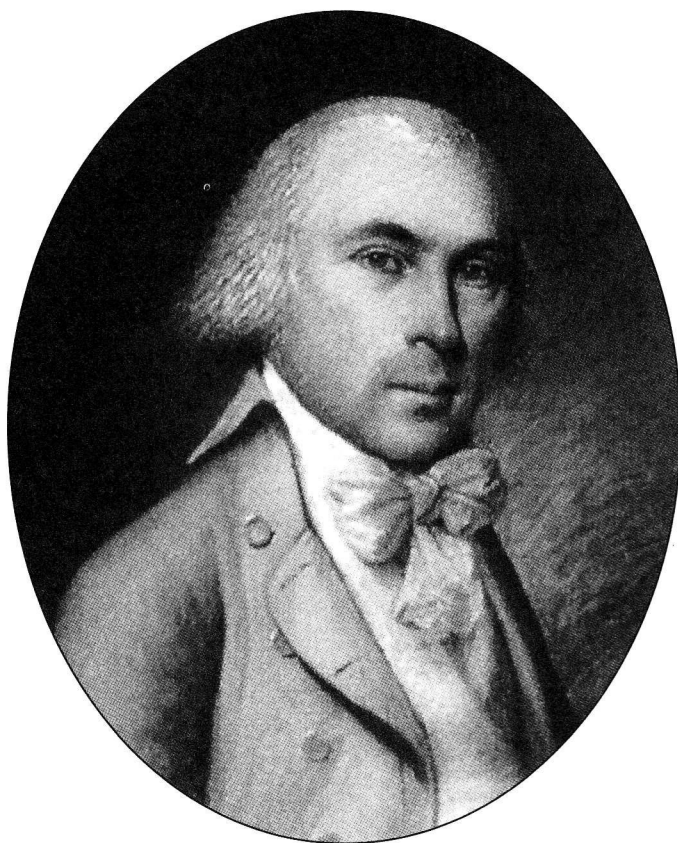

totta a Virginiai Egyetemet: ő vette rá állama törvényhozóit a döntésre, ő tervezte az egyetem épületét, s ő lett első rektora.

Egyazon napon halt meg John Adamsszel: a függetlenség ötvenedik évfordulóján. Sírfeliratát maga készítette el: „*Itt temették el Thomas Jeffersont, az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat és a virginiai vallásszabadság törvényének szerzőjét, a Virginiai Egyetem atyját.*” Politikai tevékenységét feleslegesnek tartotta megemlíteni. Azt kívánta, hogy a sírját felkeresők úgy emlékezzenek rá, mint a szabadságjogok megfogalmazójára és a műveltség terjesztőjére.

James Madison

Az Egyesült Államok 4. elnöke (1809–1817)

Születésének helye: Port Conway, Virginia.

Születésének ideje: 1751. március 16.

(Az érvényben lévő Juliánus-naptár szerint március 5.)

Ősei: A 17. században hagyták el Angliát.

Szülei: James Madison (1723–1801), ültetvényes;
Eleanor Rose Conway (1731–1829).

Iskolai végzettsége: College of New Jersey (Princeton, 1769–72).

Foglalkozása: Politikus.

Vallása: Anglikán.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Montpelier, családi birtok,
Virginia.

Elnökválasztás:

1808: 122 elektori szavazat.

(Charles Cotesworth Pinckney [federalista]: 47 elektori szavazat;
George Clinton [republikánus]: 6 elektori szavazat.)

1812: 128 elektori szavazat.

(DeWitt Clinton [federalisták által támogatott republikánus]:
89 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1809. március 4.–1817. március 3.

Alelnöke:

George Clinton (1805. márc. 4.–1812. ápr. 20.);

Elbridge Gerry (1813. márc. 4.–1814. nov. 23.).

Államtitkára:

Robert Smith (1809. márc. 4.–1811. ápr. 2.);

James Monroe (1811. ápr. 2.–1817. márc. 3.).

Ragadványnevei: Az alkotmány atyja (*Father of the Constitution*); A nagy kis
Madison (*The Great Little Madison*).

Felesége: 1794-től Dolley Payne (1768. máj. 29.–1849. júl. 12.).

Gyermekei: Örökbe fogadta felesége első házasságából származó fiát,
John Toddot.

Halálának oka: Végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: Montpelier, családi birtok, Virginia;
1836. június 28.

Sírhelye: Montpelier, Virginia.

Madison, az Egyesült Államok legalacsonyabb elnöke, ez a vékony, állandóan betegeskedő, mindig sötét ruhát és rizsporozott parókát viselő férfi a korszak egyik legeredetibb politikai gondolkodója volt. Jól ismerte a felvilágosodás brit és francia képviselőinek műveit, a Princeton Egyetem négyéves tananyagát 13 hónap alatt sajátította el, s 1776-ban már a virginiai konvencióban segített végső formába önteni George Mason híres jognyilatkozatát. Még a „vallási tolerancia” kifejezést is helytelenítette, s azt javasolta, inkább hirdessék meg a „teljesen szabad vallásgyakorlat” elvét. A virginiai törvényhozás (1776–77, 1784–86), az államtanács (1778–79) és a Kontinentális Kongresszus (1784–86) tagjává választották. Virginia az ő indítványára kérte fel a többi államot, hogy küldjenek képviselőket a philadelphiai Alkotmányozó Konvencióba (1787), ahol több mint kétszáz alkalommal szólalt fel, s vezető szerepet játszott a mindmáig érvényben lévő amerikai alkotmány megszerkesztésében.

Nappal az üléseken tevékenykedett, éjjel pedig gondosan feljegyezte a történeteket az utókor számára. Bekerült a „stilisztikai bizottságba” is, amely végső formába öntötte az alkotmány szövegét. E fáradhatatlan tevékenység tette Madisont híres és megbecsült politikussá, s azt is Philadelphiában tanulta meg, hogy „a politikai csatákat nem szabad sem teljesen elveszíteni, sem teljesen megnyerni”.

Ezután részt vett az új alkotmány ratifikálása körül zajló politikai küzdelmekben. Alexander Hamilton és John Jay mellett ő is írt esszéket Publius álnéven több New York-i lap számára, melyeket később *The Federalist Papers* (Federalista iratok) címen gyűjtöttek kötetbe. Ezekben fejtette ki republikánus ideológiáját, cáfolva azon közkeletű nézeteket, melyek szerint nagy területű államban nem jöhet létre köztársaság. Szerinte az olyan új politikai elvek, mint a hatalom megosztása, a törvényhozás korlátjai és „ellensúlyai”, a képviseleti kormányzás, valamint a független bíróságok ezt nagy államok számára is lehetővé teszik, s minél különbözőbb érdekeltségű csoportokat vonnak be a hatalom gyakorlásába, minél nagyobb területen, annál kisebb a valószínűsége, hogy egy-egy csoport tartósan kisajátíthatja a hatalmat. *„Ha az emberek angyalok lennének, nem lenne szükség kormányra. Ha angyalok kormányoznának embereket, nem lenne szükség a kormányok belső vagy külső ellenőrzésére.*

Ha viszont olyan kormányzatot állítunk fel, amelyben emberek kormányoznak embereket, abban rejlik a nagy nehézség, hogy előbb képessé kell tenni a kormányt arra, hogy ellenőrizze a kormányzottakat, majd arra kell kényszeríteni, hogy korlátozza önmagát.”

Az új Kongresszus egyik legtekintélyesebb képviselőjeként (1789–97) vezető szerepet játszott az adóügyi törvények meghozatalában, az első tíz alkotmánykiegészítés, a Jogok Törvénye megfogalmazásában, s Washington is gyakran felkérte, hogy írjon nyilatkozatokat a számára. Ezek az alkotmánykiegészítések biztosították az amerikai állampolgárok számára a vallás-, szólás- sajtó- és gyülekezési szabadságot, ezek írták elő a vádlottak ügyeinek nyilvános és esküdtszék előtt történő tárgyalását, a védőügyvéd biztosításának szükségességét, és végül ezek mondták ki azt a sokat vitatott alapelvet is, hogy „nem lehet a népnek a fegyverek birtoklásához és viseléséhez való jogát csorbítani”.

Egyes történészek szerint nem barátja, Jefferson, hanem Madison volt a Republikánus Párt igazi megalapítója. 1797-ben, huszonegy éves törvényhozói gyakorlat után fel akart hagyni a politikai tevékenységgel, s visszavonult a családi ültetvényre. Az Adams-kormányzat „idegen- és lázítási törvényei” miatt tiltakozó, 1798-as virginiai határozatokat azonban titokban ő készítette el.

Jefferson végtelenül sokra becsülte, rendszeresen levelezett vele, „a világ legnagyobb emberének” nevezte, s amikor elnökké választották, felkérte az államtitkári feladatok ellátására. 1801-től 1809-ig Jefferson jobbkeze volt, az elnök utódának tekintette, s támogatásával különösebb nehézségek nélkül el is nyerte a szavazatok többségét. És ekkor kezdődött Madison számára élete legnehezebb időszaka.

Az új elnök egyáltalán nem volt olyan erélyes vezető és karizmatikus személyiség, mint elődje. (Már csak azért is, mert úgy vélekedett, hogy a törvényhozó szervnek kell kormányoznia az országot.) A társaságban visszahúzódó volt és hallgató. „*Olyan, mintha mindig temetésre menne!*” – morogtak a politikusok. Hosszan fontolgotott mindent, s ezért határozatlannak és gyengének tartották, csak pénzügyminisztere, Albert Gallatin ismerte fel, hogy „*Madison úr lassan ver gyökeret, de szilárdan megáll a lábán a viharban*”. Felesége, Dolley Madison sokkal népszerűbb volt nála. Ez a vonzó és intelligens asszony volt az első igazi „First Lady” (bár ezt az elnevezést még ekkor nem használták), aki a társasági élet vezető személyisége valamint a washingtoni női divat „diktátora” lett, s kitűnő ízléssel rendezte át az elnöki épületet is. Az 1808-as elnök-választás vesztese, Pinckney megállapította, hogy „*Madison úr és Madison asszony győzött le. Ha csak Madison úrral kellett volna szembeszállnom,*

több esélyem lett volna!”. A „First Lady” kifejezést 1877-ben írták le először, majd 1911-ben terjedt el, Charles Nirdlinger *The First Lady in the Land* (Az ország első asszonya) című, nagy sikerű vígjátéka nyomán. A színdarab hőse természetesen Dolley Madison volt.

Az új elnök elődjéhez hasonlóan megpróbálta békés eszközökkel rábírní az egymással háborúzó briteket és franciákat az amerikai kereskedelem semlegességének tiszteletben tartására. Az embargót benemavatókozási törvénnyel váltották fel (1809). Eszerint az amerikaiak Nagy-Britannián és Franciaországon kívül minden állammal kereskedhettek, e két állam közül pedig azzal, amelyik elsőként hagy fel a kereskedelmi megszorításokkal. Ezt az úgynevezett Macon-féle törvény második változata követte (1810), mely szerint ha a harcoló felek közül az egyik felhagy az amerikai hajók zaklatásával, az Egyesült Államok életbe lépteti a benemavatókozási törvényt a másik ellen. Madison intézkedései azonban tévovázást és zavart árultak el: előbb egy brit követ ígéreteit vette készpénznek, hatástalan üzeneteket küldött Londonba, majd Napóleon csapdájába esett bele. A francia császár ugyanis közzétette, hogy visszavonja a büntető rendelkezéseket, mire Madison szabaddá nyilvánította a kereskedelmet Franciaországgal, és eltiltotta Angliával, holott a francia hatóságok továbbra is elkobozták az amerikai hajókat. Északon Tecumseh vezetésével fellázadtak az indiánok, délen a nyugat-floridaiak fogtak fegyvert a spanyolok ellen, s kérték területük annektálását. Madison pedig, aki méltán érezhette úgy, hogy államtitkárként és elnökként mindent megtett a konfliktus békés rendezésére, de semmit sem ért el, 1812-re engedett a Kongresszus háborús hangulatának. Június 1-jén a tengeri incidensekre, a sértő rendeletekre és az indiánok bujtogatására hivatkozva hadüzeneti javaslatot tett. Pedig a hosszú évek diplomáciai erőfeszítései meghozták gyümölcseiket: a brit kormány ugyanezen a napon terjesztette a Parlament elé az amerikaiakat sértő rendeletek visszavonását. A hír azonban (távíró híján) hat hetet késett, s kitört a háború.

Az 1812-es választást Madison könnyűszerrel megnyerte, a háborúban azonban valóban határozatlannak és tévovának bizonyult, s arra sem volt képes, hogy tehetséges tábornokokat nevezzen ki a megfelelő posztokra. Hadiflottája nem volt, csak 6700 katonája állt fegyverben, az embargó miatt a kincstár üres volt, a nemzeti bank alapítólevelét pedig a republikánus elvek jegyében 1811-ben nem hosszabbították meg. Előbb Kanada ellen indítottak sikertelen hadműveleteket, majd 1813-ban Oliver H. Perry az Erie-tavon, Harrison tábornok pedig a thamesi csatában ért el kisebb győzelmeket, s Nyugat-Floridát is annektálták.

A következő évben azonban véget ért az európai háború, s Nagy-Britanniának a napóleoni háborúkban harcedzetté vált, teljes hadereje Amerikára zúdult.

A New York ellen vonuló hadsereget még sikerült visszafordítani, de 1814. augusztus 24-én Madisonnak menekülnie kellett Washingtonból. Négyezer brit katona szinte ellenállás nélkül foglalta el a fővárost, s égette fel középületeit. A hatvanhárom éves elnök több napon és éjszákán át lóháton száguldozott a hadseregek között. A bátor Dolley Madison kis híján a britek kezére került, mert már a közelben dörögtek az ágyúk, mégis ragaszkodott hozzá, hogy személyesen irányítsa a csomagolást, és nem akarta elhagyni a házat, amíg Gilbert Stuart festő nagy Washington-portróját le nem szerelték a falról, s magával nem vihette. Amikor pár nap múlva visszatértek a füstölgő romok közé, talán nem is az elnököt ünnepelte az éljenző tömeg, hanem a feleségét. Madisonék Tayloe ezredes *Octagon House* elnevezésű épületében laktak egy évig, majd egy kisebb házban a Pennsylvania sugárúton. Az elnöki rezidenciát James Hoban csak 1817 őszére tudta újjáépíteni, s új színe miatt ezután kezdték Fehér Háznak nevezni.

Baltimore hősieles védelme (amely a nemzeti himnusz megírására ihlette Francis Scott Keyt) kissé javított a közhangulaton, de az északkeleti államoknak elégük volt a háborúból. Massachusetts, Connecticut, New Hampshire, Vermont és Rhode Island képviselőinek 1814 decemberében tartott hartfordi találkozásán a radikálisabbak már Madison lemondását és a szecesszió lehetőségét is felvetették, a mérsékelt többség azonban leszavazta őket, s csak államaik fokozottabb védelmének kérelmével menesztettek küldöttséget Washingtonba. Ekkorra azonban befutott Jackson tábornok New Orleans-i győzelmének (1815. január 8.), majd a korábban megkötött genti békeszerződésnek (1814. december 24.) a híre. Bár a háború tulajdonképpen patthelyzettel ért véget, s a békeszerződésben mindössze a harcok beszüntetéséről és az elfoglalt területek kölcsönös visszaadásáról volt szó, egész Amerika ünnepelt. A szónokok azt kiabálták, hogy „*Egyetlen inch területet sem engedtünk át!*”, megfélemlkezve arról, hogy a háború elején még egész Kanada elfoglalását tervezték.

A háború által felszított, nacionalista közhangulatban megerősödött a nemzeti egység és öntudat, fejlődésnek indult az európai riválisaitól ideiglenesen megszabadított amerikai ipar. Napoleon waterlooi veresége után a brit flotta is felhagyott az amerikai hajók zaklatásával. Az angolbarátsága miatt diszkreditálódott Federalista Párt pedig hamarosan felbomlott. Létjogosultsága is megszűnt, miután a háború ráébresztette

a republikánusokat az adók, az állandó hadsereg, a hadiflotta és a nemzeti bank jelentőségének elismerésére.

Madison elnökségének utolsó két éve pedig rendkívül nyugalmasan telt el. Nagy-Britannia hazaküldte a háború idején erőszakkal besorozott amerikai tengerészeket. Felszökött a dohány ára, nőtt az import, s vele nőtték a szövetségi kormány jövedelmei. Az amerikai export értéke 1815-ben 45 millió dollár volt, a következő évben pedig elérte a 65 milliót. Igaz hogy az államadósság a háború miatt 120 millió dollárra emelkedett, de 1816-ban újra létrehozták az Egyesült Államok Bankját, 35 millió dollár tőkével, húsz év időtartamra. Madison felismerte a nemzeti bank fontosságát, elfogadta a Kongresszus által megállapított, igen magas iparvédelmi vámokat (1816), sőt, még egy nemzeti egyetem lehetőségét is felvetette. Két állam csatlakozott elnöksége idején az Unióhoz: Louisiana (1812) és Indiana (1816). John Adams, az egykori elnök fájó szívvel (és kissé túlozva!) írta, hogy Madison kormányzata *„ezernyi hibája és tévedése dacára is több dicsőséget szerzett és jobban megszilárdította az Uniót, mint elődei együttvéve!”*.

Hivatali ideje leteltével Madison boldogan hagyta el Washington egy gőzhajón, s a szemtanúk szerint hosszú vakációra induló gyerekhez hasonlított. Sokkal népszerűbb volt most, mint elnöksége kezdetén. Montpelier elnevezésű ültetvényén gazdálkodott, politikai értekezéseken dolgozott, s megpróbálta törleszteni egyre növekvő adósságait. Segédkezett Jeffersonnak a Virginia Egyetem megalapításában, s barátja halála után az egyetem rektora lett. 1829-ben ő képviselte megyéjét az állami alkotmánymódosító konvencióban. Ő is abban reménykedett, hogy a rabszolgakérdést meg lehet oldani az afrikai kitelepítéssel, s ezért részt vett az Amerikai Gyarmatosító Társaság megalapításában (1816), s 1833-ban elnöki tisztségét is vállalta. 1832-ben, az érvénytelenítési válság idején, amikor Dél-Karolina állami konvenciója az állam területén érvénytelennek nyilvánította a szövetségi vámokat, többen is Madisonra hivatkoztak, aki 1798-ben úgy nyilatkozott, hogy alkotmányos ügyekben a végső szó az egyes államokat illeti meg. Mostanra azonban Madison megváltoztatta véleményét, s e végső szó kimondását inkább a Legfelsőbb Bíróságra bízta volna. *„Az érvénytelenítés ugyanis lőport helyez el az alkotmány és az Unió alatt, s gyufát ad minden párt kezébe, hogy tetszése szerint a levegőbe röptethessék ezeket!”*

Az 1830-as évek közepén már csak ő volt életben az „alapító atyák”, az alkotmány létrehozói közül. Mivel Adams, Jefferson és Monroe is július 4-én halt meg, egyik barátja arra kérte Madisont, hogy próbálja meghosszabbítani az életét a függetlenség hatvanadik évfordulójáig, mi-

lyen szép lenne, ha ezen a jeles napon halna meg! Az öregúr jót nevetett ezen az ostoba kérésen, és sajnálkozva közölte, hogy ez nem áll hatalmában. Hat nappal korábban halt meg, mint ahogy ezt a „kerek” évfordulók kedvelői szerették volna. Egyes történészek tehetetlen embernek tüntették fel, a többség az „átlagos”-nak nevezett elnökök közé sorolta, John F. Kennedy azonban igazságot szolgáltatott neki, amikor „legkevésbé megbecsült nagy elnökünk”-nek nevezte.

Férje halála után Dolley Madison visszatért Washingtonba, s a közel hetvenéves asszony újra a társasági élet vezető személyiségévé vált. Van Buren elnök kijelentette, hogy „Madisonné a legragyogóbb háziasszony ebben az országban”, Daniel Webster pedig „Washington egyetlen állandó hatalmasságának” nevezte. „Dolley királynő”, akit még a Washington házaspár beszélt rá, hogy menjen hozzá Madisonhoz, olyan sokáig élt, hogy Polk elnök felesége is tőle kérhetett tanácsot a Fehér Házban tartott fogadásokkal kapcsolatban.

James Monroe

Az Egyesült Államok 5. elnöke (1817–1827)

Születésének helye: Colonial Beach közelében, Westmoreland megye, Virginia.

Születésének ideje: 1758. április 28.

Ősei: Apai ágon skótok, anyai ágon walesiek.

Szülei: Spence Monroe (?–1774), ültetvényes;
Elizabeth Jones (?–1774 előtt).

Iskolai végzettsége: College of William and Mary, Virginia (1774–76, nem fejezte be).

Foglalkozása: Katona, politikus, diplomata.

Vallása: Anglikán.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Ash Lawn ültetvény, Albemarle megye, Virginia.

Elnökválasztás:

1816: 183 elektori szavazat.

(Rufus King [federalista]: 34 elektori szavazat.)

1820: 231 elektori szavazat.

(John Quincy Adams [republikánus]: 1 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1817. március 4.–1825. március 3.

Alelnöke: Daniel D. Tompkins.

Államtitkára: John Quincy Adams.

Ragadványneve: A jó érzések korának elnöke.

Felesége: 1786-tól Elizabeth Kortright (1768. febr. 16.–1830. szept. 23.).

Gyermekei: Eliza M. (1787–?), ismeretlen nevű fiú (1799–1801),
Maria Hester M. (1803–50).

Halálának oka: Végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: New York City; 1831. július 4.

Sírhelye: Hollywood temető, Richmond, Virginia.

James Monroe volt a „virginiai dinasztia” és a forradalmi nemzedék utolsó elnöke. Magas, széles vállú, hallgatag férfi volt, sasorral és méltóságteljes fellépéssel. Elegánsan öltözött, de ragaszkodott a 18. század divatjához: ő volt az utolsó elnök, aki kardot viselt, térdnadrágot, háromszögletű kalapot és rizsporozott parókát hordott. Nem volt önálló politikai gondolkodó, mint elődei, de jó ítélőképességgel rendelkező, szívélyes, becsületes és önzetlen ember volt, akit tiszteltek hosszas katonai, diplomáciai és kormányzati tevékenységéért. Ráadásul a legtehetségesebb fiatal politikusokból alkotta meg kabinetjét: John Quincy Adams volt az államtitkára és John C. Calhoun a hadügyminisztere.

Ő is ültetvényes családban született, csak éppen a szegényebb családok egyikében. Fiatalon elárvult, nagybátyja nevelte, majd tanulmányait félbehagyva csatlakozott Washington hadseregéhez. Mellette kelt át 1776 végén a Delaware folyón, s a trentoni csatában sebesülése dacára is nagy szerepe volt a győzelem kivívásában. A republikánus tanítást Jefferson mellett sajátította el, akihez szoros baráti viszony fűzte. Tagja volt a virginiai képviselőháznak (1782–83), a Kontinentális Kongresszusnak (1783–86), ahol Jefferson e szavakkal mutatta be őt Madisonnak: „*Aggályos becsületessége miatt a legbizalmasabb közlemények is rábízhatók. Nincs nála jobb ember!*” Szenátor lett (1790–94), Washington Párizsba (1794–96), Jefferson Londonba küldte nagykövetségként (1803–07), részt vett a Louisiana megvásárlásához vezető tárgyalásokon (1803), s két alkalommal Virginia kormányzójává választották (1799–1802, 1811). Madison előbb államtitkárrá (1811–17) nevezte ki, majd Washington felégetését követően rábízta a hadügyminisztérium irányítását is (1814–15). Rengeteget dolgozott, olykor a hivatalában aludt, s a békekötés után féléves pihenőre volt szüksége. Fáradhatatlan munkálkodásának köszönhetően Madison elnök utódjának tekintették, s egy kampány nélküli választás során könnyűszerrel vereséget is mért az utolsó federalista elnökjelöltre.

A háború utáni nacionalista közhangulat és gazdasági fellendülés idején lett elnök, amikor a Federalista Párt felbomlásával gyakorlatilag egy pártrendszer jött létre, s a pártviszályok megszűnését mindenki örömmel üdvözölte. A nemzeti egységet erősítő országjárásai idején (1817, 1819) egy bostoni újságíró a *Columbian Centinel* hasábjain „a jó érzések korának” keresztelte el elnöki időszakát. Az első két év valóban a belső béke, a prosperitás és a harmónia jegyében telt el. Az elnök alkotmánymódosítást javasolt az utak és csatornák építésének szövetségi támogatása érdekében, de a Marylandból St. Louisba vezető, híres Cumberland-út továbbépítésének támogatásához e nélkül is hozzájárult. Fel-

gyorsult a nyugat felé való terjeszkedés, s Monroe elnöksége idején több állam csatlakozott az Unióhoz, mint a megelőző húsz év során: Mississippi (1817), Illinois (1818), Alabama (1819), Maine (1820) és Missouri (1821).

Külpolitikai téren egyre gyűltek a sikerek. 1818-ban a Nagy-Britanniával megkötött Rush–Bagot-egyezménnyel demilitarizálták a Nagytavakat. Ugyanebben az évben egy másik egyezményvel a 49. szélességi foknál jelölték ki a kanadai–amerikai határ pontos vonalát a Nagytavak és a Sziklás-hegység között. Az ettől nyugatra fekvő Oregont közös brit-amerikai birtokként megnyitották mindkét nemzet telepesei előtt, s megerősítették az amerikaiak halászati jogait Newfoundland és Labrador partjainál. Miután a szeminel indiánok ellen vívott első háborúban (1817–18) Jackson tábornok elfoglalt két spanyol erődöt Floridában, John Quincy Adams államtitkár arra használta fel ezt az incidenst, hogy rábeszélje Spanyolországot Florida ötmillió dollár fejében történő átengedésére (1819, Adams–Onís-szerződés). Egyben kijelölték a spanyol és amerikai területek közötti pontos határt is. Monroe követségeket létesített ott, függetlenségét újonnan elnyert latin-amerikai országban, abban reménykedve, hogy ezzel a republikánus berendezkedést támogatja, s biztosíthatja a kölcsönös kereskedelmi kedvezményeket. A Legfelsőbb Bíróság több döntésével is erősítette a központi hatalmat: 1819-ben például a „beleértett hatalom” elvére hivatkozva elismerte, hogy ha a szövetségi kormányzat célját az alkotmány szentesíti, akkor olyan eszközöket is alkalmazhat, amelyekről az alkotmány nem tett említést.

1819-ben azonban a növekvő földspekuláció, valamint a gyapot és más termékek árának esése miatt egy gazdasági válság véget vetett a „jó érzések korának”, s újra kiélezte a szekcionális és politikai ellentéteket. A korabeli felfogás szerint a kormány nem sokat tehetett a válság ellen, de azért egy új földtörvénnyel 1820-ban megkönnyítették az adós farmerek helyzetét. Az 1800-as és 1804-es törvények szerint 160 acre-nél kisebb területet nem lehetett megvásárolni, s egy acre föld ára két dollár volt, ezentúl viszont a megvásárolható föld minimumát 80 acre-ben határozták meg, s egy acre csak 1,25 dollárba került. Ha pedig az adós nem tudta kifizetni a teljes összeget, a már kifizetett összegnek megfelelő területet megtarthatta. Monroe ennél is nagyobb gondot fordított a hadügyekre, de nem sikerült elérnie, hogy a Kongresszus hozzájáruljon a 10 000 fős állandó hadsereg 20 000 főre való felemelésére. Miután pedig kiderült, hogy a gazdasági válság miatt a deficit 1820-ban 7 millióra emelkedett, s a 25 millió dolláros költségvetés egyharmadát a hadsereg emésztette fel, a tízezres létszámot is hétezerre csökkentették. De

azért 1820-ban mindenki természetesnek vette, hogy Monroe-t újra elnökké választják, s el is nyerte egy kivétellel valamennyi elektor szavazatát. (A hagyomány szerint az egyik elektor csak azért szavazott ellene, hogy George Washington maradjon az Egyesült Államok egyetlen egyhangúlag megválasztott elnöke.)

Ez az év éles politikai vitákkal telt: amikor Missouri rabszolgatartó államként kérte a felvételét az Unióba, a Kongresszus északkeleti tagjai megpróbálták előírni számára a rabszolgaság fokozatos felszámolását. A déliek viszont úgy érezték, hogy ezzel felborulna az egyensúly a Szenátusban, ahol eddig 11 rabszolgatartó és 11 „szabad” államnak volt képviselője. Végül úgy egyeztek meg, hogy Missouri rabszolgatartó államként, az eddig Massachusettshez tartozó Maine pedig „szabad” államként csatlakozik az Unióhoz, a rabszolgaságot pedig ezentúl eltiltják Missouri déli határától északra. Kevésbé ismert a Missouri-kompromisszum „második felvonása”: az új állam ki akarta zárni területéről a szabad feketéket, de a Kongresszusban a rabszolgaság ellenfelei így nem voltak hajlandóak befogadni az államot az Unióba. Henry Clay közvetítésére 1821-re Missouri lemondott erről a céljáról, s a konfliktust egy időre sikerült elnapolni. A Missouri-kompromisszum 34 évig érvényben maradt, és mérsékelte az ellentéteket, a tisztábban látó politikusok azonban rossz előjelnek tekintették. *„E nagy jelentőségű kérdés”, írta az öreg Jefferson, „úgy ébresztett fel s töltött el rémülettel, mint a vészharang az éjszakában. Már attól tartottam, hogy ez az Unió halálharangja.”*

Monroe nem avatkozhatott be közvetlenül a vitába, de jelezte, hogy ha a Kongresszus eltiltja Missouriban a rabszolgatartást, ő meg fogja vétózni ezt az intézkedést. Úgy vélekedett ugyanis, hogy ha a rabszolgaság törvényes, akkor egyetlen államban sem lehet eltiltani, s különben is gyorsabban elhal, ha nem korlátozzák. Az 1816-ban megalapított Amerikai Gyarmatosító Társaságnak 1821-ben segített olyan terület megszerzésében, ahová az amerikai feketék kivándorolhatnak, s ezért nevezték el 1822-ben a későbbi Libéria fővárosát Monroviának.

Mexikó függetlenné válásával tartani lehetett attól, hogy az európai nagyhatalmak a gyarmatait elvesztő Spanyolország segítségére sietnek. George Canning brit külügyminiszter 1823 augusztusában azt javasolta Monroe-nak, hogy közös nyilatkozatban tiltakozzanak egy ilyen fellépés lehetősége ellen. Az Oroszország alaszka terjeszkedése miatt is aggodalmaskodó John Quincy Adams államtitkár (külügyminiszter) azonban a közelgő választásokra gondolva meggyőzte az elnököt, hogy *„sokkal nyitabb és méltóságtelebbebb lenne őszintén kifejteni elveinket Oroszország és Franciaország előtt, mint mentőcsónakként evezni a brit hadihajó*

nyomában”. Monroe még első beiktatási beszédében kijelentette, hogy „a nemzeti becsület a legértékesebb nemzeti tulajdon”, és 1823. december 2-i éves üzenetében közzétette a később Monroe-elv néven emlegetett nyilatkozatát. Megállapította, hogy „az amerikai kontinenseket ezután nem tekintik európai hatalmak által gyarmatosítható területnek”, s mivel az európai államok politikai rendszere eltérő, „ezért békénk és biztonságunk szempontjából veszélyesnek tartjuk politikai rendszerüknek erre a félgömbre történő kiterjesztését”. Arról azért biztosította a nagyhatalmakat, hogy az Egyesült Államok kormánya nem foglalkozik a még fennálló gyarmati rendszerekkel, s nem kíván beavatkozni az európai államok konfliktusaiba. A Monroe-elv közvetlen hatása csekély volt, s egy nemzedékre meg is feledkeztek róla, csak 1845-ben idézték fel, hogy aztán az amerikai külpolitika egyik alaptézisévé nyilvánítsák. Spanyolországot inkább a brit flottával támogatott brit diplomácia tartotta vissza a latin-amerikai fellépéstől, mint az amerikai nacionalizmus magabiztos nyilatkozata. Annyit azonban elértek, hogy Oroszország 1824-ben az 54°40' földrajzi szélességnél húzta meg az általa gyarmatosított Alaszka déli határát – s ezzel egy újabb nagyhatalom mondott le Oregonról.

Monroe elnökségének utolsó két évében felerősödtek a kormányt bíráló hangok, mivel az elnöki hatalomra törekvő politikusok így próbáltak előnyre szert tenni riválisaikkal szemben. Még a Fehér Ház bebútorozására létrehozott alap kezelésének ellenőrzésére is vizsgálatot indítottak, pedig Monroe inkább elszegényedve, mint meggazdagodva távozott Washingtonból. Magánügyeit olyannyira elhanyagolta hosszas kormányzati tevékenysége idején, hogy el kellett adnia egyik birtokát, Ash Lawnt. Elnöksége után Oak Hill elnevezésű virginiai ültetvényére tért vissza, Loudoun megyébe. Házát maga Jefferson tervezte, s James Hoban, a Fehér Ház építője készítette el.

Monroe megpróbálta a vidéki, ültetvényes úriemberek életét élni, ő is rektora lett a Virginiai Egyetemnek, de adósságai és feleségének elvesztése (1830) megkeserítette öregségét. Oak Hillt is el kellett adnia, s kénytelen volt New Yorkba költözni, a lányához. Itt halt meg, generációja „hagyományainak” megfelelően a függetlenség évfordulójának napján, s a virginiaiak csak 1858-ban szállították el hamvait államuk fővárosába.

II. Jacksoni demokraták és whigek (1825–1861)

A 19. század első felében az Egyesült Államok egyre kevésbé emlékeztetett már Washington és Jefferson Amerikájára. Gyors ütemben terjeszkedett, s határait az 1850-es évek végére kiterjesztette a Csendes-óceánig. Lakossága 11 millióról 31 millió fölé emelkedett, államainak száma 24-ről 34-re. Az eddigi extenzív gazdasági növekedés a húszas évek elején felgyorsult, s intenzív növekedéssé alakult át. Bár az ipari forradalom csak északkeleten indult meg, és csak a polgárháború után erősödött fel, a „közlekedési forradalom” jóvoltából már a század első felében létrejött a hatalmas területet összefogó, egységes, nemzeti piacgazdaság. Az önellátás nem tűnt el, de visszaszorult, általánossá vált a piacra való, specializált termelés, amelynek gyors fejlődését a kisebb válságok (1819, 1837, 1857) sem fékezheték le huzamosabban. Az export még jórészt nyerstermékekből tevődött össze, 1825 és 1860 között azonban az értéke 67 millió dollárról 333 millió dollárra emelkedett. Amerika vidéki nemzet maradt, de 1810 és 1860 között 6%-ról 20%-ra nőtt a városi népesség aránya. Megindult a tömeges bevándorlás: az 1830-as években évente 50 000 fő érkezett Európából, az 1850-es években azonban már több mint 300 000. Az Egyesült Államok kulturális téren is önnállósult: virágzó tudományos és művészeti élet jött létre, s országszerte megindultak a vallási szekták, utópista szocialisták, feministák, filantrópok, antialkoholisták és abolicionisták reformmozgalmai.

Mindezen felgyorsult fejlődés eredményeképpen megszűnt a társadalmi rétegek viszonylagos egyenlősége, a szabad és független kistermelők önállóságán és egyenlőségén alapuló jeffersoni álmokról le kellett mondani. A gazdasági és politikai hatalom nagyobb arányú koncentrációjával új etnikai, regionális, gazdasági és politikai konfliktusok jelentek meg, s az ellentétes érdekek képviselői valamennyien a politikusoktól vártak támogatást. Az amerikai államférfiak „második nemzedéke” pedig ráébredt, hogy a hatalmat akkor biztosíthatja tartósabban, ha országos pártszervezetekkel hoz létre együttműködést a különböző csoportosulások között, s ugyanakkor egyre több szavazópolgárral épít ki közvet-

len és kölcsönös támogatást ígérő kapcsolatokat. A modern tömegpártok kiépítésével a választók hatékonyabban juttathatták hatalomhoz politikusaikat, akik pedig viszonzásképpen választói igényeinek megfelelő törvényeket hozhattak, s hivatalokkal is elláthatták egyes támogatóikat. Az új nemzedék tehát a felvilágosodás nemzedékével ellentétben nyíltan felvállalta, hogy a politizálás nem csak az egész nemzet érdekeinek szem előtt tartásával, hanem az egyes társadalmi csoportok érdekeinek (akár más csoportok rovására történő!) érvényesítésével is jár, s ezért semmi szégyen sincs abban, ha pártokat alakítanak – mégpedig minél nagyobb és szervezettebb pártokat.

A pártok megszilárdulásával pedig megjelent a patronátus is, a szerződések, állások vagy más juttatások politikai hovatartozás szerinti osztogatása, mellyel a vezetők széles körű támogatást és bázist biztosíthattak maguknak. Ennek legnyíltabb formája az úgynevezett „prédarendszer” volt, vagyis a szövetségi hivatalok újraosztása a kormányzat változásai idején. Ezt a nevet először William L. Marcy szenátor használta 1832-ben, amikor kijelentette, hogy *„az Egyesült Államok politikusai nem olyan finnyások, mint bizonyos úriemberek, akik nem ismerik be, milyen elvek irányítják tetteiket. Nyíltan kimondják, amit tesznek! Amikor a győzelemre törekszenek, bevallják, hogy élvezni is akarják gyümölcseit. Ha legyőzik őket, tudják, hogy távozni kell a hivatalból. Ha sikeresek, jogot formálhatnak a siker előnyeire. Semmi rosszat nem látnak abban a szabályban, hogy a préda a győzteseket illeti meg!”*. A harmincas években még mértéketlenül alkalmazták ezt az elvet, a negyvenes években már a hivatalnokok többségét leváltották kormányváltás esetén, s az ötvenes évek elnökei akkor sem túrték meg sokáig az elődjük által kinevezett hivatalnokokat, ha azok az ő pártjukhoz tartoztak. Ugyanakkor a választók is a politikusok közvetlenebb befolyásolására törekedtek, s hamarosan széles körökben elterjedt a lobbyzás kifejezés, amellyel a képviselő-testületek folyosóin, előszobáiban (angol szóval a *lobbyban*) várakozó személyek vagy csoportok tevékenységére utaltak.

A nyíltabb és leplezetlenebb érdekérvényesítés során azonban az új nemzedék sem feledkezett meg a magasabb rendű eszmékről, s az amerikai politikai életet továbbra is az elvont elveknek az egyéni, regionális, etnikai, osztály- és nemzeti érdekekkel való összefonódása határozta meg. A legfontosabb új eszme az egalitárius, jacksoni demokrácia volt. Jefferson republikánus nemzedéke elvetette a születési arisztokrácia elvét, de mégis úgy vélte, hogy a kormányzásra a műveltebb, vagyonosabb és tehetségesebb emberekből álló, úgynevezett „természetes arisztokrácia” hivatott. Jackson és követői azonban továbbfejlesztették ezt az

elvet, amikor kijelentették, hogy a kormányzás egyszerű feladatainak elvégzésére bármilyen tisztességes ember képes. Ráadásul mindent megtettek a választójog kiterjesztésére: eltörölték a vagyoni cenzus utolsó maradványait is, és szervezett, népünnepélyhez hasonlatos választási kampányokkal biztosították, hogy minél több polgár éljen szavazati jogaival. 1824-ben a szavazati joggal rendelkező személyeknek csak egy-negyede jelent meg az urnák előtt, 1828-ban a fele, 1840-ben pedig már 78%-a. Az 1824-es választás diszkreditálta az elnökválasztás résztvevőinek hagyományos kijelölési módját, mely szerint a pártok kongresszusi vezetőinek szűk körű gyűlései, az úgynevezett *caucusok* döntötték el, ki legyen a párt elnökjelöltje. Ezután az államok törvényhozó szervei is felkérhettek bárkit, hogy induljon a választáson, majd 1831-ben a rövid életű Szabadkőműves-ellenes Párt össznemzeti küldöttgyűlésen, más néven elnökjelölő konvención döntötte el jelöltjének személyét. Példáját a következő évben a Demokrata Párt is követte. A pártok nemzeti konvenciónin határozták meg a párt platformjának nevezett elveit és céljait is. A választás az amerikai politikai élet mindennapi velejárója lett, s általánossá vált az az elv, hogy a fontosabb döntéseket minél több ember részvételével kell meghozni.

A hivatásos politikusi pályán természetesen ezután is csak a módosabbak és tehetségesebbek érthettek el sikereket, nekik azonban meg kellett szerezniük az egyszerű emberek tömegeinek támogatását. A hétköznapi ember felemelkedésével a közélet tagadhatatlanul demokratikusabbá vált, ugyanakkor azonban vulgárisabbá, korruptabbá és intoleránsabbá is. A politikusok új nemzedéke támogatta a köznevelést – az értelmiségi vagy kisebbségi mozgalmakat azonban nem, s gyanakodva figyelte a kisebbségeket: mormonokat, katolikusokat, indiánokat, feketéket, abolicionistákat vagy feministákat. E korszakban kevesebb kiemelkedő képességű politikusnak sikerült elnyernie az elnöki hivatalt, mint az előzőben. A pártok gyakran fontosabbnak tekintették a mindenki számára elfogadható, mint az átlagon felüli szellemi képességekkel megáldott személyek jelölését. Bár John Quincy Adamst, Andrew Jacksont és Martin Van Burent aligha sorolhatjuk a középszerű személyiségek közé, a korszak olyan rendkívül tehetséges politikusainak, mint Henry Clay, Daniel Webster vagy John C. Calhoun inkább irigyei akadtak a választások idején, mint támogatói. A Kongresszusnak e három „óriása”, a korszak három legtehetségesebb személyisége sohasem tudta megszerezni az elnöki hivatalt.

Az „első kétpártrendszerhez” hasonlóan, amelyet Hamilton ellenfelei, illetve hívei hoztak létre, a „második kétpártrendszert” is egy jelen-

tős személyiség követői és támadói alapították meg. A Republikánus Párton belül az 1820-as évek közepén először csak demokrata-republikánusoknak nevezték Andrew Jackson követőit, akik az 1828-as választáson már a Demokrata Párt nevet használták. Ellenfeleiket először nemzeti republikánusoknak nevezték, majd 1834-ben hivatalosan is felvették a Whig Párt nevet, hogy ezzel is hangsúlyozzák az általuk „I. András király”-nak gúnyolt Jacksonnal való szembenállásukat. A 18. századi Nagy-Britanniában ugyanis a whigek pártja szállt szembe a királyi hatalom megerősítésére tett kísérletekkel.

A whikeket nemzeti, és nem lokális szemlélet jellemezte, aktívabb szerepet szántak a kormánynak a gazdasági fejlődésben, a nemzeti bank hívei voltak, s védővámokkal szerettek volna kedvezőbb feltételeket teremteni az amerikai iparfejlődés számára. A szövetségi kormányzatban csökkenteni próbálták a végrehajtó hatalom (vagyis az elnök) befolyását, s úgy vélekedtek, hogy a törvényhozást, vagyis a Kongresszust illeti meg a vezető szerep. A modernizációs, kapitalista fejlődés kedvezményezettjei, az üzletemberek, az északiak, a protestánsok, a szakmunkások, a vállalkozók és a piacra termelő farmerek általában rájuk szavaztak. E szabály alól persze számtalan kivétel volt: az északi szabad feketék például nem tartoztak a kedvezményezettek közé, mégis a whigekre szavaztak, akárcsak a reform-mozgalmak hívei. A whigek a kormány beavatkozásától remélték a gazdasági fejlődés felgyorsulását.

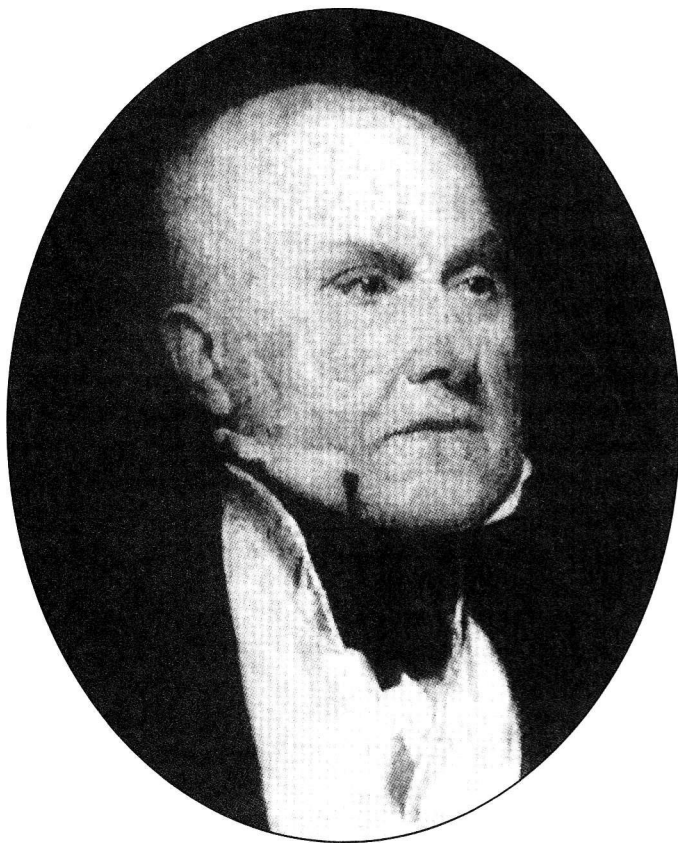
A Demokrata Párt tulajdonképpen a jeffersoni eszméket módosította egy modern, iparosodó ország igényei szerint. Ezen eszméket azonban immár erősebb, személyesebb elnöki hatalom és egy jól szervezett párt közvetítette, amely szorosabb kapcsolatban áll a néppel. Jackson követői hozták létre az első modern politikai tömegpártot, amelyben voltak munkások, farmerek, hivatalnokok, értelmiségiek, déli rabszolgatartók és üzletemberek is, akiket az kötött össze, hogy az egyenlőség jegyében meg akartak szabadulni minden gazdasági és politikai kiváltságtól. A szegények pártjának nevezték magukat, s bár ennek nem sok bizonyítéka volt, igen sok függésben élő bér munkás, nem piacra termelő farmer, katolikus és bevándorló szavazott rájuk, akárcsak azok, akik nem kedvelték a bankokat, a nagyvárosokat és a gazdagokat. Jackson állítólagos műveletlenségére utalva a whigek többször is számárként ábrázolták a karikatúrákon az elnököt, s valószínűleg innen vették az ötletet az 1870-es évek karikaturistái, akiknek köszönhetően máig a számár a Demokrata Párt jelképe.

A politikai viták központjában az 1830-as években a bank, a vámok és a belső fejlesztések politikája állt. Az 1840-es években felmerült a terü-

leti terjeszkedés lehetősége, a pártok azonban egy ideig óvatosak maradtak, mert tudták, hogy az expanzió kiélezi majd Észak és Dél ellentétét. A társadalom azonban lelkesen magáévá tette azt a jelszót, amit egy John L. O'Sullivan nevű újságíró fogalmazott meg: „*Nyilvánvaló elrendeltetésünk, hogy tovább terjeszkedjünk azon a kontinensen, amelyet a Gondviselés jelölt ki évente megsokszorozódó millióink szabad fejlődésére.*” A pártok követték a közvéleményt, s néhány év alatt megkétszerezték az ország területét. Az 1850-es évekre azonban a rabszolgaság kérdése került napirendre. Az újonnan megszerzett, hatalmas területek kormányzatának megszervezése során ugyanis olyannyira kiéleződtek az ország régióinak ellentétei, hogy ezeket már nem lehetett kompromisszumokkal megoldani. 1861-re kérdésessé tették magának az Uniónak, s az Amerikai Egyesült Államoknak mint egységes nemzetnek a fennmaradását is.

John Quincy Adams

Az Egyesült Államok 6. elnöke (1825–1829)

Születésének helye: Braintree (ma: Quincy) családi birtok, Massachusetts.

Születésének ideje: 1767. július 11.

Ősei: Angliai puritánok, a 17. század első felében érkeztek Amerikába.

Szülei: John Adams, az USA 2. elnöke; Abigail Smith (1764–1818).

Iskolai végzettsége: Harvard College, Massachusetts (1785–87).

Foglalkozása: Jogász, diplomata, politikus.

Vallása: Kongregacionalista, ennek unitárius szárnya.

Pártja: Republikánus Párt (Nemzeti Republikánus szárny).

Lakóhelye a választás idején: Quincy, Massachusetts.

Elnökválasztás: Abszolút többség hiányában a képviselőház döntötte el.

1824: Andrew Jackson (republikánus): 153 544 (42%) népi, 99 elektori szavazat;

Quincy Adams: 108 740 (32%) népi, 84 elektori szavazat;

Henry Clay (republikánus): 47 136 (13%) népi, 37 elektori szavazat;

William H. Crawford (republikánus): 46 618 (13%) népi, 41 elektori szavazat.

Elnöki időszaka: 1825. március 4.–1829. március 3.

Alelnöke: John C. Calhoun (1825. márc. 4.–1832. dec. 28.).

Államtitkára: Henry Clay.

Ragadványneve: Ékesszóló Öreg (*Old Man Eloquent*).

Felesége: 1797-től Louisa Catherine Johnson (1775. febr. 12.–1852. máj. 15.).

Gyermekei: George Washington A. (1801–29), John A. (1803–34),

Charles Francis A. (1807–86), Louisa Catherine A. (1811–12).

Halálának oka: Szélhűtés.

Halálának helye és ideje: Washington D. C., a Kapitólium épülete;
1848. febr. 23.

Sírhelye: Quincy, Massachusetts.

Talán John Quincy Adams volt nemzedékének legtöbbet tapasztalt, leghatékosabb és legönzetlenebb politikusa. Mégis az Egyesült Államok egyik legsikertelenebb és legboldogtalanabb elnöke lett belőle. Ugyanolyan művelt és jellemes volt, mint apja, ugyanolyan oda-

adással szolgálta hazáját, és ugyanúgy képtelen volt elviselni az emberi ostobaságot és a kisszerű politikai intrikákat. Ezért nem tudott támogatókat és követőket biztosítani politikája számára.

John Adams fiaként Párizsban, Amszterdamban és Leydenben folytathatott tanulmányokat, mielőtt a Harvardon jogi végzettséget szerzett. Megtanult latinul, ógörögül, franciául, hollandul, németül, olaszul, spanyolul, s már gyermekkorától apja, valamint Franklin és Jefferson mellett ismerkedhetett meg a nemzetközi politika játékszabályaival. Washington hollandiai követé (1794–97), apja poroszországi követé (1797–1801), Madison oroszországi (1809–14) és angliai (1815–17) követé nevezte ki. Feladatait mindenhol kiválóan látta el, nagyszerű diplomatának bizonyult. Előbb Massachusettsben (1802), majd a Kongresszusban volt szenátor (1803–08), s ő vezette az 1812–15-ös amerikai–brit háborút lezáró genti béketárgyalásokat (1814). Családi hagyományként a Federalista Párt tagja volt, de egyre jobban eltávolodott tőlük, s az 1807-es háborús válság idején csatlakozott a hazafiasabbnak tűnő republikánusokhoz. Monroe államtitkáráként (1817–25) vezető szerepet játszott a kormányzat valamennyi sikeres nemzetközi fellépésében: meghatározta a kanadai-amerikai határt, biztosította a halászati jogokat, megszerezte Floridát, gátat szabott az alaszakai orosz terjeszkedésnek, s rávette az elnököt a Monroe-elv megfogalmazására.

Alacsony, mozgékony, aktív férfi volt, igazi „munkamániás”, puritán, új-angliai „jenki”, aki hajnali négykor kelt, egész nap dolgozott, s nagyon sajnálta, amikor társasági életre kellett vesztegetnie az időt. Rengeteget követelt önmagától, s ugyanennyit másoktól is. Rendszeresen vezette naplóját, s nem csak azt várta el fiaitól, hogy kövessék példáját, de azt is, hogy a naplót mutassák be neki. Mivel naponta négy és fél mérföldet akart gyalogolni, pontosan lemérte lépései hosszát, és kiszámította, hányat lép egy perc alatt. Gyakran lovagolt, nyáron pedig naponta úszott a Potomac folyóban, s ezt a szokását még 79 éves korában sem adta fel. Arra azonban képtelen volt, hogy megkedveltesse magát. *„Visszafogott, hideg, komoly és távolságtartó ember vagyok”,* vallotta be naplójában, *„politikai vetélytársaim szerint rosszkedvű embergyűlölő, személyes ellenségeim szerint antiszociális vadember. Jellemem e hibájának ismeretében sem érzek semmi hajlandóságot arra, hogy megváltozzak ...”*

Az 1824-es elnökválasztáson a Federalista Párt már nem indított jelöltet, de a Republikánus Párt több neves tagja is jelöltette magát. Az elektori szavazatok abszolút többséget egyik sem érte el. A Képviselő-

háznak kellett döntenie a három legtöbb szavazatot kapott jelölt között. A negyedik, Clay, a Képviselőház tekintélyes elnöke „kiesett”, de mivel a politikailag tapasztalatlan Jackson megválasztását mindenképpen meg akarta akadályozni, rávette követőit, hogy támogassák Adamst. 13 állam képviselői szavaztak rá, 7 államé Jacksonra és 4 államé Crawfordra. Adams ezek után kötelességének érezte, hogy felkínálja az államtitkári posztot Claynek, aki elkövette azt a hibát, hogy elfogadta. Ezzel lehetővé tették, hogy ellenfeleik „korrupt alku” megkötésével és a „népakarat” kijátszásával vádolják őket, arra hivatkozva, hogy Jackson kapta a legtöbb népi szavazatot.

Hamarosan két csoportra oszlott a Republikánus Párt, a Jacksont követő demokrata-republikánusokra és az Adams pártján álló nemzeti republikánusokra.

Az új elnök nagyszabású tervezetet tárt kabinetje, majd a Kongresszus elé. Csatornák, utak és kikötők építését, felfedező utak támogatását, belügyminisztérium, nemzeti egyetem, csillagvizsgáló és egységes mértékrendszer létrehozását, valamint a tudomány szövetségi támogatását indítványozta. Tíz évvel korábban talán még el is fogadták volna mindezt, az 1819-es gazdasági válság azonban újra felerősítette a jeffersoni, takarékos kormányzat iránti igényt és a szövetségi költekezéssel szembeni ellenérzéseket. Ráadásul Adams kioktató hangnemével, az európai uralkodókra való hivatkozással és túlzó követeléseivel a Kongresszus nagy részét szembefordította magával. Állások osztogatásával persze így is szerezhetett volna támogatókat, a szigorú erkölcsi elveket valló elnök azonban nem volt hajlandó tudomásul venni a pártok létezését.

Négy év alatt összesen 12 személyt váltott le, vagyis ellenfelei megőrizhették hivatalaikat, hívei pedig nem kaptak állásokat, ami egyenlő volt a politikai öngyilkossággal. Amikor pedig a kongresszusi választások után, 1827-ben összeült az új Képviselőház és Szenátus, kiderült, hogy Adams lesz az első elnök az Egyesült Államok történetében, akinek a hívei mindkét kamarában kisebbségben vannak. Programját elvetették, terveit kigúnyolták, s rendszeresen durva támadások érték. Nem álltak mellé, amikor a georgiai kormányzóval szemben a krík indiánok védelmére kelt (1827), 1828-ban pedig irreálisan magas vámtarifákat állapítottak meg a behozott iparcikkekre, azzal az alig leplezett céllal, hogy elfogadása esetén az elnök még népszerűtlenebbé váljon délen és nyugaton, elutasítása esetén pedig veszítse el az északkeleti államok támogatását. Adams aláírta a vámtörvényt, amelyet a súlyos gazdasági problémákkal küszködő déli államokban csak „förtelmes vámok” néven

emlegettek, s ezért a déli politikusok is felsorakoztak az elnök ellenfelei mellett.

Ő volt az első elnök, aki kísérletet tett a pánamerikai együttműködésre: 1825 végén elfogadta Simón Bolívar meghívását a panamai pánamerikai konferenciára. A képviselők és a szenátorok természetesen azonnal vádolták, hogy a konferencián való részvétel ellentétes Washington búcsúüzenetének szellemével. Adamsnek azonban először és utoljára sikerült elérnie valamit a Kongresszus akaratával szemben: 1826 áprilisának végén megszavazták az utazási költségeket követeli számára. De még ez az egyetlen győzelem is eredménytelennek bizonyult: egyik követe meghalt az úton, a másik pedig csak a konferencia utolsó napjaira ért oda.

1828-as választási vereségét Adams fájdalmas kudarcként élte meg: úgy érezte, hogy a nép kigúnyolta és elutasította őt. Magányosan és keserűen hagyta el a Fehér Házat. Családja széthullott: felesége depresszióval küszködött, első fia idegbeteg lett és öngyilkosságot követett el, a másodikat kizárták a Harvard Egyetemről, tönkrement, ivott és 31 évesen meghalt.

Senki sem gondolta volna a megtört öregemberről, hogy hamarosan megkezdí pályafutásának legsikeresebb és legnépszerűbb szakaszát. Plymouth nemzeti republikánusai felajánlották neki, hogy képviselővé választják.

Ezt a hivatalt egyetlen exelnök sem fogadta volna el. Adams fia apja egészsége miatt aggódott, az öregúr azonban felidézte Ciceró kijelentését: „*Defendi republicam adolescens; non deseram senex!*” (Védtem a közsátságot ifjan; nem hagyom el öregem sem!) 1831-től 1848-ig, 17 éven át töltötte be a képviselői hivatalt.

Ő lett az elnöke a Képviselőház manufaktúrákkal foglalkozó bizottságának, a Smithonian Intézetet létrehozó bizottságnak, védelmére kelt a földjeikről elűzött szeminel indiánoknak, az Egyesült Államok Bankjának Jackson elnökkel szemben, majd Jackson elnöknek a dél-karolinai „érvénytelenítőkkel” szemben. 1838-ban heteken át sikerült megakadályoznia a szavazást Texas annexiójáról, a Legfelsőbb Bíróság előtt ő védte meg az *Amistad* hajót elfoglaló, lázadó rabszolgákat (1841), s 1846-ban bátran az amerikai–mexikói háború kirobbantása ellen szavazott.

Leghíresebb küzdelmét azonban a rabszolgaság ügyeiben érkező petíciók megvitatását eltöltő képviselőházi rendelet (a hírhedt *gag rule*) ellen vívta – mégpedig kereken nyolc éven át. Úgy vélte, hogy ez a rendelet korlátozza a szólásszabadságot, s évenkénti megújítása előtt újra meg

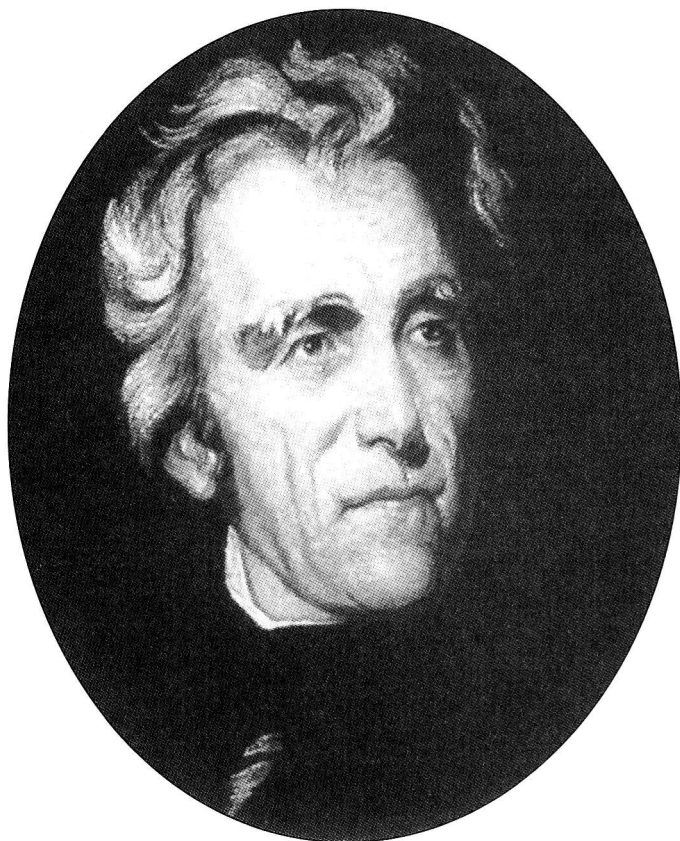
újra felolvasta a tomboló képviselők előtt a hozzá érkező petíciókat. Halálos fenyegetéseket kapott, felesége rettegett, ő azonban állta a vihart, s így írt naplójában: *„Több mint hatvan éven át foglalkoztam aktívan és szüntelenül a nagyvilág ügyeivel, s ezért a politikai tevékenység ugyanolyan nélkülözhetetlen szükségletévé vált életemnek, akárcsak a levegő... Így tehát, amíg fizikai erőm maradéka lehetővé teszi számomra, hogy írjak és beszéljek, előbb hátrál meg előttem a világ, mintsem hogy én meghátráljak a világ előtt!”* 1844 decemberében végül az ő indítványára vonták vissza a petíciók megvitatását tiltó rendeletet.

Élete végén az is megadatott neki, amit elnöki időszaka alatt képtelen volt megszerezni: a népszerűség. A társadalom egyre jobban tisztelte őt, „Ékesszóló Öreg”-nek keresztelték el, s amikor 1847-ben egy könnyebb agyvérzés után visszatért a Képviselőházba, kollégái felállva ünnepelték az amerikai politika elpusztíthatatlan és fáradhatatlan pátriárkáját.

1848. február 21-én a Képviselőházban hangos nemmel szavazott a mexikói háború tábornokainak járó kitüntetésekről, majd összeesett. Bevitték a házelnök szobájába, s mivel mozdítani nem merték, itt halt meg két nap múlva. Az egyik bizottsági szobában felállított koporsója előtt két napon át vonultak gyászoló tisztelői.

Andrew Jackson

Az Egyesült Államok 7. elnöke (1829–1837)

Születésének helye: Waxhaw-vidék, Észak- és Dél-Karolina határán (máig vitatott helyen).

Születésének ideje: 1767. március 15.

Ősei: Skóciából Észak-Írországra vándoroltak, onnan pedig az apja Amerikába.

Szülei: Andrew Jackson (?–1767), farmer; Elizabeth Hutchinson (?–1781).

Iskolai végzettsége: Elemi iskola, majd két év egy ügyvéd mellett.

Foglalkozása: Ügyvéd, ültetvényes, katona.

Vallása: Presbiteriánus.

Pártja: Demokrata-Republikánus, majd Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Hermitage ültetvény, Tennessee.

Elnökválasztás:

1828: 647 286 népi (56%), 178 elektori szavazat.

(John Quincy Adams [nemzeti republikánus]: 508 064 népi [44%], 83 elektori szavazat.)

1832: 687 502 népi (54,5%), 219 elektori szavazat.

(Henry Clay [nemzeti republikánus]: 530 189 népi [37,5%], 49 elektori szavazat;

William Wirth [szabadkőműves-ellenes]: 7 elektori szavazat;

John Floyd [nemzeti republikánus]: 11 elektori szavazat;

E két utóbbi: 33 108 népi szavazat [8%].)

Elnöki időszaka: 1829. március 4.–1837. március 3.

Alelnöke:

John C. Calhoun (1825. márc. 4.–1832. dec. 28.);

Martin Van Buren (1833. márc. 4.–1837. márc. 3.).

Államtitkára:

Martin Van Buren (1829. márc. 28.–1831. máj. 23.);

Edward Livingston (1831. máj. 24.–1833. máj. 29.);

Louis McLane (1833. máj. 29.–1834. jún. 30.);

John Forsyth (1834. júl. 1.–1841. márc. 3.).

Ragadványneve: Öreg Hickory (*Old Hickory* – utalás a legkeményebb fára).

Felesége: 1791-től Rachel Donelson (1767. jún. 15.–1828. dec. 22.).

Gyermekei:

Nem voltak gyermekei, de felesége egyik unokaöccsét örökbe fogadta, volt egy gyámfia, s felnevelt egy Lyncoya nevű indián fiút is.

Halálának oka: Szívbjaj, vesegyulladás vagy vízkórság.

Halálának helye és ideje: Hermitage ültetvény, Nashville, Tennessee; 1845. június 8.

Sírhelye: Hermitage ültetvény, Nashville, Tennessee.

Andrew Jackson, az első „nyugati” elnök élettörténete a kalandregényekre emlékeztet. Rendkívül szegény telepescsaládból származott. Tizenhárom évesen, a függetlenségi háború idején csatlakozott a hadsereghez, elfogták az angolok, s mivel nem volt hajlandó kitisztítani egy tiszt csizmáját, kapott egy kardvágást az arcára. Tizennégy éves korára elvesztette apját, anyját és két fivérét. Rokonai nevelték fel. Észak-Karolinában úgy emlékeztek rá, mint „a leglármásabb, legvidámabb, kakasviadalokat rendező, lóversenyző, kártyázó csibészre”. Ügyvédek mellett jogot tanult, 1788-ban Tennessee-be vándorolt, s az akkoriban nyugatnak számító város megbecsült polgára lett.

Feleségül vette Rachel Donelson, majd kiderült, hogy az asszonyt előző férjétől elválasztott bírói döntés még nem lépett érvénybe, s a házasságukat 1794-ben meg kellett ismételni. Ellenfelei ezután csábítással és vadházassággal vádolhatták Jackson, aki felesége becsületének védelmében bármikor kész volt fegyvert rántani. Sokat párbajozott, és egy szíve mellől el nem távolítható golyó élete végéig gyötörte. Részt vett Tennessee alkotmányának megszerkesztésében (1796), az Egyesült Államok képviselőjévé (1796–97), majd szenátorává (1797–98, 1823–25) választották. A tennessee-i legfelsőbb bíróság bírájaként (1798–1804) egyszer pisztollyal a kézben kényszerítette engedelmességre a bíróságot sértegető vádlottat. Módos, rabszolgatartó ültetvényes vált belőle, és a helyi önkéntes milícia tábornoka lett (1802).

Népszerűsége akkor kezdett növekedni, amikor 1812-ben önkéntesek élén délre vonult, New Orleans megsegítésére, de Natchezbe érve a hadügyminisztériumtól azt az utasítást kapta, hogy az élelemhiány miatt oszlassa fel hadseregét. Bár maga is beteg volt, inkább hazavezette embereit Tennessee-be, s állóképessége és határozottsága miatt ekkor nevezték el a legkeményebb fáról Öreg Hickorynak. A krík háborúban (1813–14) vált legendás személyiséggé. Egy sebesülés miatt ekkor csak fél karját használhatta, mégis puskával a kézben állt ki az útra hazafelé induló, lázadó katonái elé, és visszaküldte őket a táborba. A Tallapoosa

folyó „lópatkó-kanyarulatánál” (Horseshoe Bend), a mai Alabama területén döntő győzelmet aratott az indiánok felett (1814. márc. 27.). A magát megadó Vörös Sas főnöknek megkegyelmezett, s örökbe fogadott egy elárvult indián csecsemőt. A kormány a déli katonai körzet parancsnokává nevezte ki, s azonnal bekapcsolódhatott a britek ellen vívott harcokba. Egy ötezer fős, önkéntesekből, határvidéki vadászokból és kalózekből álló, rögtönzött hadsereg élén 1815. január 8-án elsöprő vereséget mért a New Orleans ellen támadó Pakenham tábornok nyolcezer harcedzett katonájára. Bár a békét már két héttel korábban aláírták Európában, e győzelem visszaadta az amerikaiak önbizalmát, s Jacksont országszerte úgy ünnepelték, mint „a New Orleans-i csata hőst”.

Az első szeminel háborúban (1817–18) Jackson nem csak az indiánokra mért több vereséget, de Monroe elnök utasításait szabadon értelmezve Floridát is elfoglalta a spanyoloktól. A kormánynak komoly fejfájást okozott az eset, de végül is ez bírta rá a spanyolokat, hogy 1819-ben eladják Floridát az Egyesült Államoknak. Jacksontól többen félni kezdtek a Kongresszusban: talán ő lesz az amerikai Napóleon, a „férfi lóháton”, aki véget vet a köztársaságnak?

A magas és vékony Jackson született vezető volt, erőteljes, karizmatikus személyiség. Vad indulatait szükség esetén sikerült kontrollálnia, barátaival nagylelkű volt, ellenfeleit azonban féktelenül gyűlölte. A nőkkel rendkívül udvariasan és lovagiasan viselkedett, ők mindig igazi úriembernek tartották. 1822-ben Tennessee állam felkérte, hogy induljon az 1824-es elnökválasztáson, s ő fokozatosan a korlátozott, olcsó és hatékonyabb kormányzatot követelők politikai mozgalmának élére került. Ellenezte a szövetségi hatalom további növekedését, a költségvetési hiányt és az államadósságot pedig olyan nemzeti szégyenfoltnak tekintette, amelytől minél előbb meg kell szabadulni. Miután az 1824-es elnökválasztáson vereséget szenvedett, hívei korrupt alkuval és a népakarat kijátszásával vádolták a győzteseket. „Nyugat hőse” mellett felsorakozott a New York-i Van Buren és a déli John C. Calhoun is, aki azt remélte, hogy Jackson után elnök lehet. Ők hozták létre a Republikánus Párt demokrata-republikánus szárnyát, a Demokrata Párt csíráját. Jackson a nép jelöltjévé és a reform képviselőjévé nyilvánították, klubokat, bizottságokat, lapokat alapítottak, s elérték, hogy minden elégedetlen melléjük álljon.

Az 1828-as választás során féktelen vádaskodás folyt (ezt nevezték „sárhajigálásnak”). A nemzeti republikánusok jelöltjéről, John Quincy Adamsról azt terjesztették, hogy monarchista, hipokrita, nagykövetként nőket hajtott fel az orosz cárnak, s játékbarlanggá züllesztette a Fehér

Házast (mivel vásárolt egy sakk-készletet). Jacksonról azt állították, hogy az anyja prostituált, az apja pedig félvér volt, szemére hányták párbajaikat, a hadjáratai során kivégeztetett lázadó katonákat és külföldi ügynököket, s arról sem feledkeztek meg természetesen, hogy felesége „bigámiát követett el”. A jó szervezéssel elérték, hogy a választáson 800 000-rel többen vettek részt, mint négy éve, s Jackson népszerűségének köszönhetően ezúttal megszerezte az elektori szavazatok túlnyomó többségét. Győzelmét azonban gyász keserítette meg: amikor felesége megtudta, hogy milyen rágalmakkal halmozza el az ellenséges sajtó, idegösszeomlást kapott és egy szívroham megölte. Imádott Rachelje arcképét Jackson élete végéig a nyakában viselte, s halálát sohasem bocsátotta meg politikai ellenfeleinek.

Beiktatásán a nép elárasztotta Washingtonot, a Fehér Házban egymást taposták a frissítőkért, a tülekedés során több ezer dolláros kárt okoztak, s az új elnököt kis híján agyonnyomták. *„Megkezdődött csócselék király uralma!”* – hirdette a nemzeti republikánus sajtó. A demokrata-republikánus újságírók viszont így írtak: *„Nagy nap ez a nép számára. Jackson tábornok a nép elnöke.”* A választási győzelem azt jelentette az egyszerű emberek szemében, hogy mostantól alacsony sorból, szegény családból származó, tanulatlan ember is lehet politikus, nyerhet csatát, választást, s akár országa legmagasabb hivatalát is betöltheti, ha elnyeri a nép támogatását. A gyorsan átalakuló, számtalan szekcionális, gazdasági és politikai ellentétől megosztott amerikai társadalom többsége erősebb, személyesebb és egyben népszerűbb elnöki hatalmat igényelt, s ugyanakkor kiváltságoktól mentes, takarékos, nem költekező államot, amelyben egyenlőek az esélyek – legalábbis valamennyi fehér, felnőtt férfi számára. A jacksoni demokrácia a jeffersoni republikanizmus örököse volt: az átalakuló, differenciálódó, iparosodó társadalom körülményei és igényei szerint módosította a 18. századi republikanizmus tanításait.

Az új elnök úgy vélte, hogy ő az egyetlen szövetségi tisztviselő, akit a nép egésze és nem egy-egy állam lakossága választott meg, tehát jogában áll megnövelni az elnöki hatalmat a Kongresszus rovására. Többször élt vétőjogával, mint elődei összesen. A demokráciára hivatkozva bevezette a „prédarendszert”, vagyis azt az elvet, hogy a győztes párt saját támogatóit ültetheti minden szövetségi hivatalba. Ezzel sikerült meggátolnia a bürokrácia hatalmának túlzott megnövekedését. Jackson végül is a tizenegyezer szövetségi tisztviselőnek csak egyötödét cserélte le. Az is igaz viszont, hogy az Egyesült Államok addigi legnagyobb (több mint egymillió dolláros) sikkasztását a New York-i kikötő általa kinevezett vámigazgatója hajtotta végre, majd elszökött az országból.

Ellenfelei azzal vádolták az elnököt, hogy hivatalos kabinetje helyett inkább barátai szűk körének a tanácsait követi, akik a Fehér Ház konyháján keresztül jutnak el hozzá. E sokat emlegetett „konyhakabinet” jelentőségét azonban eltúlozták. Jacksonnak nagyon is szüksége volt barátai tanácsaira, mert kabinetje a 30-as évek elején bomlásnak indult. Calhoun alelnök a gazdasági nehézségekkel küszködő és a „förtelmes vámok” miatt háborgó dél-karolinaiak élére állt. Névtelenül elkészített röpirata szerint minden állam érvénytelenítheti azt a szövetségi törvényt, amelyet alkotmányellenesnek talál. Jackson nem volt a mindenható kormányzat híve, az érvénytelenítési doktrínát azonban már árulásnak tekintette. Az ellentétet tovább fokozta egy társasági botrány: a washingtoni hölgyek Calhoun feleségével az élükön kiközösítették Eaton hadügyminiszter feleségét, mert az asszony állítólag már házassága előtt intim kapcsolatban állt későbbi férjével. Jacksonnak nyilván saját megrágalmazott felesége járt az eszében, amikor azt követelte, hogy miniszterei bánjanak tisztelettel az asszonnyal. Ezt nevezték „alsószoknya-háború”-nak vagy „Eaton-maláriá”-nak.

Az alelnökkel kialakult ellentétet Jefferson 1830-ban megrendezett születésnapján tartott pohárköszöntőkben is megfogalmazták. *„Uniónkra, amit meg kell őriznünk!”* – jelentette ki Jackson poharát emelve, s szigorú pillantást vetett Calhounra. Az alelnök tószta így hangzott: *„Az Unióra, ami szabadságunk után a legdrágább a számunkra!”* Van Buren államtitkár lemondásával lehetővé tette, hogy Jackson átszervezze a kabinetet (1831), és kihagyja belőle az alelnök barátait. Nyilvánvaló volt, hogy Jackson nem tekinti utódjának Calhount: az 1832-es választásra Van Burent jelöltette maga mellé alelnöknek. Amikor pedig 1832-ben Dél-Karolina állam mind az 1828-as, mind az 1832-es vámokat érvénytelennek nyilvánította saját területén, az elnök kijelentette, hogy mivel a nép alkotta meg a szövetségi kormányzatot és az Uniót, és nem az államok, ezért állam nem semmisíthet meg törvényt, és nem is léphet ki az Unióból. Komoly belpolitikai válság bontakozott ki: Dél-Karolina kiválással fenyegetőzött, Jackson pedig erőszakos fellépésre is készen állt a szövetségi törvények végrehajtása érdekében. Végül Henry Clay közreműködésével kompromisszumot kötöttek: 1833-ban megígérték, hogy tíz éven belül 20%-kal csökkentik a vámokat, Dél-Karolina pedig visszavonta érvénytelenítő határozatait.

Jackson elnöksége idején közel ötvenezer indiánt költöztettek át erőszakkal a Mississippi-től nyugatra fekvő területekre. Az elnök nem az amerikai őslakosság kipusztítására, hanem a fehérek elnyomásától való megvédelmezésére, valamint olcsó föld biztosítására törekedett, amikor

1830-ban aláírta az indiánok elköltöztetésének törvényét. Mint kortársainak többsége, ő is úgy látta, hogy a fehérek és az indiánok nem élhetnek egymás közelében. A törvényt azonban embertelen módon hajtották végre: a krikek, cseroik, csaktók és csikászók közül több ezren pusztultak el a „könnyek útján”, a floridai szeminelok egy része pedig évekig harcolt a hadsereg ellen (1835–42).

Az 1832-es választás a „bankháború” jegyében zajlott. Jackson ellenfelei ugyanis rábeszéltek Nicholas Biddle-t, az Egyesült Államok Bankjának igazgatóját, hogy már 1832-ben, négy évvel az alapítólevél lejártától hosszabbításért folyamodjon, mert a választás miatt Jackson nem ellenkezhet. „Öreg Hickory” azonban már régóta gyanakodott a bankra, amelyet „a korrupció hidrájának” nevezett, s megvétózta az alapítólevél meghosszabbítását. Döntése indoklása során e szavakkal fejtette ki társadalmi nézeteit: *„Minden igazságos kormányzat idején léteznek megkülönböztetések a társadalomban. Emberi intézmények nem tudják biztosítani a tehetség, a műveltség, a vagyon egyenlőségét... De amikor a törvények mindezeket a természetes és jogos előnyöket mesterséges megkülönböztetésekkel fokozzák, címeket, kedvezményeket és exkluzív kiváltságokat osztogatva, hogy a gazdagot még gazdagabbá, a hatalmast pedig még hatalmasabbá tegyék, akkor a társadalom egyszerű tagjai, a farmerek, a mesteremberek és a munkások, akiknek sem idejük, sem eszközeik nincsenek efféle kedvezmények megszerzésére, joggal panaszkodnak kormányzatuk igazságtalanságára.”*

Az 1832-es választás több újdonságot hozott magával. Először jelent meg egy harmadik párt elnökjelöltje: ezúttal a rövid életű Szabadkőműves-ellenes Párté. Ekkor hívtak össze először a pártok nemzeti elnökjelölő konvenciókat, s a jacksoni demokrata-republikánus nemzeti konvenció ekkor vezette be azt a szabályt, hogy a jelöléshez a konvenció kétharmadának támogatására van szükség. Választási győzelmét Jackson bankellenes politikája elfogadásaként értelmezte: kivételte a szövetségi pénzeket a nemzeti bankból, s különböző állami bankokban helyeztette el, amelyeket ezért „kis kedvenc bankok” (*pet banks*) néven emlegettek. A nemzeti bank 1836-ban meg is szűnt, s vele együtt eltűnt az a hatalom is, amely fékezni tudta volna a veszedelmesen növekvő spekulációt és inflációt.

Jackson legkülönbözőbb ellenfelei 1834-ben kezdték Whig Pártnak nevezni csoportjukat, s ellenfeleiket (Jackson híveit) Demokrata Párt néven kezdték emlegetni. Jackson kormánya világszerte megnövelte az Egyesült Államok tekintélyét. Újra megnyitotta a kereskedelmet a karib-tengeri brit gyarmatokkal, kereskedelmi szerződést kötött ázsiai és latin-amerikai országokkal, s több európai országgal sikerült megfizettetnie a napóleoni háborúk idején okozott károkat. Texast (ahol 1820 óta

egyre több amerikai telepedett le) szívesen megvásárolta volna, a mexikói kormány azonban hallani sem akart erről. Jackson nem akart háborút Mexikóval, és azt is tudta, hogy Texas bekebelezése kielezné az északiak és déliek ellentétét. Ezért Texas függetlenségének kivívása (1836) után sem tett javaslatot az annexióra, s az új köztársaságot elismerni is csak elnökségének utolsó napjaiban volt hajlandó. Ekkoriban csatlakozott az Unióhoz teljes jogú államként Arkansas (1836) és Michigan (1837).

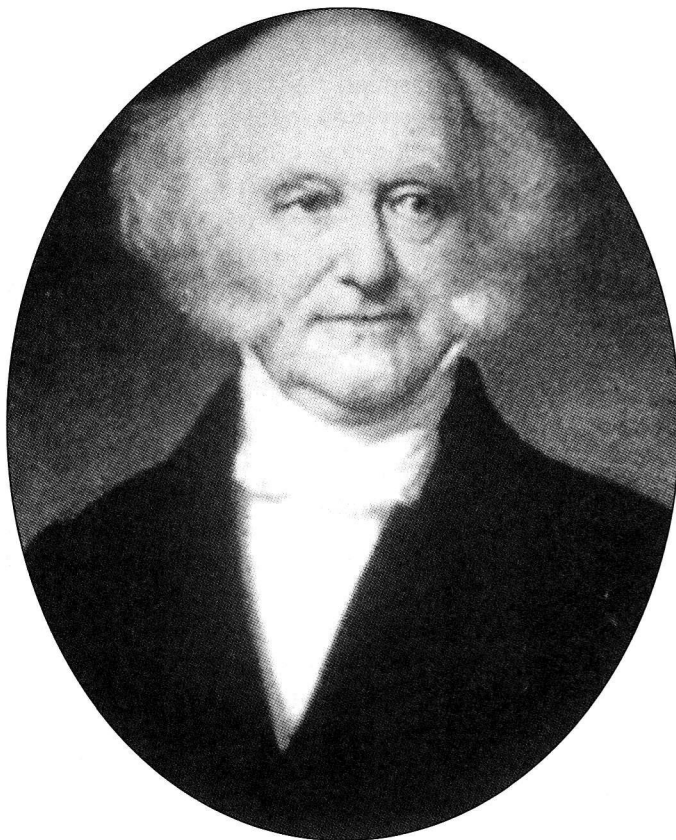
Jackson minden idők egyik legnépszerűbb elnökeként hagyhatta el a Fehér Házat. Az elnökséget a törvények pusztá végrehajtójából határozott, vezető szerepet betöltő, pártszervezet és széles körű tömegbázis által támogatott politikai hatalommá változtatta, amely saját elvei és céljai megvalósításáért küzd, akár a Kongresszussal szemben is. Nagy sikernek tűnt, hogy az államadósságot 1835-re sikerült visszafizetni. A történészek később joggal kritizálták egyes intézkedéseit, de kortársai többsége egyetértett mind a nemzeti bank felszámolásával, mind a költségvetési többlet államok közötti szétosztásával, mind az indiánok kitelepítésével. Végtelenül szerették a közvetlen, egyszerűen öltözködő, barátságos elnököt, aki (tartózkodóbb elődeivel, Washingtonnal vagy Jeffersonnal ellentétben) mindenkivel szívélyesen szóba állt, s akit a Fehér Házban is bárki meglátogathatott. Utazásai során mindenhol lelkes tömeg ünnepelte. Személyes jelentőségét az is mutatja, hogy ő volt az első elnök, aki ellen merényletet kíséreltek meg. 1835. május 30-án, a Kapitólium rotundájában egy idegbeteg szobafestő, Richard Lawrence két méterről két pisztolyt sütött rá, de mindkettő csütörtököt mondott. A merénylet elmeegógyintézetbe zárták.

A hetvenéves, állandó fájdalmaktól gyötört, rokkant Jackson még nyolc évet élt birtokán, Hermitage-on, ahol a Demokrata Párt köztiszteletben álló „nagy öreg”-jének szerepében mindvégig megőrizte politikai befolyását. Halála után állítólag egyik rabszolgáját megkérdezték, hogy mit gondol, bejut-e a mennyországba gazdája. A válasz így hangzott: *„Ha Jackson tábornok be akar jutni oda, ugyan ki állíthatja meg?”*

A történészek máig vitatják, hogy Amerika modernizációjának lefékezésére törekedett (a bankháború erre utalna), vagy éppen e modernizáció meggyorsítására (a kereskedelmi szerződések megkötésével). Többségük azonban egyetért Samuel Eliot Morisonnal: *„Nem lehetett nem szeretni az öreg Jacksonot. Egyszerűsége és egyenessége, a kétszínűség és megalkuvás elutasítása, valamint a nők iránti lovagiassága méltó a tiszteletre. Gyorsan és határozottan véget vetett egy elszakadásra irányuló mozgalomnak, amelynek talán nem is értette a jelentőségét. 1861-ben sokan vélekedtek úgy, hogy »bár csak egy órára visszakaphatnánk Jackson!«.”*

Martin Van Buren

Az Egyesült Államok 8. elnöke (1837–1841)

Születésének helye: Kinderhook, New York.

Születésének ideje: 1782. december 5.

Ősei: Hollandok, akik a 17. század első felében érkeztek Amerikába.

Szülei: Abraham Van Buren (1737–1817), gazda, kocsmáros;
Maria Hoes (1747–1818).

Iskolai végzettsége: Kinderhook Akadémia, New York (falusi iskola).

Foglalkozása: Ügyvéd, politikus.

Vallása: Holland kálvinista, de az anglikánokat is látogatta.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Lindenwald birtok, Kinderhook, New York.

Elnökválasztás:

1836: 765 483 népi (51%), 170 elektori szavazat.

(William Henry Harrison [whig]: 548 007 népi [36%], 73 elektori szavazat;

Hugh Lawson White [whig]: 145 396 népi [10%], 26 elektori szavazat;

Daniel Webster [whig]: 42 274 népi [3%], 14 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1837. március 4.–1841. március 3.

Alelnöke: Richard Mentor Johnson.

Államtitkára: John Forsyth.

Ragadványnevei: Kis mágus, Amerikai Talleyrand, Ravasz róka,
Kinderhook ravasz rókája, Kinderhook varázslója.

Felesége: 1807-től Hannah Hoes (1783. márc. 8.–1819. febr. 5.).

Gyermekei: Abraham V. B. (1807–73), John V. B. (1810–66),
Martin V. B. (1812–55), Smith Thompson V. B. (1817–76).

Halálának oka: Végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: Lindenwald birtok, Kinderhook; 1862. július 24.

Sírhelye: Kinderhooki temető, New York állam.

Mire elnök lett, Van Buren alacsony, házának indult, feltűnően elegánsan öltözködő, méltóságteljes, kopaszodó, pofaszakállas öregúrrá vált, aki mindig jóindulatúan mosolygott. Állítólag kocsmáros apjától tanulta meg, hogyan kell némán hallgatni az embereket, anélkül,

hogy határozott véleményt nyilvánítson. Sohasem kötelezte el magát egyértelműen, s ezt a magatartást ekkoriban *vanburenishnek* nevezték. Egy híres anekdota szerint egyszer megkérdezték tőle, hogy keleten kél-e fel a Nap, mire így felelt: „*Ha nem csalódom, ez a közkeletű álláspont, de mivel még sohasem keltem fel elég korán, hogy ellenőrizsem, nem erősíthetem meg.*” Igazi hivatásos politikus volt, a taktikázás és a kiegyezés embere. Amikor Jefferson születésnapján, 1830-ban Jackson elnök az Unióra, ellenfele, a déli Calhoun pedig az államok szabadságára mondott tóosztot, Van Buren e szavakkal emelte fel poharát: „*Közös türelemre és kölcsönös engedményekre!*”

Iskoláit tizennégy évesen be kellett fejeznie, majd beállt egy ügyvédi irodába. Felesége korai halála után életét az ügyvédi munka és a politika töltötte ki. Bár szegény családból származott, igen gyorsan elsajátította a kifinomult társasági modort, s ezért a közvetlenebb stílus kedvelői sokat támadták. Jeffersont mélyen tisztelte, s személyesen is felkereste. New York állam szenátoraként (1812–20) az elsők között ismerte fel, hogy az a régi, laza politikai szervezet, amely a vezetők barátságán vagy szövetségén és személyes követőik hűségén alapul, nem felel már meg az egyenlőség társadalmának.

A modern pártszervezet egyik megalapítója volt: fegyelmezett és szervezett politikai „gépezetet” épített ki New Yorkban, amely jó előre megfogalmazta ideológiáját és céljait, rendszeres tevékenységet folytatott, támogatóit pedig a „prédarendszer” jegyében állásokkal jutalmazta meg. E pártokat az Unió egysége erősítésének a szempontjából is fontosnak tartotta.

Az Egyesült Államok szenátoraként (1821–28) vezető szerepet játszott a jeffersoni Republikánus Párt nyomdokaiba lépő Demokrata Párt kiépítésében. 1824-től Andrew Jacksont támogatta, mert úgy érezte, csak ő képes egyesíteni az országot a jeffersoni elvek jegyében. Hogy biztosítsa Jackson választási győzelmét, pár hónapra vállalta New York kormányzóságát (1829. január–március), majd lemondott, hogy Jackson hűséges államtitkára (1829–31) és alelnöke (1833–37) legyen. Óvatosságával és taktikai érzékével jól ellensúlyozta Jackson heveskedését, szoros politikai szövetség és baráti viszony jött létre közöttük. Az elnök maga jelölte ki utódjának. Jackson támogatásának, valamint az ellenszavazatok három whig ellenfél közti megoszlásának köszönhetően könnyedén megnyerte a választásokat.

Beiktatási beszédében a jacksoni politika folytatását, reformok, politikai küzdelmek és megrázkódtatások nélküli, békés növekedést ígért – talán megéreztte, hogy az ország is ezt várja tőle. De két hónappal később

New York bankjai felfüggesztették a nemesfém kifizetését. A spekulációs hullám, az angliai pénzügyi és az amerikai mezőgazdasági válság, valamint a jacksoni politika következtében, amely megszabadította a százával alakuló bankokat a nemzeti bank fékező hatásától, tartós gazdasági válság vette kezdetét. Van Buren (a korabeli politikusok többségével együtt) úgy érezte, nem avatkozhat be a gazdasági élet mechanizmusába, s a kormánynak nem feladata a nélkülözők segélyezése. Fő törekvése arra irányult, hogy a bankoktól független kincstár kialakításával biztonságba helyezze az állami pénzeket. 1840-re a Kongresszus is elfogadta az új törvényt, amellyel persze csökkentették a bankok által nyújtható hiteleket.

A külpolitika terén az elnök igen óvatosnak bizonyult. Nem törekedett a független Texas anektálására, mert ezzel felélesztette volna Észak és Dél vitáját a rabszolgaságról. 1837-ben a kanadai milícia brit utasításra elfogta és felgyújtotta azt a *Caroline* nevű hajót, amelyen amerikai állampolgárok utánpótlást szállítottak kanadai lázadóknak. Van Buren katonaságot irányított a határra, de semlegességi nyilatkozatot tett a kanadai lázadással kapcsolatban, s a Maine állam kanadai határával kapcsolatos vitát is sikerült lecsendesítenie.

1840-es választási veresége nem keserítette el: a gazdasági válság és a whigek nagy tömegeket mozgósító taktikája miatt erre számíthatott. Őt okolták a második szeminel háború (1835–42) elhúzódásáért is. Állítólag az ő támogatására alakult *Old Kinderhook* elnevezésű klubok jelszava volt az O. K. rövidítés, amely később a helyeslést jelentette, mások szerint azonban az „oké” kifejezést a rabszolgák terjesztették el. Az „Öreg Kinderhooki” vidáman hagyta el a Fehér Házat, és személyesen gratulált utódának. Büszke volt arra, hogy adóemelés, az államadósság növelése és új nemzeti bank létrehozása nélkül sikerült átvészelnie a válságot. Legfontosabb belpolitikai intézkedése is sikeresnek bizonyult hosszú távon: bár a független kincstár törvényét a whigek 1841-ben visszavonták, nem sikerült nemzeti bankot létrehozniuk. Az új demokrata kormány 1846-ban visszaállította a független kincstárat, amely 1913-ig működött, s ellátta a nemzeti bank bizonyos feladatait.

Van Buren 1848-ban a Szabad Föld Párt elnökjelöltjeként indult a választásokon, majd az 1850-es években visszatért a demokraták közé, mert abban reménykedett, hogy ezek képesek leginkább megtartani az Uniót. A polgárháború kirobbanásakor azonban már Lincolnt támogatta. Az első elnök, aki már amerikai polgárnak született, távolról sem volt „elsőrendű másodosztályú személyiség”, ahogy ellenfelei nevezték, inkább nagy tehetségű, hivatásos politikus, aki rendkívül kedvezőtlen körülmények közepette töltötte be az elnöki hivatalt.

William Henry Harrison

Az Egyesült Államok 9. elnöke (1841)

Születésének helye: Berkeley ültetvény, Charles City megye, Virginia.

Születésének ideje: 1773. február 9.

Ősei: Angolok, a 17. században emigráltak.

Szülei: Benjamin Harrison (1726–91), ültetvényes, politikus;
Elisabeth Bassett (1730–92).

Iskolai végzettsége: University of Pennsylvania, Orvosi Kar (1791, nem fejezte be).

Foglalkozása: Katonatiszt, politikus.

Vallása: Episzkopális.

Pártja: Whig Párt.

Lakóhelye a választás idején: Big House nevű birtok,
North Bend, Ohio.

Elnökválasztás:

1840: 1 274 624 népi (53%), 234 elektori szavazat.

(Martin Van Buren: 1 227 781 népi [47%], 60 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1841. március 4.–április 4.

Aelnöke: John Tyler.

Államtitkára: Daniel Webster (1841. márc. 5.–1843. máj. 8.).

Ragadványnevei: Öreg Tippecanoe, Öreg Tip (utalás az indiánokkal vívott csatájára).

Felesége: 1795-től Anna Tuthill Symmes (1775. júl. 25.–1864. febr. 25.).

Gyermekei:

Elizabeth Basset H. (1796–1846), John Cleves Symmes H. (1798–1830),

Lucy Singleton H. (1800–26), William Henry H. (1802–38),

John Scott H. (1804–78), Benjamin H. (1806–40),

Mary Symmes H. (1809–42), Carter Bassett H. (1811–39),

Anna Tuthill H. (1813–45), James Findlay H. (1814–17).

Halálának oka: Tüdőgyulladás.

Halálának helye és ideje: Fehér Ház, Washington D. C.;
1841. április 4.

Sírhelye: North Bend, Ohio.

Ronald Reagan megválasztásáig Harrison volt az Egyesült Államok legöregebb elnöke, s ő volt az első, aki elnökként halt meg. Sovány, középmagas, hosszúkás és szigorú arcú, de barátságos és közvetlen ember volt.

Gazdag ültetvényes családban született, apja, a Függetlenségi Nyilatkozat egyik aláírója orvostudományi egyetemre küldte, ő azonban apja halála után, 1791-ben inkább a hadsereghez csatlakozott. Kitüntette magát Anthony Wayne tábornok mellett a „kidőlt fák csatájában” (1794), majd az Északnyugati Territórium (a Mississippi, az Ohio és a Nagy-tavak közti terület) titkára (1798–99), képviselőházi küldötte (1799–1800), és kormányzója lett (1800–12, ekkor már Indiana Territóriumnak nevezték). Az indiánokkal kötött szerződesei (1804, 1809) nyitották meg a telepesek számára a mai Indiana és Illinois területét. 1811. november 7-én a Tippecanoe-patak közelében nagy csatát vívott a híres sóni főnök, Tecumseh követőivel, majd felégette településüket. Azon kevés amerikai tábornokok közé tartozott, akiknek sikerült győzelmet aratni az 1812–15-ös amerikai–brit háborúban: a kanadai területen vívott thamesi csatában (1813. okt. 5.), amelyben Tecumseh is elesett, vereséget mért egy brit és indián hadseregére.

Ezzel nemzeti hőssé kiáltották ki. A Kongresszus képviselőjévé (1816–19), majd szenátorává (1825–28) választották, John Quincy Adams nagykövetként Kolumbiába küldte (1828–29), s amikor a Whig Párt vezetői olyan elnökjelöltet kerestek, akivel végre eséllyel indulhatnak a jacksoni demokraták ellen, Harrisonra esett a választásuk. 1836-ban vereséget szenvedett Van Burennel szemben, az 1840-es választásra azonban a párt már alaposan felkészült.

Ez volt az első modern, karnevál jellegű elnökválasztás az amerikai történelemben, amelyben a jelszavak és felvonulások nagyobb szerepet játszottak, mint a politikai programok. „*Mindössze többet énekeltek, hazudoztak és részegeskedtek nálunk!*” – méltatlankodtak a demokraták, holott a whigek csak az ő választási módszereiket lesték el. Többezres tömeggyűléseket rendeztek, jelszavakkal teleírt, óriási labdákat görgettek városról városra, dalokat írtak, táncokat találtak ki, a tennessee-i lányok pedig ilyen felíratú sálakat viseltek: „*Whig férjeket vagy semmilyent!*” A legsikeresebb jelszavakat azonban egy meggondolatlan demokrata újságíró találta ki, aki tulajdonképpen Harrison jelentéktelenségéről próbálta meggyőzni olvasóit: „*Nem kell annak más, mint egy hordó almabor, 2000 dollár évjáradék, s szavamra, napjai hátralévő részét gerendaházában fogja tölteni a kályha mellett, erkölcsfilozófiát tanulmányozva!*” A whigek eredetileg háborús hősként akarták bemutatni jelöltjüket, most azonban

jobb ötletük támadt: legyen ő „a nép embere”, aki gerendaházban él és almabort iszik! Senkit sem zavart, hogy Harrison 22 szobás udvarházban élt, az országot elárasztották a gerendaházat ábrázoló zsebkendők, napernyők, jelvények, csészek, daloskönyvek, röpiratok és könyvek, a gyűléseken pedig gerendaházakból osztogatták hordószámra az almabort. A másik közkedvelt jelkép „az öreg Tip seprűje” volt, amellyel a tippecanoe-i csata egykori győztese majd megtisztítja a korrupt kormányzatot. Ellenfelét, Van Burent selyemharisnyás, aranykanállal étkező, férfiatlan és hazafiatlan arisztokratának kiáltották ki, aki parfümözi pofaszakállát, fűzöt visel s angol hintóban, ezüst hűtőládából issza a francia pezsgőt.

A demokraták is kitettek magukért: Harrisonról azt híresztelték, hogy káromkodó, részeges, szenilis, oly szélsőséges abolicionista, hogy fehérket akar eladni rabszolgának, „Harrison nagymamának” nevezték, s arra a kérdésre, hogy győzni fog-e, a következő választ találták ki: „Olvasza el fordítva a nevét!” („*No, sirrah*”, vagyis: „Nem, urram!”)

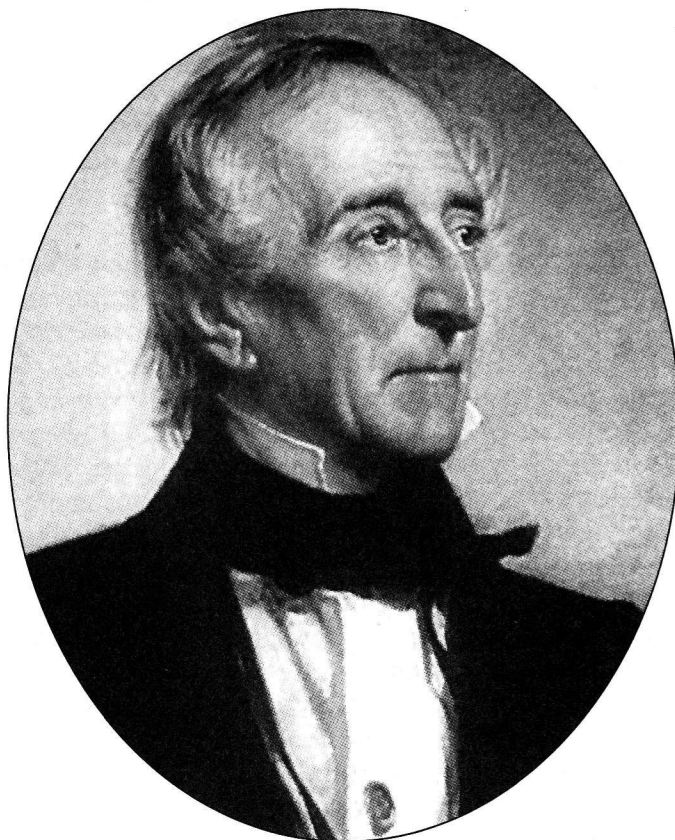
Harrison tulajdonképpen meg sem hirdette programját. A whigek úgy gondolták, hogy minden határozottabb célkitűzés megosztaná a szavazókat, jobb lesz, ha a nép csak személyiségek és nem politikai irányzatok között választ. „*Ne mondjon egyetlen szót sem elveiről vagy hitvallásáról*”, javasolta a whigeknek Nicholas Biddle, az Egyesült Államok Bankjának elnöke, „*ne mondjon semmit, és ne ígérjen semmit! Egyetlen bizottság, konvenció vagy városi gyűlés se tudjon kihúzni belőle egy szót sem arról, hogy mit gondol és mit akar majd csinálni. Tiltsák el neki a toll és a tinta használatát, mintha egy örült költő lenne a bedlami elmegyógyintézetben!*”. Harrison ehhez tartotta magát, nem tette közzé, hogy a whig elveknek megfelelően át akarja engedni a politikai élet irányítását a Kongresszusnak. Úgy vélekedett ugyanis, hogy egy demokratikus rendszerben nem a végrehajtó, hanem a törvényhozó szervnek kell irányítania a kormányzatot.

A gazdasági válságnak és a nagy tömegeket mozgósító whig taktikának köszönhetően még sohasem vettek részt annyian az elnökválasztáson, mint 1840-ben. Harrison győzött, de a whigek öröme nem tartott sokáig. Az új elnök megfázott másfél óras beiktatási beszédének felolvasása közben, s pontosan egy hónap múlva meghalt. Azt a rövid időt pedig, amely még megmaradt a számára elnökségéből, jórészt azzal töltötte, hogy a hivatalért folyamodók áradata elől bujkált.

A történelemkönyvekbe úgy került be, mint a legrövidebb ideig kormányzó elnök. 106 unokája közül az egyiket, John Scott Harrison fiát 1888-ban elnökké választották.

John Tyler

Az Egyesült Államok 10. elnöke (1841–1845)

Születésének helye: Greenway ültetvény, Charles City megye, Virginia.

Születésének ideje: 1790. március 29.

Ősei: Angolok, a 17. században emigráltak.

Szülei: John Tyler (1747–1813), ültetvényes; Mary Armistead (1761–97).

Iskolai végzettsége: College of William and Mary, Virginia (1802–07).

Foglalkozása: Jogász, ültetvényes.

Vallása: Epizkopális.

Pártja: Whig Párt.

Lakóhelye a választás idején: Greenway ültetvény, Charles City megye, Virginia.

Elnöki időszaka: 1841. április 6.–1845. március 3.

Államtitkára:

Daniel Webster (1841. márc. 5.–1843. máj. 8.);

Abel P. Upshur (1843. júl. 24.–1844. febr. 28.);

John C. Calhoun (1844. ápr. 1.–1845. márc. 3.).

Ragadványneve: Ő véletlensége (*His Accidency* – utalás beiktatásának okára).

Felesége:

1813-tól Letitia Christian (1790. nov. 12.–1842. szept. 10.); 1844-től Julia Gardiner (1820. máj. 4.–1889. júl. 10.).

Gyermekei:

Első feleségétől: Mary T. (1815–48), Robert T. (1816–77),

John T. (1819–96), Letitia T. (1821–1907), Elisabeth T. (1823–50),

Anne Contesse (1825), Alice T. (1827–54), Tazewell T. (1830–74);

Második feleségétől: David Gardiner T. (1846–1927),

John Alexander T. (1848–83), Julia Gardiner T. (1849–71),

Lachlan T. (1851–1902), Lyon Gardiner T. (1853–1935),

Robert Fitzwalter T. (1856–1927), Pearl T. (1860–1947).

Halálának oka: Hörgőgyulladás.

Halálának helye és ideje: Exchange Hotel, Richmond;
1862. január 18.

Sírhelye: Hollywood temető, Richmond, Virginia.

T Tyler, ez a magas, vékony, méltóságteljes virginiai úriember nagyon meglepődött, amikor 1841. április 5-én reggel azzal ébresztették fel, hogy Harrison halálával reá szállt az Egyesült Államok elnökségének hivatala. Senki sem szánta neki ezt a tisztséget, mert sem képviselőként (1816–21), sem Virginia kormányzójaként (1825–27), sem szenátorként (1827–36) nem vált jelentősebb vezető személyiséggé. A whigek csak a déli szavazatok megszerzésének reményében jelölték William Henry Harrison alelnökének az 1840-es választáson.

Az elnökét vesztett kabinet egyes tagjai szerint nem maga az elnöki hivatal szállt a korábbi alelnökre, hanem csak az elnöki teendők ellátása, s ezért megpróbálták rábeszélni, tekintse magát „ügyvivő elnöknek”, s igazodjék a kabinet többségi véleményéhez. Tyler azonban erre nem volt hajlandó, s fel sem bontotta azokat a leveleket, amelyek az „ügyvivő elnöknek” címezve érkeztek meg hozzá. Személyes nagyvágása mellett ebben az a meggondolás is szerepet játszott, hogy engedékenysége esetén a Kongresszus egyesíthetné a törvényhozó és végrehajtó hatalmat. Ő ezt alkotmányellenesnek tartotta, s ezért a teljes elnöki hatalmat gyakorolta, precedenst teremtve ezzel hasonló módon hivatalba lépő utódai (Fillmore, Andrew Johnson, Arthur, Theodore Roosevelt, Coolidge, Truman és Lyndon B. Johnson) számára.

A whigek, akik a Kongresszus mindkét házában többségben voltak, úgy érezték, eljött programjuk teljes megvalósításának pillanata. Azt várták Tylertől, hogy visszavonja a független kincstár törvényét, új nemzeti bankot hoz létre, megemelt vámokkal megfelelő jövedelmet biztosít a kormánynak, a nyugati földek eladásából befolyt jövedelmet pedig szétosztja az államok között. Az elnök azonban az állami jogokat védelmező, régi virginiai politikai irányzat híve volt, s nem tetszett neki, hogy a whigek tervei szerint a nemzeti banknak olyan fiókjai lennének az egyes államokban, amelyek nem ezen államok ellenőrzése alatt állnának. A független kincstár törvényének visszavonását már júniusban aláírta, a nemzeti bank törvényét azonban alkotmányellenességre hivatkozva kétszer is megvétózta (aug. 16., szept. 9.). Az elnöki vétó rendkívül nagy felháborodást okozott. Már az első estén fenyegető tömeg gyűlt a Fehér Ház elé, s dühöngve hallgatta a whig szónokokat, akik áruházzal vádolták az elnököt. Szeptember 11-én, két nappal a második vétó után Daniel Webster államtitkár kivételével az egész kabinet lemondott. 13-án a Kongresszus whig képviselői és szenátorai összegyűltek, kimondták, hogy Tyler nem tagja a Whig Pártnak, s eltervezték, hogy alkotmánykiegészítéssel fogják megakadályozni második elnöki időszakát és a vétó gyakori alkalmazását. Mások azt javasolták, hogy az elnöki

vétót pusztá szótöbbséggel érvénytelenítsék – persze ehhez is alkotmánykiegészítés kellett volna. Voltak, akik vádemelési javaslatot is felvetettek. A konfliktus kiéleződésében nagy szerepe volt Henry Clay, a whigek egyik vezetője agresszív fellépésének is, aki mindenképpen diktálni szeretett volna az elnöknek, s azt követelte, hogy fogadja el a Kongresszus döntéseit vagy mondjon le.

A párt nélkül maradó makacs és büszke elnök azonban nem ijedt meg, bár képmásait elégették, és sorra kapta a fenyegető leveleket. Konzervatív, déli, egykori demokratákat nevezett ki távozó miniszterei helyére, olyanokat, amilyen ő maga is volt. A nyugati földek eladásából befolyt jövedelem szétosztását is megvétózta, azt azonban elfogadta, hogy az 1842-es vámtörvénnyel újra az 1833-as kompromisszum előtti szintre emeljék a vámokat.

Tyler kormányzatának jelentősebb eredményei közé tartozott az elővásárlási törvény (1841), amely lehetővé tette, hogy a még fel nem mért állami földeken élő, s azon javításokat eszközöző telepesek jogot kapjanak 160 acre (kb. 65 hektár) föld megvásárlására, acre-enként 1,25 dollárért. Bár a belpolitikában afféle patthelyzet alakult ki az elnök és a Kongresszus között, külpolitikai téren a tehetséges és határozott Daniel Webster államtitkár tevékenységének köszönhetően sokkal nagyobb egyetértés jött létre köztük. A Webster–Ashburton-szerződéssel (1842) nem csak Maine állam kanadai határával kapcsolatos vitát zárták le, de a régóta feszült brit–amerikai viszonyt is sikerült tartósan rendezni. Bár az Egyesült Államok lemondott Maine határán 12 950 km² területről, a későbbi Minnesota vidékén 16 835 km² területet kapott, ahol jelentős vasérclelőhelyeket fedeztek fel. Webster javaslatára tette közzé az elnök 1842 decemberében az úgynevezett Tyler-elvet, amellyel a Monroe-elvet kiterjesztette a Sandwich-szigetekre (a mai Hawaiiira) is. Tyler volt az első elnök, aki felfigyelt erre a független királyságra, ahol egyre több amerikai hajó állt meg, és egyre több amerikai hittérítő tevékenykedett. Kijelentette, hogy az Egyesült Államok kormánya „nemtetszéssel fogadná”, ha más nemzetek megkísérelnék birtokba venni a szigeteket vagy megdönteni kormányát. A wanghai szerződés (1844) a legnagyobb kedvezményeket és területenkívüliséget biztosított az amerikai kereskedők számára Kínában. Mindezzel nem csak az ország kereskedelmét fejlesztették, de kedvezően befolyásolták nemzetközi megítélését is.

A Webster–Ashburton-szerződés megkötésekor már felvetették a brit–amerikai közös megszállás alatt álló Oregon problémáját is. A brit kormány kész lett volna felosztani Oregont a Columbia folyó mentén. Daniel Webster amerikai államtitkár viszont azt javasolta, hogy Nagy-

Britannia beszélje rá a mexikói kormányt Kalifornia átengedésére, s akkor feloszthatják Oregont a Columbia mentén. Erre azonban semmi esély sem volt, és az Oregon-kérdés megoldatlan maradt. Az 1840-es évek elején azonban már egyre több telepes vágott neki az Oregonba vezető ösvénynek, és 1843 júliusában hat nyugati állam képviselői gyűlést tartottak Cincinnatiban, ahol megállapították, hogy az Egyesült Államoknak az egész Oregonhoz joga van. Tyler osztotta expanzionista érzelmeiket, s már 1841 decemberében azt javasolta, hogy a Kongresszus biztosítson pénzt az Oregon-ösvény mentén létesítendő erődök építéséhez. Texas kérdése miatt azonban egy időre elterelődött a figyelem Oregonról.

Miután újraválasztásának reményében Tyler a demokratákhoz közeledett, s Texas iránt kezdett érdeklődni, Webster kilépett a kabinetből. Tyler ezután az állami jogok szélsőségesebb védelmezőinek befolyása alá került, akik Texas csatlakozását csak a rabszolgatartó államok érdekei miatt sürgették, s ezzel kiélezték az észak–dél ellentétet.

Az 1836 óta független Texas annektálását a korábbi kormányzatok a pártok megosztásától félve nem merték végrehajtani. Az 1844-es elnökválasztáson azonban (amelyen Tyler párttámogatás híján nem indulhatott) a területi terjeszkedés programját meghirdető jelölt aratott győzelmet. Tyler úgy döntött, hogy Texas megszerzésének dicsőségét nem engedi át utódának. Az annexió államközi szerződéssel való megvalósításához a Szenátus kétharmados többségére volt szükség. Calhoun államtitkár azon bejelentése miatt azonban, mely szerint Texast a rabszolgaság fenntartásának érdekében kell annektálni, az északi államok szenátorai nemmel szavaztak. A kormányzat ezért úgy döntött, hogy nem államközi szerződéssel, hanem a két kamara határozataival hajtja végre az annexiót, mert ehhez elég a puszta szótöbbség is. Tyler így elnökségének utolsó napjaiban nem csak Florida állami elismerését írhatta alá, hanem március 1-jén a Texas csatlakozásáról szóló határozatot is.

A washingtoni társaság számára Tyler második házasságával biztosított lehetőséget a pletykázásra. Első felesége 1842 szeptemberében meghalt, s a gyász időszaka után az ötvenhárom éves elnök szerelmes lett Gardiner szenátor szépséges, huszonhárom éves leányába, Juliába. Egy súlyos politikai következményekkel járó, váratlan szerencsétlenség hozta közel őket egymáshoz. 1844. február 28-án az elnök sétahajózásra hívta meg a Potomac folyón kabinetje tagjait és a washingtoni társaság előkelőségeit, köztük a Gardiner családot. Az utazásra a *Princeton* nevű hadihajón került sor, amelynek kapitánya az utasok tiszteletére elsüttette a hajó *Peacemaker* nevű, óriási ágyúját. A löveg szétrobbant, s nyolc embert

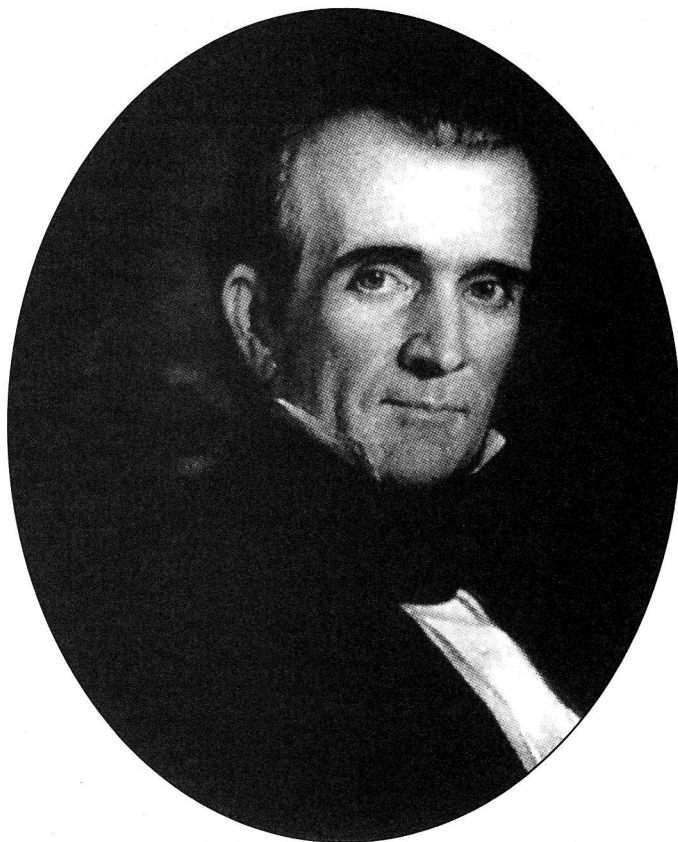

megölt, köztük Upshur államtitkárt, Gilmer haditengerészeti minisztert és Julia apját. Upshur helyét John C. Calhoun vette át a kabinetben, aki felgyorsította a Texas annexiójához vezető tárgyalásokat, Tyler pedig a karjaiban vitte le az ájult Juliát a hajóról, és négy hónap múlva feleségül vette. A gyász miatt titokban kötöttek házasságot, s az új First Lady csak az elnökség utolsó hónapjaiban rendezhetett nagyszabású fogadásokat a Fehér Házban.

Tyler volt az első elnök, akit pártja az első négy év elteltével nem indított a következő választáson. Ő azonban úgy látta, nincs oka a szégyenkezésre: megvédelte az elnöki hatalmat, megnövelte az ország területét, a kereskedelem fellendült, megőrizte a békét Nagy-Britanniával, s lezárta az elhúzódó második szeminol háborút is (1835–42). Visszavonult 1842-ben vásárolt Sherwood Forest nevű ültetvényére, s később a Demokrata Pártot támogatta. Utolsó, tizenötödik gyermeke hetvenéves korában született meg. 1861-ben arra ösztökölte államát, hogy váljon ki az Unióból, s a Konföderáció képviselőházának tagjává választották. Ő volt az egyetlen elnök, aki a Konföderáció tisztviselője lett.

James K. Polk

Az Egyesült Államok 11. elnöke (1845–1849)

Születésének helye: Pineville közelében, Mecklenburg megye, Észak-Karolina.

Születésének ideje: 1795. november 2.

Ősei: Írországi skótok, 1722 körül érkeztek Amerikába.

Szülei: Samuel Polk (1772–1827), ültetvényes; Jane Knox (1776–1852).

Iskolai végzettsége: University of North Carolina (1816–18).

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Presbiteriánus, 1833-ban áttért a metodista hitre.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Nashville, Tennessee.

Elnökválasztás:

1844: 1 338 464 népi (50%), 170 elektori szavazat.

(Henry Clay [whig]: 1 300 097 népi [48%], 105 elektori szavazat;

James G. Birney [Szabadság Párt]: 62 300 népi szavazat [2%].)

Elnöki időszaka: 1845. március 4.–1849. március 3.

Alelnöke: George Mifflin Dallas.

Államtitkára: James Buchanan.

Ragadványneve: Ifjú Hickory (utalás Jackson ragadványnevére).

Felesége: 1824-től Sarah Childress (1803. szept. 4.–1891. aug. 14.).

Gyermekei: Nem voltak gyermekei.

Halálának oka: Valószínűleg kolera.

Halálának helye és ideje: Polk Place nevű épület, Nashville; 1849. június 15.

Sírhelye: Polk Place, Nashville, Tennessee.

A középmagas, vékony, szigorú arcú, hosszú ősz haját hátrafésülve viselő Polk (teljes nevén James Knox Polk) életét teljesen kitöltötte a politika, szinte semmi mással nem foglalkozott. Nem volt humorérzéke, a munka megszállottja volt, önmagától és másoktól egyaránt maximális teljesítményt követelt.

A visszafogottan, hidegen és formálisan viselkedő férfinak kevés barátja volt. Távolról sem volt vonzó, karizmatikus személyiség, viszont

Jackson óta nem állt ilyen határozott, céltudatos és hatékony vezető a kormányzat élén.

Felesége, Sarah Childress fekete hajú, tehetséges, iskolázott, művelt és szép asszony volt. Férje titkáráként tevékenykedett, afféle sajtófigyelő szolgálatot teljesített mellette, megbeszélte vele a politikai ügyeket, és sokat segített neki a levelezésben is. A Fehér Házban eltiltotta a kártyázást és a táncot, az alkohol fogyasztását pedig mérsékelte. (A texasi elnök, Samuel Houston szerint éppen az volt Polk baja, hogy „túl sok vizet ivott!”.)

A leghagyományosabb demokrata elveket követő Polk már Tennessee képviselőházában (1823–25) Andrew Jackson híve volt, őt támogatta az Egyesült Államok Képviselőházában (1825–39), s Tennessee kormányzójaként is (1839–41). Ő volt az első „sötét ló” (*dark horse*) elnökjelölt, vagyis olyan kevésbé ismert személyiség, akit azért jelölnek, mert a párt vezetői közül senki sem volt képes elnyerni megfelelő számú szavazatot. Van Buren ellenfeleinek ugyanis az 1844-es demokrata elnökjelölő konvención sikerült elfogadtatniuk, hogy a jelöléshez kétharmados többség kell. A demokraták többsége kezdetben alelnökjelöltnek tekintette Polkot, csak hét sikertelen szavazás után vetették fel a nevét, s a kilencediken végül mellé állt a többség. Sokan úgy vélték, hogy ellenfele, a whig Henry Clay, a korszak egyik legtekintélyesebb politikusa könnyűszerrel le fogja győzni. Clay azonban szembefordította magával a délieket, amikor fellépett Texas annexiója ellen, s a harmadik elnökjelölt éppen annyi szavazatot vont el tőle, hogy kisebbségben maradjon. Az ismeretlenebb Polknak egyrészt jóval kevesebb ellenfele volt, másrészt pedig nyíltan meghirdette a területi terjeszkedés egyre népszerűbbé váló programját: Oregon „visszafoglalását” és Texas „visszacsatolását”. A demokrata jelölt viszonylagos ismeretlensége miatt gúnyolódó whigek azt kérdezték, hogy „*Kicsoda James K. Polk?*”, de a kor egyik legszorosabb elnökválasztási küzdelmében mégis vereséget szenvedtek.

Mire Polk elfoglalta az elnöki széket, elődje már aláírta Texas annexiójának törvényét. Az új elnök négy célt tűzött ki kormánya elé: a vámcsökkentést, a független kincstár visszaállítását, Oregon problémájának megoldását és Kalifornia megszerzését. Mind a négy célt sikerült elérnie. 1846-ban aláírhatta mind a pénzügyminiszteréről elnevezett Walker-féle vámok törvényét, mind a Van Buren elnök által 1840-ben létrehozott, magánbankoktól független kincstárt visszaállító törvényt. A Walker-féle vámokkal sikerült ésszerűen mérsékelnie az elődei által rendkívül megemelt vámtarifákat, s a polgárháborúig tartó tizenöt éven át ezen nem is változtattak. A független kincstár lehetővé tette, hogy a

kormány maga kezelje a rendelkezésére álló pénzüsszegeket, anélkül, hogy különböző, magánkézben lévő bankok közt szétossza. Ezzel sikerült némi rendet teremteni a pénzügyek terén, s rendezni az 1830-as évek „bankháborúja” utáni zűrzavart. Az Oregon-kérdés megoldása azonban ennél bonyolultabbnak bizonyult.

Az Alaszka, Kalifornia és a Sziklás-hegység által határolt hatalmas terület 1818 óta brit–amerikai közös megszállás alatt állt. Az 1840-es évek elején indultak meg az első szekérkaravánok északnyugat felé, s 1845-re mintegy 5000 amerikai és 750 brit élt itt. A brit kormány hajlandó lett volna a Columbia folyó mentén kijelölni a határt, a terjeszkedés szélsőségesebb amerikai hívei viszont egész Oregont az Egyesült Államokhoz szerették volna csatolni, s az északi határát képező szélességi körre utalva (54° 40') e jelszót hangoztatták: *„Ötvennégy-negyven vagy harc!”* Texas annexiója azonban egy időre megnyugtatta a kedélyeket, s ezért Polk 1845. júliusában felajánlotta a brit nagykövetnek Oregon felosztását a 49. szélességi fok, vagyis a kanadai–amerikai határ nyugati irányban való meghosszabbítása mentén. A nagykövet elutasította az ajánlatot, s kormányával sem közölte azt. Polk erre fenyegető gesztusokat tett, 1846 áprilisában véget vetett a terület közös megszállásának. A belpolitikai gondokkal küszködő londoni kormány nem akart háborút vívni a népszerűtlen Hudson-öböl Társaság kereskedelmi jogainak védelmében, s 1846. június 18-án az amerikai Szenátus ratifikálta a nemzetközi szerződést, amellyel Oregont kettéosztották a 49. szélességi fok mentén. Vancouver-szigetet teljes egészében brit kézen hagyták, mert a Hudson-öböl Társaság ide költözött át.

Az oregoni kérdés békés megoldását a mexikói háború kitörése is meggyorsította. Polk mindenképpen meg akarta szerezni hazájának a csendes-óceáni kereskedelemhez nélkülözhetetlen Kaliforniát, lehetőleg békés úton. Kész volt 25 millió dollárt felajánlani, vásárlási ajánlatait azonban a mexikói kormány elutasította, s mivel úgy tűnt, hogy a terület brit kézre kerülhet, az elnök felkészült a háborúra. Hadsereget küldött Texas védelmére, de nem a hagyományos határra, a Nueces folyóhoz, hanem a Rio Grandéhoz. Mind a texasiak, mind a mexikóiak sajátjuknak tekintették a két folyó közti vidéket, s ez utóbbiak rá is támadtak egy amerikai őrjáratra. Polk erre bejelentette, hogy *„Mexikó amerikai vért ontott amerikai területen”*, s a Kongresszus 1846. május 13-án hadat üzent.

A 7000 fős amerikai hadsereg a háború folyamán önkéntesek csatlakozásával 104 000-re nőtt. Taylor tábornok hadserege a Rio Grandénál mért két vereséget a mexikóiakra, Kearny tábornok augusztusban elfog-

lalta Santa Fét, s innen vonult Kaliforniába, ahol az amerikaiak már fel-lázadtak a mexikói hatóságok ellen. Az elnök bebizonyította, hogy egy civil is képes ellátni a főparancsnoki feladatokat. Igaz, előbb féltékeny-kedni kezdett a győzelmeket arató Taylorra, majd hagyta, hogy Santa Anna, Mexikó egykori diktátora megtevéssze őt. A Kubában élő szám-űzött ugyanis megígérte, hogy békét közvetít, ha az amerikai hadsereg hazaengedi, majd ígérétét megszegve a mexikói hadsereg élére állt. Winfield Scott tábornok Vera Cruzban partra szálló hadserege végül 1847 szeptemberében benyomult Mexikóvárosba, s ezzel a háború vé-get ért. A türelmetlen Polk már vissza is hívta Mexikóvárosból követét, Nicholas P. Tristet, mire annak sikerült megkötnie végre a Guadalupe Hidal-gó-i békeszerződést (1848. február 2.). Mexikó átadta Kaliforni-át, Új-Mexikót, elismerte a Rio Grandét Texas határának, s ezért az Egyesült Államok 18 250 000 dollárt fizetett.

A háborúban 13 000 amerikai halt meg, többségük betegségben. Polk, aki kifejezetten csak egyetlen időszakra vállalta el az elnöki hivatalt, mégis elégedetten távozhatott a Fehér Házból. Elnöksége idején vált teljes jogú tagállammá Texas (1845), Iowa (1846) és Wisconsin (1848), mindvégig szilárdan kézben tartotta a Kongresszust és a kabinetet, s még a pénzügyminisztériumot is sikerült annyira megrendszabályoznia, hogy elkészülhetett az első igazi állami költségvetés. A legnagyobb ered-ménynek természetesen azt tekintették a kortársak, hogy Polk (Texast is beleszámítva!) 1 190 749 négyzetmérfölddel (több mint 50%-kal) nö-velte meg országa területét. Még meg sem kötötték a Guadalupe Hidal-gó-i békét, amikor 1848. január 24-én James Marshall ácsmester, John A. Sutter alkalmazottja csillogó rögöket vett észre egy fűrészmalom épí-tése során kilapátolt földkupacban a kaliforniai American folyó közelé-ben. Hamarosán kiderült, hogy a világ legnagyobb aranyelőhelyére bukkantak rá, s ezzel olyan örvény nyílt meg, amely az elkövetkező évek során, egyre szélesebb körökben százezreket szívott magába. Az Egye-sült Államok keleti partjára augusztusban érkeztek meg az első híreszte-lések, amelyeket kezdetben hitetlenkedéssel fogadtak. December elején azonban megérkezett Washingtonba az első kaliforniai küldemény: egy teásdoboz, 3900 dollár értékű arannyal megtöltve. Polk ebben termé-szetesen saját politikájának igazolását látta: azon a vidéken, ahol a spa-nyol felfedezők évszázadokon át hiába kutattak nemesfémek után, alig jelentek meg az Egyesült Államok polgárai, máris pusztá kézzel gyűjthe-tik össze az aranyat! 1848. december 5-én e szavakkal nyitotta meg a Kongresszus ülését: *„Tudtuk, hogy jelentős nemesfémbányák vannak a megszerzett területeken. A közelmúltban tett feltárások azonban azt való-*

színűsítik, hogy ezek a bányák sokkal kiterjedtebbek és értékesebbek, mint feltételeztük. Az arany mennyiségéről szóló beszámolók olyan rendkívüliek, hogy hihetetlenek lennének a hivatalos jelentések megerősítése nélkül...” Talán egyetlen elnöki bejelentésnek sem volt még ekkora sikere. Kirobbant a világ legnagyobb aranyláza, és Kalifornia népessége pár hónapon belül százezer fővel gyarapodott. A kaliforniai bányákból tíz éven belül harmincszor annyit érő aranyat bányásztak ki, mint amennyit a Mexikótól elcsatolt területek fejében az Egyesült Államok kifizetett. Csak kevesen ismerték fel, hogy ez a rendkívüli területi növekedés olyan feszültségekhez vezet, amelyek végzetesen kiélezhetik az északi és déli államok ellentéteit.

Polk csak három hónappal élte túl elnökségét – valószínűleg a négy éven át tartó, megfeszített munka gyengítette le annyira szervezetét, hogy az első betegségnek áldozatul esett.

Zachary Taylor

Az Egyesült Államok 12. elnöke (1849–1850)

Születésének helye: Bluegrass-patak „sáros elágazásánál”, Orange megye, Virginia.

Születésének ideje: 1784. november 24.

Ősei: Angolok, a *Mayflower* hajón érkeztek meg, 1620-ban.

Szülei: Richard Taylor (1744–1829), ültetvényes;
Sarah Dabney Strother (1760–1822).

Iskolai végzettsége: Csak elemi oktatásban részesült.

Foglalkozása: Katonatiszt.

Vallása: Epizkopális.

Pártja: Whig Párt.

Lakóhelye a választás idején: Spanish Cottage udvarház, Louisiana.

Elnökválasztás:

1848: 1 360 967 népi (47%), 163 elektori szavazat.

(Lewis Cass [demokrata]: 1 222 342 népi [43%], 127 elektori szavazat;
Martin Van Buren [Szabad Föld Párt]: 291 263 népi szavazat [10%].)

Elnöki időszaka: 1849. március 5.–1850. július 9.

Alelnöke: Millard Fillmore.

Államtitkára: John M. Clayton.

Ragadványnevei: Öreg Zach, Öreg Szedett-vedett (*Old Rough and Ready*).

Felesége: 1810-től Margaret Mackall Smith (1788. szept. 21.–1852. aug. 18.).

Gyermekei: Ann Mackall T. (1811–75), Sarah Knox T. (1814–35),

Octavia Pannel T. (1816–20), Margaret Smith T. (1819–20),

Mary Elizabeth T. (1824–1909), Richard T. (1826–79)

Halálának oka: Emésztőrendszeri megtámadó kolera.

Halálának helye és ideje: Fehér Ház, Washington D. C.; 1850. július 9.

Sírhelye: Louisville mellett, Kentucky.

Zachary Taylor testes, viharvert arcú katonatiszt volt. Öltözködésére oly kevés gondot fordított, hogy a helyőrségéhez megérkező fiatal tisztek nemegyszer öreg farmernek nézték, s ennek megfelelően beszélgettek vele. Katonái egymás közt csak „Öreg Szedett-vedett” néven em-

legették, de tisztelték rendkívüli bátorságáért, a csatákban tanúsított nyugalmaért, gyors és okos döntéseikért. Barátságos, nyílt, egyszerű ember volt. Egyszer fölön fogott egy katonát, mire az leütötte őt. Tisztársai ott helyben agyon akarták lőni az illetőt, Taylor azonban nem engedte: *„Hagyják békén ezt az embert! Jó katona lesz belőle!...”*

Bár egy kis faházban született, családja később meggazdagodott. Kentuckyban nőtt fel, előbb az állami milíciában katonáskodott, majd 1808-ban csatlakozott a hadsereghez. Az indiánok ellen harcolt az 1812–15-ös amerikai–brit háborúban, Fekete Súlyom háborújában (1832) és a második szeminol háborúban (1835–42). 1838-ban dandártábornokká és a floridai csapatok parancsnokává léptették elő. A harcok közti időszakban ültetvényeit igazgatta, s ugyanolyan emberségesen bánt rabszolgáival, mint a 2. katonai körzet parancsnokaként (1841–44) Arkansasban az indiánokkal. 1844-ben az 1. körzet parancsnoka lett Louisianában.

1846-ban Polk elnök őt küldte hadseregével a Nueces folyó és a Rio Grande közé, a Mexikó és Texas által vitatott területre, s az amerikai–mexikói háborút az általa kirendelt őrzőerő elleni, április 24-i mexikói támadás robbantotta ki. Palo Altónál május 8-án 2228 katonával egy közel 4000 fős mexikói sereget győzött le, s másnap Resaca de la Palmánál újra győzelmet aratott. Ezután behatolt Mexikóba, s szeptemberben véres harcok árán elfoglalta Monterreyt. Polk elnök élesen kritizálta, mert engedte elvonulni a helyőrséget, elrendelte, hogy maradjon Monterreyben, s katonáinak egy részét más területre irányította. Taylor az utasításokkal mit sem törődve a közeledő mexikóiak ellen vonult, s 4500 katonával Buena Vistánál elsöprő vereséget mért Santa Anna 15 000 fős hadseregére (1847. február 22–23.). Győzelmei miatt a whigek már 1847 végén úgy döntöttek, hogy „Buena Vista hőst” fogják indítani az 1848-as elnökválasztáson. Amikor Taylor először hallotta, hogy elnököt akarnak csinálni belőle, állítólag rászólt az illetőre: *„Ne beszéljen badarságokat, inkább igya meg a whiskyjét!”* De aztán hozzászólt a gondolathoz.

„Északi elveket valló déli embernek” nevezték, pedig valószínűleg egyszerűen csak meggyőződéses nacionalista volt, akinek a nemzeti egység fenntartása volt az elsődleges célja, s ezért ugyanúgy ellenezte a rabszolgaság kiterjesztését, mint az abolicionista agitációt. A „háborús hős” különben nem szerette az öldöklést, és így beszélt a háborúról: *„Életemet a fegyvereknek szenteltem, a háborút mégis mindig és minden körülmények között nemzeti sorscsapásnak tekintettem, amit el kell kerülni, amennyiben ezt a nemzeti becsület lehetővé teszi.”* A whig elveknek megfelelően azt tervezte, hogy a fontosabb kérdések eldöntését a Kongresszusra bízza. De a vá-

lasztáson csak személyeskedő vádaskodás folyt, a politikai kérdéseket ugyanúgy kerülték, mint 1840-ben, és a politikailag meglehetősen tapasztalatlan Taylor, aki sohasem töltött be polgári hivatalt, s még csak szavazni sem szokott, népszerűsége miatt győzelmet aratott.

Rövid ideig tartó kormányzatának egyetlen komolyabb eredménye a Nagy-Britanniával 1850-ben megkötött, úgynevezett Clayton–Bulwer-szerződés volt, amelyben megegyeztek, hogy az óceánokat összekötő, jövőben megépítendő közép-amerikai csatornát semlegesnek fogják tekinteni, nem látják el erődökkel, s nem terjesztik ki uralmukat Közép-Amerika területeire. De a társadalom erre nem sok ügyet vetett, mert mindenkit a mexikói háború által kiélezett politikai ellentétek kötöttek le.

Az északiak már 1846-ban azt javasolták, hogy az újonnan elfoglalt területeken tiltsák be a rabszolgaságot, s ezzel évekig húzódó vitát és komoly politikai válságot robbantottak ki. A pennsylvaniai David Wilmot azt javasolta, hogy csak akkor biztosítsák a kormány által kért összegeket, ha azt a kiegészítést is a törvényhez fűzhetik, hogy a Mexikótól megszerzett területeken nem alakulhat ki „sem rabszolgaság, sem önkéntes szolgaság”. A Képviselőház el is fogadta a „Wilmot-féle kiegészítést”, a Szenátus azonban elutasította. A dél-karolinai John C. Calhoun viszont 1847-ben közzétette, hogy az újonnan megszerzett territóriumok az államok közös tulajdonába kerülnek majd, hiszen közös erőfeszítéssel szerezték meg. A Kongresszusnak pedig nem áll jogában eltiltani, hogy egy állampolgár a tulajdonát képező rabszolgákkal együtt átköltözzön az új territóriumokra. Ez a nézet azért volt különösen veszedelemes, mert az következik belőle, hogy a Missouri-kompromisszum is törvénytelen intézkedés volt 1820-ban. A mérsékelt demokraták azt tervezték, hogy a Missouri-kompromisszummal kijelölt határvonalat fogják meghosszabbítani a Csendes-óceánig, Lewis Cass szenátor pedig megfogalmazta az úgynevezett „népszuverenitás-elméletet”. Eszerint engedélyezni kell, hogy az költözzön át az új territóriumokra, aki akar, s amikor majd a népesség elérte azt a létszámot, amellyel törvényhozó szervet választhat, ez a törvényhozás döntse el, hogy engedélyezi-e a rabszolgaságot, vagy nem. 1849-re az aranyláz miatt gyorsan benépesülő Kalifornia a territórium státust „átugorva” máris államként szeretett volna csatlakozni az Unióhoz, mégpedig nem rabszolgatartó államként. Ezzel azonban felborította volna a 15 rabszolgatartó és 15 szabad állam közti egyensúlyt a Szenátusban. A texasiak azt állították, hogy Új-Mexikó a Rio Grande folyóig az ő államukhoz tartozik, az új-mexikóiak azonban önálló államot akartak alapítani. Az északiak be szeretnék tiltatni a rabszolgaságot a fővárosban, a déliek viszont hatékonyabb

intézkedéseket követeltek az északra szökő rabszolgák ellen, és az Unióból való kiválással fenyegetőztek.

A hazafias Taylort a déliek fellépése olyannyira felháborította, hogy bejelentette: *„Ha a törvények végrehajtásához erre lesz szükség, maga áll a hadsereg élére, s aki fellázad az Unió ellen, azt ugyanolyan határozottsággal fogja felkötetni, mint a kémeket és dezertőröket a mexikói háborúban!”* Kalifornia és Új-Mexikó vezetőit arra ösztökölte, hogy a kongresszusi viták mielőbbi lezárása érdekében minél gyorsabban szerveződjenek állammá, s kérjék felvételüket az Unióba. A Kongresszus kompromisszumos törvényekkel próbálta rendezni a vitás kérdéseket. Sajátos „javaslatcsomagot” szerkesztettek, melyben Kalifornia államiságának Új-Mexikó felosztása lett volna az ára. Texas már ki is akarta terjeszteni fennhatóságát Új-Mexikó keleti részére, a helyi lakosság azonban ellenállásra készült. Taylor mindenképpen el akarta kerülni a vérontást, s ezért azt tervezte, hogy megvétőzza a „javaslatcsomagot”. Váratlan halála azonban megakadályozta ebben.

1850. július 4-én órákon át hallgatta az épülő Washington-emlékműnél a beszédeket, enyhe napszúrással, éhesen és szomjasan tért haza. Az elfogyasztott cseresznyétől, nyers zöldségtől és jeges tejtől kolerafertőzést kapott, és öt nap múlva meghalt. Az Unió megvédelmzése érdekében mindenre kész elnök fia pedig tizenegy év múlva már a Konföderáció hadseregében harcolt, s 1865-ben utolsóként tette le a fegyvert.

1849 júniusában a Taylor-kormányzat készen állt a függetlenségi harcot vívó magyar kormány elismerésére, s ezért Magyarországra küldte Párizsban tartózkodó diplomatáját, Ambrose Dudley Mannt. John J. Crittenden, Kentucky kormányzója lelkes szavakkal üdvözölte a Taylor-kormányzat Magyarországgal kapcsolatos szándékait, és így írt Clayton államtitkárnak: *„Az a készségük, hogy elismerik Magyarországot, előre-mutató és merész lépés! Tetszik nekem mind az érzelem, mind a határozottság, amit sugall! Rajta! Dicső dolog ez, s népünk örömmel látja majd, amint köztársaságunk a megfelelő alkalmat megragadva, méltóságteljesen és félelem nélkül szembeszáll az elnyomó királyokkal vagy zsarnokokkal, bármilyen címet is viseljenek!”* Az osztrák hatóságok azonban megakadályozták, hogy Mann eljusson Magyarországra, s az orosz beavatkozás még Bécsbe érkezése előtt eldöntötte a magyar szabadságharc sorsát. Taylor csak annyit tehetett, hogy éves üzenetében kijelentette: az Egyesült Államok *„elsőként fogja a nemzetek családjában ünnepelni a független Magyarországot”*. 1850 januárjában az elnök szívélyesen fogadta a magyar emigránsok egy csoportját, s biztosította őket arról, hogy *„itt minden ország elnyomottai megtalálhatják ugyanazt a biztonságot, amelyet mi magunk élvezünk”*.

1850 elején Cass szenátor ugyan előterjesztett egy javaslatot, mely szerint a Taylor-kormányzatnak meg kellene szakítania a diplomáciai kapcsolatokat a Magyarországot elnyomó Ausztriával, Clayton államtitkár azonban nem vett tudomást róla. Az érzelmek és az indulatok arra ösztökélték a kormányt, hogy lépjen fel az európai népek önrendelkezésének védelmében, a reálpolitikai megfontolások azonban arra figyelmeztették, hogy tartsa tiszteletben a hatalmi egyensúlyt.

Hülsemann lovag, az osztrák kormányzat washingtoni ügyvivője mégis hevesen tiltakozott az osztrák ügyekbe történő „beavatkozás” miatt. Taylor politikáját már a következő kormányzat államtitkára, Daniel Webster védelmezte meg 1850 végén. Azt üzenté az osztrák kormánynak, hogy az Egyesült Államok joggal érdeklődik az európai forradalmak iránt, hiszen *„a felelős és népi kormányzat nagy eszméiből származnak, amelyeken maga az amerikai alkotmány alapul”*. Webster fő célja persze nem Magyarország védelme volt, hanem az, hogy hangsúlyozza az amerikai értékek (szabadság, önkormányzat) egyetemes érvényét és a nemzeti egység jelentőségét. Erre pedig egyre nagyobb szükség volt Észak és Dél ellentéteinek kiéleződése idején.

Millard Fillmore

Az Egyesült Államok 13. elnöke (1850–1853)

Születésének helye: Locke, Cayuga megye, New York állam.

Születésének ideje: 1800. január 7.

Ősei: Angolok.

Szülei: Nathaniel Fillmore (1771–1863), farmer;

Phoebe Millard (1780–1831).

Iskolai végzettsége: Academy of Good Hope, New Hope, New York (voltaképp középiskola).

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Unitárius.

Pártja: Whig Párt.

Lakóhelye a választás idején: Buffalo, New York.

Elnöki időszaka: 1850. július 10.–1853. március 3.

Államtitkára:

Daniel Webster (1850. júl. 22.–1853. okt. 24.);

Edward Everett (1853. nov. 6.–1854. márc. 3.).

Ragadványneve: Az amerikai Lajos-Fülöp.

Felesége:

1826-tól Abigail Powers (1798. márc. 13.–1853. márc. 30.);

1858-tól Caroline Carmichael McIntosh (1813. okt. 21.–1881. aug. 11.).

Gyermekei: Első feleségétől: Millard Powers F. (1828–89); Mary Abigail F. (1832–54).

Halálának oka: Szélhűdés.

Halálának helye és ideje: Buffalo, New York; 1874. március 8.

Sírhelye: Forest Lawn-temető, Buffalo, New York.

A magas, vonzó és mindig divatosan öltözködő Millard Fillmore különleg tökéletesen az ellentéte volt Zachary Taylornak. Viktória királynő ötvenöt éves korában is azt mondta róla, hogy sohasem látott nála csinosabb férfit. Az a kortársa viszont igazságtalan volt vele, aki így jellemezte őt: „Csinos, méltóságteljes ember – különösebb tehetség nélkül.” Tehetségtelen ember aligha tudott volna a legmélyebb nyomorból fel-

jutni az alelnöki székhelyig. Daniel Webster találóbban jellemezte: „*Jóindulatú, óvatos, intelligens férfi, akivel kellemes dolog együtt dolgozni. Igen szorgalmas, s amit nem tud, gyorsan megtanulja.*”

Szegény farmercsalád gerendaházában született, keményen dolgozott a gazdaságban, majd apja szabóinasnak adta, s csak 19 éves korában iratkozott be egy iskolába. Itt viszont olyan sikert aratott, hogy tanárnője pár év múlva hozzáment feleségül. (A művelt és olvasott Abigail Powers hozta létre később First Ladyként a Fehér Ház könyvtárát.) Fillmore kemény munkával letette az ügyvédi vizsgát, előbb New York állam törvényhozásában (1829–31), majd a Kongresszusban lett képviselő (1833–35, 1837–43), s fokról fokra a New York-i whigek egyik vezetőjévé vált. Az állam számvevőjeként (1848–49) közreműködött az Erie-csatorna fejlesztésében, s ő tervezte el az állam pénzügyi rendszerét, amelyet később a republikánusok a nemzeti banktörvénnyel (1861) az egész országra kiterjesztettek. Mivel sok barátja és kevés ellensége volt, a whigek a viszonylag jelentéktelen alelnöki szerepet szánták neki az 1848-as választás idején. Taylor váratlan halála az elnöki székbe juttatta, s lehetővé tette számára, hogy közreműködjön az 1846 óta tartó, sokrétű politikai válság megoldásában. A Henry Clay nevéhez fűződő kompromisszum hívei arra törekedtek, hogy Északnak és Délnek tett engedmények sorozatával vegyék elejét az államok konfliktusai kiéleződésének. A Taylor elnöksége idején felvetett „javaslatcsomagot” csak igen nehezen, s önálló törvényekké szabdalva tudták elfogadtatni. Kaliforniát szabad államként fogadták be az Unióba, a Mexikótól megszerzett területen létrehozott Utah és Új-Mexikó territórium lakossága pedig (az úgynevezett népszuverenitás-elv jegyében) maga dönthetett arról, akarja-e a rabszolgaságot vagy sem. Texas lemondott az új-mexikói területekről, s ennek fejében az Egyesült Államok kormánya magára vállalta államadósságának megfizetését. Kolumbia Kerületben (vagyis a fővárosban) betiltották a rabszolga-kereskedelmet, a rabszolgaságot azonban csak azzal a feltétellel, hogy Maryland is felszámolja azt saját területén (erre pedig nem volt semmi esély). Szigorúbb törvénnyel gondoskodtak az északra szökő rabszolgák visszaszolgáltatásáról, s kimondták, hogy a Kongresszus nem avatkozhat bele a belföldi rabszolga-kereskedelembé. Bár egyik országrész sem volt teljesen elégedett vele, az 1850-es kompromisszummal sikerült újabb tizenegy évre megszilárdítani az Uniót. A kompromisszum hosszú távon Északnak kedvezett: Utahban és Új-Mexikóban ugyanis nem honosodott meg a rabszolgaság, s a következő évtized során az északi államok olyannyira megerősödtek, hogy a biztos győzelem tudatában szállhattak szembe 1861-ben a függetlenségre törekvő Déllel.

Fillmore kormánya indította útnak 1852 januárjában Perry kapitány flottáját Japánba, mert a hajótörést szenvedő amerikai tengerészeket nem engedték el az országból. A határozott fellépésnek köszönhetően Japán a kanagawai szerződésben (1854) lehetővé tette amerikai konzulátus létesítését és két kikötő használatát. Az Egyesült Államok előkészítette csendes-óceáni terjeszkedését, Japánban pedig felerősödtek a politikai változás és gazdasági modernizáció iránti igények.

Fillmore elnöksége idején tört ki Amerikában a „Kossuth-láz”. A Kongresszus felhatalmazta az elnököt, hogy hívja meg a magyar szabadságharc vezetőjét, s ezzel szabadítsa ki őt törökországi kényszerlakhelyéről. Kossuth 1851 decemberében érkezett New Yorkba, s La Fayette 1824-es látogatása óta Amerika senkit sem részesített ekkora ünneplésben. Divatba jöttek a magyar dalok, táncok és borok, a Kossuth-szakáll, a Kossuth-kalap, s Iowa legnagyobb megyéjét is az „illusztris magyar”-ról nevezték el. Daniel Webster államtitkár egy banketton így beszélt: „Örömmel látjuk majd amerikai modellünket az Alsó-Dunánál és Magyarorszáig hegyein!” Kossuth felszólalt a Kongresszusban (szobra máig ott áll), és 1852. január 2-án Fillmore elnök is fogadta őt. Fillmore kijelentette, hogy egyénileg rokonszenvez ugyan Kossuth „bátor harcával”, elnökként azonban ragaszkodnia kell a George Washington által megfogalmazott elvekhez – vagyis az európai ügyekbe való be nem avatkozáshoz. Az Egyesült Államok nem kockáztathatott semmilyen külpolitikai kalandot pár hónappal azután, hogy Franciaországban felszámolták a kontinens utolsó parlamentáris köztársaságát is.

Az ötvenes évek elején nyugalom, emelkedő mezőgazdasági árak és prosperitás jellemezte az amerikai gazdasági életet. A kincstár bevételei egyre jobban meghaladták kiadásait, s ezért Fillmore hiába javasolta magasabb, iparvédő vámok bevezetését, a Kongresszus ezt feleslegesnek tartotta. Csak a szőkevény rabszolgák törvénye borzolta a kedélyeket északon – különösen a *Tamás bátya kunyhója* megjelenése (1852) után.

Fillmore örömmel várta a magánéletbe való visszatérését. Felesége azonban megfázott a következő elnök beiktatásának ünnepségén, és pár hét múlva meghalt. A magányos férfi beutazta Európát (1855), Oxfordban bölcsen visszaütött egy felkínált díszdoktori címet, majd a Csillagos Lobogó Rendjének, ennek a bevándorlók és katolikusok ellen megszervezett mozgalomnak (ekkori nevén: Amerikai Pártnak) az elnökjelöltjeként indult az 1856-os elnökválasztáson. Elvett egy gazdag özvegyet, s a kulturális és jótékony célú intézmények bőkezű támogatója lett. A polgárháború idején megszervezte a katonaköteles korból kiüregedett polgárok kisegítő jellegű, fegyveres testületét *Union Continentals* néven.

Franklin Pierce

Az Egyesült Államok 14. elnöke (1853–1857)

Születésének helye: Contoocook folyó partja, Hillsborough megye, New Hampshire.

Születésének ideje: 1804. november 23.

Ősei: Angolok, 1634 táján emigráltak.

Szülei: Benjamin Pierce (1757–1839) köztisztviselő;
Anna Kendrick (1768–1838).

Iskolai végzettsége: Bowdoin College, Brunszwick, Maine (1820–24).

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Episzkopális.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Concord, New Hampshire.

Elnökválasztás:

1852: 1 601 117 népi (51%), 254 elektori szavazat.

(Winfield Scott [whig]: 1 385 453 népi [44%],

42 elektori szavazat;

John P. Hale [Szabad Föld Párt]: 291 263 népi szavazat.)

Elnöki időszaka: 1853. március 4.–1857. március 3.

Alelnöke: William Rufus De Vane King, 1853. ápr.
18-i haláláig.

Államtitkára: William Learned Marcy.

Ragadványnevei:

Csinos Frank, Granite Hills Ifjú Hickoryja
(utalás lakóhelyére és Jacksonra);

Purse (ugyanis úgy kell kiejteni családnevét, mint az „erszény”-t jelentő szót).

Felesége: Jane Means Appleton (1806. márc. 12.–1863. dec. 2.).

Gyermekei: Franklin P. (1836), Frank Robert P. (1839–43), Benjamin P. (1841–53).

Halálának oka: Végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: Concorde, New Hampshire;
1869. október 8.

Sírhelye: Concorde, New Hampshire.

Pierce szálas, barátságos férfi volt, római orrának, magas homlokának és fürtös, fekete hajának köszönhetően igen vonzó külsejű, de alkoholizmusa gyorsan aláásta egészségét. Hajlamos volt a depresszióra, önbizalomhiánya miatt határozatlan és engedékeny volt, s így mindenki azt hihette, hogy azonos nézeteket vall vele. Ennek köszönhetette, hogy a Demokrata Párt különböző csoportjai egyaránt elfogadták elnökké történő jelölését – s azt is, hogy képtelen volt a hatékony és határozott kormányzásra.

Apja New Hampshire kormányzója volt, s gondos nevelésben részesítette. Politikai pályáját a New Hampshire-i törvényhozás tagjaként (1829–33) kezdte, majd a Kongresszus képviselője (1833–37) és szenátora (1837–42) lett. Mivel beteges felesége nem szerette Washington, s az italozástól is vissza akarta tartani férjét, rávette, hogy térjen vissza Concordba, s a jogi pályához. Pierce önkéntesként harcolt a mexikói háborúban (1846–48), meg is sebesült, és részt vett Mexikóváros elfoglalásában. Egy életen át tartó barátság fűzte Nathaniel Hawthorne íróhoz, aki elnökké való megválasztásakor így írt neki: *Frank, sajnálalak – őszintén, szívem mélyéből!*

Pierce igazi „sötét ló” (*dark horse*) elnökjelölt volt, akit nem saját érdemei miatt jelölnek, hanem azért, mert más jelöltekben nem tudnak megegyezni. (Pedig ekkor már tíz éve nem foglalkozott államügyekkel.) A demokraták 1852-ben tartott elnökjelölő gyűlésükön három napon át hiába szavaztak újra meg újra, egyik neves politikusuk sem kaphatta meg a szavazatok kétharmadát. Pierce neve csak a 35. eredménytelen szavazásnál került elő, és csak a 49. szavazásnál kapta meg a kétharmados többséget. Taylort „északi elveket valló déli ember”-nek nevezték – Pierce-t „déli elveket valló északi”-nak. Ezen azt értették, hogy az abolitionisták északi ellenfeleként képes egyben tartani a Demokrata Párt északi és déli csoportjait. Programként az 1850-es kompromisszum fenntartását jelölte meg. A whigek jelöltje Winfield Scott tábornok volt, a rabszolgaság közismert ellenfele. A párt nem sokkal élte túl, hogy a déliek számára elfogadhatatlan jelöltet állított. Legnagyobb vezetőik (Henry Clay és Daniel Webster) ekkoriban haltak meg, az északiak a szökevény rabszolgák törvénye miatt fordultak el tőlük, a déli whigek a demokratákhoz csatlakoztak, s a kaliforniai aranylázat követő prosperitás korában nem volt már nagy vonzereje fejlesztési programjaiknak sem. A választást az döntötte el, hogy Pierce nemzeti jelöltnek tűnt, Scott az északiak emberének.

A riasztó előjelek arra utaltak, hogy sem Pierce-nek, sem az országnak nem telik sok öröme az új elnökségi időszakban. Amikor Pierce fe-

lesége kocsikázás közben meghallotta férje jelölésének hírért, elájult, és kizuhant a kocsiból. Három gyermekük közül kettőt már korábban elvesztettek, s két hónappal a beiktatás előtt egy vonatszerencsétlenség során a szemük előtt halt meg utolsó gyerekük is. Az asszony sohasem volt képes kiheverni az átélt fájdalmat, s ettől kezdve rendszeresen leveleket írt halott fiának.

Pierce (kabinetje erős egyéniségeit, Caleb Cushing igazságügy-minisztert és Jefferson Davis hadügyminisztert követve) mindig a délieket pártfogolta: aláírt egy törvényt a vámok csökkentéséről, s megvétózott egy másikat a belső fejlesztésekkel kapcsolatban. A Mexikóba küldött nagykövetről Gadsden-féle vásárlásnak elnevezett szerződéssel azért vásárolt meg tízmillió dollárért 1853-ban egy 45 535 négyzetmérföld nagyságú területet a mai Arizona és Új-Mexikó déli határán, mert azt tervezték, hogy itt (és nem északon) halad majd a kontinentális vasútvonal. Az elnök nem szegült szembe a rabszolgaság kiterjesztésére irányuló törekvésekkel sem.

Először Kubát próbálta megvásárolni: 100 millió dollárt ajánlott érte. Az Egyesült Államok Oostendben tanácskozó spanyolországi, angliai és franciaországi nagykövetei 1854-ben megüzenték, hogy az Egyesült Államoknak jogában áll erőszakkal is megszerezni Kubát, ha Spanyolország nem hajlandó eladni 120 millióért sem. Üzenetük kiszivárgott, „oostende-i kiáltvány” néven közzétették a lapokban, s jókora botrányt okozott. Bár a nagykövek találkozójára Pierce utasításai szerint került sor, az elnök ezt nem tette közzé, s úgy tűnt, mintha a nagykövek önálló akcióra szánták volna el magukat. Amikor pedig William Walker, egy déli kalandor felkelést robbantott ki Nicaraguában, s elnökké kiáltotta ki magát, Pierce elismerte az új kormányt (1856). Az elismerést azonban vissza kellett vonnia, amikor a közép-amerikai államok koalíciója Walker rendszerét megdöntötte, őt magát pedig agyonlövötte.

Bár Pierce kormánya ugyanúgy tartotta magát az európai ügyekbe történő be nem avatkozás elvéhez, mint elődeié, az amerikai állampolgárságért folyamodó emigránsokat megvédelmezte. 1853-ban Koszta Mártont, aki még Kossuthnal érkezett Amerikába, törökországi utazása idején foglyul ejtették egy osztrák hajón. Az isztambuli kikötőben állomásozó amerikai hajó kapitánya, David Ingraham azonban ágyúkat szegzett az osztrák hajónak, s elérte a fogoly kiadatását. A Pierce-kormányzat úgy érvelt, hogy aki megtette az első lépést az állampolgárság felé, annak teljes védelem jár – s ezzel jelentős támogatásra tett szert a bevándorló közösségek körében.

A belpolitikai ellentétek hamarosan újra fellángoltak. Stephen A. Douglas szenátor azt szeretne volna elérni, hogy északon építsék ki a kontinentális vasutat, ehhez azonban valamilyen kormányzatot kellett volna biztosítani a Missouri és a Sziklás-hegység közötti, hatalmas terület számára. Douglas látszólagos engedményt kínált a délieknek: járuljanak hozzá Kansas és Nebraska territóriumok megszervezéséhez, s ennek fejében az új territóriumokon a népszuverenitás elvének jegyében a telepesek dönthetik el, akarnak-e rabszolgaságot vagy sem. Ezzel megszegték az 1820-as Missouri-kompromisszum törvényét, amely tiltotta a rabszolgaságot Missouri déli határától északra. Douglas szerint azonban ennek nem volt gyakorlati jelentősége, hiszen a talaj itt nem volt alkalmas az ültetvényes rabszolgatartó gazdálkodásra, s Pierce elnök határozott támogatásával meghozták a Kansas–Nebraska-törvényt (1854) a két új territórium megszervezéséről.

A törvény azonban újra, s ezúttal már végzetesen kiélezte Észak és Dél ellentétét. Az északiak többsége számára a rabszolgaság kiterjesztésének a lehetősége elvi kérdés volt, nem gyakorlati, s hallani sem akartak róla. A Whig Párt végleg felbomlott, északi tagjai elleneztek, a déliek pedig támogatták Douglast. A törvény ellen tiltakozó tömeggyűlésen jött létre északi whigekből, abolitionistákból és a bevándorlóellenes Csillagos Lobogó Rendjének északi, mérsékeltabb tagjaiból a Republikánus Párt, amely programjában kimondta, hogy elejét kell venni a rabszolgaság kiterjesztésére irányuló valamennyi kísérletnek. Ez a párt már csak egyetlen országrész pártja volt: Északé. Az első szekcionális párt fellépése a területi szétválás veszélyét jelezte.

Az egyik új territóriumot hamarosan csak „vérző Kansas” néven emlegették. Az északi abolitionisták bevándorlókat és fegyvereket küldtek, a déliek pedig Missouriból özönlöttek át a választás napján (1855), hogy több helyen is szavazzanak. A déli nyomásnak engedő Pierce elnök lehetővé tette, hogy a választási csalással létrehozott törvényhozás összegyűljön, mire a rabszolgaság felháborodott ellenfelei saját törvényhozó szervet választottak. 1856-ban már vér folyt: John Brown, a militáns abolitionisták egyik vezetője lemészárolt öt Déllel rokonszenvező farmert, s a territóriumon hamarosan polgárháborús állapotok uralkodtak – még az amerikai polgárháború kitörése előtt. Az erőszak a Kongresszus épületében is megjelent: 1856 májusában Preston S. Brooks képviselő a Szenátus termében bottal verte véresre Charles Sumner szenátort, mert az sértő megjegyzéseket tett Dél-Karolinára, s annak szenátorára. Az indulatok mindenhol tomboltak, és Pierce képtelen volt mérsékelni a gyűlölködést.

Mivel az 1854-es kongresszusi választásokon a demokraták viasszaszo-
rultak, az 1856-os választáson nem jelölték a gyengekezűnek tartott el-
nököt, akit a Kansas-Nebraska-törvény miatt az északiak amúgy sem
támogattak volna. Pierce-nek ez igen rosszul esett: ő volt az első válasz-
tott elnök, akit pártja nem jelölt újra. „*Mit lehet mást tenni, mint lerésze-
gedni?*” – kérdezte szomorúan. Távozása után európai utazással próbál-
ta kigyógyítani feleségét depressziójából. A polgárháború idején nem tá-
mogatta ugyan a Konföderációt, Lincoln háborús politikáját azonban
élesen bírálta, s ezzel rendkívül népszerűtlenné vált. Barátai elhagyták,
árulónak nevezték, s ő újra inni kezdett. Lincoln megölésekor a feldü-
hödött nép kis híján megtámadta otthonát.

James Buchanan

Az Egyesült Államok 15. elnöke (1857–1861)

Születésének helye: Cove Gap, Mercersburg közelében, Pennsylvania.

Születésének ideje: 1791. április 23.

Ősei: Írországba emigrált skótok.

Szülei: James Buchanan (1761 k.–1821), kereskedő;

Elizabeth Speer (1767–1833).

Iskolai végzettsége: Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania (1807–09).

Foglalkozása: Ügyvéd, politikus, diplomata.

Vallása: Presbiteriánus.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Wheatland birtok, Lancaster, Pennsylvania.

Elnökválasztás:

1856: 1 832 955 népi (45 %), 174 elektori szavazat.

(John C. Frémont [republikánus]: 1 339 932 népi [33%], 114 elektori szavazat;

Millard Fillmore [Amerikai Párt]: 871 731 népi [22%], 8 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1857. március 4.–1861. március 3.

Alelnöke: John Cabell Breckinridge.

Államtitkára:

Lewis Cass (1857. márc. 6.–1860. dec. 12.);

Jeremiah Sullivan Black (1860. dec. 17.–1861. márc. 3.).

Ragadványneve: Öreg Buck (*Old Buck*).

Felesége: Nem volt.

Gyermekei: Nem voltak.

Halálának oka: Tüdőgyulladás és szívburokgyulladás.

Halálának helye és ideje: Wheatland birtok, Lancaster, Pennsylvania;

1868. június 1.

Sírhelye: Woodward-temető, Lancaster mellett, Pennsylvania.

A méltóságteljes, udvarias és nagylelkű James Buchanan az angol lordokra emlékeztette kortársait. Elegáns volt, igen magas, sötét ruhákat viselt, s mivel egyik szemével rövid-, másikkal pedig távollátó volt, kissé ferdén tartotta a fejét. A pontosság megszállottja volt. Polk el-

nők azt írta róla a naplójába, hogy „*Buchanan tehetséges ember, a kis ügyeket azonban képtelen megfelelően megítélni, s néha úgy viselkedik, mint egy vénlány*”. Ő volt az egyetlen elnök, aki agglegény maradt. Huszonnyolc éves korában a menyasszonya rejtélyes körülmények között meghalt (valószínűleg öngyilkos lett), s ő sohasem házasodott meg. A Fehér Házban unokahúga, Harriet Lane töltötte be a háziasszony szerepét.

1814-ben önkéntesként Baltimore védelmére indult, majd a pennsylvaniai (1815–16) és a szövetségi Képviselőház (1821–31) tagja lett. Előbb a Federalista Pártot, majd ennek felbomlása után Andrew Jackson híveit támogatta. Jackson Szentpétervárra küldte követként (1832–33), ahol megkötötte az első orosz–amerikai kereskedelmi szerződést. A Szenátusban (1834–45) a külügyi bizottság elnökeként tevékenykedett, majd Polk elnök államtitkárrá nevezte ki (1845–49). Pierce elnök követként Nagy-Britanniába küldte (1853–56), Kuba megvételeéről folytatott tárgyalásokat, s kelletlenül ugyan, de aláírta az oostendi kiáltványt (1854).

1856-ban a demokraták elnöknek jelölték, mert hosszas távollétei miatt neki volt a legkevesebb ellensége a pártban, s külügyi tapasztalatai miatt is tisztelték. A republikánusok jelöltje Frémont volt, a híres felfedező, aki abolicionista kapcsolatai miatt nem tett szert népszerűsége, nem volt különösebben tehetséges sem, és ellenfelei azzal vádolták, hogy római katolikus. Jelszava az volt, hogy „szabad föld, szabad munka, szabad emberek!”, amihez ellenfelei hozzátették: „és szabad szerelem!” A déli államok azzal fenyegetőztek, hogy Frémont győzelme esetén kiválnak az Unióból. A whigek a bevándorlóellenes és katolikusellenes Amerikai Párt jelöltjét, Fillmore egykori elnököt támogatták. A lakosság nagy része számára úgy tűnt, hogy csak Buchanan mentheti meg az Uniót, s így sikerült győzelmet aratnia.

Edwin Stanton e szavakkal írta le az új elnök helyzetét: „*Egy tűzházyón alszik! A talaj mindenütt alá van aknázva maga alatt és maga körül, bármikor felrobbanhat, s ha nem cselekszik azonnal és határozottan, maga lesz az Egyesült Államok utolsó elnöke!*” Buchanan megkísérelte elkerülni a „robbanást”: nem szélsőséges, hanem konzervatív és unionista politikusokból alkotott kabinetet. Ellenezte a rabszolgaságot, de honfitársait mégis arra próbálta rávenni, hogy az igazságtalannak tartott törvényeknek is engedelmeskedjenek, s úgy vélte, hogy erkölcsi kérdéseket nem lehet politikai eszközökkel megoldani. A régi politikusnemzedék egyik utolsó képviselőjeként kompromisszumra törekedett egy olyan helyzetben, amikor erre már egyik fél sem volt hajlandó. Ezt a törekvését kortársai határozatlan tehetetlenkedésnek tekintették, a történészek pedig a

leggyengébb elnökök közé sorolták személyét, holott Észak és Dél ellentétét ekkor már valószínűleg tehetségesebb politikusok sem tudták volna mérsékelni.

Buchanan beiktatása után három nappal a Legfelsőbb Bíróság ítéletet mondott Dred Scott, egy huzamosabban szabad territóriumon tartózkodó rabszolga ügyében. A döntés szerint Dred Scott nem vált szabaddá, nem polgár, s nem folyamodhat szövetségi törvényszékekhez. Roger B. Taney főbíró ehhez azt is hozzátette, hogy mivel a rabszolga magántulajdon, bármelyik territóriumra átvihető. A döntés Északon igen nagy felháborodást váltott ki. Egyre többen vélték úgy, hogy a déli összeesküvők céltudatosan terjesztik a rabszolgaságot az egész Unió területén: a Missouri-kompromisszummal (1820) Missouriban, az 1850-es kompromisszummal Utahban és Új-Mexikóban, a Kansas–Nebraska-törvénnyel (1854) az érintett territóriumokon, a Dred Scott-féle döntéssel pedig minden territóriumon lehetővé tették a rabszolgaság meghonosodását. A délieket viszont az északiak tiltakozása háborította fel, amelyből azt a következtetést vonták le, hogy az abolitionisták már a Legfelsőbb Bíróság döntéseit sem tisztelik.

A politikai válságot 1857 végétől egy gazdasági válság is felerősítette, amely ezúttal Északot érintette súlyosabban. A déliek ebből azt a téves következtetést vonták le, hogy „Gyapot király” birodalma gazdaságilag is erősebb az északi rendszernél. A válság miatt egyre többen követelték, hogy telepestörvénnyel tegyék lehetővé 160 acre nyugati föld névleges áron történő birtokbavételét. Ezt azonban mind a munkaerőt féltő északi iparosok, mind az északiak terjeszkedése miatt aggódó déliek ellenezték, s Buchanan 1860-ban meg is vétózta. Mások a válság előtt elfogadott, igen alacsony vámok miatt háborogtak. Az elnök új tárgyalásokat akart indítani Kuba megvásárlására, de nem kapott támogatást.

A kansasi polgárháborúnak Buchanan azzal próbált véget vetni, hogy felkérte a Kongresszust, fogadja el a választási csalással felállított törvényhozó szerv rabszolgaságpárti alkotmányát, s majd ha az indulatok lecsillapodtak, a helyi lakosság új alkotmányt készíthet. Ezen azonban a népszuverenitás elveit őszintén védelmező Douglas, a Kansas–Nebraska-törvény (1854) megalkotója is felháborodott, s a republikánusokkal együtt megakadályozta Kansas állammá nyilvánítását. Végül egy szövetségi földadomány ígéretével sikerült későbbre halasztani Kansas állammá szerveződését, a rabszolgaság ellenfelei idővel többségbe kerültek, s Kansas 1861-ben, Minnesotát (1858) és Oregont (1859) követve, szabad államként csatlakozhatott az Unióhoz.

Az 1858-as kongresszusi választások után a Képviselőházban több-

ségbe kerültek a republikánusok, s a Douglast követő demokratákkal együtt az elnök legtöbb indítványát leszavazták. Belpolitikai patthelyzet alakult ki, amelyben Észak és Dél képviselői egyaránt meg voltak győződve a másik fél mélységes rosszindulatáról. Amikor John Brown 1859 októberében elfoglalta Harpers Ferry fegyverraktárát, hogy rabszolgafelkelést robbantson ki, a déliek az északi törekvések autentikus képviselőjének, az abolicionisták pedig a szabadság mártírjának tekintették ezt az idegbeteg családból származó, magányos és megszállott terroristát.

A szekcionális konfliktus olyannyira kiéleződött, hogy a demokraták északi és déli csoportjai külön elnökjelöltet állítottak az 1860-as választáson, s megosztottságukkal lehetővé tették a republikánus Lincoln győzelmét. A szélsőséges déliek nem tűrhették, hogy olyan párt jelöltje foglalja el az elnöki széket, amely programban tűzte ki a rabszolgaság terjedésének megakadályozását. Dél-Karolina állam 1860. december 20-án kilépett az Unióból, s a következő két hónapban Mississippi, Florida, Alabama, Georgia, Louisiana és Texas is követte példáját. 1861. február 4-én megalakították az Amerikai Konföderált Államokat.

Az elnök a válságért az északiakat és főleg a republikánusokat okolta. A kabinet déli tagjai lemondtak, Buchanan az Unió északi híveivel töltötte be a helyüket, s négy pontból álló programot terjesztett a Kongresszus elé. Azt javasolta, hogy a szövetségi jövedelmeket mindenképpen szedjék be, növeljék meg a hadsereget és a flottát, hívjanak össze alkotmányozó konvenciót a válság rendezésére, s fogadják meg, hogy nem indítják meg a fegyveres harcot. A Kongresszus azonban nem támogatta. Buchanan alkotmányellenesnek tartotta az Unióból való kiválást, de nem sokat tehetett: a kis létszámú hadsereg szét volt szórva, a fegyveres fellépést az északi közvélemény még nem támogatta volna, s nem akarta elidegeníteni az Unióban maradt rabszolgatartó államokat sem. Egy ideig maga Lincoln is kénytelen volt hasonló óvatosságot tanúsítani.

Buchanan e szavakkal fogadta utódát: „*Drága uram, ha maga olyan boldogan lép be a Fehér Házba, amilyen boldogan én elhagyom, akkor nagyon boldog ember!*” Távozása után természetesen bűnbaknak kiáltották ki a polgárháború miatt, ezért megírta és 1866-ban ki is adta kormányzásának történetét. Az aktív politizálástól visszavonult, Lincolnt, majd Andrew Johnson elnököt támogatta a választásokon, s egy pennsylvaniai bíró így emlékezett meg róla: „*Nagyszerű ügyvédnek született, s azt hiszem, a sors rosszat tett vele, amikor államférfit csinált belőle.*”

III.

A polgárháború nemzedéke (1861–1897)

Az amerikai polgárháborúban (1861–65) az Unió aratott győzelmet a déli Konföderáció felett, mert a magasabb színvonalú polgári és katonai irányításnak köszönhetően eredményesebben tudta megszervezni jóval bőségesebb erőforrásainak kihasználását. A polgárháború több, addig vitatott kérdést is eldöntött. Az Egyesült Államok egységes nemzet maradt, a rabszolgaságot felszámolták, a legfelsőbb hatalom az északiak által irányított szövetségi kormányzat kezébe került, és bebizonyosodott, hogy a demokratikus politikai rendszert a háborús szükségintézkedések dacára is sikerült megőrizni. Az ár azonban rettenetes volt. Az Egyesült Államok történetének legvéresebb háborújában 360 000 északi és 260 000 déli katona esett el, s a polgári áldozatokkal együtt a halottak száma minden bizonnyal meghaladta az egymilliót. A közvetlen anyagi veszteséget 15 milliárd dollárra becsülik, de a népességcsökkenés, a tönkretett életék, a keserű emlékek és az erkölcsi hanyatlás által okozott veszteség felmérhetetlen.

A háború utáni első feladat a déli államok rekonstrukciója volt. Itt a hadköteles korú férfiak negyede elpusztult, a gazdaság romokban hevert, s megsemmisült a régi társadalmi rend is. A nagylelkű rendezést megkísérlő elnöki rekonstrukció (1865–66) a déli államok gyors helyreállítására és a feketék korlátozottabb, de a fehérek szemében is elfogadható *polgári* jogainak biztosítására törekedett. A déliek kihívó magatartása, az északiak gyanakvása és Andrew Johnson elnök baklövési miatt azonban e politika kudarcot vallott. Az erőszakosabb kongresszusi rekonstrukció (1867–77) során a radikális republikánusok katonai megszállással és a feketék teljes körű *politikai* jogainak biztosításával republikánus bábállamokat hoztak létre, melyeket a fehér lakosság többsége nem támogatott. Semmi esély sem volt arra, hogy a déli feketék számára megteremtseik politikai jogaik gazdasági alapját (vagyis hogy földet kapjanak), mert a tulajdont északon is szentnek és sérthetetlennek tekintették, s tudták, hogy ezzel felújítanák a polgárháborút. Délen társadalmi, gazdasági és intellektuális téren egyaránt a fehér lakosság volt fölényben, s ezért csak idő kérdése volt, hogy a politikai hatalmat is vissza-

szerezzék. A feketék politikai jogait csak erős katonai megszállás biztosíthatta, amit az északiak sem kívántak folyamatosan fenntartani, főleg azután nem, hogy a nyugati terjeszkedés és a gazdasági fejlődés elvonta a figyelmet a déli problémákról. A rekonstrukció következménye ezért csak a feketék elleni gyűlölködés, és csaknem száz éven át tartó elnyomásuk volt. Helyzetük végül nemcsak a kormányzati beavatkozásnak, hanem az ipari fejlődésnek, az urbanizációnak és az elvándorlásnak köszönhetően változott meg a 20. században.

A polgárháború és a progresszív kor közti időszakban teljesedett ki Amerikában az ipari forradalom. A nagyszabású átalakulást három gazdasági válság (1873–79-ben, az 1880-as évek közepén, és 1893-ban) sem módosította jelentősebben. Az Egyesült Államok 1894-re a világ vezető ipari nagyhatalmává vált. 1900-ra több vasútvonala volt, mint egész Európának, a gazdasági életet nagy hatalmú trösztök vonták irányításuk alá, s bár nőtt a társadalmi szakadék a leggazdagabbak és a legszegényebbek között, s az egyes etnikai csoportok esélyei sem voltak egyenlők, az életszínvonal emelkedése általános volt. Az 1870-ben negyvenmilliós lakosság 1900-ra csaknem kétszeresére nőtt, a nagyvárosok lakossága megháromszorozódott, s tíz amerikai közül négy már városlakó volt. Megnövekedett a bevándorlás is: 1860 és 1900 között több mint tízmilliőn érkeztek Amerikába, s az 1880-as évektől egyre több volt köztük a dél- és kelet-európai. Megindultak a munkások és a farmerek politikai mozgalmai, s nem csökkent a különböző régebbi reformmozgalmak tevékenysége sem.

Ebben az időszakban zajlott le a Nyugat meghódítása. Aranyásók városai épültek fel és váltak elhagyatottá néhány nap alatt, a hadsereg véres harcokat vívott az indiánokkal, Texasból két évtizeden át (1866–88) szarvasmarhák millióit hajtották észak felé, s egyre több farmer kerítette el szögesdróttal a művelés alá vont talajt. 1890-ben leverték az amerikai őslakosság utolsó megmozdulását, s a népszámlálási hivatal bejelentette, hogy Nyugaton eltűnt az éles határ a megművelt és a „vad” területek között. Jórészt ennek volt tulajdonítható, hogy az államok száma 1860 és 1900 között 33-ról 45-re emelkedett.

A korábbi történetíróknak meglehetősen lesújtó véleményük volt e korszak politikai életéről, amelyet Mark Twain egyik regényének címét felhasználva „aranyozott kor”-nak neveztek el. A politikusok többségét azzal vádolták, hogy a tényleges társadalmi problémákat elhanyagolva, elvtelen, önző és kisszerű hatalmi harcokkal vesztegették idejüket. Azon szürke egyéniségek közül, akik Lincoln és Theodore Roosevelttel között váltották egymást az elnöki székben, csak Grover Clevelandet méltatták

néhány dicsérő szóra. Az utóbbi évtizedek történései valamivel kedvezőbben ítélik meg a kor politikusait, s úgy látják, hogy a korrupció dacára is jelentős erőfeszítéseket tettek a kor problémáinak megoldására. Helyi szinten intenzív politikai élet folyt, nagy tömegek látogatták a politikai gyűléseket, és az Egyesült Államok történetében ekkor volt a legnagyobb arányú részvétel a választásokon. Új pártok formálódtak, s bár tartós sikert egyik sem ért el, felhívták a figyelmet a társadalmi igényekre. Ebben a korban alakult meg az első jelentősebb munkásszervezet, a Munka Lovagjainak Nemes Rendje (*Noble Order of the Knights of Labor*, 1869), majd az Amerikai Munkaszövetség (*American Federation of Labor*, 1886). A farmerek 1867-ben létrehozott, *Grange* elnevezésű mozgalmának 1875-re állítólag már 800 000 tagja volt, majd a Néppárt (*People's Party*, közhasználatú nevén populisták) fogta össze az elégedetlenkedőket az 1890-es években. A kétpártrendszer fennmaradását azonban semmi sem veszélyeztette.

Ekkor szilárdult meg ugyanis az a „harmadik kétpártrendszer”, amely mindmáig megkülönböztető jellegzetessége az Egyesült Államok politikai életének. 1854-ben whigekből, abolicionistákból, Unió-párti demokratákból, a Kansas–Nebraska-törvény és a rabszolgaság terjesztésének más ellenzőiből megalakult a Republikánus Párt. Ideológiájuk szerint a gazdaság és társadalom szabad és gyorsabb fejlődése oldja meg a társadalmi problémákat, s biztosítja azt a társadalmi mobilitást, amely a dolgos és takarékos munkás számára lehetővé teszi, hogy maga is munkaadóvá, vállalkozóvá váljon. Ezért minden „belső fejlesztést” támogattak, amely gyorsíthatja e fejlődést: utak, vasutak, csatornák építését, a közoktatás fejlesztését és az erős nemzeti bankot. A farmerek számára telepestörvénnyel tették lehetővé a nyugati földek birtokba vételét (1862), a nemzeti ipart pedig magas vámokkal védelmezték meg a külföldi riválisoktól. A polgárháború idején közülük kerültek ki az Unió leghatározottabb támogatói és a rabszolgaság ellenfelei. A párt később is ápolta a polgárháború emlékét, ezért számíthatott a veteránok és a feketék szavazataira, a háborús felelősséget pedig a demokratákra hárította (ezt az eljárást nevezték „a véres ing lengetésének”). A Republikánus Pártot az északkeletiek, középnugatiak, az üzletemberek és a puritán hagyományokat követő protestánsok pártjának tekintették, amely hajlott a központi hatalom megerősítésére és az aktívabb külpolitikára. Felkarolta a faji egyenlőség eszméjét, a különböző erkölcsi reformmozgalmakat, támogatta az antialkoholistákat és korlátozni kívánta a bevándorlást. Ekkoriban kezdték a pártot *Grand Old Party* (Nagy Régi Párt) néven, vagy csak e név rövidítését (GOP) használva emlegetni.

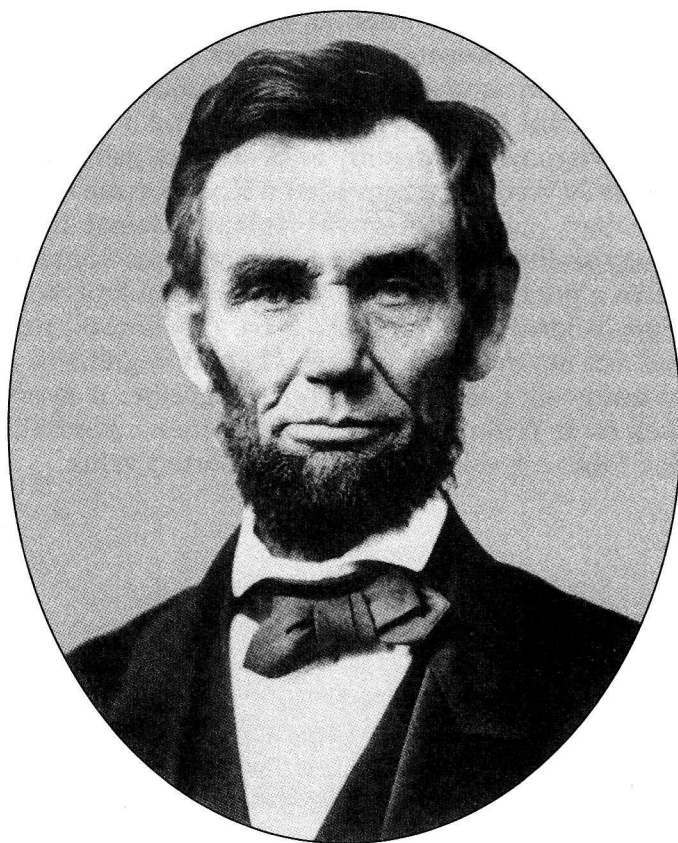
A Demokrata Párt a jacksoni demokraták egyenes leszármazottja volt. Ereje a déli fehéreknek és a nagyvárosok bevándorolt közösségeinek politikai szövetségén alapult. A párt azokat vonzotta, akik a sikeresek, a „bennfentesek”, a kedvezményezettek ellenfeleinek tekintették magukat. Számíthattak az ír katolikusok és a német lutheránusok szavazataira, és őket támogatták a zsidók, a szabadgondolkodók és a puritánok legkülönbözőbb ellenfelei. Gazdasági válság esetén egyes farmerek és munkások is rájuk szavaztak. A „Dél”, vagyis az egykori Konföderáció államai teljesen demokrata kormányzás alatt álltak. A Demokrata Párt nem támogatta az antialkoholistákat, s ezért egyes fanatikusok az alliterációt kihasználva (*rum, romanism and rebellion*) „a rum, a pápizmus és a lázadás pártjának” nevezték. Hívei a vámok csökkentését követelték, a központi kormányzat hatalmának és költségeinek korlátozását, az állami jogok megerősítését, az egyéni szabadság legteljesebb biztosítását, s kedvenc taktikájuk a republikánusok korrupciójának az ostromozása volt (ezt nevezték „a szennyes kitergetésének”). Egy chicagói demokrata így foglalta össze ekkoriban a két párt álláspontjának különbségét: *„A republikánus olyan ember, aki azt akarja, hogy minden vasárnap menj templomba. A demokrata szerint viszont ha egy férfi meg akar inni vasárnap egy pohár sört, megteheti.”* Természetesen mindkét párt gátlástalanul élt a patronátus és a „prédarendszer” előnyeivel, legalábbis addig, amíg megtehették, a Pendleton-féle közhivatali törvény elfogadásáig (1883). A legtöbb politikai vita ekkoriban a vámok, a trösztök, a pénz, a bevándorlás és a közszolgálati reform kérdéseiről folyt. A nemzetközi nagyhatalmi politikától az ország távol maradt, a külügyek iránt csekély volt az érdeklődés.

A két párt az 1890-es évek közepéig nagyjából egyforma támogatással rendelkezett. Bár Cleveland kivételével valamennyi elnök a republikánusok közül került ki, a Kongresszusban hol egyik, hol másik párt tett szert minimális többségre. Egy rövid időszaktól eltekintve (1889–91) egyik pártnak sem sikerült egy időben ellenőrzése alá vonni a Képviselőházat, a Szenátust és a Fehér Házat. Ráadásul 1872 és 1896 között egyik elnök sem nyerte el a népi szavazatok abszolút többségét. E sajátos patthelyzetnek köszönhetően egyik párt sem remélhette programjának teljes megvalósítását, s így kénytelenek voltak állandóan alkudozni és kompromisszumokat kötni. Ezt a helyzetet az 1893-ban kirobbanó gazdasági válság változtatta meg: az 1894-es kongresszusi és az 1896-os elnökválasztás során a magas vámokat és aranyalapú pénzt ígérő republikánusok megszerezték a többséget, hogy aztán ne is veszítsék el egészen az 1929–33-as gazdasági világválságig.

Az elnökség tekintélye és hatalma ideiglenesen viasszaszorult. A pártok belső megosztottságuk miatt inkább jellegtelen, tehát kevés ellen-séggel rendelkező jelölteket választottak, akiket sokan támogathattak. James Bryce brit újságíró szerint „a pártok nem jó elnököt, hanem jó el-nökjelöltet kívántak”. A pártok megosztottsága miatt pedig az elnökök nem támaszkodhattak fegyelmezett követők táborára. A Republikánus Párt konzervatív szárnyát „rendíthetetleneknek” (*stalwarts*), reformereit „mugwump”-oknak (az indián eredetű szó állítólag „szent ember”-t je-lent), a két csoport között elhelyezkedő frakciót pedig „korcsoknak” (*half-breeds*) nevezték. A Demokrata Pártban a reakciókat Bourbo-noknak hívták. Az elnökök idejének nagy része hivatalok osztogatásával telt. Kabinetjük tagjait és fontosabb közvetlen tanácsadóit a pártveze-tőkkel konzultálva maguk nevezték ki, akár csak azokat a helyi hivatal-nokokat, akik komoly támogatást szerezhettek a számukra. A kisebb, ál-lami állásokat (postamesteri és adószedői hivatalokat) a párt helyi veze-tőinek tanácsai szerint töltötték be. Granttól eltekintve valamennyi el-nöknek sikerült viszonylag hatékony és becsületes kabinetet létrehozni, de Johnson komoly vereséget szenvedett a Kongresszus republikánusai-val vívott harcában, jogkörét megnyirbálták, utódainak többsége pedig úgy érezte, hogy az elnökség feladata a törvényhozás döntéseinek végrehajtása, és nem a politikai kezdeményezés. A demokraták a *laissez faire* tanának meggyőződéses hívei voltak, a republikánusok pedig a Whig Párt örököseiként úgy vélekedtek, hogy az elnök végrehajtja a törvénye-ket, de nem avatkozik bele a törvényhozás ügyeibe. A gyors gazdasági fellendülésnek és az életszínvonal emelkedésének e korszakában pedig az amerikaiak többsége valószínűleg egyet is értett velük.

Abraham Lincoln

Az Egyesült Államok 16. elnöke (1861–1865)

Születésének helye: Sinking Spring farm, Hardin (ma Larue) megye, Kentucky.

Születésének ideje: 1809. február 12.

Ősei: Angolok, az 1630-as években érkeztek meg Amerikába.

Szülei: Thomas Lincoln (1778–1851), farmer, ács;
Nancy Hanks (1784–1818).

Iskolai végzettsége: Összesen talán egy évet töltött el vidéki elemi iskolákban.

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Formálisan nem tartozott egyházhoz, a presbiteriánusok templomaiba járt.

Pártja: Whig, majd Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Springfield, Illinois.

Elnökválasztás:

1860: 1 865 593 népi (40%), 180 elektori szavazat.

(Stephen A. Douglas [demokrata]: 1 382 713 népi [29%], 12 elektori szavazat;
John C. Breckinridge [déli demokrata]: 848 356 népi [18%], 72 elektori szavazat;

John Bell [Alkotmányos Unió Párt]: 592 906 népi [13%], 39 elektori szavazat.)

1864: 2 206 938 népi (55%), 212 elektori szavazat.

(George B. McClellan [demokrata]: 1 803 787 népi [45%], 21 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1861. március 4.–1865. április 15.

Alelnöke: Hannibal Hamlin; 1865. március 4-től Andrew Johnson.

Államtitkára: William H. Seward (1861. március 4.–1869. március 3.).

Ragadványnevei: Becsületes Ábris (*Honest Abe*), Öreg Ábris (*Old Abe*), Ábrahám Atya (*Father Abraham*).

Felesége: 1842-től Mary Ann Todd (1818. december 13.–1882. július 16.).

Gyermekei: Robert Todd L. (1843–1926), Edward L. (1846–50),
William Wallace L. (1850–62), Thomas L. (1853–71).

Halálának oka: Gyilkosság.

Halálának helye és ideje: Washington; 1865. április 15.

Sírhelye: Springfield, Illinois.

Lincoln volt a legtapasztalatlanabb, s az elnöki posztra legkevésbé felkészült politikus. Szinte teljesen iskolázatlan volt, nem rendelkezett sem vagyonnal, sem megfelelő családi háttérrel, sem befolyásos támogatókkal, sem kormányzati tapasztalatokkal: még polgármesteri hivatalt sem töltött be. A történészek többsége mégis őt tartja az Egyesült Államok legnagyobb elnökének.

A „legnagyobb” jelző két értelemben is használható. Lincoln volt az Egyesült Államok legmagasabb elnöke: 192 cm-es magasságán, s viszonylagos soványságán mind ő, mind mások sokat tréfálkoztak. Igen közvetlenül és keresetlenül viselkedett, rendkívül sokat anekdotázott, saját viccein ő nevetett a lehangosabban, de gyakran megtörtént, hogy mély depresszió kerítette hatalmába. Végtelenül béketűrő, toleráns, megbocsátó és szerény volt. *„Nem állítom, hogy irányítottam volna az eseményeket, jelentette ki, inkább őszintén bevallom, hogy az események irányítottak engem.”* A „szükségyszerűségbe” vagy a „gondviselésbe” vetett hiten alapuló, sajátos fatalizmusa miatt olyan pragmatikus politikussá vált, aki nem szőtt nagy terveket, hanem a közvetlen problémák megoldását tekintette feladatának. *„Politikám abból áll, hogy nincs politikám”*, állapította meg, s olyan folyami hajóshoz hasonlította magát, aki nem előre eltervezett utat követ, hanem *„a hajó menetét mindig csak addig a pontig jelöli ki, ameddig ellát.”*

Szegény farmercsalád gerendaházában született, s igen sokféle munkába belekóstolt, mielőtt ügyvéd és politikus lett belőle. Művelte apja farmját, dolgozott kompon, kerítésdeszskát hasogatott, hajózott a Mississippin, segédkezett boltban és kovácműhelyben, pár hónapig katonáskodott, kereskedett, földmérést vállalt, s 1833-tól 1836-ig az illinoisi New Salem városka postamestere volt. Állandóan olvasott, olykor mérőföldet gyalogolt, hogy kölcsönkérjen egy könyvet, s folyamatos önművelésének eredményeképpen 1837-ben Springfieldben ügyvédi irodát nyithatott. A Whig Párt politikai elveit tette magáévá, s az állami törvényhozás képviselőjeként (1834–42) hamarosan Közép-Illinois egyik legismertebb whig politikusa, s alapos jogi tanulmányok híján is egyik legsikeresebb (s állítólag a legbecsületesebb!) ügyvédje lett.

A rabszolgaságot erkölcstelennek tartotta, de elismerte, hogy azonnali megoldást nem tud ajánlani, s nem támogatta a politikai feszültséget szító abolicionistákat. A rabszolgaság kiterjesztését azonban a szabad farmerek gazdasági fejlődése akadályozásának tekintette, s elvi alapon is ellenezte: *„Politikai álszentekké nyilvánítjuk magunkat a világ előtt, amikor kiterjesztjük az emberi rabszolgaságot, s ugyanakkor az emberi szabadság egyetlen barátainak tartjuk magunkat!”*

Az Egyesült Államok Kongresszusának képviselőjeként (1847–49) támadta a mexikói háborút kirobbantó Polk elnököt, de nem sikerült magára vonnia a figyelmet. A Kansas–Nebraska-törvény (1854) elfogadása után élesen szembeszállt a törvényt eltervező és védelmező Stephen A. Douglas szenátorral, s az ő irányításával szerveződött meg a Republikánus Párt illinoisi szervezete. Az 1858-as szenátusi választásra készülve tartotta egyik leghíresebb beszédét: *„Az önmagával meghasonlott ház nem állhat fenn. Úgy hiszem, ez a kormányzat nem maradhat tartósan félig rabszolgatartó és félig szabad. Nem azt akarom, hogy az Unió felbomoljon – nem azt akarom, hogy a ház összedőljön –, de azt gondolom, meghasonlottsága meg fog szűnni. Vagy ilyen lesz egészen, vagy olyan.”*

Bár a szenátusi választáson vereséget szenvedett Douglasszal szemben, hét nyilvános vitájuk országsszerte nagy figyelmet keltett, és ismertté tette Lincoln nevét. Douglas számára az önkormányzat elve volt az elsődleges. Úgy vélte, hogy ha a szabad amerikaiak rabszolgatartó államot kívánnak létrehozni, ebben senki sem akadályozhatja meg őket, mert a többségi uralomnak nincsenek korlátjai. Lincoln számára a rabszolgaság erkölcsi tűrhetetlensége volt az elsődleges szempont, s úgy vélte, a többség sem veheti el egy kisebbségnek a *Függetlenségi Nyilatkozatban* megfogalmazott jogait *„az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez”*.

1860-ban először Illinois republikánusai, majd a republikánusok országos elnökjelölő konvenciója is őt választotta meg a párt elnökjelöltjének. Ezt mérsékelt nyilatkozatainak, ügyes taktikai lépéseinek köszönhette, valamint annak, hogy pártjának nem volt más jelöltje, aki a siker reményében indulhatott volna. Lincoln csak a népi szavazatok 40%-át kapta meg, de mivel a választás előtt a Demokrata Párt megoszlott, több jelöltet indított, s így egyik sem tudott elegendő szavazatot összegyűjteni, Lincoln megszerezte az elektori szavazatok többségét.

Mire az új elnök egy tervezett merénylet miatt meglehetősen dicstelennül, szinte titokban megérkezett a fővárosba, hét állam már kilépett az Unióból, s megalapította az Amerikai Konföderált Államokat. Az új elnök nem támogatta a Crittenden szenátor nevéhez fűződő kompromisszum tervét, amellyel Missouri déli határától délre szövetségi védelmet ígértek volna a rabszolgaságnak: ezt pártja programja nem tette lehetővé. Lincoln mégis békülékeny beszédet tartott hivatalba lépésének napján: *„Elégedetlen honfitársaim, nem tőlem, hanem tőletek függ a polgárháború kérdése... Az emlékezet misztikus húrjai, amelyek ott feszülnek a csataterektől, a hazafiak sírjától az élő szívekig, a családi tűzhelyekig, behálózva ezt a tágas országot, újult erővel fogják zengeni az Unió kórusát, ha – és*

én biztos hiszem ezt – a természetünkben lakozó jobb angyalok ismét megérintik azokat!” Úgy vélte azonban, hogy erre a „forradalomra” erkölcsileg igazolhatatlan cél érdekében került sor, s neki kötelessége mindent megtenni az Unió egysége védelmében. A Dél-Karolina partjainál fekvő Sumter-erődöt nem volt hajlandó kiüríttetni, hanem élelmet küldött blokád alá vont helyőrségének, mire 1861. április 12-én a parti ütegek tüzet nyitottak az erődre, amely felett a csillagos-sávós lobogó lengett. Ezzel kezdetét vette az amerikai polgárháború.

Lincolnnak sikerült elkerülnie, hogy ő tegye meg az első agresszív lépést, azt azonban nem tudta megakadályozni, hogy a „Felső-Dél”, vagyis Virginia, Észak-Karolina, Tennessee és Arkansas is csatlakozzék a Konföderációhoz. Az elnök ügyes, kibékítő, s ha kellett, határozott intézkedéseinek köszönhetően a rabszolgatartó Delaware, Maryland, Kentucky és Missouri az Unió oldalán maradt, akárcsak a Virginiából kivált, s 1863-ban önálló állammá váló Nyugat-Virginia. Azt is ő akadályozta meg, hogy a brit-amerikai kapcsolatok elmérgesedjenek, miután egy amerikai hadihajó a nyílt tengeren megállította a *Trent* nevű angol gőzöst, és foglyul ejtette a Konföderáció Európába utazó diplomatáit. *„Egyszerre csak egy háborút!”*, jelentette ki, s a brit tiltakozás után szabadon engedte az elfogottakat.

Az 1862-es minnesotai sziú felkelés után Lincoln 303 halálra ítélt indián közül 265-nek megkegyelmezett, s ezért csak azokat végezték ki, akik gyilkosságot vagy nemi erőszakot követtek el. Ez nem volt népszerű döntés, s egy szenátor figyelmeztette, hogy ha több indiánt kivégeztet, nagyobb támogatása lesz a Kongresszusban. Lincoln így válaszolt: *„Nem akasztathatok fel embereket szavazatokért!”* Ugyanígy megkegyelmezett a többi halálra ítéltnek is, akiknek az ítéletét elé terjesztették.

Lincoln a saját feladatának tekintette a háború irányítását: ő jelentette be a Konföderáció tengerpartjának blokádját, ő terjesztette ki az önkéntesek szolgálati idejét, és ő növelte meg a hadsereg létszámát, holott mindez a Kongresszus feladata lett volna. A kémek, csempészek és el-lenséges agitátorok miatt a személyes szabadsági jogok egy részét is felfüggesztette, s lehetővé tette, hogy a katonák tartóztassanak le olyan háborúellenes szónokokat, mint például a hírhedt Clement C. Vallandigham. A tiltakozóknak így felelt: *„Agyon kell hát lövetnem egy egyszerű katonafiút, aki dezertál, és a haja szálát sem görbíthetem meg egy fortélyos agitátornak, aki dezertálásra buzdítja?”*

A déliek távozása után a Kongresszus mindkét házában republikánus többség jött létre, s ez lehetővé tette több, régóta követelt törvény elfogadását, amit a déliek eddig meg tudtak akadályozni. A Morrill-féle

(1861), majd a későbbi (1862, 1864) vámtörvények az ipar védelmében példátlan módon megemelték a vámokat. A telepestörvénnyel (*Homestead Act*, 1862) lehetővé tették, hogy minden farmer névleges összeg fejében birtokba vehessen 160 acre (kb. 65 hektár) nyugati földet. A Morrill-féle földadományozási törvény földeket juttatott az egyes államoknak mezőgazdasági és ipari iskolák létesítésére, s törvényt hoztak a transzkontinentális vasútvonal megépítéséről is (1862). Átalakították az adórendszert, létrehozták a nemzeti bankrendszert, s nemzeti papírpénzt adtak ki (1863). Bevezették a sorozást is, bár emiatt súlyos zavarások törtek ki New Yorkban. A háború jórészt a Konföderáció területein folyt, s ezért Észak és Nyugat fejlődése folytatódhatott: Nevada 1864-ben államként csatlakozhatott az Unióhoz.

A háború első két évében katonai sikerekre nem került sor, csak az államadósság és az adók növekedtek. 1862 elején az elnöknek kellett határozott paranccsal akcióra kényszeríteni a tábornokokat. Az óvatos Lincoln a republikánusok szemében túlságosan passzív, a demokraták szemében pedig túlságosan radikális elnöknek tűnt, emberségét és becsületességét elismerték, de nem tartották nagy politikusnak. Lincoln kénytelen volt nyilvános levelekben megindokolni politikai intézkedéseit. Sokáig azt hangoztatta, hogy a háború célja az Unió helyreállítása, s állami kárpótlást is ígért azoknak a rabszolgatartó északi vagy déli államoknak, amelyek törvényt hoznak a rabszolgaság fokozatos felszámolásáról. 1862 nyarán látta be, hogy a nagyobb belföldi és külföldi támogatás érdekében neki kell felszabadítani elnöki kiáltvánnyal a rabszolgákat (és azt sem akarta, hogy ezt a Kongresszus tegye meg helyette). Az első jelentősebb északi győzelem, az antietami csata (szeptember 17.) után jelentette be, hogy 1863. január 1-jétől érvénybe lép a „lázadók” területein élő rabszolgákat felszabadító, úgynevezett emancipációs nyilatkozata, amelyet a katonai szükségszerűségekre hivatkozva tett közzé. *„Egész életemben sohasem voltam biztosabb abban, hogy jó dolgot cselekszem, mint amikor aláírtam ezt az iratot!”*, jelentette ki. Ezután engedélyezte a feketékből felállított katonai egységek létrehozását is.

Miután 1862. novemberében leváltotta a keleti hadsereg túl sokat tétozó és késlekedő parancsnokát, McClennan tábornokot, igen hosszasan kereste azt a katonatisztet, aki aktív és határozott hadműveleteivel képes megsemmisíteni a Konföderáció hadseregét. Az Unió hadseregei számtalan kudarc és félsiker után csak 1863-ban értek el jelentősebb eredményeket, és ezekkel a győzelmekkel biztosították, hogy az európai nagyhatalmak nem ismerték el önálló államnak a Konföderációt. A gettysburgi csatában (július 1–3.) sikerült súlyos csapást mérni a

déli Lee tábornok Pennsylvániáig hatoló hadseregére. Lincoln a katonák temetőjének felavatásakor mondta el híres gettysburgi beszédét, amelyben megfogalmazta, hogy nem csak az alkotmányos szabadságért, hanem az emberi egyenlőséget képviselő rendszerért kell folytatni a polgárháborút: *„Nyolcvanhét évvel ezelőtt atyáink új nemzetet hoztak létre e kontinensen, amely szabadságban fogant, és ama elvnek szenteltetett, hogy minden ember egyenlő. Most nagy polgárháborút vívunk, amelyben eldől majd, hogy sokáig fennmaradhat-e a nemzet és bármely más, hasonló módon létrejött és ilyen elveket valló nemzet... Magunkat kell itt ama nagy feladatnak szentelnünk, amely előttünk áll, e dicső halottak példája növelje meg ragaszkodásunkat azon üggyhöz, amelyért ők mindent feláldoztak, határozzuk el ünnepélyesen, hogy nem haltak meg hiába, hogy e nemzet Isten segedelmével újjá fog születni a szabadságban, s hogy a nép kormányzata, a nép által és a népért létrejött kormányzat nem fog eltűnni a Föld színéről.”*

Miután Grant tábornok Vicksburg elfoglalásával Mississippi utolsó déli kézen lévő erődjét is az Unió kezére juttatta (1863. július 4.), majd Chattanooga felmentésével (november 23–25.) megnyitotta a hadsereg útját Georgia fővárosa felé, Lincoln megtalálta a személyében azt a főtisztet, akit évek óta keresett, és 1864 márciusában az Unió hadseregeinek főparancsnokává nevezte ki. Lincoln ekkor már kialakította elképzeléseit a déli államok rekonstrukciójáról: a Konföderáció főtisztviselőinek kivételével minden „lázaadónak” kegyelmet akart adni, a rabszolgáktól eltekintve tulajdonuktól sem kívánta megfosztani őket, s azt tervezte, hogy amikor az 1860-ban szavazati joggal rendelkező állampolgárok (vagyis a fehérek) 10%-a hűségesküti tesz az Uniónak, államuk visszakapja önkormányzatát. E programmal meg tudta szerezni mind a demokraták, mind a radikális és konzervatív republikánusok támogatását.

A program végrehajtása érdekében azonban előbb meg kellett nyernie az 1864-es elnökválasztást. Lincoln hallani sem akart arról, hogy a háborúra való tekintettel elhalasszák a választást: *„Választások nélkül nem lehet szabad kormányzatunk!”* Győzelme érdekében nem volt hajlandó meggyorsítani az őt támogató Colorado és Nebraska államháttér nyilvánítását, s nem rendelt el választásokat az északi megszállás alatt álló déli államokban sem. A békepárti demokraták fegyverszünetet követeltek, s McClellan tábornokot jelölték elnöknek, a háborúpárti demokraták pedig Nemzeti Unió Párt néven a republikánusokkal egyesülve Lincolnt jelölték, azzal a jelszóval, hogy *„Folyón való átkelés közepette nem váltunk lovat!”* A választás eredményét az döntötte el, hogy Sherman északi tábornok szeptember 4-én megüzenhette, hogy elfoglalta Atlantát, Georgia fővárosát, az Unió flottája pedig megszállta a Konföderáció utolsó kikö-

tőit is. Nyilvánvaló lett, hogy a háborút hamarosan meg fogják nyerni, s ezzel Jackson óta Lincoln vált az első elnökké, akit újraválasztottak. Amint azt ő is megfogalmazta: *„Ezzel bebizonyosodott, hogy a nép kormánya fenn tudja tartani a választást egy nagy polgárháború közepette is. A világ idáig nem tudhatta, hogy ilyesmi lehetséges.”*

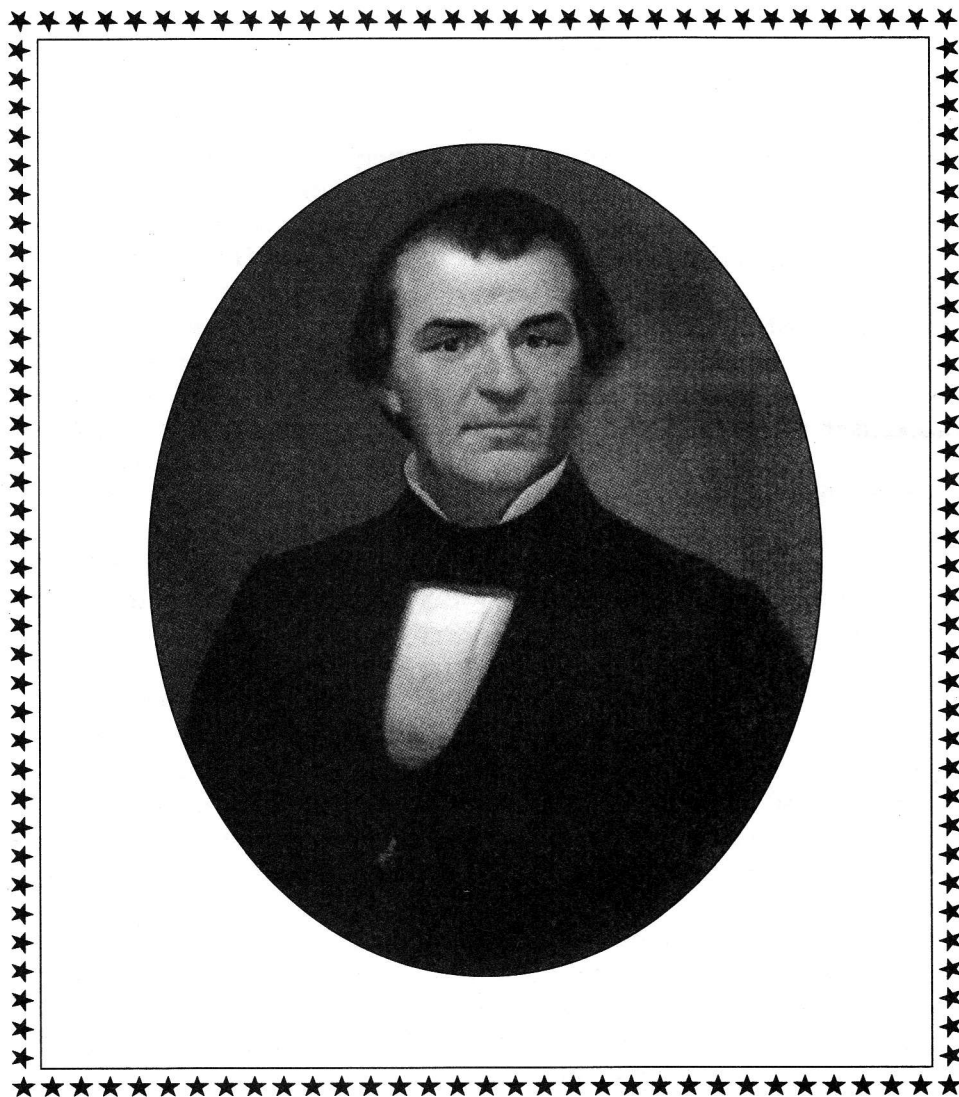
Év végi üzenetében támogatást kért a rabszolgaságot eltörlő, XIII. alkotmánykiegészítéshez, amelyre a Kongresszus 1865. február 1-jén tett javaslatot, s ez év decemberében lépett életbe. Lincoln ezt már nem érthette meg. Újraválasztásával megsokasodtak az erőszakos félreállítására szőtt déli tervek, s merényletkísérletekre is sor került. Élete utolsó hetei örömteliek voltak: április 4-én ellátogathatott a Konföderáció elfoglalt fővárosába, Richmondba, ahol a volt rabszolgák megható ünneplésben részesítették, s öt nap múlva megtudta, hogy Lee tábornok Appomatoxnál letette a fegyvert. Nagylelkű békét kívánt kötni, s ezt mondta a főparancsnokoknak: *„Hagyják, hogy megadják magukat és hazatérjenek otthonaikba, csak fegyvert ne fogjanak újra. Hadd menjenek valamennyien, a tisztek és a többiek, én csak engedelmességet akarok, nem további vérontást... Senkit sem akarok megbüntetni, bánjanak velük minden szempontból liberálisan. Mi csak azt kívánjuk, hogy ezek az emberek újra az Unióhoz kötődjenek, és alá vessék magukat törvényeinek.”* Nem akarta radikálisan átalakítani a déli államok társadalmi rendszerét sem: azt tervezte, hogy egyelőre csak a műveltebb és a hadseregben harcoló feketék számára biztosít politikai jogokat.

1865. április 14-én a washingtoni Ford Színház elnöki páholyában a Konföderációval rokonszenvező huszonhét éves színész, John Wilkes Booth hátulról egy pisztollyal fejbe lőtte, majd a színpadra ugrott, s bár lábát törte, sikerült elmenekülnie. Merényletét a volt konföderációs hatóságok tudta nélkül követte el, maroknyi cinkosa segítségével, akik az elnök agyonlövésével egy időben életveszélyesen megsebesítették Seward államtitkárt, és meg akarták ölni Johnson alelnököt is. Lincoln másnap reggel halt meg, a színházzal szembeni házban, ahová átvitték. Gyilkosát pár nap múlva a katonák bekerítették egy virginiai ültetvény dohányt tároló csűrjében, s a tűzharcban halálosan megsebesült. Három cinkosát, s egyikük anyját, aki tudott az összeesküvésről, halálra ítélték és felakasztották.

Szerénysége, becsületessége, humora, embersége miatt, az Unió megvédelmezése, a rabszolgák felszabadítása, a demokratikus kormányzathoz való ragaszkodása következtében, valamint drámai halálára való tekintettel az amerikai politikai kultúra egyik legnagyobb tiszteletnek örvendő, legendás személyiségévé vált.

Andrew Johnson

Az Egyesült Államok 17. elnöke (1865–1869)

Születésének helye: Raleigh, Észak-Karolina.

Születésének ideje: 1808. december 29.

Ősei: Angolok, skótok, írek.

Szülei: Jacob Johnson (1778–1812), pincér, sekrestyés;
Mary McDonough (1783–1856).

Iskolai végzettsége: Nem járt iskolába.

Foglalkozása: Szabó, politikus.

Vallása: Egyházon kívüli volt, feleségével néha a metodista templomokat látogatta.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Greeneville, Tennessee.

Elnöki időszaka: 1865. április 15.–1869. március 3.

Államtitkára: William H. Seward (1861. március 4.–1869. március 3.).

Ragadványnevei: Öreg Andy, I. Andy király, a tennessee-i szabó, vétó-elnök.

Felesége: 1827-től Eliza McCradle (1810. okt. 4.–1876. jan. 15.).

Gyermekei:

Martha J. (1828–91), Charles J. (1830–63), Mary J. (1832–83),

Robert J. (1834–69), Andrew J. (1852–79).

Halálának oka: Szélhűtés.

Halálának helye és ideje: Carter's Station közelében egy farmon,
Tennessee; 1875. július 31.

Sírhelye: Greeneville, Tennessee.

Talán egyetlen elnök sem indult olyan „mélyről”, mint Andrew Johnson. *„Ha szegénynek lenni bűn – mondta egyszer a Kongresszusban –, be kell vallanom, hogy bűnös voltam, nagy bűnöző voltam, bűnözőnek születtem, és életem nagy részét bűnözőként éltem le. Igen, küszködöm kellett a nyomorral, e rettenetes és vad szörnyeteggel. Éjjel és nappal együtt voltunk.”* Szülei írástudatlan vendégloői segédmunkások voltak, apját négyéves korában elvesztette. Szabósegédként kezdte pályafutását, írni és számolni csak a felesége tanította meg húszéves korában.

Amikor műhelye jövedelmezni kezdett, először Greeneville város tanácsosává (1828–30), polgármesterévé (1830–33), majd a tennessee-i törvényhozás képviselőjévé (1835–37, 1839–41) és szenátorává (1841–43) választották. Hamarosan módos háztulajdonossá és hivatásos politikussá vált, nyomorban eltöltött ifjúsága miatt azonban továbbra is szenvedélyesen gyűlölte a nála gazdagabb és műveltebb embereket. Lendületes, erős, fáradhatatlan és bátor férfi volt, akit kielégíthetetlen hatalomvágy fűtött, de képtelen volt az alkura és a kompromisszumra, az ellenvélemény pedig csak megerősítette meggyőződését. Élete állandó harcból és indulatos gyűlölködésből állt. A kisemberek, a „plebejusok” képviselőjének tekintette magát, aki a „parazita arisztokrácia” ellen harcol. A Demokrata Párt vezetői nem kedvelték, demagóg szónoklatai miatt azonban a tömegek körében népszerű volt.

A Kongresszus képviselője (1843–53) lett, Tennessee kormányzójaként (1853–57) megalapította az állami könyvtárat és iskolarendszert, a Szenátusban pedig (1857–62) az Unióból való kilépést árulásnak nevezte. Az északiak szemében ő lett a déli Unió-pártiak hőse, az egyetlen déli szenátor, aki a Kongresszusban maradt. A rabszolgák felszabadítását is elfogadta, mint az Unió helyreállításáért vívott harc eszközét: „*Fe-
nébe a négerekkel, én azokkal az áruló arisztokratákkal harcolok, a gazdáikkal.*” A Konföderációtól visszafoglalt Tennessee katonai kormányzójaként (1862–65) 1865-re sikerült felállítania egy Unió-párti, polgári kormányzatot, s ezzel állama elkerülte a későbbi, kongresszusi rekonstrukció idején a katonai megszállást.

Az 1864-es választáson a Republikánus Párt a háborúpárti demokratákkal egyesülve ideiglenesen Nemzeti Unió Pártjának nevezte magát, s a szövetség megerősítésére Andrew Johnson-t jelölték Lincoln alelnökének. Johnson általában jó szónok volt, beiktatási beszédével azonban 1864. március 4-én alaposan megszégyenült. Másnapossága miatt ivott néhány pohárral, s a Szenátus füledt termében csak összefüggéstelen fecsegésre volt képes. Nem is elnökölt a Szenátusban ezek után, ellenfelei „részeg szabó” néven emlegették, s úgy tűnt, politikai pályája véget ért. Április 14-e éjjelén azonban azzal a hírrel ébresztették fel, hogy Lincoln ellen merényletet hajtottak végre, s másnap már fel is eskették az Egyesült Államok elnökének.

Nehéz helyzetbe került: az északiak szemében gyanús déli demokrata volt, a déliek szemében áruló, aki nem is választás útján kapta meg az elnöki hivatalt. Inkább ideológus volt, mint politikus, mert nem egy párt, hanem a „helyes elvek” győzelme volt a fontos számára. Szűk látóköre, bizalmatlansága, harciassága és meggondolatlansága miatt ha-

marosan olyan konfliktusokat is előidézett, amelyeket elkerülhetett volna.

Johnson összeszedte magát, tartózkodott az italtól, s bár sok felesleges és aprólékos kérdéssel is foglalkozott, Lincoln kabinetjét megőrizve hatékonyan és tisztességesen működtette a kormányzatot. Államtitkárának, Sewardnak köszönhetően külpolitikai téren a kormányzat jelentős eredményeket könyvelhetett el. Sikerült rávenni III. Napóleont, hogy vonja ki Habsburg Miksa császárságát támogató seregeit Mexikóból, megakadályozták, hogy Ausztria önkénteseket küldjön Ferenc József öccsének, 1867-ben pedig hétmillió dollárért megvásárolták Oroszországtól Alaszkát. 1868 májusában megérkezett az első delegáció, amelyet Kína nyugati nemzetekhez küldött: szerződést kötöttek az egymás országában élő állampolgáraik jogairól, s a kínaiak korlátlan amerikai bevándorlásának engedélyezéséről. Megpróbálták megvásárolni Dániától St. John- és St. Thomas-szigeteket, ezt azonban a Szenátus nem fogadta el, mert a karib-tengeri terjeszkedés politikája csak harminc év múlva vált népszerűvé az Egyesült Államokban. Mindössze a Hawaiitól ezer mérföldre nyugatra fekvő Midway-szigeteket sikerült elfoglalni (1867). A Nyugat betelepítése új lendületet vett, Nebraska államként csatlakozott az Unióhoz (1867). A béke fenntartásának céljából a Nagy Síkság indiánjaival találkozót rendeztek a kansasi Medicine Lodge-pataknál (1867), a Laramie-erődben megkötött békével pedig sikerült lezárni a sziúk Vörös Felhő főnök által vezetett háborúját (1866–68), s bár a béke nem bizonyult tartósnak, Johnson indiánpolitikáját utódai is követték. A déli államok újjáépítésére irányuló, rekonstrukciós politikájának katasztrofális kudarca azonban a háttérbe szorította kormányzatának eredményeit.

Johnsonnak három célja volt a rekonstrukcióval: az Unió mielőbbi helyreállítása, a déli ültetvényes „arisztokrácia” megbüntetése, és saját győzelme a következő elnökválasztáson. A volt rabszolgák számára nem kívánt politikai jogokat biztosítani, mert alsóbbrendűnek tekintette őket, s mert ezzel elidegenítette volna magától a déli fehéreket. 1865 májusában terjesztette elő rekonstrukciós terveit: általános amnesztiát ígért mindenkinek, aki leteszi a hűségesküt az Unióra, mindenki visszakapja tulajdonát, az amnesztiából azonban kizárta a Konföderáció vezető polgári és katonai tisztviselőit, valamint a 20 000 dollárnál értékesebb tulajdonnal rendelkezőket. Nekik külön kellett kérelmezni az elnöktől politikai jogaik visszaállítását. A déli államokban az elnök által kinevezett ideiglenes kormányzók alkotmányozó konvenciókat hívnak össze, ezek visszavonják a kilépést az Unióból, megtagadják a rabszolga-

ságot és a konföderációs államadósságot. Ezután az illető állam újra az Unió teljes jogú tagja lehet, amint lakossága 10%-a esküt tett az Unióra.

Az elnök azt javasolta a déli államoknak, hogy legalább a műveltebb és módosabb feketéket ruházzák fel bizonyos politikai jogokkal, hogy megnyugtassák az északi közvéleményt. A déli államok ehelyett az úgynevezett „fekete törvénykönyvekkel” korlátozták a volt rabszolgák jogait, s kötelezték munkára őket. Több helyen véres faji zavargásokra került sor. Ráadásul a helyi és kongresszusi választásokon a Konföderáció vezetőire szavaztak. Észak ebből azt a következtetést vonta le, hogy délen megkísérlik visszaállítani a rabszolgaságot, s újra a lázadók kerültek hatalomra. Ezért halt meg annyi északi katona? – tették fel a kérdést. A Kongresszus republikánusai hozzáálltak a déli feketék védelméhez és polgárjogaik biztosításához. Meghosszabbították az úgynevezett Felszabadítottak Hivatalának (*Freedmen's Bureau*) működését, s ha politikai jogokról még nem is esett szó, törvényben biztosították a feketék polgárjogait. Johnson azonban túlbecsülte támogatottságát, alábecsülte a republikánusok erejét, s 1866 elején mindkét mérsékelt és népszerű törvényt megvétózta. Ráadásul nyilvánosan árulóknak nevezte a republikánusok vezetőit. Szembeszállt a volt rabszolgák polgárjogait védő XIV. alkotmánykiegészítéssel is. Ezzel egyesítette önmaga ellen a radikális és mérsékelt republikánusokat, s tönkretette saját választási esélyeit.

1866 augusztusának a végén az elnök körütra indult, hogy befolyásolhassa az őszi kongresszusi választásokat. Több városban is kifütyülték, kinevették, ő pedig haragjában összevissza beszélt, vádaskodott, szidalmazta támadóit, s amikor a méltóságra figyelmeztették, odavágta: „*Mit törődök én a méltósággal!*” A sajtó kigúnyolta, a választáson a republikánusok győztek, s mivel a Kongresszus mindkét kamarájában abszolút többségre tettek szert, 1867-től hozzáláthattak saját rekonstrukciós politikájuk megvalósításához. Immár a feketék politikai jogainak fegyveres biztosításával próbálták polgárjogaik tiszteletére bírni a délieket. A már működő kormányzatokat felszámolva katonai megszállást vezettek be Tennessee kivételével valamennyi volt konföderációs államban, amelyeknek most katonai ellenőrzés mellett kellett alkotmányozó konvenciókat választani. Már nem csak a XIV. alkotmánykiegészítést kellett elfogadni, hanem a XV.-et is, amely eltiltott minden választójogi megkülönböztetést. Több százezer déli fehért fosztottak meg politikai jogaiktól, s ugyanakkor politikai jogokkal ruházták fel a helyi lakosság többsége által alsóbbrendűnek tekintett feketéket.

Johnson sorra megvétózta a kongresszusi rekonstrukció törvényeit,

vétóit azonban a két kamara kétharmados döntésekkel érvénytelenítette. Az elnök képtelen volt belenyugodni vereségébe, és amikor a Szenátus akaratával szembeszegülve leváltotta Stanton hadügyminisztert, a radikális republikánusoknak sikerült vádat emelniük ellene. A pert a Szenátus folytatta le 1868 tavaszán. Azzal vádolták, hogy Stanton leváltásával megszegte a hivatali időtartamról rendelkező törvényt, s nyilvánosság előtti beszédeiben gyalázta a Kongresszust. Hét republikánus szenátor felmentő szavazata mentette meg, akik valószínűleg úgy vélték, hogy a vádak nem megalapozottak, s nem akarták az elnöki székbe juttatni Benjamin Wade-et sem, a Szenátus ideiglenes elnökét. A bűnössé nyilvánításhoz különben csak egyetlen szavazat hiányzott. Az amerikai történészek és jogászok többsége szerint Johnson nem követett el törvényteleniséget, mivel a hivatali időtartamról rendelkező törvényt a Legfelsőbb Bíróság is alkotmányellenesnek minősítette 1926-ban. Maguk a vád képviselői is bevallották később, hogy indulataikra hallgattak, s veszélyes precedens lett volna elegendő ok nélkül leváltani az elnököt.

A perrel azonban annyit értek, hogy Johnson nem avatkozott bele többé a rekonstrukció folyamatába. Szerette volna, ha a demokraták elnökjelöltjüknek választják, erre azonban nem számíthatott. Grant tábornok választási győzelme az ő számára azt jelezte, hogy az ország a kongresszusi rekonstrukció fenntartására szavazott. Utolsó év végi üzenetében a jacksoni demokrácia szellemében azt javasolta a Kongresszusnak, hogy vezessék be a közvetlen elnökválasztást, ne tegyék lehetővé az újraválasztást, szabályozzák az elnöki örökösödés rendjét, és népi választásokkal jelöljék ki a szenátorokat. Indítványait felháborodás fogadta, pedig a két utóbbi javaslat később megvalósult. Johnson 1868 karácsonyán elnöki kegyelemben részesített minden „lábadót”, nem tekintve kivételnek a Konföderáció elnökét, Jefferson Davist sem, bár későbbi megállapításai szerint az volt a legnagyobb kudarca életének, hogy nem köthette fel.

Grant 1869. március 4-i beiktatásán nem akart vele közös kocsiban végighajtatni a Pennsylvania sugárúton, s ezt Johnson sem bánta. Nem ment el Grant beiktatására, s hamarosan visszatért Greenville-be. Városában, ahonnan 1861-ben menekülnie kellett, ünnepléssel fogadták. Aktív tagja maradt a Demokrata Pártnak, több választáson indult, s ő volt az Egyesült Államok egyetlen egykori elnöke, akinek sikerült bejutnia a Szenátusba (1875). Egyik kortársa, Thurlow Weed így kommentálta a történeteket: *„Hétköznapi ember nem tudta volna kiásni magát egy olyan mély és sötét kútból, mint amilyenbe ő belezuhan!”*

Ulysses S. Grant

Az Egyesült Államok 18. elnöke (1869–1877)

Születésének helye: Point Pleasant, Ohio.

Születésének ideje: 1822. április 27.

Ősei: Angolok és skótok, a 17. században hagyták el az Óvilágot.

Szülei: Jesse Root Grant (1794–1873), tímár;

Hannah Simpson (1798–1883).

Iskolai végzettsége: West Point Katonai Akadémia (1839–43).

Foglalkozása: Katonatiszt.

Vallása: Metodista.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Galena, Illinois és Philadelphia, Pennsylvania.

Elnökválasztás:

1868: 3 013 421 népi (53%), 214 elektori szavazat.

(Horatio Seymour [demokrata]: 2 706 829 népi [47%], 80 elektori szavazat.)

1872: 3 596 745 népi (56%), 286 elektori szavazat.

(Horace Greely [liberális republikánus, demokrata]: 2 843 446 népi [44%], 66 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1869. március 4.–1877. március 3.

Alelnöke:

Schuyler Colfax (1869–73);

Henry Wilson (1873–75).

Államtitkára:

Elihu B. Washburne (1869. márc. 5–16.);

Hamilton Fish (1869. márc. 11.–1877).

Ragadványnevei:

Donelson-erőd hőse, Appomattox hőse, Öreg Három Csillag, a Csendes

Ember, Samu bácsi (*Uncle Sam*), Haszontalan Grant (*Useless Grant*).

Felesége: 1848-tól Julia Boggs Dent (1826. jan. 26.–1902. dec. 14.).

Gyermekei:

Frederick Dent G. (1850–1912), ifj. Ulysses S. G. (1852–1929),

Ellen Wrenshall G. (1855–1922), Jesse Root G. (1858–1934).

Halálának oka: Nyelvrák.

Halálának helye és ideje: Mount McGregor, Saratoga közelében, New York; 1885. július 23.

Sírhelye: New York City.

A rendkívül gátlásos és visszahúzódó Grantról fiatalkorában senki sem gondolta volna, hogy az Egyesült Államok egyik legnagyobb tábornoka lesz, s lovasszobrára ott áll majd a Kongresszus épülete előtt. Ha vért látott, rosszul lett, sohasem vadászott, s még a közepesen átsült marhahús is undorral töltötte el. Mexikóban egy bikaviadalon rosszul lett. Feleségén kívül más nő nem volt az életében, nem káromkodott, nem szerette a vaskos tréfákat, sohasem mosakodott mások előtt, s ezért egyes életrajzírói kifejezetten nőiesnek nevezték érzékenységét.

Egyetlen „férfias” szenvedélye a szivarozás volt, olykor naponta húszat is elszívott. Apja a megkérdezése nélkül íratta be a West Point-i Katonai Akadémiára. Bár kitűnően lovagolt, felettesei olyan közepszerű fiatalembernek tartották, hogy még azt a kérését is elutasították, hogy a lovassághoz helyezték, s gyalogsági beosztást kapott. (Teljes neve Hiram Ulysses Grant volt, a Katonai Akadémián azonban tévedésből Ulysses Simpson Grant néven vették fel a tanulók közé, ő pedig nem bánta.)

A mexikói háborúban (1846–48), amelyet különben igazságtalannak tartott, előbb Zachary Taylor, majd Winfield Scott parancsnoksága alatt vett részt valamennyi nagyobb ütközetben, s kitűnt bátorságával. Ezután különböző helyőrségekben teljesített szolgálatot. Bár távolról sem volt olyan részeges, ahogy ellenfelei állították (a polgárháború idején például szinte sohasem nyúlt a pohárhoz!), a távoli nyugati erődökben annyira hiányolta feleségét és gyermekeit, hogy néha leitta magát. Felettese ezért felelősségre akarta vonni, ő pedig 1854-ben leszerelt a hadseregtől. Harminckét évesen ott állt munka és pénz nélkül, s egyszer kénytelen volt elzálogosítani zsebóráját, hogy karácsonyra ajándékot vehessen családjának. Gazdálkodni próbált Missouriban, tűzifát árusított St. Louisban, ingatlanközvetítéssel is megpróbálkozott, dolgozott vámtisztként, s miután mindenütt kudarcot vallott, apja boltjában vállalt munkát.

A polgárháború kitörésekor kérelmének engedve visszavették az Unió hadseregébe, és az illinoisi önkéntesek dandártábornokává nevezték ki. Henry- (1862. febr. 6.) és Donelson-erőd (febr. 16.) elfoglalásával megnyitotta Tennessee felé az utat. Ekkor vált híressé, mert kijelentette, hogy csak „feltétel nélküli és azonnali kapitulációt” fogad el. Lincoln az önkéntesek vezérőrnagyává nevezte ki, s megvédelte, amikor alko-

holizmussal vádolták: „*Nem tudom nélkülözni ezt az embert. Harcol!*” Néha ironikusabban mentegette Grantot: „*Szóval iszik... Nem tudják véletlenül, melyik a kedvenc whiskyje? Szívesen küldenék belőle a többi tábornokomnak is, hátha azok is jobban fognak harcolni tőle!*” A shilohi csatában (ápr. 6–7.) Grant kis híján vereséget szenvedett, de súlyos veszteségek árán visszavonulásra kényszerítette ellenfeleit. 1862-ben Tennessee katonai parancsnoka lett. Gondos előkészületek után nyugatról megkerülte a Konföderáció kezén lévő Vicksburgot, majd bázisaitól és kommunikációs vonalaitól elszakadva, keleti irányban behatolt Missouriba, megkerülte, keletről fogta ostrom alá, és 1863. július 4-én megadásra kényszerítette az erődöt. Ezzel az egész Mississippi az Unió kezére került, s a folyótól nyugatra fekvő államokat elszakították a Konföderációtól. Lincoln személyesen gratulált neki, s a hivatásos hadsereg vezérőrnagyává nevezte ki. Amikor pedig ez év őszén a nyugati hadseregek parancsnokaként sikerült felmentenie a Chattanooga városába beszorított csapatokat is, Lincoln belátta, hogy Grant az a tábornok, aki képes megnyerni a háborút.

1864 márciusában az Egyesült Államok katonai főparancsnokává nevezte ki, és így nyilatkozott róla: „*Grantben a tökéletes hidegvér és a makacs céltudatosság a nagy dolog!... Nem könnyen idegesíthető fel, és olyan a harapása, mint a bulldogé. Ha egyszer valamibe belemélyesztette a fogát, nem lehet lerázni!*”

Grant 1864 májusában összehangolt támadást indított a Konföderáció ellen valamennyi fronton. Ő maga a potomáci hadsereggel hatolt be Virginiába, s bár a wildernessi (május 5–6.), spotsylvaniai (május 8–12.) és Cold Harbour-i (június 3.) csatákban rendkívül súlyos veszteségeket szenvedett (60 000 katonát), nem volt hajlandó visszavonulni. A lapok „Grant mészáros”-nak nevezték, de 1865 áprilisára sikerült elfoglalnia Petersburgot és Richmondot. Elvágta Lee tábornok, a Konföderáció főparancsnokának visszavonulási útját, aki 1865. április 9-én Appomattoxnál letette a fegyvert.

Grant nagylelkűen viselkedett a legyőzöttekkel. Élelmet küldött nekik, a katonák hazavihették lovaikat a mezőgazdasági munkákhoz, a tisztek pedig megőrizhették oldalfegyvereiket (ezt azért kötötte ki, hogy ne kelljen átvennie Lee kardját). Saját katonáival pedig ezt közölte: „*A háború befejeződött, a lázadók újra honfitársaink, s legjobb lenne, ha a győzelem feletti örömet azzal jeleznénk, hogy minden demonstrációt mellőzünk.*”

Lincoln halála után a rendkívül népszerűvé vált Grant egy ideig támogatta Johnson elnököt, s a hadügyminiszteri tárcát is elfogadta tőle

(1867. aug.–1868. jan.), amikor az elnök le akarta váltani Stanton hadügyminisztert.

Grant azonban nem akart szembekerülni a Kongresszus radikális republikánusaival, akik elnökjelöltjüknek tekintették, s szántszándékkal felerősített egy vitát az egyre népszerűtlenebb Johnsonnal, hogy jelezze szakításukat. 1868-ban a kongresszusi rekonstrukció folytatásának programjával és azzal a jelszóval, hogy „*Éljünk békében!*”, elnökké választották. Negyvenhat évesen ő volt az addigi legifjabb elnök.

A tehetséges katonatiszt azonban az egyik legtehetségtelenebb elnöknek bizonyult. Nem értett a jogi kérdésekhez, és nem ismerte az alkotmányt. Bevallotta, hogy életében csak egyszer vett részt elnökválasztáson, akkor is a demokrata Buchananre szavazott. Kabinetjébe nem tapasztalt politikusokat, hanem korrupt barátokat, családtagokat és támogatókat választott. Kijelentette, hogy „a nép akaratával szemben” nem érvényesíti saját politikáját, ami azt jelentette, hogy átengedi a kezdeményezést a Kongresszusnak. Néha meg sem jelent a kabinet ülésein, amelyeket ő hívott össze.

A rekonstrukció folytatódott, de csökkenő eredményekkel és növekvő érdektelenség közepette. A kormányzat kényszertörvényeivel (1870–71) fellépett a déli feketéket és republikánusokat terrorizáló Ku-Klux-Klan ellen, Grant Dél-Karolina egyes részein még tömeges letartóztatásokat is elrendelt. Életbe lépett a feketék polgári és politikai jogait biztosító XIV. és XV. alkotmánykiegészítés (1868, 1870), és az 1875-ös polgárjogi törvény is megállapította, hogy ugyanolyan bánásmódhoz van joguk minden nyilvános helyen, mint a fehéreknek.

Grant azonban 1872-ben aláírta a Felszabadítottak Hivatalát (*Freedmen's Bureau*) felszámoló törvényt, pár száz főn kívül minden déli fehérnek visszaadta politikai jogait, a polgárjogi törvényt pedig a Legfelsőbb Bíróság nyilvánította alkotmányellenesnek (1883). A Kongresszus követeléseinek formális teljesítése után 1869-től fokozatosan minden déli államban helyreállt a helyi konzervatív, demokrata párti, fehér elit uralma, 1876-ra már csak Louisianában, Dél-Karolinában és Floridában maradtak fenn az északi hadsereg által támogatott, republikánus bábállamok. Az 1873-ban kitört gazdasági válság, a nyugati terjeszkedés és az indiánháborúk elvonták a figyelmet a Dél problémáiról. A *New York Herald* így fogalmazott: „*Az az igazság, hogy Észak megunt a négereket.*”

A rekonstrukció a délieket, a pénzügyi politika pedig az adósságokkal küszködő nyugatiakat fordította szembe a kormánnyal. Grant a republikánusok pénzügyi politikáját követve s az adósok helyett inkább a

hitelezők érveire hallgatva ellenezte az inflációt, megvétózta a „zöldhátú” (*greenback*) papírpénzek további kiadásáról rendelkező törvényt (1874). 1875-ben aláírt törvénye mégis engedélyezte a papírpénz 1879 utáni kiadását, de elrendelte, hogy gyűjtsenek megfelelő aranyfedezetet az újonnan kiadott bankjegyek értékének biztosítására.

Külügyi téren a kormányzat óvatos maradt: a washingtoni szerződéssel (1871) megegyezett Nagy-Britanniával, hogy nemzetközi közvetítéssel rendezik az amerikai kártérítési igények miatt kirobbant vitát. 1871-ben egy genfi találkozón olasz, svájci, brazil, angol és amerikai diplomaták 15,5 millió dollárt ítélték meg az Egyesült Államoknak azon károk fejében, melyeket a Konföderáció brit üzemekben készült hadihajói okoztak az Uniónak a polgárháború idején. Grant hajlott volna a megfontolatlan akciókra, de Hamilton Fish államtitkárnak, kabinetje egyetlen tehetséges és becsületes tagjának sikerült lebeszélnie őt 1869-ben a spanyol uralom ellen fellázadt Kuba diplomáciai elismeréséről. Amikor pedig el akarta fogadni Santo Domingo, a mai Dominikai Köztársaság elnökének ajánlatát, aki országa annektálását kínálta fel az államadósság megfizetésének ellenében, a Szenátus szavazta le a szerződést (1870).

1869-ben Grant az egész ország meglepetésére egy indiánt, Ely Samuel Parkert nevezett ki indiánügyi megbízottnak, aki az indiánok érdekeit képviselve hamarosan túl sok ellenséget szerzett magának, és két év múlva le kellett mondania. Ugyanígy elbuktak a „prédarendszer” felszámolására törekvő reformok is: Grant kinevezett egy bizottságot, amely javaslatokat tett az állami hivatalokba történő kinevezési rendszer megváltoztatására, javaslatait azonban a Kongresszus nem támogatta. A reformok hívei elfordultak az elnöktől, és ő sem kereste tovább a támogatásukat.

A Nyugat benépesülése új lendületet vett az első kontinentális vasútvonal építésének befejezésével (1869). Ekkoriban kezdtek a háború során elszegényedett texasiak csordákat terelni észak felé. Bár Grant békepolitikára törekedett az indiánokkal, ekkor került sor a kájovákkal, kamencsikkel és sájennekkal a Red-River-háborúra (1874–75), a modok háborúra (1872–73), a népörszik háborújára (1877), ekkor mérgesedett el a viszony az apacsokkal, s az 1876–77-es sziú háborúban ekkor pusztították el Ülő Bika és Fékevesztett Ló sziú és sájenn harcosai Custer tábornok 7. lovasezredét a Little Big Horn-folyónál (1876). Az 1859-es és 1870-es aranylázaknak köszönhetően benépesedett Colorado, és államként csatlakozott az Unióhoz (1876).

Bár egyes republikánus vezetőkkel külügyi kérdések miatt összekölönbözött, Grant népszerűsége töretlen maradt, s könnyen megnyerte

az 1872-es választást is. 1875-től azonban a demokraták többségbe kerültek a Képviselőházban, s számtalan visszaélésre derítettek fényt. A becsületes, ám rendkívül naiv Grant ugyanis az Egyesült Államok történetének egyik legkorruptabb kormányzatát hozta létre. James Fisk és Jay Gould, két spekulátor, akik felvásárlásaikkal fel akarták hajtani az arany árát, Grant sógorát vesztegették meg 1869-ben annak érdekében, hogy a szövetségi kincstár ne adjon el aranyat egy ideig.

Amikor az alku kiderült, Grant azonnal piacra dobott négymillió dollár értékű aranyat. A Crédit Mobilier Társaság a Kongresszus tagjainak adta el áron alul a transzkontinentális vasútvonal részvényeit, hogy minél bőkezűbb állami támogatásban részesüljenek. William A. Richardson pénzügyi államtitkárnak le kellett mondania 1874-ben, amikor kiderült, hogy ügynöke megtarthatta annak az adóhátraléknak az 50%-át, amelynek begyűjtésével megbízták. Utóda, Benjamin H. Brewster 1875-ben feltárta, hogy szeszfőzők és szövetségi tisztviselők Grant személyi titkárának cinkosságával több millió dollárt sikkasztottak el a szeszes italokra kivetett adókból.

1876-ban pedig kiderült, hogy William W. Belknap hadügyi államtitkár rendszeresen vesztegetéseket fogadott el az indián ügynökségek kereskedőitől. Rawlins, a másik hadügyi államtitkár 28 000 dollár értékű kötvényeket fogadott el egy kubai juntától, amely katonai segítséget kért Spanyolország ellen.

Rendkívül nagy felháborodást keltett az is, hogy 1873 márciusában a Kongresszus két évre visszamenőleg megkétszerezte saját tagjainak, az elnöknek és a Legfelsőbb Bíróság tagjainak fizetését, s a képviselők és szenátorok fizetésemelését vissza is kellett vonni.

A Republikánus Párt „rendíthetetlennek” nevezett konzervatív csoportja (*stalwarts*) harmadszor is indította volna Grantet az elnökválasztáson, ezt azonban a párt liberálisai (*mugwumps*) és a két frakció között elhelyezkedő „korcsok” (*half-breeds*) a kormányzat idején kiobbant botrányok miatt nem fogadták el. „Nem akartam elnök lenni, jelentette ki Grant a Fehér Házból való távozása után, és sohasem bocsátottam meg magamnak, hogy ennek érdekében lemondtam a hadsereg parancsnokságáról. De nem tehettem mást. Kitüntetéseimet és lehetőségeimet a Republikánus Pártnak köszönhettem, és ha a nevemre van szükségük, át kell engednem nekik.”

Az exelnök világ körüli útra indult családjával (1877–79). Mindenhol államfőnek kijáró tisztelettel fogadták, ő pedig ugyanolyan egyszerűen és közvetlenül viselkedett, mint egész életében. A Napóleont legyőző Wellington herceg fiával például így társalgott egy angliai fogadáson:

„Úgy hallom, lordom, a maga apja is katonaember volt...” Velencéről megállapította, hogy szép város lenne, ha a vizet elvezetnék belőle, Bismarckkal pedig a következőket közölte egy potsdami fogadáson: „Igazság szerint inkább farmer lennék, mint katona. Nagyon kevésbé érdekelnek a katonai kérdések...”

1880-ban újra felvetették harmadszori jelölését az elnöki hivatalra, amit ő maga sem bánt volna, de a chicagói elnökjelölő konvención nem sikerült többséget szereznie. Ügyetlen befektetései és sikertelen vállalkozásai következtében Grant hatvankét éves korára teljesen elszegényedett, még háborús emléktárgyait is el kellett adnia.

A mértéktelen szivarozás miatt kifejlődött nyelvrákkal küszködve, a fájdalmat kokainnal enyhítve készítette el utolsó éveiben háborús emlékiratait, amelyeket Mark Twain adott ki, s amelyek végre bőséges jövedelmet biztosítottak családjának.

Rutherford B. Hayes

Az Egyesült Államok 19. elnöke (1877–1881)

Születésének helye: Delaware, Ohio.

Születésének ideje: 1822. október 4.

Ősei: Angliában letelepült skótok, 1680-ban hagyták el Angliát.

Szülei: Rutherford Hayes (1787–1822), farmer, kereskedő;
Sophia Birchard (1792–1866).

Iskolai végzettsége: Kenyon College, Gambier, Ohio (1838–42); Harvard Law School (1843–45).

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Episzkopális és metodista szertartásokat látogatott.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Spiegel Grove birtok, Fremont mellett, Ohio.

Elnökválasztás:

1876: 4 036 572 népi (48,5%), 185 elektori szavazat.

(Samuel J. Tilden [demokrata]: 4 284 020 népi [51,5%], 184 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1877. március 4.–1881. március 3.

Alelnöke: William Almon Wheeler.

Államtitkára: William M. Evarts.

Ragadványnevei:

De facto elnök, Ő hamisítottsága (*His Fraudulency* – utalás vitatható választási győzelmére).

Felesége: 1852-től Lucy Ware Webb (1831. aug. 28.–1889. jún. 25.).

Gyermekei:

Sardis Birchard H. (1853–1926), James Webb H. (1856–1934),
Rutherford Platt H. (1858–1931), Joseph Thompson H. (1861–63),
George Crook H. (1864–66), Frances H. (1867–1950),
Scott Russel H. (1871–1923), Manning Force H. (1873–74).

Halálának oka: Szívroham.

Halálának helye és ideje: Spiegel Grove birtok, Fremont mellett, Ohio;
1893. január 17.

Sírhelye: Oakwood-temető, Fremont.

Hayest (teljes nevén Rutherford Birchard Hayes) a legtöbb történetíró közepszerű embernek nevezi, ő azonban alighanem semmi sértőt nem talált volna ebben a minősítésben. Arisztotelész műveinek elolvasása után ezt jegyezte fel naplójába: „*Az erényt a közepszer biztosítja, s ettől minden szélsőséges eltérés bűn.*” Tudatosan törekedett tehát a mérsékletre, óvatosságra, pragmatizmusra, a régi eszmék és értékek megőrzésére.

Ez a magas, erős és barátságos férfi legszívesebben katonai pályafutására emlékezett vissza, amikor az ohioi önkéntesek ezredében végigszolgált a polgárháborút. Katonáskodására jóval büszkébb volt, mint elnökségére. „*Tudom, hogy kis helyet töltök be a történelemben – jelentette ki egyszer. – De örömmel tölt el, hogy a jó ezredesek közé tartoztam.*” Talán ezért is őrizte meg élete végéig a háborúban hosszúra növesztett szakállát. Sok csatában vett részt, többször is megsebesült, vezérőrnagyként szerelt le. Korábban városi ügyész volt Cincinnatiában (1858–61), segítette a szökevény rabszolgákat, s közreműködött az ohioi Republikánus Párt megalapításában. A Kongresszus képviselőjeként (1865–67) a radikális republikánusokat támogatta. Három alkalommal választották meg Ohio kormányzójává, s e tisztséget betöltve (1868–72, 1876–77) nagy szerepe volt az állami iskolák, a börtönök, elmeógyógyintézetek és szegényházak modernizálásában, a feketék jogait biztosító XV. alkotmánykiegészítés állami ratifikálásában és az Ohio Állami Egyetem megalapításában.

1876-ban először saját állama republikánusai választották elnökjelöltjüknek, majd amikor a Cincinnatiában rendezett országos republikánus elnökjelölő konvención a párt egyik híresebb vezetője sem kapta meg a szavazatok kétharmadát, a küldöttek a reformjairól ismert Hayes mellett foglaltak állást. Programjában közhivatali reformot, a fém pénzhez való visszatérést, a déli államok helyzetének rendezését és az iskolák támogatását ígérte, valamint azt, hogy nem fog másodszor is indulni elnökválasztáson. A demokraták jelöltje a New York-i Samuel J. Tilden volt, aki sikereket ért el a korrupció elleni harcban, és a reformok képviselőjének tartották. A Grant-kormányzat botrányai, Tilden népszerűsége és a déli államokban helyreállt demokrata kormányzatok miatt úgy tűnt, hogy Hayes veszíteni fog. Tilden elnyerte a népi és elektori szavazatok többségét, s a végső eredmény attól függött, hogyan értelmezik a három republikánus kormányzat alatt álló déli állam, Louisiana, Dél-Karolina és Florida ellentmondásos választási eredményeit. A zűrzavaros belpolitikai állapotok miatt mindhárom államban két elektortestület ült össze, és két választási eredmény érkezett Washingtonba, az egyik a

republikánusok, a másik a demokraták szavazatait gyarapította. Melyik a törvényes? Ki számolja össze az eredményeket, a Szenátus republikánus elnöke vagy a Képviselőház demokrata szóvivője (*speaker*)? Ráadásul az egyik oregoni elektori szavazat érvényessége is vitatható volt. Komoly belpolitikai válság bontakozott ki. A Kongresszus 15 fős, képviselők, szenátorokból és bírákból álló bizottsága 1877 februárjában úgy döntött, hogy Hayes a győztes, aki a fenyegetőző demokraták kibékítésére ígéretet tett az utolsó megszálló csapatok visszavonására, a déli oktatásügy és közlekedés fejlesztésére, valamint arra, hogy legalább egy déli politikust meghív kabinetjébe. Ez utóbbi David Key volt, a Konföderáció egykori tisztje, aki most főpostamester lett. Gesztusaival mégsem sikerült megbékítenie ellenfeleit. Állandóan támadták, egyszer valaki belélt az otthonába az ablakon át, és a demokraták még 1878-ban is vizsgálatot akartak indítani ellene a Képviselőházban.

Az 1877-es kompromisszummal tehát véget ért a rekonstrukció, Hayes visszavonta a megszálló csapatokat az utolsó két államból, Louisianából és Dél-Karolinából, Észak pedig nem avatkozott be többé a déli államok belügyeibe. Ezzel persze kiszolgáltatottá a volt rabszolgákat egykori uraiknak, de politikai jogaikat csak további katonai megszállással lehetett volna megvédelmezni, amelyhez a demokrata többségű Kongresszus nem adott pénzt, s amit az északi közvélemény sem támogatott volna.

„Az szolgálja legjobban pártját, aki a legjobban szolgálja hazáját!” – jelentette ki Hayes beiktatási beszédében. A közhivatali reformot azzal kezdte, hogy eltiltotta a tisztviselőknek az aktív politizálást (1877), s leváltotta a New York-i vámhivatal republikánus vezetőit. Átfogóbb reformra irányuló törekvéseit azonban a Kongresszus nem támogatta. A pénz értékének megőrzése céljával kiállt a Grant-kormányzat idején hozott, 1875-ös törvény végrehajtása mellett, és megvétózta a Bland–Allison-féle törvényt (1878), amellyel pénzverés céljából ezüst felvásárlására kötelezték a kormányt. Vétóját a Kongresszus érvénytelenítette.

Kalifornia lakosságának már 9%-a kínai volt, és sokan attól tartottak, hogy az általuk képviselt, nagy munkaerő-kínálat miatt csökkenni fognak a bérek. Az elnök 1879-ben megvétózta a kínaiak bevándorlását eltiltó, s az 1868-as szerződéssel ellentétes törvényjavaslatot, majd 1880-ban új szerződést kötött a kínai kormánnyal a bevándorlás mérsékléséről. Amikor pedig Franciaország építeni kezdte a Panama-csatornát, Hayes bejelentette (1880), hogy „az Egyesült Államok nem mondhat le a csatorna ellenőrzéséről egyetlen európai hatalom vagy az európai hatalmak bármilyen kombinációja javára sem”. Ezzel Theodore Roosevelttel fellépé-

sét előlegezte meg, de az építkezés elindítását nem tudta megakadályozni. A francia irányítók még Hayes tengerészeti államtitkárának, Richard W. Thompsonnak a támogatását is megnyerték.

A Fehér Házban Hayes elnöksége idején naponta imádkoztak, felolvastak a Bibliából, vasárnaponként pedig himnuszokat énekeltek. Az elnök gyönyörű, méltóságteljes és intelligens felesége igen nagy népszerűsége tett szert Washingtonban. A hagyomány szerint őt nevezték először egy újságcikkben First Ladynek, 1877-ben. Férje kérésére, aki szeretne volna megnyerni az antialkoholisták támogatását, négy év alatt csak egyetlenegyszer szolgáltattott fel alkoholt a Fehér Házban, két orosz nagyherceg számára (1877). Ezért gyakran „Limonádé Lucy” néven emlegették. Az egyik fogadására e szavakkal emlékezett vissza Evarts államtitkár: „Nagyszerű volt! A víz úgy ömlött, mint a pezsgő!” Az antialkoholista mozgalmakhoz viszont nem volt hajlandó csatlakozni, s kijelentette, hogy nem kíván beavatkozni mások fogyasztási szokásaiba. Amikor a Kongresszus kitiltotta a gyerekeket a Kapitólium kertjeiből, mert letaposták a fűvet, Lucy Hayes minden gyereket meghívott a Fehér Ház kertjébe, húsvéti tojásokat keresni. (Ez a tradíció máig fennmaradt.) Férje volt az első elnök, aki telefont szereltetett fel a Fehér Házban (az elnöki íróasztalra csak 1929-ben került telefon).

Az elnöki előjogokat sikerült megvédelmeznie. Amikor 1877-ben leváltotta a New York-i vámhivatal korrupt vezetőit, Roscoe Conkling New York-i szenátor megszavaztatta a Szenátussal, hogy az elnöknek figyelembe kell vennie az állami hivatalokra való kinevezések során az állam szenátorainak véleményét. Hayesre azonban nem hatott ez az okfejtés, és kijelentette, hogy *„a megfelelő és tartós reform felé az lesz az első lépés... hogy a törvényhozásnak meg kell válnia a kinevezési hatalomtól”*. Hayes belügyminisztere, Carl Schurz kivizsgáltatta az indiánügyi hivatal működését is. Személyesen ellátogatott a nyugati rezervátumokba, támogatta az indiánok oktatására tett kísérleteket, és az elnökkel együtt úgy vélekedtek, hogy az egyéni földtulajdon bevezetésével és az amerikai kultúra terjesztésével lehetne javítani az indiánok helyzetén. Az indián kultúrák felszámolásának riasztó következményeire természetesen nem gondoltak.

Hayest gyakran támadták megválasztásának körülményei miatt, amelyekről nem tehetett. „Ő csalárdságá”-nak, „de facto elnök”-nek gúnyolták. Ugyanígy nem tehetett a kormányzását megnehezítő körülményekről sem. Demokrata párti ellenfelei 1878-tól a Kongresszus mindkét házában többségbe kerültek. A gazdasági válság miatt 1877-ben vasúti sztrájkok törtek ki, melyek ellen a hadsereget kellett bevetni.

Baltimore-ban, Pittsburghben és Chicagóban a hadsereg rengeteg halálos áldozattal járó, véres küzdelmet vívott a sztrájkolókkal. Hayes szeretne volna délen is kiépíteni a Republikánus Párt szervezeteit, de a feketék szavazati jogainak megvédelmezésére tett erőtlen kísérletei miatt ez nem sikerült. Közhivatali reformkísérleteivel a republikánus „pártfőnököket”, a kínaiak megvédelmezésével a kaliforniaiakat haragította magára – de amúgy sem akart újabb négy évet a Fehér Házban tölteni. Megelégedett azzal, hogy a Grant-kormány botrányai után visszaállította a Fehér Ház tekintélyét, bátran szembeszállt azokkal a törvényjavaslatokkal, amelyeket igazságtalannak tartott, s mérsékelt reformkezdeményezéseivel előkészítette utódainak határozottabb fellépését.

Távozása után nem foglalkozott többé a politikával, csak a közoktatás, a börtönreform és a feketék oktatásügyi támogatásának problémáival. A Nemzeti Börtön Szövetség elnökeként egy igazságosabb, racionalisabb és humánusabb börtönrendszer létrehozását sürgette.

James A. Garfield

Az Egyesült Államok 20. elnöke (1881)

Születésének helye: Orange közelében, Cuyahoga megye, Ohio.

Születésének ideje: 1831. november 19.

Ősei: Apai ágon angolok, anyai ágon francia hugenották.

Szülei: Abram Garfield (1799–1833), farmer; Eliza Ballou (1801–88).

Iskolai végzettsége: Williams College, Williamstown, Massachusetts (1854–56).

Foglalkozása: Tanár, ügyvéd.

Vallása: Krisztus tanítványai.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Lawnfield családi birtok, Mentor mellett, Ohio.

Elnökválasztás:

1880: 4 453 295 (48,3%) népi, 214 elektori szavazat.

(Winfield S. Hancock [demokrata]: 4 414 082 [48,2%] népi, 155 elektori szavazat;

James B. Weaver [Greenback-mozgalom]: 308 578 [3,5%] népi szavazat.)

Elnöki időszaka: 1881. március 4.–szeptember 19.

Alelnöke: Chester A. Arthur.

Államtitkára: James G. Blaine (1881. márc. 4.– dec. 12-ig).

Ragadványnevei: A csatornás fiú, a Prédikáló elnök.

Felesége: 1858-tól Lucretia Rudolph (1832. ápr. 19.–1918. márc. 14.).

Gyermekei:

Eliza Arabella G. (1860–63), Harry Augustus G. (1863–1942),

James Rudolph G. (1865–1950), Mary G. (1867–1947),

Irwin McDowell G. (1870–1951), Abram G. (1872–1958),

Edward G. (1874–76).

Halálának oka: Gyilkosság.

Halálának helye és ideje: Elberon, New Jersey; 1881. szeptember 19.

Sírhelye: Lake View-temető, Cleveland.

Garfield (teljes nevén James Abram Garfield) pályafutását így összegezte elődje, Hayes elnök: „*A senki által nem segített hajóvontató fiúból saját munkája jóvoltából lett tudós és úriember.*” Ő volt az utolsó elnök, aki gerendaházban született, sokgyermekes, szegény, megözvegyült anyja nevelte fel. Életét az változtatta meg, hogy 18 éves korában csatlakozott a baptista egyházból kivált Krisztus tanítványai elnevezésű szektához. Ennek ohioi iskoláját, a mai Hiram College elődjét látogatta, majd a Williams College elvégzése után ide tért vissza a klasszikus nyelveket tanítani. Barátaival azzal szórakoztatta, hogy képes volt egyik kezével latin, másik kezével ógörög szöveget írni. Hamarosan az intézet elnöke, lelkipásztor, ügyvéd (1860) és Ohio állami szenátora lett (1859–61).

Szenvedélyes ellensége volt a rabszolgaságnak. A polgárháborúban az ohioi önkéntesek tisztjeként harcolt 1861-től 1863-ig, részt vett a shilohi és chickamaugai ütközetekben, majd vezérőrnagyi egyenruhában foglalt helyet az Egyesült Államok képviselőházában a radikális republikánusok között (1863). Egymás után nyolcszor választották újra, 1880-ig képviselő maradt. A magas, erős, szakállas férfiból népszerű és sikeres szónok lett, aki szívélyes és bizalmaskodó gesztusaival talán saját belső bizonytalanságát próbálta leplezni. De intelligens volt, és sokat dolgozott, egyik kortársa „az alsóház leghasznosabb tagjának” nevezte. Főleg pénzügyi kérdésekkel foglalkozott, ő volt az egyetlen nyugati képviselő, aki ellenezte az inflációt. A kisajátítási bizottság vezetője (1871–75), a Hayes-kormányzat idején pedig a Képviselőház republikánus kisebbségének vezetője volt. Közreműködött az oktatásügyi kormányhivatal létrehozásában, támogatta a siketek oktatását, és a Smithonian Intézet nevű washingtoni múzeum vezetőségi tagja volt. Bár Grant elnöksége idején ő is belekeveredett a Crédit Mobilier Társaság botrányába, inkább ügyetlen volt, mint korrupt.

1880 januárjában a Szenátus tagjává választották, de nem foglalta el a helyét. A republikánus elnökjelölő konvención, amelyen a 34. szavazással sem sikerült többséget biztosítani Grant, Blaine vagy Sherman számára, a két utóbbi jelölt hívei Garfield, a „sötét ló” mellé álltak, és a 36. szavazásnál elnyerte a kétharmados többséget. Ideális jelölt volt, mert úgy vélekedett, hogy „*a kormányzat fő feladata annyi, hogy tartsa meg a békét, és ne fogja el a napfényt a nép elől.*” A kampány során azt hangsúlyozták, hogy ő volt a „hajóvontató fiú”, vagyis igen szegény származású. Ellenfelei ügyetlensége, a demokraták iránti északi gyanakvás és az erélyes republikánus kampány jóvoltából igen szoros versenyben megnyerte a választást. Beiktatási beszédében a nemzeti egység

megegyezését, az arany és ezüst alapú pénz megőrzését, a déli fekete lakosság oktatását és közszolgálati reformot ígért. Az eskü letétele után pedig megfordult, és megcsókolta öreg édesanyját.

Öröme nem tartott sokáig: az állásvadászok azonnal ostrom alá vették a Fehér Házat, s Garfield egy idő után kétségbeesetten felkiáltott: „*Istenem! Vajon miért is törekednek annyian erre a hivatalra?!*” Elnökségének négy hónapja alatt államtitkára, Blaine azt tervezte, hogy egy konferencia összehívásával javít az Egyesült Államok és a latin-amerikai országok kapcsolatain. Közvetíteni szeretett volna Chilének Peru és Bolívia ellen vívott csendes-óceáni háborújában (1879–84), de Chile nem kért ebből a segítségből, ahogy Mexikó sem engedte, hogy az Egyesült Államok oldja meg Guatemalával kialakult konfliktusát. Garfieldnek belső pártharcok után sikerült a saját jelöltjét kinevezni a New York-i kikötő vámigazgatójává, s megtörni a helyi pártvezér, Roscoe Conkling, a hagyományos „prédarendszer”-t fenntartani kívánó, konzervatív, úgynevezett *stalwart* (vagyis „rendíthetetlen”) frakció vezetőjének hatalmát. Főpostamesterével kivizsgáltatta a postautak szerződéseivel kapcsolatos korrupciót, s bár senkit sem ítétek el, a botrány feltárásával Garfield előkészítette utódai közszolgálati reformjait.

Az elnöknek furcsa előérzetei voltak: magához hívatta Lincoln fiát, és kikérdezte apja meggyilkolásáról. Két nap múlva, 1881. július 2-án a washingtoni Baltimore és Potomac Pályaudvaron Garfieldre hátulról rálőtt a zavaros gondolkodású chicagói ügyvéd, Charles Julius Guiteau, mert nem sikerült megkapnia tőle egy diplomáciai állást. Célja az volt, hogy az új elnök megváltoztassa a kormányzatot. Állítólag így kiáltott fel, amikor elfogták: „*A rendíthetetlenek rendíthetetlenje (stalwart of the stalwarts) vagyok, és Arthur immár az Egyesült Államok elnöke!*” Vagyis újra Conkling híveinek kell állásokat osztogatni. Védői megpróbálták elmeegógyintézetbe záratni, de a bíróság halálra ítélte és felakasztották.

A halálosan sebesült elnök két és fél hónapon át küzdött az életéért. Az egyik golyó csak a karján sebezte meg, de a másik a gerincoszlopban állt meg. Légkondicionáló rendszert vezettek be hálósobájába hűtésére. Még Alexander Graham Bell, a telefon feltalálója is a segítségére sietett, s egy detektorszerű készülékkel próbálta megállapítani a golyó helyét. Háromszor operálták meg, hogy eltávolítsák a csontszilánkokat. Valószínűleg az orvosok sterilizálatlan szerszámai miatt kapott vérmérgezésbe halt bele. Megrázó sorsával az egész ország figyelmét felhívta a „prédarendszer” nevében történő, korrupciós hivatalosztogatás ellentmondásaira.

Chester A. Arthur

Az Egyesült Államok 21. elnöke (1881–1885)

Születésének helye: North Fairfield, Vermont.

Születésének ideje: 1829. október 5.

Ősei: Írországból letelepült skótok és angolok.

Szülei: William Arthur (1796–1875), baptista pap;
Malvina Stone (1802–69).

Iskolai végzettsége: Union College, Schenectady (1845–48).

Foglalkozása: Tanár, ügyvéd, vámszedő.

Vallása: Egyházon kívüli volt, néha az episzkopális szertartásokat látogatta.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: New York City.

Elnöki időszaka: 1881. szeptember 20.–1885. március 3.

Államtitkára:

James G. Blaine (1881. márc. 4.–dec. 12.);

Frederick T. Frelinghuysen (1881. dec. 12.–1885. márc. 3.).

Ragadványnevei: Elegáns Arthur, Chet Arthur, Úriember Főnök
(*Gentleman Boss*), Ficsúr elnök, Arthur herceg, Arthur az úriember.

Felesége: 1859-től Ellen Lewis Herndon (1837. aug. 30.–1880.
jan. 10.).

Gyermekei:

William Lewis Herndon A. (1860–63), Chester Alan A. (1864–1937),

Ellen Herndon A. (1871–1915).

Halálának oka: Bright-kór (vesegyulladás) következtében
fellépő agyvérzés.

Halálának helye és ideje: New York City; 1886. november 18.

Sírhelye: Rural Cemetery, Albany, New York.

A magas, testes, pofaszakállas Arthur (teljes nevén Chester Alan Arthur) barátságos társasági ember volt, igen divatosan öltözködött, s néha naponta többször is ruhát váltott. Ő volt az Egyesült Államok legelegánsabb elnöke. Szoros kapcsolatban állt New York City re-

publikánus politikai vezetőivel, szolgált az állami milíciában, a polgárháború kitörésekor állami szállásmester-helyettes, majd állami főszállásmester lett (1862–63). Roscoe Conkling szenátor, a helyi politikai gépezet nagy hatalmú főnöke javaslatára Grant elnök New York kikötőjének vámigazgatójává nevezte ki 1871-ben. Arthur így állásokat biztosított a helyi republikánusoknak, s szemet hunyt a vesztegetések és törvénytelen eljárások felett. Hayes elnök 1878-ban egy vizsgálat után leváltotta.

1880-ban a konzervatív republikánusok „rendíthetetlen” (*stalwart*) frakciójának képviselőiben Grantet támogatta az elnökjelölő konvención, majd frakciója kibékítésére felkínálták neki az alelnökjelöltséget, amit egykori főnökével, Conklinggal szembeszállva elfogadott.

Garfield halála után elnök lett, s mindenki attól tartott, hogy a legkorruptabb republikánus gyakorlatot fogja követni. A nagy felelősséget átérezve azonban igen tisztességes és hatékony kormányzatot hozott létre, és még azokat a vizsgálatokat is folytatta, amelyeket Garfield indított meg a vesztegetéssel vádolt tisztviselők ellen. Javaslatot tett a vámok felülvizsgálatára, a fogyasztási adók csökkentésére és a haditengerészet fejlesztésére, a Kongresszus azonban nem támogatta. Csak négy acél hadihajó megépítését sikerült elrendelni (1883). Bár a szövetségi kincstárnak bevételi többlete volt, és az elnök által kinevezett bizottság 20–25%-os vámcsökkentést javasolt, végül mindössze 1,5%-kal sikerült csökkenteni a vámokat 1883-ban. A déliek és nyugatiak fel is háborodtak ezen, úgy vélték, hogy a magas vámok miatt kell drágán megvásárolniuk az iparcikkeket, s többen is úgy döntöttek, hogy a Demokrata Pártot fogják támogatni a következő elnökválasztáson. Arthur 1882-ben elnöki vétójával próbálta megakadályozni a belső fejlesztésekre szánt, túlzottan nagy összeg (19 millió dollár) elkülönítését, de a Kongresszus érvénytelenítette vétóját. Megvétózta a kínaiak bevándorlását húsz évre felfüggesztő törvényt is, de aláírta a felfüggesztést tíz évre csökkentő törvényt (1882), amelyet később többször is meghosszabbítottak (1892, 1902).

Renováltatta a Fehér Házat, s a washingtoni társasági élet egyik központjává változtatta. Gyakran tartott fogadásokat, s ritkán feküdt le éjjel két óra előtt. Mivel felesége meghalt, húga, Mary Arthur McElroy töltötte be a háziasszony szerepét.

Második államtitkára, Frelinghuysen véget vetett elődje, Blaine nemzetközi amerikai konferencia összehívására tett kísérleteinek, de az ország részt vett a Vöröskereszt nemzetközi konferenciáján és az 1884-es berlini konferencián. Nicaraguával szerződést kötött az országban meg-

építendő, óceánközi csatorna közös ellenőrzéséről, de ezt a Szenátus nem ratifikálta 1885-ben.

Régi barátai felháborodására és régi ellenfelei örömére Arthur írta alá 1883. január 16-án a Pendleton-féle közhivatali törvényt, amellyel véget vetettek a „prédarendszer”-nek, vagyis valamennyi közhivatal politikai szempontok alapján történő osztogatása gyakorlatának. A törvény egy kétpárti, háromfős közszolgálati bizottság ellenőrzése alatt működő, nyílt vizsgarendszert hozott létre, s ezentúl a hivatalok egy részét csak a vizsgát tett jelöltek tölthették be. Arthur elnök egyelőre 13 780 szövetségi hivatalt, az összes szövetségi állás (131 208) egytizedét vonta ki a „prédarendszer” hatálya alól. Utódai a növekvő szövetségi hivatalok egyre nagyobb százalékát töltették be e vizsgák segítségével: 1901-re a 106 205 szövetségi hivatal 41%-át, 1920-ra a 497 603 hivatal 71%-át, 1952-re a 2 278 446 hivatal 87%-át, 1970-re pedig a 2 393 000 hivatal 90%-át. (Az 1980-as években csökkent a hivatalok száma, s az 1971-es postaáttszervezés törvénye a posta alkalmazottait kivonta a vizsgakötelezettség alól.) Megnehezítették a tisztviselők politikai okokból történő elbocsátását is.

1882-ben a demokraták megszerezték a többséget a Képviselőházban, majd New York kormányzósága is demokrata kézre került, s ezzel csökkentek Arthur választási sikerének esélyei. Bár személyes népszerűsége növekedni kezdett, a párt főnökei nem támogatták őt reformjai miatt, a múltjára emlékező reformerek pedig továbbra sem bíztak benne. Így nem sikerült jelöltetnie magát a következő elnökválasztásra, hiszen ő is afféle „párt nélküli elnökké” vált.

Arthur elnökségének utolsó intézkedése az volt, hogy a haldokló és tönkrement Grantet felvételre a nyugdíjas tábornokok listájára, s ezzel megkönnyítette utolsó napjait. Az új elnök beiktatása után visszavonult New York Citybe, ahol az Arcade Vasúti Társaság elnöke lett. Vissza akart térni az ügyvédi gyakorlathoz, de hanyatló egészségi állapota miatt ideje nagy részét már kénytelen volt ágyban tölteni.

Grover Cleveland

Az Egyesült Államok 22. és 24. elnöke (1885–1889, 1893–1897)

Születésének helye: Caldwell, New Jersey.

Születésének ideje: 1837. március 18.

Ősei: Angolok és írek.

Szülei: Richard Falley Cleveland (1804–53), presbiteriánus lelkész;
Ann Neal (1806–82).

Iskolai végzettsége: Csak középiskolákba járt.

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Presbiteriánus.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Buffalo, New York állam.

Elnökválasztás:

1884: 4 879 507 népi (49%), 219 elektori szavazat.

(James G. Blaine [republikánus]: 4 850 293 népi [48%], 182 elektori szavazat;
Benjamin F. Butler [greenback-mozgalom, munkáspárt]: 175 370 népi
szavazat;

John P. St. John [antialkoholista]: 150 369 népi szavazat.)

1892: 5 555 426 népi (46%), 277 elektori szavazat.

(Benjamin Harrison [republikánus]: 5 182 690 népi [43%], 145 elektori
szavazat;

James B. Weaver [populista]: 1 029 846 népi [9%], 22 elektori szavazat;

John Bidwell [antialkoholista]: 264 133 népi szavazat.)

Elnöki időszaka: 1885. március 4.–1889. március 3.;

1893. március 4.–1897. március 3.

Alelnöke:

Thomas Andrews Hendricks (1885. márc. 4.–nov. 25.);

Adlai Ewing Stevenson (1893. márc. 4.–1897.).

Államtitkára:

Thomas F. Bayard (1885. márc. 6.–1889. márc. 3.);

Walter Q. Gresham (1893. márc. 4.–1895. máj.);

Richard Olney (1895. jún. 8.–1897.).

Ragadványnevei: Nagy Pista (*Big Steve*), Grover a Jó (*Grover the Good*),

Öreg Grover, Buffalo barma (*Beast of Buffalo*).

Felesége: 1886-tól Frances Folsom (1864. júl. 21.–1947. okt. 29.).

Gyermekei: Ruth C. (1891–1904), Esther C. (1893–1980), Marion C. (1895–1977), Richard Folsom C. (1897–1974), Francis Grover C. (1903–?).

Halálának oka: Végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: Princeton, New Jersey; 1908. június 24.

Sírhelye: Princeton, New Jersey.

Steven Grover Cleveland (első keresztnévét később elhagyta) sokgyermekes, vidéki lelkipásztor gyermeke volt. Apja korai halála miatt nem járhatott egyetemre, egy ideig a fivére által vezetett, vakok számára fenntartott iskolában tanított New York Cityben, majd úgy döntött, hogy Nyugatra fog vándorolni. Clevelandbe szeretett volna eljutni (talán csak a „névrokonság” miatt), a New York állambeli Buffalo városában azonban az egyik nagybátyja rábeszélte a 18 éves fiút, hogy maradjon nála, és állást szerzett neki egy ügyvédi irodában. Kemény munkával eltöltött, hosszú évek után Cleveland 1859-ben megkapta ügyvédi oklevelét. Bár különösebb szellemi képességekről vagy fantáziáról sohasem tett tanúbizonyságot, erkölcsös, dolgos, megbízható embernek tartották. Amikor egy vádlottat azzal mentegettek előtte, hogy a Demokrata Párt tagja, így vágott vissza: *„Azt hiszem, egy demokrata tolvaj semmivel sem jobb egy republikánusnál!”* Hatalmas, testes, „bikanyakú” férfi lett belőle, 113 kg-ot nyomott, óriási ökle és nagy bajusza volt, indulatosan, de igen barátságosan viselkedett. Élete nagy részét agglégényként élte le, napjait a munka töltötte ki, pihenésképpen sörözni és horgászni járt barátaival.

A polgárháború idején hadkötelessé vált, de mivel ő támogatta anyagiilag anyját és kisebb testvéreit, a törvényes lehetőséggel élve helyettest vásárolt: 150 dollárt fizetett egy lengyel bevándorlónak, aki beállt helyette a hadseregbe. Clevelandet először kerületi ügyészhelyettesté (1863–65), majd Erie megye sheriffjévé választották (1871–73). Szigorú, tisztességes, megvesztegethetetlen köztisztviselőnek bizonyult. A sheriff volt az ítéletek végrehajtója is, és egyszer neki kellett felakasztatnia két halálra ítélt gyilkost. Bár beosztottjai felajánlották, hogy helyettesítik, Cleveland úgy érezte, hogy kötelessége mindent elvégezni, és ő maga nyitotta meg az állványt az elítéltek lábai alatt.

Buffalo polgármesterévé választották (1882), és ő sorra megvétózta a vállalkozókkal kötött, korrupt szerződéseket. Takarékos és tisztességes kormányzatot hozott létre. Jelszava ez volt: *„A közhivatal a közösség bi-*

zalma!” New York állam kormányzójaként (1883–85) szembeszállt a pártfőnökökkel, megvétózta a pazarló és vesztegetésre utaló törvényjavaslatokat, majd aláírta az állam közszolgálati reformtörvényét. Sikerei és népszerűsége miatt a demokraták 1884-ben elnökjelöltjükké választották.

A választáson heves „sárhajigálás” folyt. A demokraták publikálták a republikánus jelölt, James G. Blaine üzletemberekhez írott leveleit, hogy bebizonyítsák korrupsztását, a republikánusok pedig közhírré tették, hogy Clevelandnek törvénytelen gyereke van. A republikánusok így gúnyolódtak a gyűléseken: „Mama, hol van a papa? A Fehér Házban, ha-ha-ha!” Amikor Clevelandet megkérdezték választási kampányának szervezői, hogy mit feleljenek a vádakra, ő így döntött: „Mondják el az igazságot!”

Az igazsághoz az is hozzátartozott, hogy Cleveland apasága távolról sem volt bizonyos. Az 1870-es évek elején rendszeres látogatója volt egy buffalói kétgyermekes özvegyasszonynak, Maria Crofts Halpinnek, aki azonban más férfiakat is részesített kegyeiben, és amikor 1874-ben fiút szült, Oscar Folsom Clevelandnek keresztelte, mert maga sem tudta, hogy Oscar Folsom-e az apa, vagy Grover Cleveland. Mivel a hölgy férfi látogatói valamennyien házások voltak, az aggregény Cleveland vállalta az apaságot, és árvaházban, majd barátainál neveltette a gyereket, akit el kellett vététnie alkoholista anyjától.

Viszonzásképpen a demokraták is összegyűjtöttek mindent, amivel csak Blaine-t megvádolhatták, és bemutatták Clevelandnek a dokumentumokat. Ő megkérdezte segítőitársait, hogy valamennyi iratot összeszedtek-e, majd az igenlő válasz után apró darabokra tépte a papírokat, és a foszlányokat is elégettette. „E választási hadjáratban a mocskolódás legyen a másik fél monopóliuma!”, jelentette ki. Egy meggondolatlan republikánus pap „a rum, a pápizmus és a lázadás pártjának” nevezte a demokratákat, mire a felháborodott írek ugyanúgy Cleveland mellé álltak, mint sok (*mugwump*-nak nevezett) reformpárti republikánus. Ez utóbbiak egyike így fogalmazott: „Azt mondták nekünk, hogy Blaine úr hibákat követett el a hivatalában, de magánélete foltatlan, Cleveland úr pedig a hivatali integritás modellje, de bűnös viszonyt folytatott. Ezért Cleveland urat választjuk meg a közhivatalra, Blaine urat pedig visszaküldjük a magánéletbe, ahol olyan rajongásra méltóan viselkedett!” Cleveland rendkívül szoros küzdelemben nyerte meg a választást, s beköltözhetett a Fehér Házba, amelyet 24 éve hagyott el az utolsó demokrata párti elnök.

A konzervatív, de távolról sem reakciós új elnök a „laissez faire” politikájának meggyőződéses híve volt. Úgy vélte, hogy a szövetségi kor-

mányzat egyetlen társadalmi csoportot sem részesíthet támogatásban (még a szárazság által sújtott, nyomorgó farmereket sem!), mert ezzel aláásná az öntevékenység és az önkormányzat republikánus erőit. „Bár a nép támogatja a kormányt, a kormánynak nem kell támogatnia a népet!”, jelentette ki. Szerinte az állampolgárnak nem segílyt kell várnia a kormányzattól, hanem takarékossgot, becsületességet és igazságosságot. A történészek afféle „negatív elnök”-nek nevezik, aki azt tartotta kötelességének, hogy megakadályozza a „rosszat”, a korrupciót és a pazarlást, de úgy vélte, hogy semmit sem kell tennie a „jó” ügyek támogatásának érdekében.

Először megpróbálta érdem és nem pártállás szerint osztogatni a hivatalokat, de aztán engednie kellett a demokrata pártvezéreknek, és elbocsátotta a 120 000 szövetségi alkalmazottnak csaknem kétharmadát. Mindazonáltal kétszeresére növelte azon hivatalok számát, amelyeket a közszolgálati bizottság ellenőrzése alatt működő, nyílt vizsgarendszer segítségével töltöttek be. Az előbbi intézkedésével a reformok híveit, az utóbbival a hivatalokra éhes demokratákat haragította magára. Takarékossgára törekedve az elé kerülő törvényjavaslatok kétharmadát megvétózta, azt is, amellyel a Kongresszus 1887-ben járadékot kívánt biztosítani egyéni érdemeikre és a sérülés körülményeire való tekintet nélkül minden sebesült katonára, valamint az elesettek rokonai számára. A járadékokra fordított évi 56 millió dollár ennek következtében 80 millióra emelkedett volna. Cleveland megvétózta a törvényjavaslatot, bár tudta, hogy ezzel tovább rontja saját esélyeit a következő elnökválasztáson.

Megvédelmezte az elnöki hivatal önállóságát is. Amikor a republikánus szenátorok az elbocsátások okairól szerettek volna tájékoztatást kapni, kifejtette, hogy az elnöknek joga van bizonyos információk visszatarthatásához. A republikánus Szenátus kinevezéseinek érvénytelenítésével fenyegette, de Cleveland 1886 márciusában közvetlenül a társadalomhoz fordult az elnöki hatalom függetlenségének védelmében, amely támogatta őt. A Kongresszus 1887-ben vissza is vonta a hivatali időtartamról rendelkező, 1867-es törvény eredeti formáját, amellyel még Andrew Johnstont próbálták megfosztani az elnöki hatalom egy részétől. Ezzel a Kongresszus elismerte az elnöknek azt a jogát, hogy a végrehajtó hatalom hivatalaiban önállóan nevezze ki és bocsássa el a hivatalnokokat.

Cleveland első elnöksége idején került sor a nyugati állattenyésztő nagygazdák törvénytelen földfoglalásainak felülvizsgálatára (1885), azokra a chicagói munkásmegmozdulásokra (1886. május 1–4.), amelyekre emlékezve később a II. Internacionálé május 1-jét a munka ün-

nepévé nyilvánította, az utolsó lázadó apacs harcos, Geronimo végső kapitulációjára (1886), és a New York-i Szabadság-szobor felavatására (1886. okt. 28.). Az elnök aláírta az államközi kereskedelem törvényét (1887), amellyel bizottságot hoztak létre a diszkriminatív vasúti szállítási árak felülvizsgálatára. Ez volt az első kísérlet a nagyvállalkozók üzleti ügyeinek szabályozására a társadalom szélesebb rétegei érdekében. Cleveland a Dawes-törvényt is elfogadta (1887), amellyel lehetővé vált az indián rezervátumok nagy részének felosztása családi birtokokra. Ez a segítő szándékkal meghozott törvény azonban azoknak ártott a legtöbbit, akiknek segíteni kívánt: a földközösség felszámolásával az indiánok nem változtak át automatikusan farmerekké, s a magántulajdonukba adott földek nagy része csalás vagy ügyeskedés következtében a fehérek kezére került. 1887 és 1934 között az indiánok elveszítették földjeik 60%-át.

1887-ben Cleveland év végi elnöki üzenetét egyetlen kérdésnek szentelte: a kincstár bevételi többletére hivatkozva a vámok csökkentésére szólította fel a Kongresszust. A fogyasztási cikkek olcsósága, a meggon-dolatlanul osztogatott járadékok csökkentése és a takarékosabb kormányzat volt a célja. A nagyiparosok azonban felháborodtak, a republikánusok pedig azonnal a hazai ipart védő és magasabb béreket biztosító vámok védelmére keltek.

Az 1888-as választásnak (egyések szerint az ország történetének legkorruptabb választásának) fő kérdése a vámügy volt. Cleveland megszerezte a népi szavazatok többségét, ellenfele, Benjamin Harrison azonban több elektori szavazatot kapott. Cleveland udvariasan részt vett utódja beiktatásán, majd átköltözött New York Citybe gyönyörű, és nála 27 évvel fiatalabb feleségével, Frances Folsommal, néhai barátja lányával, akivel 1886-ban a Fehér Házban kötött házasságot.

Cleveland egy Wall Street-i ügyvédi irodában dolgozott, s csak ritkán nyilvánított véleményt politikai kérdésekben. Az 1892-es választásra pártja ismét őt jelölte, és Harrison elnök ügyetlenségei, valamint a republikánus vámpolitika népszerűtlensége miatt sikerült győzelmet aratnia. Ő volt az egyetlen elnök, aki egy választási vereség után másodszor is visszatérhetett a Fehér Házba. E választásban vettek részt először a populisták, akik korlátlan mennyiségű ezüstpénz verését, jövedelemadót, valamint a telefon, a távíró és a vasutak állami tulajdonba vételét követelték. Harrison elnök feleségének halála miatt a kampány viszonylag csendes és mérsékelt maradt.

Az új Cleveland-kormányzat baljóslatúan kezdődött: az elnöknek titokban egy rosszindulatú daganatot kellett eltávolíttatnia felső állkap-

csáról és szájpaddlásáról. (A betegség nem tért vissza, és a társadalom csak 1917-ben szerzett róla tudomást.)

1893. júniusában kirobbant a század legnagyobb gazdasági válsága. A 65 milliós lakosságból 4 millióan lettek munkanélküliek. Fél év alatt mintegy nyolcezer vállalat ment tönkre, az országutakat hobók csapatai lepték el, s Clevelandnek, aki előző kormányzata idején a bevételi többlettől szeretett volna megszabadulni, most a kincstár deficitjét kellett csökkentenie. 1893-ban visszavonták az 1890-es Sherman-féle ezüstvásárlási törvényt, amely szerint az ezüstpénzfedezettel rendelkező papírpénzt is aranyra lehetett beváltani. A kincstár aranykészlete azonban ennek ellenére is tovább apadt: 1894 februárjára 41 millió dollárra csökkent. Cleveland 100 millió dollár értékben államkötvényeket adott el aranyért, majd kölcsönt vett fel a Morgan-féle banktól. (Ellenfelei ezt úgy értelmezték, hogy az elnök „eladja” a nemzeti kormányzatot.) A Wilson–Gorman-féle vámtörvény az átlagosan 48,4%-os vámoikat mindössze 41,3%-ra csökkentette (1894). A komolyabb vámcsökkentésre törekvő Cleveland fel volt háborodva, de jobb megoldás híján engedte, hogy a törvényjavaslat aláírása nélkül törvényerőre emelkedjen. A törvény rendelkezett a jövedelemadó bevezetéséről is, ezt azonban a Legfelsőbb Törvényszék nyilvánította alkotmányellenesnek a következő évben. Vagyis a demokraták egyetlen reformtervezetét sem sikerült megvalósítani.

Ohióból több száz munkanélküli vonult 1894 nyarán Washingtonba, hogy közmunkaprogramok megindítását követelje. A látszólag társadalmi forradalommal fenyegető tömegmozgalom groteszk módon ért véget: a felvonulók vezetőjét, Jacob S. Coxeyt letartóztatták, mert Washingtonban a park fűvére lépett, követői pedig szétoszlottak. A Pullmann cég vasúti munkásainak Chicagóban kitört sztrájkját már nem lehetett ilyen könnyen leszerelni. A vasúti közlekedés teljesen leállt Chicago és a Csendes-óceán között. Az elnök és a főügyész a szövetségi postaszolgálat akadályozására hivatkozva a hadsereget vetette be a sztrájkolók ellen.

Cleveland második elnöksége idején válhatott végre önálló állammá Utah (1896), miután mormon lakossága lemondott a többnejűségről. Az elnök Brit-Guyana és Venezuela határviszálya során rábírta Nagy-Britanniát, hogy forduljon nemzetközi döntőbíróshoz, de a terjeszkedés elszánt ellenfele maradt: nem volt hajlandó támogatni Hawaii és Kuba lázadóit.

Cleveland sokkal többet hadakozott a Szenátussal, mint a Képviselőházzal. Állítólag egyik éjszaka a felesége azzal ébresztette fel, hogy rab-

lók vannak a házban, mire az álmos elnök így válaszolt: „*Ugyan, drágám, talán a Szenátusban, de nem a Házban...*”

Elnöki időszakának lejárta után Cleveland a New Jersey-i Princetonban telepedett le, Westland nevű birtokán. Előadásokat tartott a Princeton Egyetemen, s 1904-ben az egyetem vezető testületének elnökévé is megválasztották. Halála előtt ezek voltak utolsó szavai: „*Oly keményen próbáltam helyesen cselekedni...*”

John A. Garraty amerikai történész szerint Cleveland pontosan olyan kormányzatot biztosított az Egyesült Államok számára, amilyent várhattak tőle: becsületes, konzervatív – és rendkívül ötlettelen, fantáziátlan kormányzatot.

Benjamin Harrison

Az Egyesült Államok 23. elnöke (1889–93)

Születésének helye: North Bend, Ohio.

Születésének ideje: 1833. augusztus 20.

Ősei: Angolok.

Szülei: John Scott Harrison (1804–78), farmer, politikus;
Elizabeth Irwin (1810–50).

Iskolai végzettsége: Miami University, Oxford, Ohio
(1850–52).

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Presbiteriánus.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Indianapolis, Indiana.

Elnökválasztás:

1888: 5 447 129 népi (48%), 233 elektori szavazat.

(Grover Cleveland [demokrata]: 5 537 857 népi [49%], 168 elektori szavazat;

Clinton B. Fisk [antialkoholista]: 249 506 népi szavazat;

Anson J. Streeter [Unió Munkáspárt]: 146 935 népi szavazat.

Elnöki időszaka: 1889. március 4.–1893. március 3.

Álnöke: Levi Parsons Morton.

Államtitkára:

James G. Blaine (1889. márc. 5.–1892. jún. 4.);

John W. Foster (1892. jún. 29.–1893. febr. 23.);

William Fisher Wharton (1893. febr. 23.–márc. 3).

Ragadványnevei: Kis Ben (*Little Ben* – alacsony termete miatt), Nagyapa kalapja, a centenáriumi elnök (*Centennial President*).

Felesége: 1853-tól Caroline Lavinia Scott (1832. okt. 1.–1892. okt. 25.);

1896-tól Mary Scott Lord Dimnick (1858. ápr. 30.–1948. jan. 5.).

Gyermekei: Első feleségétől: Russel Benjamin H. (1854–1936),
Mary Scott H. (1858–1930);

Második feleségétől: Elizabeth H. (1897–1955).

Halálának oka: Tüdőgyulladás.

Halálának helye és ideje: Indianapolis, Indiana; 1901. március 13.

Sírhelye: Crown Hill-temető, Indianapolis, Indiana.

Benjamin Harrison olyan mereven és formálisan viselkedett, hogy „emberi jéghegynek” nevezték. Intelligens volt és becsületes, de nem tudta megszerettetni magát, s távolról sem volt karizmatikus személyiség. Azt mondták róla, hogy szónoklatával képes meghódítani húszezer embert, majd egyetlen kézfogással valamennyit az ellenségévé teszi, mert *„olyan a kézfogása, mint egy fonnyadt petúniáé”*. Mivel száz évvel Washington után lett elnök, „centenárium elnöknek” is nevezték.

William Henry Harrison, a 9. elnök („Öreg Tippecanoe”) unokája volt. 1854-ben ügyvéddé fogadták. Végigharcolta a polgárháborút, s hősiességéért Lincoln dandártábornokká nevezte ki. 1877-ben az indianai republikánusok vezetője lett, majd szenátorként (1881–87) igen sikeres szónoknak és fáradhatatlan törvényhozónak bizonyult. Támogatta a közszolgálati reformot, a feketék polgárjogait, a vasutak és trösztök tevékenységének szövetségi szabályozását, valamint a magas védővámokat. Amikor Cleveland megvétózta a veteránok nyugdíjának törvényét, Harrison élesen kritizálta őt, s ezzel népszerűsége tett szert a katonák körében.

1888-ban pártja elnökké jelölte. „Ifjú Tippecanoe” néven emlegették, s nagyapja katonai kalapjában ábrázolták, ami a demokraták számára jó lehetőséget nyújtott karikatúrák készítésére. A fő kérdés a vámügy volt, az országot mintegy tízmillió röpirat árasztotta el. A meggondolatlan brit nagykövetből valaki olyan nyilatkozatot szedett ki, hogy aki Cleavelandre szavaz, a szabad kereskedelem hívére, az Nagy-Britanniára szavaz, s ezzel sikerült a republikánus jelölt mellé állítani New York ír lakosait. A republikánus pártfőnökök a Pendleton-féle közhivatali törvény (1883) miatt már nem tudták a hivatalok osztogatásának ígéretével maguk mellé állítani a tömegeket, de mégis sikerült hárommillió dollár támogatást szerezniük a vámcsökkenéstől tartó nagyiparosoktól. Indiana államban így húsz dollárt is fizethettek egy-egy szavazatért.

Harrison, aki a választási hadjárat során csaknem nyolcvan beszédet tartott, a „törvényes eljárás” (*legal deal*) ígéretével és a magas vámok programjával megnyerte a választásokat, bár Cleveland kapta a népi szavazatok többségét, s győzelméhez elég lett volna hétezer New York-i szavazat. De azért udvariasan tartotta az esernyőt győztes ellenfele feje fölött annak beiktatásán.

„A Gondviselés adta nekünk e győzelmet!”, közölte barátaival Harrison, akik ebben nem voltak olyan biztosak. Egyikük így mérgelődött: *„Micsoda ember! Tudhatná, hogy a Gondviselésnek ehhez semmi köze sem volt,*

s hogy milyen sokan kerültek veszedelmesen közel a börtön kapuihoz, hogy elnökké választassák!”

Mivel a Kongresszusban 1891-ig a republikánusok voltak többségben, a Képviselőház energikus és keménykezű szónívője (*speaker*), Thomas B. Reed vezetésével sikerült teljes egészében megvalósítani a republikánusok programját. Harrison inkább csak asszisztált ehhez, s engedelmesen aláírta a törvényeket. Az ekkor ülésező Kongresszust nevezték „milliárd dolláros Kongresszus”-nak, mert egymilliárd dollárt fordított a folyók, a kikötők és a tengerészet fejlesztésére. Amikor valaki fel szólalt a költségek ellen, Reed így vágott vissza: *„Hja kérem, ez egymilliárd dolláros ország!”*

1890-ben négy fontos törvényt hoztak. A Sherman-féle trösztellenes törvény eltiltotta a kereskedelmet korlátozó trösztök működését. Rendelkezéseit egyelőre ki lehetett játszani, mégis lehetőséget nyújtott arra, hogy pár év múlva megszigorítsák. A Sherman-féle ezüstvásárlási törvény megnövelte a pénzverésre fordított ezüst mennyiségét, s ezzel megnyugtatta a farmereket, akik ettől az intézkedéstől a mezőgazdasági árak emelkedését várták. A kincstár ezután havi 127 800 kilogramm ezüstöt vásárolt fel, s ezüstre vagy aranyra átváltható bankjegyekkel fizetett érte. A nyugdíjtörvénnyel a kétkezi munkára nem képes veteránoknak a megélhetését biztosították: 1889-ben 88 millió, 1893-ban pedig már 159 millió dollárt fordítottak a nyugdíjakra. Ezután persze a kincstár bevételi többlete sem jelentett problémát, megnyerték a veteránok szavazatait, s erre hivatkozhattak a magas vámok védelmében is. A McKinley-féle vámtörvénnyel iparvédelmi céllal példátlan szintre emelték a behozatali vámokat: átlagosan 48,4%-ra. A vámtörvény most biztosította először a mezőgazdasági árak védelmét is, de ez üres gesztus volt, hiszen a külföldi mezőgazdaság nem versenyezhetett az amerikaiival. Az iparcikkek ára viszont tovább emelkedhetett, s a farmerek elfordultak a republikánusoktól: az 1890-es kongresszusi választások után kisebbségbe kerültek.

Talán egyetlen elnök kormányzása idején sem sikerült oly sok territóriumnak államként csatlakoznia az Unióhoz, mint a Harrison-kormány idején. Az 1889–91-ben ülésező, republikánus többségű Kongresszus a republikánusokra leadott szavazatok megnövelésének reményében 1889-ben Észak- és Dél-Dakotát, Montanát és Washington, 1890-ben pedig Idahót és Wyomingot nyilvánította az Unió teljes jogú tagállamává.

James G. Blaine államtitkár megvalósíthatta régi tervét az első páname-

rikai konferencia Washingtonban történő megrendezésével (1889–91), amelyen ő elnökölt, s bár vámuniós terveit nem fogadták el, kereskedelmi egyezményeket köthetett több latin-amerikai országgal. A válsággal fenyegető nemzetközi konfliktusokat sikerült békésen rendezni. 1892-ben egyezményt kötöttek Nagy-Britanniával a Bering-tengeri fókavadászlat vitás kérdéseinek nemzetközi törvényszék elé viteléről, s e törvényszék a következő évben Párizsban az Egyesült Államoknak adott ígazat. Miután New Orleansben meglincselték a rendőrfőnök megölésével vádolt, de a törvényszék által felmentett, 11 olasz maffiózót, az olasz kormány jóvátételt és büntetést követelt, majd a vita elmérgesedésével a háborút is fontolóra vette. Az Egyesült Államok végül baráti gesztusként 25 000 dollárt fizetett. Amikor 1891-ben két amerikai tengerészt megöltek Valparaisóban, Chile csak az amerikai ultimátum után nyilvánította ki sajnálatát, s fizetett jóvátételt.

Az Egyesült Államok egyre nagyobb figyelmet fordított a Csendes-óceánra. A németekkel a samoai polgárháború miatt került sor konfliktusra, s végül az 1889-es berlini konferencián a szigeteket német, brit és amerikai közös protektorátus alá vonták. Hawaiit a fehér kisebbség által felszított, s az amerikaiak által támogatott lázadás (1893) után kis híján sikerült annektálni, de mire a szerződés a Szenátus elé került, újra Cleveland lett az elnök, s visszavonta a szerződést. Harrison ezt fájdalmas kudarcának tekintette.

Harrison nem élvezte különösebben az elnöki hivatalt: nem szerette a nyilvános szereplést, és rossz kapcsolata volt az újságírókkal is. Pártja reformereit gyorsan kiábrándította. Theodore Roosevelt, akit a közszolgálati bizottság tagjává nevezett ki, hamarosan így nyilatkozott róla: *„Az az átkozott elnök! Nem más, mint egy hidegvérű, szűk látókörű, előítéletekkel megvert, makacs, félénk, vén, zsoltáréneklő indianai politikus!”* Az 1892-es választáson pártja újra jelölte, de vereséget szenvedett Clevelandtól. A farmerek a tovább zuhanó mezőgazdasági árak, valamint a magas vámok, a munkások pedig a sztrájkok miatt fordultak el a republikánusoktól. Harrison felesége két héttel a választás előtt meghalt, s ezért az elnök nem vett részt aktívan a választási hadjáratban.

Visszavonulása után írt, felolvasásokat tartott, s folytatta sikeres ügyvédi gyakorlatát. 63 éves korában (mit sem törődve felnőtt gyermekei felháborodásával) feleségül vette felesége 38 éves, özvegy unokahúgát, aki a következő évben egy kislányt szült neki. Venezuela és Brit-Guyana határviszálya (1897–99) idején a latin-amerikai országot képviselte egy párizsi nemzetközi törvényszék előtt (1899).

A történészek többsége a könnyen feledhető, „átlagos” elnökök között tartja számon nevét, s olyan is akad, aki (némi túlzással) a „tíz legrosszabb elnök” közé sorolja. Szemére hányják, hogy a McKinley-féle vámtörvény és a Sherman-féle ezüstvásárlási törvény hozzájárult az 1893-as gazdasági válság kirobbanásához, valamint azt, hogy nem értette meg, milyen társadalmi problémákat vet fel Amerika gyors gazdasági-társadalmi átalakulása. Mások szerint azonban javára kell írni a haditengerészet fejlesztését, a pánamerikai konferencia megrendezését, valamint azt is, hogy határozottan (bár nem sok sikerrel) szót emelt az elnyomott déli feketék politikai jogainak védelmében.

IV.

A hódító és progresszív Amerika elnökei (1897–1921)

Az Egyesült Államok átalakulása alaposan meggyorsult a 20. század első két évtizedében. A lakosság létszáma a századfordulón megközelítette a 76 milliót, 1920-ra pedig meghaladta a 105 milliót. Az első világháborút megelőző 14 év során 13 millió emigráns érkezett az Egyesült Államokba, túlnyomó többségük Olaszországból, Oroszországból, Ausztria-Magyarországról. 1920-ra az amerikaiak többsége már városlakó volt, és életmódjuk is gyökeresen megváltozott. Megkétszereződött az egyetemet végzettek száma, megnőtt a sajtó hatalma. Függetlenebbé váltak a nők, egyre többen vállaltak állást közülük, lazultak a családi kötelékek: 1900-ban csak minden tizenkettedik házasság végződött válással, 1920-ban azonban már minden hetedik. 1905-ben már 78 ezer autó járta az országutakat, a lakosságnak egyre több lett a szabad ideje, trolibusszal utazott a tengerpartokra a nagyvárosokból, egyre nagyobb tömegben járt moziba és sportversenyekre. 1905-től a kormányval szerződő cégektől megkövetelték a nyolcórás munkanap bevezetését.

Az Egyesült Államok erőforrásait tekintve már régóta potenciális nagyhatalom volt, az 1814-es genti béke után mégis több mint nyolcvan évig távol maradt a nemzetközi nagyhatalmi politikától. Ennek több oka is volt: egyik szomszédos állam sem jelentett fenyegető kihívást a számára, az európai nagyhatalmakat előbb belső problémáik, majd az ázsiai és afrikai gyarmatosítás lehetőségei kötötték le, az amerikaiak pedig inkább Észak és Dél ellentéteivel, valamint a nyugat felé irányuló, belső terjeszkedéssel foglalkoztak. A 19. század végén azonban ez a helyzet hirtelen megváltozott.

Az 1890-es évekre az európai nagyhatalmak látványos kísérleteket tettek Kína érdekszférákra történő felosztására, és ha az Egyesült Államok nem akart lemaradni a kereskedelmi versengésben, aktívabb fellépésre volt szüksége. A világ egyik vezető gazdasági hatalmává vált országban több befolyásos csoport is az újabb piacok megszerzését sürgette, és elterjedt az a meggyőződés, hogy amelyik ország nem fejleszti haditengerészetét, az végzetesen a háttérbe szorul. A spanyol gyarmatbi-

rodalom egyre nyilvánvalóbb válságával pedig rendkívül kedvező lehetőségek nyíltak új területek megszerzésére és a Csendes-óceán feletti uralom biztosítására. Az angolszász kultúra felsőbbrendűségébe vetett hit és a háborús vetélkedés szükségességét hirdető szociáldarwinista tanok is a hódító külpolitikát készítették elő. A nacionalista sajtó pedig mindent megtett annak érdekében, hogy meggyőzze az amerikaiakat ellenfeleik erkölcstelenségéről. A stratégiai, gazdasági és pszichológiai meggondolások együttes hatására az amerikai külpolitika néhány év alatt teljesen megváltozott.

Hasonlóan nagy jelentőségű változások készülődtek a társadalmi élet és a politikai kultúra területén. A 19. század első felében meginduló reformmozgalmak a század végére rendkívül felerősödtek, és az 1893–97-es gazdasági válság leküzdése után kialakult az úgynevezett progresszív mozgalom. Egyaránt voltak hívei mindkét nagy pártban, és széles körű támogatást tudtak biztosítani olyan reformköveteléseknek, mint a trösztök megrendszabályozása, a politikai korrupció visszaszorítása, a női választójog, a környezetvédelem, a közegészségügyi állapotok fejlesztése, a vámok csökkentése, a munkakörülmények javítása és a legszegényebbeket támogató szociális intézkedések. A mozgalom vezetői a városi középosztályhoz tartoztak, s távol álltak a társadalmi rendet felforgatni kívánó, radikális követelésektől. A társadalmi, gazdasági és politikai nehézségeket morális problémáknak tekintették, és a kormány támogatásával kívánták megoldani. Egy chicagói humorista így jellemezte a mozgalmat: *„A láрма, amit hallanak, nem a forradalom első ágyúlövése! Csak az Egyesült Államok népe porol egy szőnyeget!”*

Az 1896-os választási eredmény azt jelezte, hogy már nem a farmok, hanem a nagyvárosok lakossága határozza meg az Egyesült Államokban a választások kimenetelét. Ezután (Wilson elnök nyolc évétől eltekintve) harminchat éven át a republikánusok kezén maradt a központi kormányzat. Egyes történészek „negyedik kétpártrendszernek” nevezték el ezt az új politikai korszakot, amelyben a pártszervezetek újra meggyengültek, a választók aktivitása csökkent. A pénzügyek és a közszolgálati reform kérdése a háttérbe szorult, a viták a külpolitikáról és a progresszívek követeléseiről folytak. A republikánusok az 1893–97-es válság leküzdését kihasználva a gazdasági prosperitás és a nacionalista külpolitika képviselőinek tüntették fel magukat. Az északkeleti államokon kívül fokozatosan maguk mellé állították a közép- és távol-nyugati szavazókat, az iparosodott, urbanizált területek lakóit, s 1920-ban már komoly sikereket értek el egyes déli államokban is.

A Demokrata Párt politikai céljai közül William Jennings Bryan

1896-ban az infláció és az ezüstpénz gyarapításának programját hangsúlyozta, de vereséget szenvedett. Pártja csak a republikánusok 1912-es megoszlása idején tudott győzelmet aratni az elnökválasztáson. Elnökük, Wilson ekkor a progresszív mozgalom élére állt, és a világháborúba való bekapcsolódás után arra sürgette az amerikaiakat, hogy szakítsanak izolacionista illúzióikkal, és véglegesen vállalják fel a világhatalmi pozíciójukból következő nemzetközi felelősséget. Az amerikai társadalmat azonban, amely a gyors változások miatt a lelkesedés és kiábrándultság végletei között vergődött, egyelőre nem tudta meggyőzni erről. 1920-ban újra a hagyományokat, a prosperitást, az izolációt és a felelőtlenység nyugalmát képviselő republikánusok nyerték el az amerikaiak többségének támogatását.

William McKinley

Az Egyesült Államok 25. elnöke (1897–1901)

Születésének helye: Niles, Ohio.

Születésének ideje: 1843. január 29.

Ósei: Írországból letelepült skótok.

Szülei: William McKinley (1807–92), vasgyártó; Nancy Allison (1809–97).

Iskolai végzettsége: Allegheny College, Meadville, Pennsylvania (1860), nem fejezte be.

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Metodista.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Canton, Ohio.

Elnökválasztás:

1896: 7 102 246 népi (51%), 271 elektori szavazat.

(William J. Bryan [demokrata]: 6 492 559 népi [47%], 176 elektori szavazat.)

1900: 7 218 491 népi (52%), 292 elektori szavazat.

(William J. Bryan [demokrata-populista]: 6 356 734 népi [46%], 155 elektori szavazat;

John C. Woolley [antialkoholista]: 208 914 népi szavazat [2%.])

Elnöki időszaka: 1897. március 4.–1901. szeptember 14.

Alelnöke: Garret Augustus Hobart (1897–1899. nov. 21.); Theodore Roosevelt (1901).

Államtitkára:

John Sherman (1897–1898. ápr.);

William R. Day (1898. ápr. 26.–szept.);

John M. Hay (1898. szept. 20.–1905. júl. 1.).

Ragadványnevei: Ohio bálványa, a Protekció Napóleonja (a magas védővámok miatt).

Felesége: 1871-től Ida Saxton (1847. jún. 8.–1907. máj. 26.).

Gyermekei: Katherine M. (1872–75), Ida M. (1873).

Halálának oka: Gyilkosság.

Halálának helye és ideje: Buffalo, New York; 1901. szeptember 14.

Sírhelye: Westlawn-temető, Canton, 1907-től: McKinley Nemzeti Emlékhely, Canton, Ohio.

Életrajzi adatai alapján McKinleyt a polgárháború nemzedékéhez kellene sorolnunk: ő volt az utolsó elnök, aki még harcolt az Unió és a Konföderáció csatáiban. Az ohioi önkéntes gyalogságnál szolgált végig a háborút Rutherford B. Hayes parancsnoksága alatt, és tiszteletbeli őrnagyként szerelt le. A legtöbb történetíró azonban őt tekinti az első modern amerikai elnöknek, mert az ő kormányzása idején lépett fel az Egyesült Államok aktív, harcias nagyhatalomként a világpolitika színpadára, és ekkor kezdett megerősödni és kiterjedni az elnöki hatalom.

Volt parancsnokának köszönhetően gyorsan bejutott az ohioi ügyvédi és republikánus politikai körökbe. Megyei ügyész, majd a Képviselőház tagjaként (1877–83, 1885–91) a vámügyek szakértője lett, az ő vezetésével fogadtatták el a nevével fémjelzett, 1890-es, rendkívül magas vámokat. Ezzel elnyerte a védővámokban bízó farmerek, munkások és nagyiparosok támogatását, főleg a clevelandi Marcus Alonzo Hanna nevű vasgyárosét, akinek segítségével az intelligenciájáról és becsületességéről közismert McKinley először Ohio kormányzója (1892–96), majd a Republikánus Párt elnökjelöltje lett. A konzervatív Hanna az ipar támogatását tekintette a kormányzat fő feladatának, ő irányította s pénzelte a választási hadjáratot. (McKinley azonban távolról sem volt dróton rángatott bábuja, ahogyan azt ellenfeleik állították.) A republikánusok a demokratákra hárították a felelősséget a gazdasági problémákért, magasabb védővámot követeltek, s nemzetközi egyetértés esetén (amelyre semmi esély sem volt) ígéretet tettek az aranyalapnak aranyezüst alappal való felváltására. A demokraták az aranyalap elleni támadásairól híressé vált William Jennings Bryant jelölték, akit a populisták is támogattak. A nagyvállalkozók a társadalmi rend elleni támadásként értelmezték az országot bejáró Bryan szónoklatait, és e korban példátlan összeget, 16 millió dollárt fordítottak a republikánus jelölt támogatására. A tapasztaltabb s mérsékeltebb McKinley otthon maradt, s csak a háza elé vonulók számára tartott beszédeket. Választási győzelmét segítette a mezőgazdasági áraknak a válság végét jelző emelkedése is, egyes munkaadók pedig azzal fenyegették munkásaikat, ne is jöjjenek többé dolgozni, ha Bryan győzelmet arat.

Az új elnök hatásos fellépésű, széles vállú, testes férfi volt, elődeivel ellentétben se szakállt, se bajuszt nem viselt, acélkék szemeit bozontos szemöldök árnyékolta. Egyesek szerint Napóleonra hasonlított. Méltóságteljes udvariasságával és legendás figyelmességével kivívta ellenfeleinek tiszteletét is, a kérelmeket olyan lenyűgöző kedvességgel és sajnálkozással tudta elutasítani, hogy még a kudarcot vallott kérelmezők is jó-

kedvűen és lekötelezve távoztak a Fehér Házból. Feleségét gyermekeik korai elvesztése óta epilepszia gyötörte. McKinley türelmesen ápolta őt, és sohasem engedte el a közeléből. Szeretetteljes magatartására az egész város felfigyelt, s Hanna meg is jegyezte: „*McKinley ugyancsak megnehezítette a többi férj helyzetét Washingtonban!*”

Pár héttel McKinley győzelme után a Képviselőház már el is fogadta a Dingley-féle vámtörvényt, amelyet az elnök július 24-én írt alá. Az átlagos vám 46,5%-ra emelkedett, egyes árucikkek (gyapjú, cukor) esetében azonban megközelítette, a dohány esetében pedig meg is haladta a 100%-ot. A gazdasági prosperitás visszatérével és az új aranybányák felfedezésével 1900-ban lehetővé vált a pénz aranyalapra való helyezése: egy uncia árát 20,67 dollárban határozták meg.

McKinley figyelmét külpolitikai kérdések kötötték le. Először arra törekedett, hogy amerikai beavatkozás nélkül vessen véget a lázadó kubaikat sújtó spanyol elnyomásnak, s komoly reformok bevezetésére próbálta rábeszélni a madridi hatóságokat. Az Egyesült Államokban azonban háborús közhangulat alakult ki, nyilvánosságra került a spanyol nagykövet sértő hangnemű levele (1898. febr. 9.), majd a havannai kikötőben felrobbant a *Maine* nevű amerikai hadihajó (1898. febr. 15.), s elpusztult 260 tengerész. A robbanást valószínűleg a lőszerraktár közelében lévő szén öngyulladás okozta, az egyre agresszívebb sajtó azonban a spanyolokat vádolta. A békeszerető elnök kénytelen volt engedni a közhangulatnak (és attól is tartott, hogy a demokraták harciasabbnak bizonyulnak). 1898. április 11-én beavatkozás engedélyezésére kérte fel a Kongresszust, amely 19-én a háború mellett döntött, majd a Teller-féle határozattal azt is kimondta, hogy a győzelem után Kuba kormányzatát a kubaiakra fogják bízni.

Az amerikai–spanyol háborúban, amely négy hónapig sem tartott, McKinley irányította a katonai és diplomáciai lépéseket. Dewey sorhajókapitány május 1-jén Manila előtt elsüllyesztette a spanyol flottát, júniusban pedig Kubában szállt partra egy 17 000 fős amerikai hadsereg. Július 3-án a santiagói öbölből kihajózó spanyol flottát lőtték szét, majd két hét múlva elfoglalták Kuba fővárosát, s augusztusra Puerto Ricót is. Augusztus 12-én fegyverszünetet kötöttek, s a december 10-én aláírt párizsi békeszerződéssel Spanyolország az Egyesült Államoknak engedte át Guamot, Puerto Ricót és húszmillió dollár fejében a Fülöp-szigeteket is. Ez utóbbi szerzeménnyel kapcsolatban McKinleynek komoly lelkiismereti aggályai voltak, de nyilvánvaló volt, hogy a megosztott és polgárháború-dúlta szigetvilág Japán, Franciaország vagy Németország ölébe hull, ha Amerika nem foglalja el. Az elnök állítólag imádkozás

közben jutott arra a következtetésre, hogy „nem maradt más hátra, mint elfoglalni mindent, kiművelni a fülöp-szigeteket, felemelni, civilizálni és kereszténnyé tenni őket, s Isten segedelmével mindent megtenni értük, amit csak tudunk, mint embertársainkért, hisz Krisztus értük is meghalt!”.

McKinley komoly erőfeszítéseket tett az újonnan megszerzett területek pacifikálására. Puerto Rico az 1900-as Foraker-törvénnyel korlátozott önkormányzatot kapott, lakói 1917-ben amerikai állampolgárok lettek. A Fülöp-szigeteken kitört az Aguinaldo által vezetett felkelés, s ezért csak 1901-ben hozhattak létre polgári kormányzatot, s 1907-ben képviselő-testületet. (Teljes függetlenségét 1946-ban nyerte el.) Kuba független lett, 1902-ben az amerikai csapatok is elhagyták, az 1901-es kubai alkotmányhoz csatolt Platt-féle kiegészítésben viszont kölcsönös védelmi szerződést kötött az Egyesült Államokkal, lehetővé tette, hogy a kubai függetlenség védelmében fegyveresen beavatkozzon az ország belügyeibe, s támaszpontokat engedett át a számára.

Az Egyesült Államok egy csapásra csendes-óceáni és karib-tengeri nagyhatalommá vált. Távol-keleti érdekeltségének megnövekedésével annektálta a Hawaii-szigeteket (1898), birtokba vette Wake szigetét (1899), Szamoát pedig a közös protektorátus megszüntetésével német és amerikai kézen lévő szigetekre osztották (1899). Hay államtitkár 1899 nyarán meghirdette a „nyitott ajtók politikájának” az elvét, mert az amerikai kereskedők attól tartottak, hogy az európai nagyhatalmak teljesen kiszorítják őket kínai érdekszféráikból. Hay azt követelte a nagyhatalmaktól, hogy tartsák tiszteletben a kínaiak és más államok kereskedőinek jogait. A kínai bokszerlázadás (1900) kitörésekor Amerika 2500 katonát biztosított a többnemzetiségű haderő számára, amely leverte a felkelőket. Az amerikai kormány a 24,5 millió dolláros jóvátételből mintegy 18 milliót visszaadott Kínának, amely e gesztust értékelve félretette az összeget az Amerikába látogató kínai diákok ösztöndíjára.

A karib-tengeri érdekeltség megnövekedésével előtérbe került az óceánközi csatorna megépítésének problémája. Az 1850-es Clayton–Bulwer-szerződést 1901 novemberében a második Hay–Pauncefote-szerződéssel váltották fel, amelyben a búr háború által lekötött Nagy-Britannia teljesen szabad kezet biztosított az Egyesült Államoknak a csatorna megépítésére, ellenőrzésére és erődítményekkel való ellátására.

Az 1900-as elnökválasztáson a demokraták által jelölt Bryan ezúttal is bejárta az országot, s heves szónoklatokban támadta a trösztöket és az imperialista külpolitikát. A kormány külpolitikai sikerei és a gazdasági fellendülés következtében azonban McKinley (és népszerű alelnökjelöltje, Theodore Roosevelt) szerezte meg az elektori szavazatok többségét.

Az elnök a belpolitikai problémákra szeretett volna koncentrálni az előtte álló négy év folyamán. Arra készült, hogy szakít a magas védővámok politikájával. „Az elzárkózás korszakának vége!”, jelentette be a buffalói pánamerikai kiállításon. „*Iparunk és kereskedelmünk fejlesztése a legsürgősebb feladat. A kereskedelmi háborúk nem kifizetődőek. A megszorításokat a jó szándék és barátságos kereskedelmi kapcsolatok fogják megakadályozni. A kor szellemének a kölcsönös kereskedelmi szerződések felelnek meg, nem a megtorló intézkedések.*” A másnapi fogadáson, 1901. szeptember 6-án (szokása szerint) éppen a gomblyukában lévő vörös szekfűt adta át egy kislánynak, amikor egy Leon F. Czolgosz nevű 26 éves anarchista kétszer rálőtt a kezére csavart kötés alatt elrejtett revolveréből. „*Ne hagyják bántani!*”, kiáltotta az elnök, amikor látta, hogy gyilkosát leütik. „*Valami szegény, félrevezetett fickó lehet!*” A második gondolata felesége volt, s arra kérte titkárát, óvatosan közöljék vele a merénylet hírért. Az egyik golyó a gyomrába hatolt, megsértette veséjét, és a hasnyálmirigyében állt meg. Egy ideig bíztak felépülésében, de nyolcnapos szenvedés után a fertőzés végzett vele. Gyilkosa beismerte tettét, de anarchista létére tagadta a bíróság jogát, hogy elítélje őt. Villamosszékben végezték ki.

McKinley kormányzása idején tették lehetővé a távíró és telefon rendszeres használatával az információk és utasítások gyorsabb áramlását. Jó kapcsolatot tartott fenn a sajtóval, valamennyi újság számára elküldte üzeneteit és beszédeit. Ő növelte meg a Fehér Ház személyzetét: korábban egy titkár és hat írnok állt a rendelkezésére, később azonban már harminc tisztviselő. Rendszeresen konzultált különböző szakértőkkel és tudósokkal, rengeteget utazott, jobban felszerelt, népszerűbb, erősebb és tekintélyesebb elnöki hatalmat hagyott utódaira.

Theodore Roosevelt

Az Egyesült Államok 26. elnöke (1901–1909)

Születésének helye: New York City.

Születésének ideje: 1858. október 27.

Ősei: Hollandok, skótok, írek, walesiek, franciák, németek és angolok.

Szülei: Theodore Roosevelt (1831–78), kereskedő; Martha Bulloch (1834–84).

Iskolai végzettsége: Harvard College (1876–80); Columbia Law School (1880–81), nem végezte el.

Foglalkozása: Politikus.

Vallása: Holland református.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: New York City.

Elnökválasztás:

1904: 7 628 461 népi (56%), 336 elektori szavazat.

(Alton B. Parker [demokrata]: 5 084 223 népi [38%], 140 elektori szavazat;

Eugene V. Debs [szocialista]: 402 283 népi szavazat [3%];

Silas C. Swallow [antialkoholista]: 258 536 népi szavazat.)

Elnöki időszaka: 1901. szeptember 14.–1909. március 3.

Alelnöke: Charles Warren Fairbanks (1905–09).

Államtitkára:

John M. Hay (1898. szept. 20.–1905. júl. 1.);

Elihu Root (1905. júl. 7.–1909. jan.);

Robert Bacon (1909. jan. 27.–márc. 3.).

Ragadványnevei: TR, Teddy, a Kemény lovas (*Rough Rider*).

Felesége: 1880-tól Alice Hathaway Lee (1861. júl. 29.–1884. febr. 14.);

1886-tól Edith Kermit Carow (1861. aug. 6.–1948. szept. 30.).

Gyermekei: Alice R. (1884–1980), Theodore R. (1887–1944), Kermit R. (1889–1943), Ethel Carow R. (1891–1977), Archibald Bulloch (1894–1979), Quentin R. (1897–1918).

Halálának oka: Szívkoszorúér-embólia.

Halálának helye és ideje: Sagamore Hill családi birtok, New York; 1919. január 6.

Sírhelye: Young's Memorial-temető, Oyster Bay, New York.

Theodore Rooseveltnek idillikus gyermekkorra volt egy harmonikus és dúsgazdag családban. A rövidlátó, asztmás, beteges kisfiú apja tanácsára komoly „testépítő” programot követett, s rendkívül megerősödött. Többször beutazta Európát, rendkívül sokat tanult, természetrajzi és történelmi könyveket írt, jól boksztolt, nem ivott, nem dohányzott, szűzen házasodott, és egyetemista korában vasárnapi iskolában tanított. Huszonhárom éves korában már New York állam képviselőjévé választották (1882–84).

Első feleségének halála és az új választáson elszenvedett kudarca után a mai Észak-Dakota nyugati részén ranchot hozott létre, bölényekre és grizzlymedvékre vadászott, marhát tenyésztett, és „négy szemű”, vagyis szemüveges „harvardi ficsúr” letére a köztözködő cowboyokat saját kezűleg tanította tisztességre. Birkózott, lovagolt, teniszezett, télen megfürdött a jeges folyókban, madármegfigyelő volt, rengeteget olvasott, és igen sok könyvet írt politikáról, történelmi témákról, vadászatairól és a vadnyugat meghódításáról. Elnök korában egy bokszmérkőzés következtében kis híján elvesztette bal szemének látását. Túláradó energia jellemezte, állandóan a morális, tiszta, férfias és katonás erények fontosságát hangoztatta, élvezte a nyilvánosságot, rengeteget szónokolt, villogó fogaival és csillogó szemüvegével szinte mindenkit le tudott nyűgözni, és mindenhol ő állt a középpontban. Harciassága ellenére is naiv, fiatalos (leginkább cserkészfiús!) hangulat áradt belőle. Egy rosszmájú brit diplomata, Sir Cecil Spring-Rice arra figyelmeztette kollégáit, sose feledkezzenek meg arról, hogy „az elnök körülbelül hét éves lehet!”

Gyermekkori játszótársával, a fiatalos, okos és határozott Edith Kermit Carowval megkötött második házassága (1886) után tért vissza a politikához. Benjamin Harrison elnök a közszolgálati bizottság tagjává nevezte ki (1889–95), majd hamarosan megsokallta aktivitását: „Csak az a bajom vele kapcsolatban, hogy a világon minden rosszat fel akar számolni napkelte és napnyugta között!” Ezután Rooseveltné annak a négyfős testületnek lett a tagja, amely New York rendőrségét ellenőrizte (1895–97). Harun-al Rooseveltné neveztek, mert állandóan a várost járta, egy szolgálati időben söröző rendőrt személyesen vett üzőbe és fogott el, a korrupt rendőrtisztviselőket pedig elbocsáttatta.

1896-ban aktívan részt vett McKinley választási hadjáratában, s a győzelem után a haditengerészeti miniszter helyettesévé nevezték ki (1897–98). E hivatalban a Spanyolország elleni háborút sürgette, s főnöke, a miniszter távollétében megüzente a Csendes-óceáni flotta parancsnokának, hogy készüljön fel az offenzívára, és háború esetén ne engedje ki Manilából a spanyol flottát. A hadüzenet után azonnal le-

mondott, otthagyt a családját és hivatalát, hogy személyesen is részt vehessen a háborúban. Az egyik önkéntes lovasezred tisztjeként cowboyokból, csavargókból és sportemberekből megszervezte a *Rough Riders* („kemény lovasok”) nevű fegyelmezetlen, de rendkívül harcias egységet, s Kubában a San Juan-hegy közelében lóra kapva személyesen vezette harcba katonáit (1898. július 1.).

Rendkívüli népszerűsége tett szert, s visszatérése után azonnal felkérték, hogy legyen New York kormányzója (1898–1900). E tisztségében azonban felháborította a Republikánus Párt helyi vezetőit, mert helyeselte a pártot pénzelő nagyvállalatok megadóztatását, és nem volt hajlandó azokat a korrupt személyiségeket kinevezni a hivatalokba, akiket a párt „főnökei” támogattak. Ez utóbbiak úgy döntöttek, hogy „feléle rúgják ki”, vagyis alelnöknek jelöltetik McKinley mellé az 1900-as választáson. Bár Marcus Alonzo Hanna, a párt egyik leghatalmasabb vezetője tiltakozott a hírhedt reformer jelölése ellen, és Rooseveltt is húzódozott, a philadelphiai elnökjelölő konvención New York küldöttei ezt kántálták: „*Teddýt akarjuk! Teddýt akarjuk!*” Rooseveltt a választási hadjárat során mintegy 21 000 mérföldet tett meg speciális vonatán, ezer beszédet tartott, mintegy hárommillió ember hallgatta őt, s mindenhol vele vágtattak a „kemény lovasok” is. A republikánusok elsőprő győzelmet arattak.

Rooseveltt nem szerette a kevés munkával járó alelnöki hivatal, de nem sokáig kellett elviselnie: 1901 szeptemberében McKinley elnököt halálosan megsebesítették. Hanna állítólag így kiáltott fel, amikor meghallotta a merénylet hírért: „*Na tessék! Az az átkozott cowboy most az Egyesült Államok elnöke!*”

A Fehér Házban (amelyet ekkor már hivatalosan is e néven emlegettek) talán sohasem volt olyan hangos és vidám az élet, mint amikor a népes Rooseveltt család megszállta. Felesége diszkrét volt és visszahúzó-dó, első házasságából származó akaratos, okos és szép lánya azonban a társasági élet vezető személyisége lett, és a sajtó „Alice hercegnő” néven emlegette. Az év szenzációja volt, amikor a nyilvánosság előtt cigarettára gyújtott.

Bár Rooseveltt óvatosságot ígért pártja vezetőinek, hamarosan egyre jobban felháborította őket. A progresszív reformerek mérsékeltebb szárnyát támogatva meghirdette, hogy nem csak a „demagógia”, hanem a „plutokrácia” ellen is fel kell lépni a *Square Deal* („becsületes játszma”) nevében. A Sherman-féle 1890-es törvényt kihasználva felszámoltatta a *Northern Securities Company* nevű nagyvállalatot. A Legfelsőbb Bíróság 1904-ben megerősítette döntését. A detroiti *Free Press* című lap szerint

„a Wall Street megdermedt arra a gondolatra, hogy az elnök oly mélyre süllyedhet, hogy érvényt szerez a törvényeknek.” Nem a trösztök felszámolására, hanem tevékenységük szabályozására törekedett, az óriáscégek elleni fellépése miatt mégis megkapta a „Trösztpusztító” nevet. Elnöksége idején 44 eljárást indított a törvénytelenül tevékenykedő trösztök ellen. Az Elkins-törvény (1903) és a Hepburn-törvény (1906) aláírásával megerősítette a vasutak tevékenységét szabályozó, 1887-ben létrehozott Államközi Kereskedelmi Bizottságot, az élelmiszeripart pedig a húsfelügyeleti törvénnyel és a „tisztá élelem és áru” törvényével (1906) kényszerítette higiénikusabb munkakörülmények kialakítására. Az ő sürgetésére létrehozott, új kereskedelmi és munkaügyi minisztériumon belül kialakította a trösztöket ellenőrző korporációk hivatalát. Ő volt az első elnök, aki (ahelyett, hogy a hadsereghez folyamodott volna) személyesen tárgyalt a munkások és munkaadók képviselőivel egy pennsylvaniai bányászsztrájk idején (1902).

Külpolitikai téren újradefiniálta a Monroe-elvet. 1901-es év végi elnöki üzenetében kimondta, hogy az európai államok latin-amerikai beavatkozásának elkerülése céljából az Egyesült Államoknak joga van beleszólni más amerikai államok belügyeibe: „A brutális gonosztettek vagy olyan tehetetlenség, amely a civilizált társadalom kötelékeinek megbomlását vonja maga után, történjen ez Amerikában vagy máshol, végső soron megkövetelik egy civilizált nemzet beavatkozását, a nyugati félgömbön pedig a Monroe-elvhez való ragaszkodás arra kényszeríti az Egyesült Államokat, hogy ilyen gonosztettek vagy tehetetlenség esetén, nemzetközi rendőri erőként lépjen fel, bármennyire is nem szívesen teszi ezt.” 1902-ben közölte a német nagykövettel, hogy ha országa nem hagy fel az adósságait nem fizető Venezuela blokádjával, mozgósítani fogja az amerikai hadiflottát. 1905-ben az anarchiával és eladósodással küszködő Dominikával kötött szerződést: kormánya átvette a helyi vámhivatalok működtetését, s a befolyt összegből kielégítette a hitelezőket. A Szenátus nem ratifikálta a szerződést, de Rooseveltnak ennek ellenére 28 hónapon keresztül végrehajtatnia kellett. „Semmi mást nem teszek, jelentette ki, mint amit egy rendőrnek meg kell tennie! A sziget annexiójára ugyanúgy nem vágyom, ahogy egy boa constrictor sem kíván lenyelni egy sündisznót a tüskéi hajlásával ellentétes irányban!” Egy kubai felkelés miatt és a kubai elnök kérésére az amerikai csapatok 1906 és 1909 között megszállták Kubát.

Ezt a külpolitikát nevezték a „nagy bot politikájának” a Rooseveltnél által felidézett nyugat-afrikai közmondás alapján: „Ha finoman beszélsz és nagy botot hordasz magaddal, messzire jutsz!” Bár az amerikai üzletembereknek tagadhatatlanul anyagi hasznuk volt e politikából, Rooseveltet

nem a kereskedelmi imperializmus szempontjai, hanem morális megfontolások irányították.

Miután a Szenátus úgy döntött, hogy nem Nicaraguában, hanem a Kolumbiához tartozó Panamában fogja megépíttetni az óceánokat összekötő csatornát, 1903-ban a kolumbiai megbízott kész volt aláírni Washingtonban a terület száz évre történő bérbeadási szerződését tízmillió dollár fejében. A kolumbiai kongresszus azonban elutasította a szerződést. A felháborodott Rooseveltt erre az amerikai hadiflottával támogatva a Buneau-Varilla francia mérnök által Panamában kirobbantott felkelést, és hetvenöt perccel az 1903. november 3-i függetlenségi nyilatkozat hírének megérkezése után az amerikai kormány elismerte az új köztársaságot. Panama tízmillióért és éves járadékért átengedte a 10 km széles csatornazóna használati jogát. (A munkálatokat 1914-ben fejezték be.) Rooseveltt később így védelmezte politikáját: *„A hagyományos, konzervatív módszereket követve kétszáz oldalas, méltóságteljes jelentést kellett volna benyújtanom a Kongresszusnak, amely még mindig ezen vitatkozna. Én azonban inkább megszereztem a csatornazónát, és hagytam, hadd vitatkozzon a Kongresszus, hiszen amíg a vita folyik, ezt teszi a csatorna vize is!”* 1906-ban személyesen is megtekintette a csatorna építési munkálatait, s ezért ő volt az első elnök, aki kormányzata idején elhagyta az Egyesült Államok területét.

Az Egyesült Államok történetében eddig az elnöki haláleset miatt elnökké nyilvánított alelnökök nem tudták újraválasztatni magukat. Rooseveltt nem számíthatott az üzletemberek támogatására, de rendkívül jó kapcsolatai voltak a sajtóval, és olyan népszerű volt, hogy a Republikánus Párt vezetői pártszakadástól tartva nem mertek mást jelölni 1904-ben. A választáson Rooseveltt elnyerte a népi szavazatok rendkívül nagy többségét, s büszkén közölhette feleségével *„Nem vagyok többé politikai véletlen!”* Színpompás beiktatásán ott lovagoltak a Pennsylvania sugárúton a „kemény lovasok”, megjelentek a fülöp-szigetiek, a puertoricóiak, a cowboyok, a bányászok és az indiánok küldöttei is. Ekkortájt nevezték el Teddynek a játékmackókat, mert állítólag egyik vadászatán megkímélte egy medve életét.

Rooseveltt második elnöki időszaka idején egy rövid pénzügyi pánik (1907) miatt a belpolitikában nagyobb óvatosságra kényszerült, viszont ekkor vált a világpolitika vezető személyiségévé. Ennek szükségességét így indokolta meg: *„Küldöttekben be kell látnunk, hogy nagy nép vagyunk, akár akarjuk, akár nem, s ezért nagy szerepet kell játszanunk a világban. Nem rajtunk áll, hogy eljuttassuk-e ezt a szerepet vagy sem. El kell játszanunk. Csak az áll rajtunk, hogy jól játsszuk-e el, vagy rosszul!”* Ő elég

ügyesen játszott: miután titokban meggyőződött róla, hogy Japán nem érdeklődik a Fülöp-szigetek iránt, s közölte a szigetországgal, hogy nem ellenzi Korea birtokbavételét, közvetítő szerepet vállalt az orosz–japán háborúban. Személyes közreműködésével kötötték meg a New Hampshire-i Portsmouthban a békét (1905. szeptember 5.). A világ minden pontjáról áradtak hozzá a gratulációk, s megkapta az 1906-os Nobel-békedíjat is. Az első marokkói válság idején (1905) Vilmos császár a támogatásáért folyamodott, s Roosevelttel felkérte a francia követet, hogy ne alázzák meg a császárt, inkább hívjanak össze nemzetközi konferenciát (Algeciras, 1906). Amikor Japán tiltakozott amiatt, hogy San Franciscóban külön iskolát jelöltek ki az egyre sokasodó japán vendégmunkások gyermekei számára, Roosevelttel 1907 és 1908 folyamán megkötötte Japánnal az úgynevezett *Gentlemen's Agreement*-et („úriemberek egyezményét”). A sértő rendelkezést felszámolták, Japán pedig korlátozta a kivándorlást. A feszültség mégis nőtt Japánnal, mire Roosevelttel világ körüli útra küldte az amerikai hadiflottát, majd a Root–Takahira-egyezményben Japán és az Egyesült Államok ígéretet tett egymás birtokainak tiszteletben tartására (1908). Ez a hadiflotta Roosevelttel kormányzata idején a világ második legerősebb tengeri haderejévé vált.

Rendkívül nagy jelentőségűek voltak Roosevelttel természetvédelmi intézkedései. A szövetségi kézen lévő erdők területét megháromszorozta, a nemzeti parkok számát megduplázta, 16 nemzeti emlékhelyet és 51 vadrezervátumot hozott létre, öntözési és fásítási programot indított meg. Az erdők védelmében még a karácsonyfát is kitiltotta 1902-ben a Fehér Házból. Az ő elnöksége idején (1907-ben) csatlakozott az Unióhoz Oklahoma állam – a hajdani Indián Territórium.

Talán egyetlen elnök sem élvezte annyira a kormányzást, mint Roosevelt. Keservesen megbánta 1904-ben tett, elhamarkodott ígéretét, mely szerint több elnökválasztáson nem fog indulni. Hivatali időszakának lejártá előtt még javaslatot tett a jövedelmi és örökösödési adó bevezetésére, a tőzsdék és a vasutak ellenőrzésének a kiterjesztésére, majd ügyesen előkészítette kijelölt utódjának, Taftnak a választási győzelmét. A Fehér Házból való távozása után afrikai vadászaton vett részt (amerikai ellenfelei az oroszlánok győzelmére ürítették ekkoriban poharaikat), majd beutazta Európát, uralkodókkal találkozott, felolvasást tartott az oxfordi, cambridge-i egyetemeken és a párizsi Sorbonne-on. Ő volt az első amerikai elnök, aki Magyarországon járt: 1910 áprilisában Budapesten is eltöltött néhány napot. Megtekintette a város nevezetességeit és múzeumait, találkozott Kossuth Ferencsel és Mikszáth Kálmánnal, akinek korábban olvasta *Szent Péter esernyője* című könyvét. Az egykori

„cowboy” meglátogatta a bábolnai méntelepet is, ahol egy újszülött csikót Rooseveltnek neveztek el a tiszteletére.

Visszatérése után máris kritizálni kezdte utódját. A kansasi Osawatomie-ban 1910-ben meghirdette az „új nacionalizmus” programját, melyben a progresszívek és populisták korábbi követeléseit foglalta össze (jövedelemadó, segély a farmereknek, a munkakörülmények javítása stb.). Az állami szabályozás kiterjesztését követelve szembefordította magával pártja konzervatívjait, majd a Progresszív Republikánus Szövetség jelöltjeként 1904-es ígérletét megszegve indult az 1912-es elnökválasztáson. Azzal dicsekedett, hogy olyan erős, mint egy jávorszarvasbika, s ezért a kampányt egyesek erről az állatról nevezték el. Programjába felvette a női választójogot, a társadalombiztosítási törvényeket, a szenátorok közvetlen választását, a gyermekmunka eltiltását és a népi törvénykezdeményezések lehetőségét. Reformjavaslataival Franklin Delano Roosevelt *New Deal*-ját előlegezte meg. Október 14-én Milwaukee-ban az utcán rálöttek, de golyót fém szemüvegtartója és beszédének papírjai lelassították, s nem hatolt el tüdejéig. Energikus választási hadjárata ellenére is csak hat állam elektori szavazatait tudta megszerezni. Pártja megosztásával biztosította Wilson győzelmét, az ellentétek kiélezésével pedig lehetővé tette, hogy a Republikánus Párt irányítása a konzervatívok kezébe kerüljön.

1913–14-ben latin-amerikai egyetemeken tartott felolvasásokat, majd egy rendkívül veszedelmes braziliai utazáson vett részt, amelyen megpróbáltak feltérképezni egy folyót. 48 napon át bolyongtak a dzsungelben, egyik társa vízbe fulladt, a másik beleőrült a szenvedésekbe, és agyonlőtte az expedíció egyik tagját. Rooseveltnak megsérült, dzsungelláz kínozta és 35 fontot fogyott. Kis híján belepusztult ebbe az utolsó kalandba, de nem bánta meg: *„El kellett mennem! Ez volt az utolsó esélyem, hogy újra fiú legyek!”* Útjának emlékét az Amazonas egyik mellékfolyójának neve, a Rio Teodoro őrzi. Három nappal az Egyesült Államok 1917-es hadbalépése után felajánlotta Wilson elnöknek, hogy saját hadosztály élén megy a frontra, az elnök azonban udvariasan lebeszélte erről 59 éves elődjét. Négy fia azonban beállt katonának, s a legifjabbat, Quentint repülőgéppel együtt lőtték le a német vonalak felett.

Az öreg Rooseveltnél egyre militaristább, intoleránsabb és sovínisztább beszédek tartottak, s megvetően emlegette Wilson 14 pontját. Már azt híresztelték róla, hogy az 1920-as választáson is indulni fog, de erejét felőrölte a reuma és a vissza-visszatérő malária. Thomas Riley Marshall, Wilson alelnöke így emlékezett meg róla: *„A halál csak álmában vihette el. Mert ha ébren lett volna, harc nélkül nem adja meg magát!”*

William Howard Taft

Az Egyesült Államok 27. elnöke (1909–1913)

Születésének helye: Cincinnati, Ohio.

Születésének ideje: 1857. szeptember 15.

Ősei: Angolok, a 17. században vándoroltak ki.

Szülei: Alphonso Taft (1810–91), politikus, diplomata;
Louisa Maria Torrey (1827–1907).

Iskolai végzettsége: Yale University (1874–78); University of Cincinnati jogi kara (1878–80).

Foglalkozása: Ügyvéd, politikus.

Vallása: Unitárius.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Cincinnati, Ohio.

Elnökválasztás:

1908: 7 675 320 népi (52%), 321 elektori szavazat.

(William J. Bryan [demokrata]: 6 412 294 népi [43%], 162 elektori szavazat;

Eugene V. Debs [szocialista]: 420 793 népi szavazat [3%];

Eugene W. Chafin [antialkoholista]: 253 840 népi szavazat.)

Elnöki időszaka: 1909. március 4.–1913. március 3.

Alelnöke: James Schoolcraft Sherman (1909–1912. okt. 30.).

Államtitkára: Philander C. (Chase) Knox.

Ragadványnevei: Nagy Bill (*Big Bill*), Békés Bill (*Peaceful Bill*).

Felesége: 1886-tól Helen Herron (1861. jún. 2.–1943. máj. 22.).

Gyermekei: Robert Alphonso T. (1889–1953), Helen Herron T. (1891–?),
Charles Phelps T. (1897–1983).

Halálának oka: Szívbaj, magas vérnyomás, vesegyulladás.

Halálának helye és ideje: Washington D. C.; 1930. március 8.

Sírhelye: Arlington Nemzeti Temető, Virginia.

Taftre a történelemkönyvek úgy emlékeznek, hogy ő volt Theodore Roosevelt barátja, utóda, majd ellenfele, és ő volt az egyetlen elnök, aki a főbírói tisztséget is betöltötte (1921–30). Magyar szempontból említésre méltó, hogy apja 1882-től 1884-ig nagykövet volt az Osz-

rák–Magyar Monarchiában. Egyetlen népszerűbb kézikönyv sem felejt el megjegyezni, hogy ő volt az Egyesült Államok legkövérebb elnöke. Mire megválasztották, a 197 cm magas férfi már 150 kilót nyomott. Egyszer beszorult a Fehér Ház fürdőszobájának kádjába, s ezért egy különleges méretű kádat kellett beállítani a számára. Szenvedélyes golfozó volt, de nem tudott lehajolni a labdákért. Viszont kiválóan táncolt. Udvartias volt: a rossz nyelvek szerint a villamoson mindig átadta a helyét három hölgynek. Egy újságíró egyszer a súlya iránt érdeklődött, mire így felelt: *„Nézze... Reed, a Képviselőház szóvivője egyszer azt mondta, hogy egy igazi úriember nem nyom többet 200 fontnál... Én ezt alkotmánykiegészítéssel 300 fontra változtatom!...”* A jó kedély mögött békés, engedelkeny természet rejtőzött. Taft mindig engedelmesen alárendelte magát valakinek: először szülei, majd felesége és Theodore Roosevelt tanácsait követte.

Különböző igazságszolgáltatási hivatalokat töltött be Ohióban, Harrison elnök az igazságügy-minisztérium képviselőjének (*solicitor general*) nevezte ki a Legfelsőbb Törvényszék mellé (1890–92). Ezután az Ohiót, Michigant, Kentuckyt és Tennessee-t magában foglaló fellebbezési törvényszék bírója lett (1892–1900), valamint a Cincinnati Egyetem jogi karának professzora és dékánja (1896–1900). 1900-ban McKinley elnök a Fülöp-szigetekre küldte, hogy hozzon létre polgári kormányzatot az újonnan elfoglalt területeken, majd főkormányzóvá nevezte ki (1901–04). Közreműködött a szigetek alkotmányának elkészítésében, a rabszolgaság felszámolásában, egészségügyi, igazságügyi és oktatási reformokat vezetett be, s a Vatikánnal folytatott tárgyalások után a megvásárolt egyházi földeket kis parcellákban eladatta (1903). Jellemző eset: egyszer átaludt egy tájfunt, amely az egész szigetvilágot megrázta. Felesége csodálkozva kérdezte tőle: „Hogy voltál képes aludni? Még a szék is rengett alattad!” Taft így mentegetőzött: *„Nellie, én már csak így szoktam... Tudtam, hogy te majd elintézed a dolgot...”*

Barátja, Theodore Rooseveltt a Legfelsőbb Bírósághoz akarta kineveztetni, ő azonban be szerette volna fejezni munkáját a Fülöp-szigeteken, s a kinevezést elutasította. Rooseveltt végül hadügyminiszterévé nevezte ki (1904–08), s továbbra is rábízta a Fülöp-szigetek kormányzatának ellenőrzését. Ő irányította a Panama-csatorna építését (1904–08), a Kubával (1906) és Japánnal folytatott tárgyalásokat (1907).

„Belebetegszem, amikor politikával kell foglalkoznom!”, írta 1906-ban Taft egyik levelében, de felesége, családtagjai és főleg Theodore Roosevelt unszolására elfogadta a Republikánus Párt jelölését az 1908-as elnökválasztásra. Főleg felesége ösztöklélte őt, aki tizenhét éves korában

egyszer ellátogatott a Fehér Házba, és azóta csak arról álmodozott, hogy egyszer majd ott fog élni. Az elnökjelölő gyűlésen ugyan olyan ünneplés kezdődött Roosevelt nevének pusztá megemlítésére, hogy kis híján őt jelölték elnöknek Taft helyett, s Taft asszony nagy szomorúságára férje sokkal rövidebb éljenzésben részesült. Theodore Roosevelt népszerűségének és befolyásának köszönhetően azonban mégis megválasztották Taftet, s ő volt az első elnök, aki felesége társaságában hajtatott a Fehér Házba a Kapitóliumról. Az ambiciózus asszony nem sokáig élvezhette a „First Lady” pozícióját. Fáradhatatlan tevékenykedése miatt fizikailag összeomlott, 1909 májusában szélütés érte, elvesztette mozgás- és beszédképességét. E betegség megfosztotta férjét legtehetségesebb tanácsadójától. Taft gondos ápolással meggyógyította őt, s beszélni is újra megtanította, de felesége betegsége jó időre elvonta figyelmét az elnöki teendőktől.

Taft elnökségét egyesek a legsikertelenebb elnöki időszakok között tartják számon. Ez túlzás: az új elnök Theodore Roosevelt politikáját kívánta folytatni, és sokkal több eljárást indított a trösztök ellen, mint híres elődje, összesen 90-et. 1911-ben a Legfelsőbb Bíróság még a híres *Standard Oil Company*t is feloszlatta. A Mann–Elkins-törvénnyel (1910) kiterjesztették az Államközi Kereskedelmi Bizottság fennhatóságát a vasutak felett. Taft elnöksége idején osztották ketté a kereskedelmi és munkaügyi minisztériumot, vált teljes jogú állammá Új-Mexikó és Arizona (1912), s ekkor fogadták el az államok a szövetségi jövedelemadóról rendelkező XVI. alkotmánykiegészítést (1913). Törvényt hoztak a csomagpostáról, gyermekügyi hivatalt alapítottak, s a szövetségi irányítás alatt álló munkálatoknál nyolc órára korlátozták a napi munkaidőt.

De Taft nem tudta irányítása alá vonni a Republikánus Pártot, nem tudta befolyásolni a Kongresszust, és meggyőződéses konzervatívként talán nem is vonzódott annyira a reformokhoz. Lusta volt, passzív, határozatlan, feledékeny és ügyetlen. Bármilyen barátságosan viselkedett, bármilyen sokat nevetett, képtelen volt megjegyezni az emberek nevét, s ezzel mindenkit magára haragított. A legváratlanabb pillanatokban rajtaütésszerűen elaludt. Rossz szónok volt: Roosevelt lánya, Alice egyszer olyan nevetésben tört ki egyik beszédének hallatán, hogy felszakadtak vakbélműtétének varratai. Felesége nagy bosszúságára Taft továbbra is „az elnök” néven emlegette elődjét.

Taft 1909 márciusában a vámcsökkenés céljával rendkívüli ülésszakra hívta össze a Kongresszust. A Képviselőház felvázolt egy törvényt, a Szenátus azonban addig módosította, (egészen pontosan 847-szer!),

amíg a csökkentések jelentéktelenné nem váltak. A progresszív szenátorok az elnöktől vártak segítséget. Taft hosszan vívódott, majd a pártegységre hivatkozva aláírta ezt az úgynevezett Payne–Aldrich-féle törvényt. Ezután még ki is neveltette magát, amikor nyilvánosan kijelentette, hogy „ez volt a legjobb törvény, amit a Republikánus Párt valaha is elfogadott”. Ezzel mind a nagyvállalatokat, mind a progresszív reformereket szembefordította kormányával.

Kormányzatának külpolitikai tevékenységét „dollárdiplomáciának” nevezték el, mert külföldi, latin-amerikai és távol-keleti befektetésekre bátorította a bankárokat, s a külföldi beruházásokat politikai eszközként használta fel. A baj az volt, hogy a kormány irreális célokat tűzött ki maga elé: 1909-ben a külügyminiszter nevetségessé vált, amikor meg akarta vásároltatni az orosz és japán ellenőrzés alatti, mandzsúriai vasútvonalat, hogy a „nyitott ajtók politikájának” jegyében később kínai kézre adja. Ami pedig a latin-amerikai országokat illeti, a kormány úgy vélte, hogy kötelessége megakadályoznia gazdasági és politikai összeomlásukat. Ez azonban azzal járt, hogy egyre rendszeresebbé váltak a belföldön és külföldön egyaránt népszerűtlen katonai beavatkozások (Kuba és Nicaragua, 1912). Ugyanakkor a kormány nem fordított kellő figyelmet a hadsereg és a flotta fejlesztésére.

Taft kinevezései sem voltak szerencsések: olyan emberekhez ragaszkodott, akik nem sok bizalmat ébresztettek maguk iránt. Komoly erőfeszítéseket tett Roosevelt természetvédelmi tevékenységének folytatására: bányaugyi hivatalt állított fel, és kivonta a vízi erőművek lehetséges helyszínét a magánberuházók fennhatósága alól. Amikor azonban Richard A. Ballinger belügyminiszter szövetségi földeket bocsátott egyes szindikátusok kezére, Taft nem őt bocsátotta el, hanem a tevékenységét bíráló Gifford Pinchotot, a mezőgazdasági minisztérium erdészeti ügyosztályának főnökét (1909). A természetvédők és a reformer republikánusok végleg szembefordultak az elnökkel, aki fokozatosan a konzervatívok mellé állt. A megosztott párt vereséget szenvedett az 1910-es kongresszusi választásokon, s a demokraták többségbe kerültek a Képviselőházban. Az egykori barát, Theodore Roosevelt gyengeséggel vádolta Taftet, aki a „politikai emocionalizmus” vádjával vágott vissza, és „neurotikusnak” nevezte őt. Elkeseredett harc tört ki köztük 1912-re, és Roosevelt hívei kivonultak a chicagói republikánus elnökjelölő gyűlésről, amikor a többség Taft mellett állt ki.

Taft talán maga sem akart még négy évet elnökként tölteni, de úgy érezte, hogy Roosevelt kihívásával szembe kell szállnia. A választási küzdelemben Roosevelt „hájfej”-nek nevezte egykori barátját, s azt mond-

ta, annyi esze van, mint egy tengerimalacnak. Taft demagógnak bélyegezte Rooseveltet, s azzal vádolta, hogy képtelen igazat mondani. Az 1912-es választáson Taft csak két állam elektorainak szavazatait kapta meg, és a harmadik helyen végzett. Ilyen csúfos vereséget még egyetlen hivatalban lévő elnök sem szenvedett el. „Csak az vigasztal, jelentette ki akasztófahumorrallyal, hogy még egyetlen jelöltet sem választották exelnökké ekkora többséggel!”

Visszavonulása után a Yale Egyetem jogászprofesszoraként (1913–21) és a nemzeti háborús munkaügyi hivatal egyik elnökeként (1918) tevékenykedett. Még Theodore Roosevelttel is kibékült, amikor véletlenül egymásba botlottak egy chicagói étteremben (1918). Harding elnök az USA 10. főbírájának nevezte ki 1920-ban, és Taft végre elnyerte azt a hivatalt, amelyre évtizedek óta áhítozott, s amelyet háromszor is vissza kellett utasítania. Tevékeny, aktív és megbecsült főbíró lett, 253 bírói véleményt írt. A Legfelsőbb Bíróságon sokkal jobban érezte magát, mint a Fehér Házban. „Az elnökök jönnek és mennek, mondta egyszer, de a törvényszék örökre megmarad!”

Woodrow Wilson

Az Egyesült Államok 28. elnöke (1913–1921)

Születésének helye: Staunton, Virginia.

Születésének ideje: 1856. december 28.

Ősei: Skóciai származású írek, 1807-ben vándoroltak ki.

Szülei: Joseph Ruggles Wilson (1822–1903), presbiteriánus lelkész;
Janet Woodrow (1830–88).

Iskolai végzettsége: Davidson College (1873–74, nem fejezte be);
College of New Jersey (Princeton, 1875–79); University of Virginia Law
School (1879–80, nem fejezte be); Johns Hopkins University, Baltimore
(1883–1886, doktorátus: 1886).

Foglalkozása: Egyetemi tanár.

Vallása: Presbiteriánus.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Princeton, New Jersey.

Elnökválasztás:

1912: 6 296 547 népi (42%), 435 elektori szavazat.

(Theodore Roosevelt [progresszív]: 4 118 571 népi [27%], 88 elektori
szavazat;

William H. Taft [republikánus]: 3 486 720 népi [23%], 8 elektori szavazat;

Eugene V. Debs [szocialista]: 900 672 népi szavazat [6%];

Eugene W. Chafin [antialkoholista]: 206 275 népi szavazat.)

1916: 9 127 695 népi (49%), 277 elektori szavazat.

(Charles E. Hughes [republikánus]: 8 533 507 népi [46%], 254 elektori
szavazat;

L. Benson [szocialista]: 585 113 népi szavazat;

J. F. Hanly [antialkoholista]: 220 506 népi szavazat.)

Elnöki időszaka: 1913. március 4.–1921. március 3.

Alelnöke: Thomas Riley Marshall.

Államtitkára:

William Jennings Bryan (1913–1915. jún. 8.);

Robert Lansing (1915. jún. 23.–1920. febr.);

Bainbridge Colby (1920–1921).

Ragadványnevei: Fráziscsináló, Professzor.

Felesége: 1885-től Ellen Louise Axson (1860. máj. 15.–1914. aug. 6.); 1915-től Edith Bolling Galt (1872. okt. 15.–1961. dec. 28.).

Gyermekei: Margaret Woodrow W. (1886–1944), Jessie Woodrow W. (1887–1933), Eleanor Randolph W. (1889–1967).

Halálának oka: Asztma, szélütés és emésztési zavarok miatti végelgyengülés.

Halálának helye és ideje: Washington D. C.; 1924. február 3.

Sírhelye: Washington Katedrális, Washington D. C.

Wilson (teljes nevén Thomas Woodrow Wilson) volt az egyetlen elnök, aki doktori fokozatot szerzett. Egy presbiteriánus lelkész beteges és rövidlátó fiaként nőtt fel a háború által elpusztított déli államokban. Olvasni csak tizenegy éves korában tanult meg, de aztán egyre jobb eredményeket ért el a tanulásban. Politikus akart lenni, jogot tanult, és a politikai tudományokból doktorált. Politikai és jogi tudományokat tanított a pennsylvaniai Bryn Mawr nevű női iskolában (1885–88), a connecticuti Wesleyan Egyetemen (1888–90), majd a New Jersey-i Princeton Egyetemen (1890–1902). Hosszúarcú, magas homlokú, átható pillantású, magányos, komoly férfi volt, aki inkább tisztelték, mint szerettek. Rendkívüli intelligenciája mély vallásossággal párosult: naponta olvasta a Bibliát, minden reggel és este térdén állva imádkozott. Ami politikai nézeteit illeti, a progresszívek közé tartozott, de távolról sem volt olyan idealista, mint ahogy ellenségei állították.

1885 és 1902 között hat könyvet írt, rendkívül híressé vált, és az egyetem elnökévé választották. E tisztségében (1902–10) bevezette az előadásokat kiegészítő, preceptorok által vezetett szemináriumokat, modernizálta a tantárgyakat, s az egyetemi társadalmi életet is megpróbálta demokratikusabb elvek szerint átalakítani. Tekintélye és sikerei miatt 1910-ben New Jersey kormányzójává választották, s ő 1911 és 1913 között megvalósította a progresszív mozgalom legfontosabb követeléseit: a munkások baleset-biztosítási törvényét, az oktatási és közigazgatási reformokat, megakadályozta a korrupt pártfőnök szenátorrá választását, a választások előtt a szavazók előválasztásokon jelezhették, melyik jelölttel rokonszenveznek, korlátozta a választási kampányok pénzügyi támogatását, és állami ellenőrzés alá vonta a közhasznú létesítmények díjszabását. 1913-ban még trösztellenes törvényeket is elfogadtatott, ezeket azonban távozása után visszavonták.

Taft ügyetlenkedései és határozatlansága után az amerikai társadalom egy része olyan elnököt kívánt, aki erélyesen és határozottan vállalja a kormányzat irányítását. 1912-ben a demokraták elnökjelölő konvenció-

ján a negyvenhatodik szavazáson a reformjairól országszerte híressé vált Wilson elnyerte a kétharmados támogatást. Platformját „Új Szabadság” néven emlegették: drasztikus vámcsökkentést, további trösztellenes törvényeket, valamint a bank- és hitelrendszer átalakítását ígérte. Rooseveltt „Új Nacionalizmus” nevű platformjával szemben Wilson nem mindenbe beleavatkozó, paternalista központi hatalmat akart létrehozni, és nem arra sürgette az embereket, hogy emelkedjenek egyéni érdekeik fölé, hanem arra, hogy egyéni céljaikat dinamikus versengés közepette, az erkölcsök és törvények tiszteletben tartásával érvék el. Bár a népi szavazatok többségét nem tudta megszerezni, a republikánusok megosztottsága, Taft és Rooseveltt ellentéte következtében sikerült megnyernie az 1912-es elnökválasztást.

Első elnöki intézkedései azt jelezték, hogy vezető szerepre törekszik a törvényhozásban is: egy több mint százesztendősi hagyományt megtörve 1913. április 8-án személyesen jelent meg a rendkívüli ülésre összehívott Kongresszus előtt, hogy azonnali akcióra készítse a vámmal kapcsolatban. (Utoljára John Adams jelent meg személyesen a Kongresszus előtt.) Az Underwood-féle vámtörvény még ebben az évben életbe léphetett. 41–27%-kal csökkentette a behozott árucikkek vámját, s az újonnan elfogadott XVI. alkotmánykiegészítés szellemében a mérsékelten progresszív jövedelemadót is bevezette. Még ugyanebben az évben elfogadtatta a szövetségi tartalékok törvényét, amellyel regionálisan decentralizált, magánkézben lévő és államilag ellenőrzött bankrendszert hozott létre. Az elnök által 1914-ben kinevezett szövetségi ipari bizottság az államközi korporációk tevékenységét ellenőrizte, „hogy csírájában elpusztítsa a monopóliumokat”, a Clayton-féle trösztellenes törvény (1914) pedig eltiltotta a monopóliumokat eredményező eljárásokat, és kimondta, hogy a munkások szervezetei nem olyan egyesületek, amelyek akadályozzák az ipar működését. Ezzel kifejezetten legalizálták a sztrájkot és a békés sztrájkorséget. 1913-ban érvénybe lépett a szenátorok közvetlen választását biztosító, XVII. alkotmánykiegészítés.

Külügyekben Wilson szakított elődei politikájával. A pacifista Bryant nevezte ki államtitkárává, bejelentette, hogy a kormány nem támogatja a magánvállalkozók kínai és latin-amerikai beruházásait (vagyis a „dollar-diplomáciát”), visszavonatta azt az 1912-es törvényt, mely szerint az amerikai hajók nem fizetnek átkelési díjat a Panama-csatornán, a Jones-törvénnyel (1916) pedig territóriummi státust biztosított és függetlenséget ígért a Fülöp-szigeteknek. Harminc nemzettel kötöttek szerződéseket a konfliktusok békés rendezéséről. Panama amerikai támogatással történt elszakadása miatt jóvátételt kívánt biztosítani Kolumbia részére,

de a Szenátus ezt megakadályozta. A kaliforniai törvényhozással visszavonatta a japánok földbirtoklását eltiltó rendeletet. A Panama-csatorna megépítése miatt az Egyesült Államok nem tűrhette a térség államainak destabilizálódását, és politikai fennhatóság alá kellett vonnia a pénzügyi összeomlással és lázadásokkal küszködő latin-amerikai országokat. Nicaraguába (1912–25), Haitiba (1914–34), Dominikába (1916–24) és Kubába (1917–22) csapatokat küldtek, a három előbbi ország pénzügyei amerikai ellenőrzés alá kerültek, 1917-ben pedig Wilson megvásárolta a Virgin-szigeteket Dániától.

A mexikói forradalom során hatalomra került diktátor, Huerta kormányát Wilson nem volt hajlandó elismerni, inkább lemondását sürgette. Ellenfeleinek fegyvert szállított, s egy tampicói incidens után elfoglaltatta Vera Cruzt (1914), hogy a németek ne segíthessék fegyverszállítással Huertát. A háborút csak Argentína, Brazília és Chile közvetítésével sikerült elkerülni. Huerta megbukott, de Francisco „Pancho” Villa, ez a banditavezér, akit Wilson és Bryan egy ideig társadalmi reformernek tartott, előbb Mexikóban öletett meg több amerikait, majd áttört a határon, és 1916 márciusában fegyveresei az új-mexikói Columbus városkában is meggyilkoltak 17 embert. Wilson 6000 katonát küldött át a határon Pershing tábornok vezetésével, de Villát nem tudták elfogni. Az összecsapások (1916–17) kis híján háborúhoz vezettek.

Wilson számára nagy személyes tragédiát jelentett, hogy imádott első felesége 1914-ben belehalt a Bright-kórba, s az elnök bizalmasaival közölte, hogy saját közeli halálában reménykedik. Másfél év múlva mégis feleségül vette Edith Bolling Galt asszonyt, e rendkívül intelligens, 43 éves özvegyet. Második felesége a világháború idején példát mutatott a társadalom számára takarékoskodásával, Wilson betegsége idején pedig a titkáráként tevékenykedett. (Állítólag Pocahontas, a híres, 17. századi indián nő leszármazottja volt.) Házasságuk számtalan pletykára adott okot, s ellenségei azt híresztelték az egyik legerkölcösebb elnökről, hogy már első felesége életében viszonya volt a másodikkal.

Az 1914-es gazdasági válság miatt Wilson egy ideig nem sürgette újabb progresszív törvények elfogadását, s a reformereket arra intette, hogy ne sértsék meg az államok jogait és az egyéni szabadságot. Az 1916-os választási évben azonban szüksége volt a progresszívek támogatására, s ezért törvényt írt alá a farmereknek nyújtandó, hosszú távú kölcsönökről, a gyermekmunka korlátozásáról, a vasutasok nyolcórás munkanapjáról, új jövedelemadóról és az amerikai történelem első birtokadójáról. Sikerült is győzelmet aratnia az 1916-os elnökválasztáson. Theodore Rooseveltt ekkor már nem vállalta a jelölést, de nyilvánvaló

volt, hogy a háborúba való belépést kívánja, s ezért a békepárti amerikaiak nem szavaztak pártja jelöltjére, Charles Evans Hughesra sem.

A történészek máig vitatják, hogy Wilson a háborúba való belépéssel megtagadta, vagy kiteljesítette progresszív programját. Kezdetben semlegességet javasolt, ezt azonban nehéz volt megvalósítani, hiszen a britek tengeri hadereje miatt csak az antanthatalmak tudtak amerikai árucikkeket vásárolni. Ráadásul a brit és francia hadi rendelések segítettek leküzdeni az amerikai gazdasági válságot. A brit blokád megtörésében a németek csak tengeralattjárók segítségével reménykedhettek, ezek felhasználása azonban csak akkor lehetett hatékony, ha nem riadnak vissza polgári személyek elpusztításától sem. Ezzel pedig kiprovokálhatták az Egyesült Államok hadba lépését. Bryan államtitkár következetes semlegességet, Theodore Roosevelttől mielőbbi beavatkozást sürgetett, Wilson pedig közvetíteni szeretett volna. Amíg azonban mind az Antant, mind a Központi Hatalmak bíztak a győzelemben, erre nem volt lehetőség.

1915 elejéig sikerült fenntartani a (Nagy-Britanniának engedményeket tevő) semlegességet. Wilson kijelentette: *„Megesik néha, hogy valaki túl büszke ahhoz, hogy harcoljon!”* A *Lusitania* és más amerikai polgárokat szállító brit hajók elsüllyesztése (1915) után azonban Wilson támogatta a katonai felkészülés programját, és 1916 márciusában már a diplomáciai kapcsolatok megszakításával fenyegetőzött. Ezután csökkent a német–amerikai feszültség, Wilson titokban tárgyalt a brit és német kormányzatokkal, s 1916 decemberében felszólította a harcoló államokat, hogy közöljék a béke feltételeit. Ezt egyik fél sem tette meg. 1917. január 22-én Wilson nagy beszédet tartott a Kongresszus előtt, melyben közzétette, hogy „győzelem nélküli békére” és a békés nemzeteket tömörítő nemzetközi szervezetre van szükség. *„Egyetlen kérdéstől függ az eljövendő béke és a világ politikai helyzete: vajon igazságos és biztonságos békéért folyik a jelenlegi háború, vagy csak egy új hatalmi egyensúlyért? Ha pedig csak új hatalmi egyensúlyért, ki fogja garantálni, ki garantálhatja az új rendezés szilárd kiegyensúlyozottságát? Csak a békés Európa lehet stabil Európa. Nem hatalmi egyensúlyra van tehát szükség, hanem a hatalom közöségére; nem jól szervezett rivalizálásra, hanem jól szervezett, közös békére.”*

A német vezérkar azonban abban bízott, hogy a tengeralattjárók hatékony felhasználásával még azelőtt legyőzheti az antanthatalmakat, mielőtt az Egyesült Államok beavatkozna a világháborúba, és január 31-én meghirdette a korlátlan tengeralattjáró-háborút. Wilson megszakította a német–amerikai diplomáciai kapcsolatokat. Márciusban elfogták a német kormány üzenetét, a híres Zimmermann-távíratot, amelyben a németek szövetséget ajánlottak, és amerikai területeket ígértek

Mexikónak. Két hét alatt négy amerikai hajót süllyesztettek el, és egy philadelphiai lap szerint „a háború és a jelenlegi állapot között csak annyi a különbség, hogy mi még nem ütünk vissza”. Wilson 1917. április 2-án javaslatot tett a hadüzenetre, s a Kongresszus támogatta őt.

A moralista és történész Wilson számára a háború csak akkor volt elfogadható, ha azért vívják, hogy „minden háborút befejezhessenek”, és „biztonságossá tegyék az egész világot a demokrácia számára”. 1918. január 8-án közzétette híres tizennégy pontját. Ezekben a titkos szerződések eltiltását, a tengerek szabadságának biztosítását, a gazdasági határok felszámolását, a fegyverkezés csökkentését és a gyarmati igényeknek a helyi lakosság érdekeit is szem előtt tartó rendezését nyilvánította egy sikeres béke előfeltételének. Wilson önrendelkezést ígért az elnyomott kisebbségeknek, s azt indítványozta, hozzák létre a Nemzetek Szövetségét (közkeletű nevén Népszövetséget), a kollektív biztonságot garantáló nemzetközi szervezetet.

A háború rendkívüli mértékben megnövelte az Egyesült Államokban a kormányzat hatalmát. Az elnök rendkívüli jogokat kapott a hadigazdálkodás irányítására, ötszáz ügynökség ellenőrizte a termelést, a kereskedelmet és az élelmezést. Alaposan megadóztatták a jövedelmeket és a nagyvállalatok profitját, hazafias röpiratokkal árasztották el az országot, a „hazafiatlannak” tekintett személyeknek és csoportoknak pedig súlyos üldöztetéseket kellett elszenvedniük. Kétfélmillió amerikai katona hajózott át Európába, akik közül mintegy százezren haltak meg (ezek közül 53 402 fő esett el a harcokban). A legyőzött államok 1918 októberében Wilsonhoz fordultak, aki ígéretet tett arra, hogy a végső békét a híres tizennégy pont szellemében fogják megkötni.

Ez azonban nem csak rajta múlt. Bár személyesen is bekapcsolódott a kongresszusi választások kampányába, a republikánusok mindkét kamarában megszerezték a többséget, és ez jelentős mértékben rontotta Wilson tárgyalási pozícióját. Az amerikaiaknak az sem tetszett, hogy a demokrata elnök személyesen utazott 1918 decemberében a versailles-i béketárgyalásokra, és egyetlen republikánus szenátort sem vitt magával. A Kongresszus megszüntette európai szövetségei anyagi támogatását, holott Wilson tekintélyét éppen ennek a fokozása erősíthette volna meg. Mire tárgyalni kezdtek, Kelet-Európában már tartósan ígérkező megszállási zónák alakultak ki. A tapasztalatlan amerikai delegáció sorra engedni kényszerült szinte valamennyi kérdésben: az etnikai határok helyett elfogadtatták vele a stratégiai, közlekedési és gazdasági szempontok szerint kialakított határok elvét, le kellett mondania a tengeri zárlat azonnali megszüntetéséről, a blokád feloldásáról, s 1919 má-

jusára többen is felismerték, hogy a békeszerződéseknek semmi közük sem lesz a wilsoni elvekhez. Magyarországgal kapcsolatban sajnos az Egyesült Államoknak egyáltalán nem voltak határozott tervei. Bár diplomatái jóval nagyobb területet szántak hazánknek, mint amekkorát a trianoni szerződés végül kijelölt, és Wilson szót emelt az erdélyi román előrenyomulás ellen, mégis akadálytalanul érvényesülhetett a Magyarországgal szomszédos országok igényeit támogató európai nagyhatalmak (főleg Franciaország) akarata. Persze a kelet-európai győztes kismiszettek is nyíltan tiltakoztak, amikor Wilson fellépett a nemzeti kisebbségek jogainak védelmében.

A testileg-lelkileg egyre jobban kimerülő Wilson mindenben engedett, abban reménykedve, hogy a számára legfontosabb célt, a Népszövetség létrehozását biztosíthatja, és ez (Amerika vezetésével) a jövőben jóváteheti majd a békeszerződések igazságtalanságait. Sikerült is belefoglaltatnia a Népszövetség megalapítását biztosító cikkelyt a Németországgal megkötendő versailles-i békébe. Az Egyesült Államokban azonban a liberálisok eszméik elárulásának tekintették a békeszerződést, a nacionalisták túl enyhének találták, az ír-amerikaiak túlságosan kedvezőnek Anglia számára, a társadalom többsége pedig úgy érezte, hogy a véres háború után nem árt eltávolodni kissé Európa ügyeitől. Wilson ellenfele, a Szenátus külügyi bizottságának elnöke, Henry Cabot Lodge szenátor ésszerűnek tűnő, de Wilson számára elfogadhatatlan módosítási javaslatokkal húzta az időt. (Pontosan tizennégygel, hogy ezzel is az elnököt bosszantsa.) A XVIII. alkotmánykiegészítés bevezette az alkoholtilalmat (1919), a XIX. pedig a női választójogot (1920), a békeszerződés elfogadására azonban semmi esély sem volt.

Wilson a társadalomhoz fellebbezett: országos előadó körútra indult 1919 szeptemberében. Nyolcezer mérföldet utazott és negyven beszédet tartott. Előrehaladott érlelmeszedése miatt meggyengült szervezete azonban felmondta a szolgálatot, s Washingtonba való visszatérése után trombózis bénította meg bal karját és bal lábát. A demokrata szenátoroknak viszont még betegen is megtiltotta a módosítások elfogadását, s így az ő makacosságának és kérlelhetetlenségének (is) tulajdonítható, hogy két szavazás során sem sikerült biztosítani a szerződés ratifikálásához szükséges kétharmados többséget (1919. nov. 19., 1920. márc. 19.). Wilson utolsó reménye az 1920-as elnökválasztás volt, amelyen pártja a Népszövetség eszméjét támogató James M. Coxot szerette volna a Fehér Házba juttatni. A republikánus jelölt, Warren Harding azonban elsőprő győzelmet aratott, s ezzel a Népszövetséghez való csatlakozás szóba sem került többé.

Wilson 1920 végén megkapta az 1919-es Nobel-békedíjat, és megrokkanva hagyta el a Fehér Házat. Utolsó nyilvános beszédét a fegyverszünet 1923-as évfordulóján tartotta a rádióban: *„E boldog idők emléke mindörökre tönkrement és megkeseredett számunkra azon szégyenletes tény miatt, hogy amint kivívtuk a győzelmet... visszatértünk a makacs és önző elszigeteltséghez, amely szemmel láthatólag alantas és megbecsztelenítő dolog. Méltó módon csak akkor bizonyíthatnánk be, hogy értékeljük a fegyverszünet napjának nagy jelentőségét, ha elhatároznánk, hogy félretesszük az önérdeket, újra megalkotjuk a nemzetközi politika legmagasabb rendű ideáljait és céljait, és ezek szerint cselekszünk!”*

Az Egyesült Államok azonban, miután győzelmet aratott a világtörténelem egyik legvéresebb háborújában, nem használta ki győzelmét. Távolmaradásával már megszületésétől végzetesen meggyengítette azt a nemzetközi szervezetet, amelynek a béke fenntartása lett volna a feladata.

V.

A prosperitás, a válság és a második világháború elnökei (1921–1945)

Az Egyesült Államok lakossága 1920 és 1945 között 106 millióról 140 millióra nőtt. A népességnövekedés az előző évtizedekhez képest lelassult, ami a születésszabályozás terjedésének és a bevándorlás korlátozásának tulajdonítható. Az 1921-es kvótatörvénnyel kimondták, hogy csak annyi külföldi vándorolhat be minden államból, amennyi az 1910-es népszámlálás szerint azon országból érkezett állampolgárok 3%-a. 1924-ben e kvótát 2%-ra csökkentették, s nem az 1910-es, hanem az 1890-es népszámlálás adatait vették alapul. Mindkét törvény előnyben részesítette az Észak- és Nyugat-Európából bevándorlókat. 1931 volt az első év az Egyesült Államok történetében, amikor az országot többen hagyták el, mint ahányan bevándoroltak.

Az ipar termelékenysége a húszas években megkétszereződött, a mezőgazdaság már csak a lakosság kétötödét foglalkoztatta. A munkabérek 33%-kal, az ipari profit 76%-kal, a részvényesek osztalékai 108%-kal növekedtek, ami arra utal, hogy távolról sem egyforma mértékben, de az életszínvonal minden társadalmi réteg körében emelkedett. A jobb táplálkozás és az egészségügy fejlődése következtében 1901-től 1929-ig a várható élettartam 50 évről 59 évre növekedett. A lakosság figyelmét a „vörös veszély”-től való rettegetés, majd a szesztilalom miatt megnövekedett bűnözés, a pihenés és szórakozás új formái, az erkölcsök és szokások átalakulása, az új ideológiák, új technikai találmányok és az egyre elérhetőbb fogyasztási cikkek áradata kötötte le: 1930-ra már 30 millió autó gördült az utakon. A húszas évek elején a népszámlálási hivatal megállapította, hogy immár több amerikai él városokban, mint „vidéki területeken”. Ekkor váltak Amerika szimbólumaivá Manhattan szigetének egyre magasabbra emelkedő felhőkarcolói, az Empire State Building és a Rockefeller Center épületei, melyek között New York lakossága szerpentin- és konfettiesőben ünnepelte a díszmenetben felvonuló hírességeket. Ekkor terjedt el szélesebb körökben a dzsessz, az egyre több szabad idővel rendelkező nagyközönség a baseball és a hangosfilm sztárjait ünnepelte. A „kisvárosi” Amerika persze nem egykönnyen adta meg magát: a Ku-Klux-Klan feltámadása vagy a hírhedt daytoni

„majomper” (1925), melyen egy tanárt elítéltek a darwini eszmék terjesztése miatt, egyes történészek szerint nem volt más, mint a konzervatív, fundamentalista Amerika védekező reakciója.

A Republikánus Párt a béke és a prosperitás pártjának tüntette fel magát, elnökjelöltjei sorra győzelmet arattak, s a társadalmat a Harding-kormányzat korrupciója sem nyugtalanította. A republikánusokat egyre többen támogatták az egykori déli Konföderáció államaiból is: 1928-ban megkapták öt déli állam elektori szavazatait. A Demokrata Párt ezalatt egymással viszálykodó frakciókra bomlott. Harding és Coolidge hat év alatt 32 vámemelési javaslatot írt alá (tejtermékre, vegyszerekre, nyersvasra vonatkozót), s mindössze öt vámcsökkentést (fenolra, ecsetnyélre...). Az Egyesült Államok e rövidlátó gazdaságpolitikával megakadályozta, hogy az európai nemzetek késztermékeik eladásával megszerezzék azt a pénzt, amelyet az amerikai árucikkek megvásárlására és a háborús adósságok megfizetésére használhattak volna fel.

A republikánus kormányzásnak a gazdasági világválság vetett véget. A polgárháború mellett ez volt az Egyesült Államok történetének legnagyobb katasztrófája. A társadalom szemében a Republikánus Párt a nagyvállalkozókat és gazdagokat támogató szervezetté vált, és ezután húsz éven keresztül sorra vereséget szenvedtek az elnökválasztásokon. Az 1932-es választáson a demokraták elsöprő győzelmet arattak, a munkások, a liberálisok, a katolikusok és az etnikai kisebbségek melléjük álltak, őket támogatta a hagyományosan demokrata érzelmű Dél, és még a déli feketék is elhagyták a Republikánus Pártot. E Roosevelttel által összekovácsolt koalíció 1952-ig legyőzhetetlennek bizonyult. Az 1947–49-es, valamint az 1953–55-ös időszaktól eltekintve a demokraták 1933 és 1981 között a Kongresszus két kamarájában is többségben voltak. Az 1940-es években már csak egy-két új-angliai állam és a Közép-Nyugat szavazott a republikánus elnökjelöltekre. Franklin Delano Roosevelttel vezetésével a Demokrata Párt a határozott modernizáció, az aktív szociálpolitikát folytató, szükség esetén a gazdasági életbe is beavatkozó, erős, a költségeztől sem visszariadó kormányzat pártjává alakult át.

A nagy gazdasági világválság meghúzta a lélekharangot bizonyos politikai eszmék felett is: a nagyvárosi, iparosodott Amerikában immár senki sem hangoztathatta a jeffersoni ideálokat, mely szerint az a legjobb kormányzat, amely a lehető legcsekélyebb mértékben avatkozik be a társadalom életébe. A Franklin Delano Roosevelttel kialakított New Deal tulajdonképpen hamiltoni, federalista eszközökkel, vagyis a

kormányzat aktív beavatkozásával kísérelte meg az egykori jeffersoni, demokrata-republikánus célok, vagyis a nagyobb társadalmi egyenlőség megvalósítását. A korábbi amerikai önbizalom, a határtalan és végtelen fejlődésbe vetett, rendíthetetlen hit is megsemmisült: az amerikaiak továbbra is a világ legoptimistább emberei maradtak, de már nem hihették, hogy az ő történelmük mentes lehet a váratlan gazdasági-társadalmi katasztrófáktól.

A külpolitikát egészen a második világháborúig az izolációra való törekvés határozta meg, amellyel önkéntelenül ugyan, de mind a republikánusok, mind a demokraták elősegítették az európai totalitárius diktatúrák kialakulását. Európa helyett inkább Ázsiának és Latin-Amerikának szenteltek nagyobb figyelmet. A gazdasági válság utolsó nyomait végül a háborús fellendülés söpörte el: 1939 és 1945 között az ipari termelés megduplázódott, az iparban foglalkoztatottak száma 46,5 millióról 53 millióra nőtt. 291 557 amerikai esett el ebben a háborúban, amelyre az ország 664 000 dollárt költött, s amelyből vezető gazdasági, politikai, kulturális és katonai világhatalomként került ki.

Warren G. Harding

Az Egyesült Államok 29. elnöke (1921–1923)

Születésének helye: Corsica családi farm, Blooming Grove közelében, Ohio.

Születésének ideje: 1865. november 2.

Ősei: Angolok, skótok, írek, hollandok.

Szülei: George Tryon Harding (1843–1928), orvos; Phoebe Elizabeth Dickerson (1843–1910).

Iskolai végzettsége: Ohio Central College, Iberia, Ohio (1880–82).

Foglalkozása: Újságíró, politikus.

Vallása: Baptista.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Marion, Ohio.

Elnökválasztás:

1920: 16 143 407 népi (61%), 404 elektori szavazat.

(James M. Cox [demokrata]: 9 130 328 népi [35 %], 127 elektori szavazat;

Eugene V. Debs [szocialista, ekkor börtönben ült!]: 919 799 népi szavazat [3 %];

P. P. Christensen [farmer-munkáspárt]: 265 411 népi szavazat.)

Elnöki időszaka: 1921. március 4.–1923. augusztus 2.

Alelnöke: Calvin Coolidge.

Államtitkára: Charles Evans Hughes (1921–25).

Ragadványneve: Nem volt.

Felesége: 1891-től Florence Mabel Kling (1860. aug. 15.–1924. nov. 21.).

Gyermekei: Törvénytelen gyermek: Elizabeth Ann Christian (1919–?).

Halálának oka: Trombózis okozta agyvérzés.

Halálának helye és ideje: Palace Hotel, San Francisco, Kalifornia;
1923. augusztus 2.

Sírhelye: Marion, Ohio.

Harding (teljes nevén Warren Gamaliel Harding) magas, erős, szép férfi volt csillogó, ősz hajával, bozontos szemöldökével, római orrával. Szívélyessége és barátságossága azonban rendkívüli gyengeséget és belső bizonytalanságot takart. Ötször kapott életében idegösszeom-

lást. Túlzott engedékenysége már apja is felfigyelt, és egyszer így szólt hozzá: „*Warren, milyen jó, hogy nem lánynak születél! Állandóan viselő lennél, mert nem tudsz nemet mondani!*” Ennek a gyengeségnek köszönhetette, hogy (bár ő maga nem volt korrupt) az ország történetének legkorruptabb kormányzatát hozta létre, s rövid elnöksége idején egymást követték a botrányok.

Gyermekkorában „nigger”-nek csúfolták, mert állítólag egyik távoli őse afrikai volt. Talán ezért kívánta egész életében oly szenvedélyesen, hogy szeressék és fogadják el környezetének tagjai, ezért nem bocsátotta el harminc év alatt szerkesztőségének egyetlen alkalmazottját sem, és ezért került minden vitát és konfliktust szenátorsága idején is. Egy jelentéktelen kisvárosi iskola elvégzése után Harding megpróbálkozott a tanítással, a jogi pályával, a biztosítási ügynökséggel, s mert semmivel sem aratott sikert, újságíró lett. 1884-ben két barátjával együtt megvásárolta a marioni *Star* című napilapot. Bár Edward Estlin Cummings, a költő később megállapította róla, hogy „*hét nyelvtani hibával ír le egy egyszerű kijelentő mondatot*”, lapját a hirdetéseknek köszönhetően Ohio egyik legsikeresebb és legjövedelmezőbb kisvárosi újságjává fejlesztette. A város vezető bankárának nála öt évvel idősebb, elvált lánya, az erős akaratú, határozott „Flossie” Kling szerelmes lett belé, és Harding neki sem tudott nemet mondani. Feleségül vette, „Hercegnő” néven emlegette, és folyamatosan csalta. A nála 31 évvel fiatalabb Nan Brittonnal folytatott viszonyából egy törvénytelen gyermeke is született.

Az engedékeny, de vonzó férfira hamar felfigyelt az ohioi politikai életet a háttérből irányító Harry M. Daugherty, s állítólag az volt az első gondolata, hogy „*Nahát, milyen jóképű elnök lenne belőle!*”. Előbb ohioi szenátorrá (1899–1903), majd kormányzóhelyettségé (1903–05) választatta. Harding kétszer is indult az ohioi kormányzóválasztáson (1910, 1912), és a sors iróniájaként attól a James M. Coxtól szenvedett választási vereséget, akit majd olyan fölényesen győz le az elnökválasztáson. 1914-ben az Egyesült Államok szenátorává választották. Alighanem ő volt a Szenátus legpasszívabb tagja (1915–21). Nem volt tehetséges szónok, de az alliterációkat mesterien tudta halmozni, állítólag ő nevezte el az alkotmány létrehozóit alapító atyáknak (*founding fathers*).

A republikánusok 1920-as elnökjelölő konvencióján Daugherty előre látta, hogy a politikai ellentétek miatt egyik nevesebb jelölt sem kaphatja meg a jelöléshez szükséges szavazati arányt. Támogatókat gyűjtött, és a sikertelen szavazásokkal eltelt nap éjszakáján, a chicagói Blackstone

Hotel tizenharmadik emeletén, a 404-406-os lakosztály sokat emlegett dohányfüstös szobáiban a párt vezetői megállapították, hogy a simulékony és engedelmes Harding lenne az a jelölt, akit a párt valamennyi frakciója elfogad. Az amerikai társadalomnak pedig olyannyira elege volt a háborúból, az újításokból, a nemzetközi kötelezettségek-ből és a wilsoni prédikációkból, hogy Hardingot minden idők legnagyobb többségével választották elnökké: a népi szavazatok 61%-ával. Jelmondata így hangzott: „*Vissza a normális időkhöz!*” E jelszó jegyében az új elnök a két kamara közös nyilatkozatával véget vetett a Németországgal fennálló hadiállapotnak, felszámolta a háborús gazdálkodás intézkedéseit, és megkegyelmezett a háborúellenes tevékenység miatt bebörtönzötteknek, többek közt a szocialista Eugene V. Debsnek is (1921). „*Nem remélhetem, hogy én leszek ennek az országnak a legjobb elnöke, jelentette ki egyszer, de remélem, én leszek az, akit a legjobban szeretnek.*”

Harding kormányában egyaránt voltak tehetséges emberek (Herbert Hoover kereskedelmi miniszter, Charles Evans Hughes államtitkár, Andrew Mellon pénzügyminiszter) és korrupt sikkasztók (Harry M. Daugherty főügyész, Albert B. Fall belügyminiszter). Kormányzata sikerei között a washingtoni konferenciát szokták felsorolni (1921–22), amelyen az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Japán és Olaszország egyezményt írt alá a haditengerészet fejlesztésének tíz éven át történő korlátozásáról. Ugyanitt négyhatalmi (amerikai–brit–francia–japán) és kilenchatalmi paktum is született (a felsorolt államok, valamint Belgium, Hollandia, Olaszország, Portugália és Kína részvételével), amellyel a következő évtizedre biztosították a békét a Csendes-óceánon.

Az 1921-ben létrehozott Költségvetési Hivatal igen hatékornynak bizonyult, és Harding volt az első elnök, aki délen, az alabamai Birminghamben szót emelt a faji megkülönböztetés ellen: „*Szeretném megélni azt az időt, amikor a fekete emberek teljes egészében részesednek az amerikai állampolgárság előnyeiből és kötelezettségeiből!*” A takarékoság jegyében megvétózta a volt katonáknak szánt rendkívüli osztalék törvényét, és támogatta a szükség-vámtörvényt (1921), majd a Fordney–McCumber-féle vámtörvényt (1922), amely soha nem látott mértékben megemelte a behozatali vámokat. 1922-ben kivonta az amerikai katonákat Kubbából.

Harding a Fehér Házban is megmaradt egyszerű, kisvárosi újságírónak, aki pókerező és iszogató barátai között érezte magát a legjobban. Bár az országban rendőrségi hajsza folyt a titkos italmérések (a hírhedt

speak easy) ellen, az elnök barátai nem vettek tudomást a szesztilalomról. Theodore Roosevelt lánya, Alice egyszer ellátogatott a Fehér Házba, és e szavakkal idézte fel egykori otthona megváltozott hangulatát: „A valóságot semmilyen híresztelés sem múlhatja felül! A dolgozószoba tele volt cimborákkal... alig lehetett levegőt venni a dohányfüsttől, a tálcákon meg lehetett találni az összes elképzelhető márkájú whisky üvegeit, a kezekben kártya és pókerzseton. A légkört a kigombolt mellények, az asztalra tett lábak és a mindenhol megtalálható köpöcsészek határozták meg.” Az elnök állítólag pókeren eljátszotta a Fehér Ház egyik harminc éve használt porcelánkészletét.

Harding minden jó szándéka ellenére is sokat szenvedett a nem neki való hivatalban. Egyszer így fakadt ki az egyik titkára előtt: „*John, egy átkozott szót sem értek ebből az adókérdésből! Meghallgatom az egyik felet, úgy tűnik, neki van igaza, aztán – Istenem! – beszélek a másik féllel, ugyanolyan igaza van neki is, és ott vagyok, ahol voltam. Tudom jól, hogy van valahol egy könyv, amelyből megtudnám az igazat, de a pokolba is, nem tudnám elolvasni! Tudom, hogy van valahol egy közigazdász, aki tudja az igazat, de nem tudom, hol keressem, és nincs érzékem hozzá, hogy ráismerjek és bízzak benne, miután megtaláltam! Istenem, micsoda állás!*”

Egyes kinevezettjei pedig csak tovább nehezítették számára az „állás”-t. Belügyminisztere, Albert B. Fall volt az első olyan tagja az amerikai kabinetnek, aki börtönbe került, mert jó pénzért magánvállalkozók rendelkezésére bocsátotta a haditengerészet számára a kaliforniai Elk Hillsben és a wyomingi Teapot Dome-ban felhalmozott üzemanyagkészletet. Az igazságügy-miniszter, Daugherty vesztegetési pénzeket fogadott el, és 1923-ban a Kongresszusban javaslatot tették vád alá helyezésére. Daugherty titkára gyanús körülmények között föbe lőtte magát, akárcsak a Veteránok Hivatalának főtanácsosa. E hivatalt Harding több ügynökség összevonásával hozta létre, az élére azonban azt a Charles R. Forbest állította, aki magánszemélyek számára eladta a veteránok számára felhalmozott orvosi eszközöket és gyógyszereket. „*Semmi bajom az ellenségeimmel, állapította meg szomorúan az elnök, nagyon jól szemmel tudom tartani őket. De az én átkozott barátaim, az én istenverte barátaim!... Miattuk töltöm álmatlanul az éjszakákat!*”

Az elnök életének utolsó hónapjaiban váratlanul összeszedte magát. Charles R. Forbest saját kezűleg ragadta nyakon és vont a felelősségre, majd fellépett az izoláció külpolitikája ellen. Azt javasolta, hogy az ország csatlakozzék a Népszövetség nemzetközi törvényszékhéhez, s mivel a Kongresszus nem támogatta, nagyszabású előadó körútra indult, hogy megszerezze a társadalom támogatását. A szívpa-

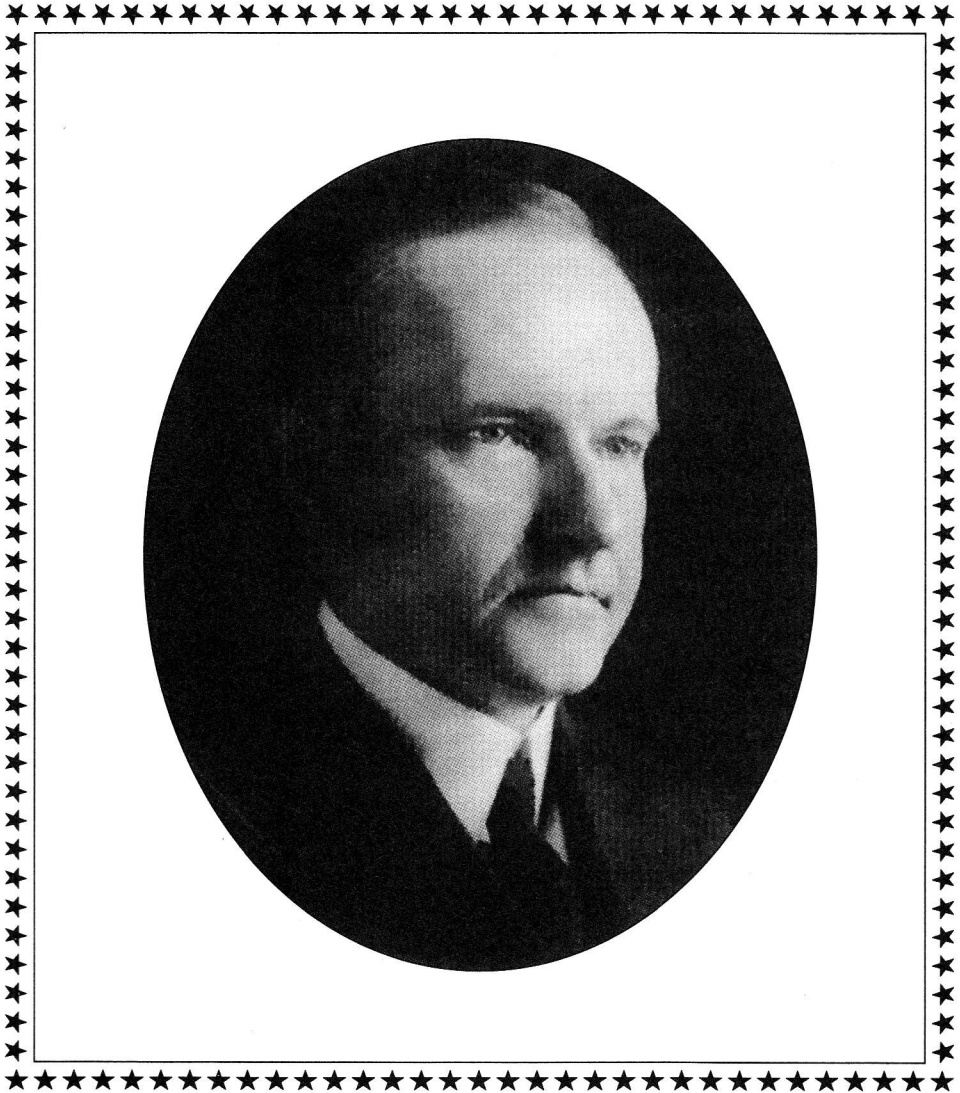

naszoktól és emésztési zavaroktól szenvedő elnököt azonban az utazás rendkívül kimerítette, és a San Franciscó-i Palace Hotelban váratlanul meghalt.

A legkülönbözőbb híresztelések terjedtek el róla, egyesek szerint öngyilkos lett, mások szerint a felesége mérgezte meg, nehogy vád alá helyezzék a kormányzati korrupció miatt. Mindennek azonban semmi alapja sincs. Az amerikai társadalom csak jóval később szerzett tudomást a botrányokról, és halálakor őszintén meggyászolta elnökét.

Calvin Coolidge

Az Egyesült Államok 30. elnöke (1923–1929)

Születésének helye: Plymouth Notch, Vermont.

Születésének ideje: 1872. július 4.

Ősei: Angolok, skótok, walesiek (és állítólag indiánok).

Szülei: John Calvin Coolidge (1845–1926), farmer, boltos, tisztviselő;
Victoria Josephine Moor (1846–85).

Iskolai végzettsége: Amherst College (1891–95).

Foglalkozása: Ügyvéd.

Vallása: Kongregacionalista.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Northampton, Massachusetts.

Elnökválasztás:

1924: 15 718 211 (54%) népi, 382 elektori szavazat.

(John W. Davis [demokrata]: 8 385 283 [29%] népi, 136 elektori szavazat;
Robert M. La Follette [progresszív]: 4 831 289 [17%] népi, 13 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1923. augusztus 3.–1929. március 3.

Alelnöke: Charles Gates Dawes (1925–29).

Államtitkára:

Charles Evans Hughes (1921–25);

Frank B. Kellogg (1925–29).

Ragadványnevei: Hallgatag Cal (*Silent Cal*), Óvatos Cal (*Cautious Cal*).

Felesége: 1905-től Grace Anna Goodhue (1879. jan. 3.–1957. júl. 8.).

Gyermekei: John C. (1906–?), Calvin C. (1908–24).

Halálának oka: Szívkoszorúér-trombózis.

Halálának helye és ideje: Northampton, Massachusetts; 1933. január 5.

Sírhelye: Családi birtok, Plymouth Notch, Vermont.

Coolidge (teljes nevén John Calvin Coolidge) új-angliai puritán őseitől örökölte az óvatosság, megbízhatóság, szorgalom, egyszerűség, tisztesség és takarékoság erényeit. Apja szerint már gyermekkorában is ő tudta a legtöbb szirupot kivonni a juharfákból. Végtelenül

visszafogott, visszahúzódó, befelé forduló férfi volt, hallgatagságáról számtalan anekdota született. Egy vacsorán az egyik hölgy megszólította: „Elnök úr, beszélnie kell velem, mert fogadást kötöttem, hogy két szónál többet tudok kihúzni magából!” Coolidge csak ennyit felelt: „Maga vesztett.” Feleségével, a bájos, nyitott személyiségű, barátságos Grace-szel jól kiegészítették egymást, és igen boldog házasságban éltek. Az asszony azt sem bánta, hogy férje a házasságkötés után átadott neki egy zsákot, ami tele volt az évek folyamán felgyűlt, stoppolásra váró zoknikkal.

Coolidge-nek sok egészségügyi problémája volt: asztma, allergia, hörghurut, köhögés és gyomorbaj kínoztta, sok gyógyszert szedett. Gyorsan elfáradt, s ezért naponta 11 órát aludt: kilencet éjjel, kettőt délutánonként. Ezért gyakran gúnyolták. Az egyik színházban Groucho Marx fel is kiáltott neki a páholyba: „*Hé, Cal, nincs még itt a lefekvés ideje?*”

Bár sikeres ügyvéd nem lett belőle, pénzügyi függetlenségét biztosítani tudta. Apja nyomdokaiba lépve városi és megyei hivatalokat vállalt. 1904-ben Northamptonban a helyi republikánus pártszervezet elnöke lett. A massachusettsi állami törvényhozás tagjaként (1907–08) a progresszív reformokat támogatta, Northampton polgármestereként (1910–11) csökkentette a városi adókat, kifizette a városi adósság egy részét, fejlesztette a rendőrséget és a tűzoltóságot. Massachusettsi állami szenátora (1912–15), kormányzóhelyettese (1916–18), majd kormányzója (1919–20) lett. Korlátozta a nők és gyermekek munkaidejét, megemelte a közalkalmazottak fizetését, és állami költségvetési hivatalt hozott létre. Országos hírnévre akkor tett szert, amikor határozottan fellépett a bostoni rendőrség 1919-es sztrájkja ellen, arra hivatkozva, hogy „*senkinek, sehol, semmikor nincs joga sztrájkolni a közbiztonságot veszélyeztetve!*”. Egyszer az utódja megkérdezte tőle, hogyan tudta olyan korán elhagyni minden nap a kormányzói hivatalt, hiszen őt olykor este kilencig is feltartóztatják az ügyfelek. Coolidge így felelt: „*Hja, maga válaszol nekik!*”

Az 1920-as választáson alelnökké választották. Harding elnök halálának hírért apja házában tudta meg, az éjszaka közepén. Apja, aki békebíró és közjegyző volt, mindjárt le is tette vele nappalijában az elnöki esküt két petróleumlámpa fényénél.

Oliver Wendell Holmes bíró kijelentette: „*Bár nem várok semmi rendkívülit Coolidge-tól, be kell ismernem, hogy nem is akarok semmilyen rendkívüli dolgot!*” Az új elnök pedig pontosan megfelelt a bíró által megfogalmazott társadalmi elvárásoknak. Munkáját tisztességgel elvégezte, de nem tűzött ki kormányzata elé semmilyen magasabb rendű célt, amely-

nek az eléréséhez különösebb erőfeszítésekre és vezetői fellépésre lett volna szükség. Egyetlen újítása az volt, hogy rendszeressé tette a hetente két alkalommal tartott sajtótájékoztatókat. 1925 decemberében közölte a Kongresszussal, hogy *„az ország minden jel szerint nem kívánja a már elfogadott politika radikális megváltoztatását, inkább e politika fenntartására és egyes részletek kimunkálására van szükség”*.

Órá hárult az a feladat, hogy megvédelmezze pártját az előző kormányzat sikkasztásainak feltárása után, s személyes becsületességével sikerült visszaállítania a bizalmat a Fehér Ház iránt. Már azzal is biztosította magának az amerikaiak rokonszenvét, hogy elődjével ellentétben nem ivott, nem kártyázott, és hű volt a feleségéhez. Harding tehetséges minisztereit megtartotta, a korruptakat elbocsátotta vagy vád alá helyeztette. Ennek köszönhetően indulhatott az 1924-es elnökválasztáson. Ellenfelei a republikánus korrupciót ostorozták, míg ő maga a gazdasági prosperitás és takarékoság képviselőjeként léphetett fel. Jelszava így szólt: *Keep Cool with Coolidge*, vagyis „Csak nyugodtan Coolidge-dzsal!” Másik sokat emlegetett jelszava ez volt: *„Amerika legfontosabb ügye az üzlet.”* Győzelme azonban nem sok örömmel töltötte el, mert egyik fia az elnökválasztás idején egy teniszbaleset következtében vérmergezést kapott, és meghalt.

Coolidge kormányzata folyamatosan csökkentette a jövedelem-, örökségi és más adókat, s ezzel hozzájárult a széles körű spekuláció felvirágzásához. Andrew W. Mellon pénzügyminiszterrel együtt Coolidge is úgy vélekedett, hogy szociális programok beindítása helyett inkább az adókat kell csökkenteni. Igaz, hogy ez egyelőre csak a gazdagabb rétegek számára lesz előnyös, e gazdagok azonban újra befektethetik növekvő jövedelmeiket, mégpedig oly módon, hogy ezzel növelik a fogyasztást, és új állásokat teremtenek a szegényebbek számára. Sőt, abban is reménykedtek, hogy az amerikai prosperitás következtében kiterjedhet az amerikai kereskedelem, amely hozzájárulhat a világ gazdasági és politikai stabilitásához. Az adócsökkentésekből természetesen nem csak a gazdagok profitáltak: 1929-re nagyon sok alacsony jövedelmű család volt, amely egyáltalán nem fizetett adót. Coolidge fejlesztette a polgári és katonai repülőgépparkot (1926), kiterjesztette a mezőgazdasági és kereskedelmi minisztérium szolgáltatásait. Elfogadta az 1924-es bevándorlási törvényt, amellyel a letelepedési engedélyek éves mennyiségét 150 000-ben határozták meg. A mezőgazdasági árakat a túltermelés lecsorította, de a szabadpiachoz ragaszkodó Coolidge kétszer is megvédte a McNary–Haugen-féle törvényjavaslatot, amellyel a kormányt a termények felvásárlására és külföldi eladására akarták kötelezni.

A külpolitikát továbbra is a következetes és szűk látókörű izoláció jellemezte. A Szenátus beleegyezett abba, hogy az ország legalább a Népszövetség törvényszékéhez csatlakozzék, de olyan sok fenntartással, hogy végül a többi tagállam nem fogadta be az Egyesült Államokat. Coolidge visszavonta az amerikai csapatokat Dominikából (1924), és egy rövid időre (1925–26) Nicaraguából is. Mexikóval helyreállította a megszakadt diplomáciai kapcsolatokat, és sikerült rendeznie az olajlelőhelyek tulajdonjoga miatt kibontakozó vitát. Arról azonban Coolidge hallani sem akart, hogy az Egyesült Államok anyagi gondokkal küszködő egykori európai szövetségesei adósságainak (10 milliárd dollár) egy részét elengedjék. Végül az alelnöke, Charles Gates Dawes nevéhez fűződő tervszerű 1924-ben lehetővé tette, hogy a pénzügyi összeomlás szélén álló Németország új amerikai kölcsönöket kapjon. Ebből fizethette a békeszerződésben kikötött hadisarcot Angliának és Franciaországnak, ezek pedig törleszthették kölcsöneiket. Az Egyesült Államok végül is nem kapta vissza a pénzét, viszont mélységes ellenszenvet ébresztett önmaga iránt Európában.

Frank B. Kellogg államtitkár Nobel-békedíjat kapott a francia külügyminiszterrel 1928-ban aláírt Kellogg–Briand-paktumért, amelyet végül 62 nemzet ratifikált. A maga korában sokat ünnepelt egyezmény szerint az aláíró nemzetek lemondtak a támadó háború alkalmazásáról nemzetközi vitáik megoldása érdekében. A védekező jellegű háborúkat azonban nem helyezték törvényen kívül, és semmilyen megtorlással sem fenyegették a paktum megszegőit. A szerződés így üres diplomáciai gesztus maradt, és csak az amerikai politika irányítóinak illúzióit fejezhette ki. Egy történetíró szerint a paktum pontosan annyit ért, mint az amerikaiak arra vonatkozó ígérete, hogy nem isznak több alkoholtartalmú italt.

Coolidge-ot azzal vádolták, hogy ő volt az ország történetének legpasszívabb elnöke. Szemére vetik, hogy nem próbálta meg a spekuláció korlátozásával elejét venni az 1929-ben kirobbanó gazdasági válságnak. A választási győzelmét követő négy év során azonban 22 800 új üzem kezdett működni, s az ipari termelés 26%-kal nőtt. A gazdasági fellendülés gyümölcseit élvező amerikai társadalom nem láthatta előre a válságot, és inkább annak örült, hogy a botrányok, a cinizmus és a gyors kulturális átalakulás korában elnöke élő megtestesítője a régi Amerika erényeinek. Coolidge pedig így összegezte filozófiáját: *„Az élet problémáinak negyötöde megoldódna, ha leülnénk, és csendben maradnánk.”* Néha túlon túl is komolyan vette ezt az aranyszabályt, és még a déli árvíz-károsultak millióit sem látogatta meg a Mississippi 1927-es áradása

után. A veteránok számára megszavazott rendkívüli juttatást is megvétőztá, de a Kongresszus érvénytelenítette elnöki vétóját.

Az 1928-as választáson nem volt hajlandó indulni. Talán beleunt a hivatali kötelezettségekbe, talán saját vagy felesége egészségét féltette, talán fiúk halála keserítette el. „*Az ország elégedett lehet a jelennel, és optimizmussal nézhet a jövő elébe*”, jelentette ki, amikor elhagyta a Fehér Házat. Fél év múlva kezdetét vette a legnagyobb gazdasági válság az Egyesült Államok (és az egész világ) történetében. Az exelnök pedig 1930-ban ilyen bölcsességekkel traktálta az egyik újság olvasóit: „*A munkanélküliség végső megoldása a munka.*”

A szófukar Coolidge végrendeletében sem tagadta meg önmagát: az okmány pontosan 23 szóból állt. Amikor Dorothy Parker író 1933-ban meghallotta, hogy az Egyesült Államok harmincadik elnöke váratlanul meghalt, ezt kérdezte: „*Miből tudják megállapítani?*”

Herbert Hoover

Az Egyesült Államok 31. elnöke (1929–1933)

Születésének helye: West Branch, Iowa.

Születésének ideje: 1874. augusztus 10–11. éjszakája, éjfél körül.

Ősei: Svájci németek és angolok.

Szülei: Jesse Clark Hoover (1846–80), kovács, boltos;
Huldah Minthorn (1848–83).

Iskolai végzettsége: Stanford University (1891–95).

Foglalkozása: Bányamérnök, milliomos.

Vallása: Kvéker.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Palo Alto, Kalifornia.

Elnökválasztás:

1928: 21 391 993 (58%) népi, 444 elektori szavazat.

(Alfred E. Smith [demokrata]: 15 016 169 [41%] népi, 87 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1929. március 4.–1933. március 3.

Alelnöke: Charles Curtis.

Államtitkára: Henry L. Stimson.

Ragadványnevei: Nagy Öreg, Főnök, Nagyszívű ember.

Felesége: 1889-től Lou Henry (1874. márc. 29.–1944. jan. 7.).

Gyermekei: Herbert H. (1903–69), Allan H. (1907–?).

Halálának oka: Beldaganat operációja miatti belső vérzés.

Halálának helye és ideje: New York City; 1964. október 20.

Sírhelye: West Branch, Iowa.

Hoover (teljes nevén Herbert Clark Hoover) még gyermekkorában elveszítette a szüleit, és az egyik nagybátyja nevelte fel. Mezőgazdasági munkát végzett, nagybátyja földhivatalában tevékenykedett, egyetemistaként nyáron földmérőként dolgozott, és bányamérnök szeretett volna lenni. Előbb azonban kénytelen volt csilléket tologatni egy kaliforniai aranybányában. A *Bewick, Moreing and Company* elnevezésű brit vállalat bányamérnökeként azonban hamarosan szédítő karriert futott be: dolgozott Ausztráliában, Kínában, emlékiratai szerint ötször

körbeutazta a világot, egy burmai ezüsbányának köszönhetően milliommossá vált, és saját céget hozott létre.

Az első világháború kitörésekor a londoni amerikai követ felkérésére létrehozta az amerikai segélybizottságot, amely 120 000, Európában élő amerikainak segített hazatérni az Egyesült Államokba. Ezután a németek által megszállt Belgiumot segélyező bizottságot vezetett (1914–19), s mintegy 34 millió tonna élelmet és ruhát osztott szét. Az Egyesült Államok élelmezésügyi adminisztrátoraként (1917–18) takarékos fogyasztásra vette rá az amerikai társadalmat, tagja volt a háborús kereskedelmi tanácsnak (1917–20), a cukorellátást biztosító testületnek (1918–19), az európai széntanácsnak (1919), majd a legfelsőbb gazdasági tanács gazdasági igazgatója (1918–19) és a versailles-i béketárgyalásokon Wilson elnök gazdasági tanácsadója lett. A Stanford Egyetemen megalapította a Hoover Intézetet a világháború dokumentumainak összegyűjtésére. 1920-ra mintegy 200 millió személy részesült a Hoover által irányított szervezetek segélyezésében. Az ukrajnai éhínség idején (1921–23) legalább kilencmillió embert mentett meg az éhhaláltól.

Harding és Coolidge kereskedelmi minisztereként (1921–28) átszervezte a minisztériumot, kiterjesztette tevékenységét, szabályozta a rádiók működését, fejlesztette a kereskedelmi repülést, rávette az acélipart a 12 órás munkanap megszüntetésére (1923), vezető szerepet játszott a munkanélküliek segélyezésében, és megindította a Boulder-gát felépítését, amit később róla neveztek el.

Önzetlen és sokoldalú közéleti tevékenysége következtében 1928-ban már az első szavazáson elnyerte a republikánus elnökjelölő konvenció támogatását. A választási hadjárat során csak hét beszédet tartott, melyekben a gazdasági fejlődésről, a farmerek segélyezéséről és a védővámokról beszélt. Mivel ellenfele, a katolikus Alfred E. Smith demokrata párti jelölt, akit a republikánusok vallása miatt is támadtak, a szesztilalom ellenfele volt, Hoover védelmébe vette a szesztilalmat. A társadalmi reform hívei is Hoovert támogatták szociális tevékenysége miatt, és a legutóbbi republikánus kormányzatok idején tapasztalható gazdasági fellendülésnek köszönhetően nyolc kivételével valamennyi állam elektori szavazatait megszerezte.

Az új elnök rendkívüli ülésre hívta össze a Kongresszust, és elfogadtatta vele a szövetségi farmhivatalt felállító mezőgazdasági piactörvényt (1929). E hivatal bőkezűen osztogatta a kölcsönöket a farmerek szervezeteinek. Hoover aláírta a mezőgazdasági termékek behozatali vámjait tovább emelő Hawley–Smoot-féle vámtörvényt (1930), és bizottságot nevezett ki a szesztilalom következményeinek vizsgálatára is.

Ami a külpolitikai kérdéseket illeti, az Egyesült Államoknak John Quincy Adams óta nem volt Hoovernál felkészültebb elnöke. Ő irányította kormánya külpolitikáját, fenntartotta elődei izolációs törekvéseit, a Népszövetség törvényszékéhez való csatlakozást javasolta és az erőszakmentességre törekedett. 1931-ben az úgynevezett Hoover-moratóriummal egyéves haladékot adott az európai államoknak a kormánykölcsönök fizetésére, bár az is igaz, hogy nem volt más választása. 1932 januárjában a nyugat-európai országok kimondták, hogy elengedik Németország jóvátételi kötelezettségeit, amennyiben az Egyesült Államok elengedi adósságaikat – ezt azonban egyetlen amerikai elnök sem tehet meg egy választási évben.

A londoni flottakonferencián (1930) az 1921–22-es washingtoni konferencia egyezményét vizsgálták felül, s a kisebb csatahajók építését próbálták korlátozni. Japán azonban négy év múlva felmondta a szerződést, s megindult a fegyverkezési verseny. Mandzsúria japán megszállása (1931) után a kormányzat 1932 januárjában bejelentette az úgynevezett Stimson-elvet, mely szerint nem hajlandó elismerni a Kellogg–Briand-paktummal és a washingtoni konferencia egyezményeivel ellentétes szerződéseket – vagyis a katonai hódítást.

A latin-amerikai országokkal kapcsolatban Hoover szakított elődei intervencionista törekvéseivel, és előkészítette Franklin Delano Roosevelt jószomszédság-politikáját. Nyíltan megtagadta a Monroe-elv Roosevelt-féle értelmezését (1930), megkönnyítette a latin-amerikai kormányok elismerését, és olyan szerződéseket kötött Nicaraguával és Haitival, amelyek lehetővé tették a megszálló csapatok visszavonását (1933, 1934). Paraguay és Bolívia háborúja idején az amerikai kormány a Pán-amerikai Unió többi tagállamával közösen tudatta Bolíviával, hogy nem ismerik el katonai hódítását (1933), Kolumbiát és Perut az európai hatalmakkal együtt részesítette figyelmeztetésben, határviszályukat pedig a Népszövetség rendezte (1934).

Hoover elnökségének meghatározó jelentőségű eseménye az 1929. október 29-i tőzsdekrach után bekövetkező világgazdasági válság volt. Az év végére a részvényeseknek már 40 milliárd dolláros veszteségük volt, 1930 végére pedig négymillióra nőtt a munkanélküliek száma. A válság első három éve alatt több mint ötezer bank ment tönkre, s velük együtt semmisültek meg az amerikaiak megtakarított összegei. A válságért természetesen a kormányt okolták. A régi újságpapírt, amellyel a hajléktalanok takaróztak, „Hoover-takaróknak”, a kifordított, üres zsebet „Hoover-zászlóknak”, az öszvérrel vontatott, működésképtelen autókat „Hoover-szekereknek”, a nyomortelepeket „Hoover-városoknak” nevezték.

Pedig Hoover nem volt érzéketlen honfitársai szenvedései iránt. Ellessége volt a kormány költekezésének, de most 2,25 milliárd dollárt szavaztatott meg a Kongresszussal különböző közmunkákra. 1932-ben létrehozatta a rekonstrukciós pénzügyi korporációt, amely közvetett módon, a bankok, vasutak, biztosítók és helyi kormányzatok támogatásával próbált segíteni a munkanélkülieken. De ezzel csak felháborította a nyomorgókat, akik úgy látták, hogy az elnök a bankárokat segíti, és nem az éhezőket. A Norris–La Guardia-féle törvénnyel (1932) eltiltották az olyan szerződések megkötését, amelyek nem veszik figyelembe a szakszervezeteket, valamint azt, hogy a szövetségi törvényszékek fellépjenek a sztrájkok, bojkottok és a békés sztrájkorség ellen. Mindezen rendelkezések azt bizonyítják, hogy Hoover képes volt szakítani a „laissez faire” múlt századból örökölt elveivel, és hatékonyan előkészítette Franklin Delano Rooseveltt politikáját, a New Dealt.

Tevékenységet a Kongresszus nem könnyítette meg: először a republikánusok ellenezték a gazdasági életbe való beavatkozás intézkedéseit, majd az 1930-as kongresszusi választások után a demokraták szerezték meg a többséget a Képviselőházban, és ők sem szívesen működtek együtt a republikánus elnökkel. 1932 nyarán az elszegényedett veteránok Washingtonba vonuló húszezres serege azt követelte, hogy azonnal fizessék ki nekik az ígért juttatásokat. Erőszakos megmozdulásaiknak a katonaság vetett véget – még erőszakosabb módon, tovább növelve a kormányzat népszerűtlenségét.

Hoover elnöksége idején, 1933-ban lépett életbe a XX. alkotmánykiegészítés, amely az elnökök beiktatásának napját március 4-ről január 20-ra hozta előre. Hoover számára azonban már nem adódott ilyen alkalom. Pártja az 1932-es választásra is őt jelölte, de vereséget szenvedett Franklin Delano Roosevelttől.

Éles kritikában részesítette utóda tevékenységét, a New Deal-ellenes, konzervatív Szabadság Ligához azonban nem volt hajlandó csatlakozni. 1938-ban beutazta Európát, s Hitlerrel is találkozott, akit „félőrült”-nek minősített. A Pearl Harbor-i japán támadásig ellenezte országa belépését a második világháborúba. A háború idején Lengyelországot, Finnországot és Belgiumot támogató segélyszervezetek elnöke volt.

A második világháború végén Truman elnök kérésére beutazta a világot, és az élelemkészletek mennyiségét tanulmányozva az éhínség elkerülésének lehetőségeiről készített jelentést. Előbb (1947–49) a kormány szervezeti bizottságának, majd (1953–55) a kormány operációs bizottságának (az úgynevezett első és második Hoover-bizottságnak) az elnöke volt. Az első bizottság 273 javaslatot tett a kormányzati munka gyors-

sítására, melyek háromnegyedét elfogadták, a második pedig 314-et, melyek kétharmadát fogadták el. Hosszú öregségét előadások tartásával és könyvek írásával töltötte. (Életében 16 könyve jelent meg.) Bányászati tevékenysége miatt „a Nagy Mérnök” néven emlegették, az első világháború után elnyerte „a Nagy Emberbarát” nevet, kereskedelmi miniszterségével „a Nagy Miniszter”, öregkori tevékenységével pedig „a Nagy Köztisztviselő” tiszteletbeli címét. A gazdasági világválság miatt azonban a „Nagy Elnökök” közé nem kerülhetett be.

Franklin D. Roosevelt

Az Egyesült Államok 32. elnöke (1933–1945)

Születésének helye: Hyde Park, New York.

Születésének ideje: 1882. január 30.

Ősei: Hollandok, franciák, svédek, finnek, angolok.

Szülei: James Roosevelt (1828–1900), milliomos nagyvállalkozó;
Sara Delano (1854–1941).

Iskolai végzettsége: Harvard University (1900–04); Columbia Law School (1904–05, nem fejezte be).

Foglalkozása: Ügyvéd, politikus.

Vallása: Epizkopális.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: New York City.

Elnökválasztás:

1932: 22 809 638 népi (57%), 472 elektori szavazat.

(Herbert C. Hoover [republikánus]: 15 758 901 népi [40%], 59 elektori szavazat;

Norman Thomas [szocialista]: 881 951 népi szavazat.)

1936: 27 752 869 népi (61%), 523 elektori szavazat.

(Alfred M. Landon [republikánus]: 16 674 665 népi [37%], 8 elektori szavazat;

William Lemke [Unió Párt]: 882 479 népi szavazat.)

1940: 27 307 819 népi (55%), 449 elektori szavazat.

(Wendell L. Willkie [republikánus]: 22 321 018 népi [45%], 82 elektori szavazat.)

1944: 25 606 585 népi [53%], 432 elektori szavazat.

(Thomes E. Dewey [republikánus]: 22 014 745 népi [46%], 99 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1933. március 4.–1945. április 12.

Alelnöke:

John Nance Garner (1933–1941. jan. 19.);

Henry Agard Wallace (1941. jan. 20.–1945. jan. 19.);

Harry S. Truman (1945. jan. 20.–április 12.).

Államtitkára:

Cordell Hull (1933–1944. nov. 30.);

Edward R. Stettinius (1944. dec. 1.–1945. máj.).

Ragadványneve: FDR.

Felesége: 1905-től Anna Eleanor Rooseveltt (1884. okt. 11.–1962. nov. 7.).

Gyermekei:

Anna Eleanor R. (1906–75), James R. (1907–91), Franklin R. (1909),

Elliott R. (1910–90), Franklin D. R. (1914–88), John Aspinwall R. (1916–81).

Halálának oka: Agyvérzés.

Halálának helye és ideje: Warm Springs, Georgia; 1945. április 12.

Sírhelye: Hyde Park, New York.

Az Egyesült Államok leghosszabb ideig kormányzó elnöke, teljes nevén Franklin Delano Rooseveltt volt az egyetlen amerikai államfő, akit kifejezetten rokkantnak nevezhetünk: 1921-től gyermekparalízis bénította meg lábait. Bár Rooseveltt hosszas gyakorlás után újra megtanult acélvázak segítségével állni és mankók segítségével pár lépést tenni, életét ezután tolokocsiban töltötte. A tömegtájékoztatás diszkréciójának köszönhetően azonban testi fogyatékosságát nem hangsúlyozták, s akik nem követték különösebb figyelemmel a politikai eseményeket, nem is tudtak az elnök rokkantságáról. Maga Rooseveltt sajátos módon még erőt is merített helyzetéből, kijelentve, hogy miután két évig tartó erőfeszítések árán sikerült megmozdítania egyik nagylábujját, minden más igen könnyűnek tűnt a számára.

Betegsége előtt Rooseveltt rendkívül vonzó, magas férfi volt. Dúsgazdag családból származott, amelyben sohasem illett beszélni a pénzről, mert mindig volt belőle elég. Már kisfiú korában Európába járt nyaralni. Egyszer a gondterhelt Cleveland elnök e szavakkal simogatta meg a fejét: *„Kis ember, különös dolgot fogok kívánni neked! Sohase legyél az Egyesült Államok elnöke!”* A fiú azonban nem hallgatott rá, neki nagybátyja, Theodore Rooseveltt volt az ideálja, és már nagyon korán arról álmodozott, hogy ő is elnök lesz.

A csinos, jó fellépésű, nagyvilági férfi ugyancsak meglepte környezetét, amikor 1903-ban feleségül vette távoli rokonát, Eleanor Roosevelttet. A kislány nyolcéves korában elveszítette az anyját, apja delírium tremensben halt meg, s nagyszülei nevelték. A magányos, visszahúzódozó, csúnyácskának tartott, de rendkívül intelligens, tanult lányból az Egyesült Államok legtehetségesebb és legaktívabb First Ladyje lett. Miután 1918-ban megtudta, hogy férje megcsalta őt saját titkárnőjével,

Lucy Mercerrel, felkínálta a válást. Férje lebeszélte erről, kibékültek, s kapcsolatuk megváltozott: az asszony erős, megbízható, de függetlenebb és önállóbb politikai segítőtársa lett. Betegsége idején önfeláldozóan ápolta Rooseveltet. Ő volt az első elnökfeleség, aki sajtótájékoztatókat tartott, beutazta az országot, előadott, könyveket írt és rendszeres rovata volt egy napilapnál. Férje halála után Truman és Kennedy az ENSZ küldöttség tagjává nevezte ki (1946–52, 1961–62), ő volt az elnöke az ENSZ emberjogi bizottságának, amely elkészítette az Emberi Jogok Nemzetközi Nyilatkozatát.

Az egyik Wall Street-i ügyvédi irodában dolgozó Rooseveltet hiába kérte az édesanyja, hogy úriemberhez illően „*maradjon távol a politika zavaros ügyeitől*”, a jogi pálya nem érdekelt. New York állam törvényhozásának szenátora lett (1911–13), élesen szembeszállt a párt konzervatív vezetésével, és hamarosan úgy emlegették, mint a progresszív demokraták egyik legígéretesebb fiatal politikusát. (Az öregebbek azonban nem tekintették igazi, „nehézsúlyú” politikusnak.) Mivel támogatta Wilsont az elnökválasztáson, a haditengerészeti miniszter helyettesévé nevezték ki (1913–20). Ez nagy öröm volt a számára: Theodore nagybátyja is ezt a posztot töltötte be valaha! Az első világháború idején kitűnt rendkívüli aktivitásával, s ezért minisztériuma összes sikerét az ő tevékenységének tulajdonították. 1919-re már a demokraták liberális szárnya vezető személyiségének tekintették, és az 1920-as választáson a párt alelnöknek jelölte James M. Fox mellé. Roosevelt támogatta volna a Népszövetséghez való csatlakozást, de vereséget szenvedtek.

Roosevelt visszatért a magánéletbe, és újra a jogászai pályán próbált szerencsét. Ekkor sújtott le rá a gyermekparalízis (1921), és egy ideig úgy tűnt, végleg felhagy a politizálással. 1924-ben azonban nagy hatású beszédet tartott a demokraták elnökjelölő konvencióján, és az Amerikai Építkezési Tanács elnökévé választották. Meghirdette, hogy a Demokrata Pártnak a „fékezett progresszívizmus” és a „mozgékony konzervatívizmus” pártjává kell válnia. 1928-ban New York állam kormányzójává választották (1929–33), és sikerült több reformot elfogadtatnia a republikánus állami törvényhozással: megkönnyítette a hitel felvételét a farmerek számára, állami segélyszervezetet létesített a munkanélkülieknek, és 48 órára csökkentette a nők és gyermekek heti munkaidejét. Ekkor használta fel először a rádiót arra, hogy közvetlen kapcsolatot létesítsen választóival, s a válság miatt a Columbia Egyetem professzoraiból sajátos tanácsadó csoportot, úgynevezett „agytrösztöt” hozott létre.

Az 1932-es chicagói elnökjelölő konvención már ő tűnt pártja legesélyesebb jelöltjének. A texasi John Nance Garner alelnökévé való jelölé-

sével sikerült áthidalni a Demokrata Párt északkeleti, nagyvárosi frakciója, valamint a déli és nyugati, vidéki csoportok közti ellentéteket. E gyűlésen ígért Rooseveltnél *New Deal*, vagyis „új osztást”, „új bánásmódot” az amerikai nép számára. Ekkorra már kiváló szónokká, karizmatikus vezető egyéniséggé érett, s a keserű Hooverrel ellentétben féktelen optimizmus és tetterő sugárzott belőle. A kampány során azt ígérte, hogy az „elfelejtett emberrel” fog törődni, és zenekari állandóan a *Happy Days Are Here Again* (Újra itt vannak a boldog napok) című dalt játszották, amely később a Szabad Európa Rádió szignálja lett.

A gazdasági válságnak köszönhetően a választáson elsőprő győzelmet aratott. Hoover hívei azzal vádolták, hogy novemberi győzelme és márciusi beiktatása között nem akart együttműködni elődjével, nem bánta, hogy a válság tovább mélyül, hogy annál is nagyobbnak tűnjenek saját kormányzatának sikerei. Beiktatási beszédében a következőket mondta: „Először is hadd adjak hangot azon szilárd meggyőződésnek, hogy az egyetlen dolog, amelytől rettegünk, az a rettegés maga! A névtelen, észszerőtlen, igazolhatatlan rettegés, amely megbénítja az ahhoz szükséges erőfeszítéseket, hogy a visszavonulást támadássá változtassuk át! ... Legnagyobb feladatunk most az, hogy munkát adjunk a népnek. Ez nem megoldhatatlan probléma, ha bölcsen és bátran szembenézünk vele. Meg lehet oldani, részben a kormány közvetlen munkaerő-toborzásával, amely úgy intézkedik, mintha háborús szükséghelyzetben lenne, s ugyanakkor a régóta szükségessé vált vállalkozásokkal serkenti és újjászervezi természetes erőforrásaink felhasználását...”

Az elnök a „segély, újjáéledés és reform” jelszavaival határozta meg a *New Deal* programját. 1933 folyamán Rooseveltnél soha nem látott gyorsaságú törvényhozói tevékenységre sarkallta a Kongresszust. A „segély” jegyében létrehozták a Civil Természetvédelmi Testületet (*Civilian Conservation Corps, CCC*), a Szövetségi Szükség-Segély Hivatalát (*Federal Emergency Relief Administration, FERA*) és a Háztulajdonosok Kölcsönző Korporációját (*Home Owners' Loan Corporation, HOLC*). Elfogadták a mezőgazdasági kiigazítás törvényét (*Agricultural Adjustment Act, AAA*), amellyel támogatást kínáltak a termelést csökkentő farmereknek, és felállították a Polgári Munkaügyi Igazgatást (*Civil Works Administration, CWA*). A gazdaság „újjáéledése” érdekében segélyt nyújtottak a bankoknak, Rooseveltnél megszüntette a dollár aranyalapját, a nemzeti ipari újjáélesztési törvénnyel pedig létrehozta a Nemzeti Újjáélesztési Igazgatóságot (*National Recovery Administration, NRA*) és a Közmunkák Igazgatóságát (*Public Works Administration, PWA*). E törvény egyik paragrafusa megadta a munkásoknak a kollektív szerződések meg-

kötésének jogát. A „reform” jegyében elfogadták a sör- és borjövédelmi törvényt (a szesztilalmat a XXI. alkotmánykiegészítéssel eltörölték), létrehozták a Tennessee-völgy hatóságát (*Tennessee Valley Authority, TVA*) egy nagyszabású gátrendszer felépítésére, elfogadták a szövetségi biztosítási törvényt és a Glass–Steagall-féle bankreformtörvényt. Mindez tíz hónapos időtartamon belül történt!

A következő években a növekvő termelés és az emelkedő árak miatt az „újjáéledés” helyett a „segélyre” és a „reformra” helyeződött át a hangsúly. A „segély” legfontosabb intézkedése a munkafejlesztési igazgatóság (*Works Progress Administration, WPA*) létrehozása volt, amely utakat, iskolákat, parkokat épített, s különböző munkalehetőségeket kínált fel a művészek számára (1935). Az áttelepítési igazgatóság (*Resettlement Administration*, 1935) a terméketlen földekről elköltöző farmereket segítette, akárcsak a talajvédelmi és belső telki törvény (1936) és a második mezőgazdasági kiigazítás törvénye (1938). A „reform” legfontosabb intézkedése a társadalombiztosítási törvény volt (1935), az Egyesült Államok Lakásügyi Hatóságának (*U. S. Housing Authority, USHA*) létrehozása, valamint a Wagner-törvény, amely megtiltotta, hogy a munkáltatók saját szakszervezetet hozzanak létre vállalataiknál. A méltányos munkaügyi mércék törvénye (1938) minimális bért és maximális munkaidőt állapított meg az államközi értékesítéssel foglalkozó nagyvállalatok munkásainak, és eltiltotta a gyermekmunkát.

A *New Deal* (1933–39) jellegéről máig vitatkoznak a történészek. Radikális volt vagy konzervatív? Annyiban mindenképpen konzervatív volt, hogy nem egy új társadalmi rend létrehozása, hanem a régi fenntartása volt a célja. Egy olyan korszakban, amikor egyes európai nemzetek jobb- és baloldali totalitárius diktatúrákkal keresték a kiutat a válságból, az Egyesült Államoknak sikerült megőriznie mind a fejlett nagyipari termelésen alapuló piacgazdaságot, mind demokratikus politikai rendszerét. Ugyanakkor azonban a *New Deal* az amerikai történelem legnagyobb szabású reformfolyamata volt, amit egyes kortársak radikális átalakulásnak éreztek. A gazdasági életbe aktívan beavatkozó szövetségi kormányzat (s ezen belül főleg az elnökség!) hatásköre és hatalma rendkívüli mértékben megnövekedett, az államadósság 19 487 millió dollárról (1932) 40 440 millió dollárra emelkedett. Teljes sikerről nem lehet beszélni: 1939-ban még mindig milliók voltak munka nélkül, s a teljes foglalkoztatottság csak a második világháborús mozgósítás hatására valósult meg. Igazat kell adnunk azonban a Charles Sellers, Henry May és Neil R. McMillen történészek könyve (*Az Egyesült Államok története*. Bp. 1995, Maecenas Kiadó) 312. oldalán olvasható megállapí-

tásnak: „*A New Deal jelentősége nem bizonyos programok sikerében vagy kudarcában rejlik, hanem az alkotókészség, a bizalom és a remény feléledésében...*”

Roosevelt reformjainak (vagy talán csak a reformjaitól függetlenül is bekövetkezett gazdasági fellendülésnek?) köszönhetően könnyedén megnyerte az 1936-os elnökválasztást is. Ő volt az első elnök, aki nőt nevezett ki miniszterré: 1933-tól 1945-ig Frances Perkins volt a munkaügyi minisztere. A Legfelsőbb Bíróság és az elnök között komoly konfliktus bontakozott ki, amikor a bírák alkotmányellenesnek minősítették a New Deal több intézkedését. Roosevelt 1937-ben javaslatot tett arra, hogy új bírákat nevezhessen ki a Legfelsőbb Bíróság hetven évnél idősebb tagjai mellé. Ez ellen még támogatói is tiltakoztak. A „bírósfeltöltő tervet”, az 1937-ben tapasztalható gazdasági visszaesés és a sokasodó sztrájkok miatt a Kongresszus egyre kevésbé viselte el az erős elnöki vezetést.

Külföldön Roosevelt kiteljesítette elődei izolációs politikáját. A londoni gazdasági találkozót 1933-ban szétbomlasztotta, amikor résztvevőivel tudatta, hogy nem vesz részt semmilyen akcióban sem a nemzetközi pénzügyi stabilizáció érdekében, az 1934-es Johnson-törvény pedig megtiltotta, hogy a fizetésektelen nemzeteknek új kölcsönöket adjanak. A Szovjetuniót viszont 1933-ban elismerték, abban bízva, hogy felhagy a forradalmi propagandával Amerikában, és gyümölcsöző kereskedelmi kapcsolatokat építhetnek ki. A kormányzat egyik reménye sem vált valóra. A Csendes-óceánon birtokba vették a Howland-, Baker- és Jarvis-szigeteket (1936), s ugyanakkor a Kongresszus semlegességi törvényekkel (1935, 1936, 1937) próbálta elkerülni, hogy az Egyesült Államok bármilyen módon is belekeveredjen az európai országok háborúiba. E szűk látókörű, izolacionista politika csak az európai diktatúráknak kedvezett, mert nem tett különbséget agresszor és áldozat között. Roosevelt azért fogadta el, mert nem akarta veszélyeztetni belpolitikai reformjainak támogatását.

A latin-amerikai országok számára Roosevelt meghirdette a „jószerzéság politikáját” – amellyel tulajdonképpen csak Hoover megkezdett intézkedéseit folytatta. A 7. pánamerikai konferencián (1933) az amerikai delegáció elfogadta a be nem avatkozás elvét. 1934-ben Kuba alkotmányából eltörölték az 1901-ben belefoglalt Platt-féle kiegészítést, amely szentesítette az Egyesült Államok beavatkozását belügyeibe. Növelték Panama önállóságát is (1936), s 1941-ben egyezményt kötöttek azzal a mexikói kormánnyal, amely 1938-ban elkobozta az amerikai kézen lévő olajfúró létesítményeket. Mindezzel Roosevelt nagy népsze-

rúségre tett szert Latin-Amerikában, s még egy Fidel Castro nevű 12 éves kisfiú is levelet írt neki, amelyben tíz dollárt kért tőle. (A levél megtekinthető a washingtoni Nemzeti Levéltár állandó kiállításán.)

A magas védővámok hagyományos politikáján a kölcsönös kereskedelmi egyezmények törvényével változtattak (1934), amely lehetővé tette, hogy az elnök akár 50%-kal is csökkentse a vámtarifákat hasonló engedmények fejében. 1939-ig 21 országgal kötöttek ilyen egyezményt.

A második világháború kirobbanásakor Rooseveltt egy új semlegességi törvény elfogadtatásával tette lehetővé, hogy Franciaország és Nagy-Britannia hadianyagot vásároljon az Egyesült Államokban – azzal a feltétellel, hogy készpénzben fizetnek és a saját hajóikon szállítják el azt. Franciaország legyőzése után 1940-ben Rooseveltt rávette a Kongresszust, hogy fordítson 37 milliárd dollárt a légiflotta és a haditengerészet fejlesztésére, aláírta a sorozási törvényt, majd nyolc atlanti-óceáni tengeri bázis fejében repülőgépeket küldött Nagy-Britanniába.

E válság közepette Rooseveltt megszegte azt a hallgatólagos megállapodást, hogy senki sem indul harmadszor is az elnökválasztáson. Arra hivatkozott, hogy az európai háború korában hazájának tapasztalt elnökre van szüksége, s valószínűleg a választók is felidéztek a régi közmondást („Folyón való átkelés közben nem váltunk lovat!”), mert 55%-uk órá szavazott az 1940-es elnökválasztáson.

De hiába ígerte meg mind Rooseveltt, mind republikánus ellenfele, hogy az ország ki fog maradni a háborúból, ez egyre valószínűtlenebbé vált. Nem lehetett egyszerre megőrizni a békét, s megvédelmezni az európai demokráciákat. Az elnök 1941. január 6-án egy ékesszóló beszédében a „négy szabadság” (a szólásszabadság, a vallásszabadság, a félelemtől való szabadság és az ínségtől való szabadság) megvédelmezésére hívta fel a Kongresszust, majd előterjesztette a kölcsönbérleti törvényt, amely lehetővé tette, hogy felszerelést juttasson azon országokba, amelyek védelme fontos az Egyesült Államok számára. (1945-ig 50 milliárd dollár értékű hadianyagot szállítottak.) Ezzel a kormányzat tulajdonképpen feladta a semlegesség elvét. Brit és amerikai vezérkari tisztek hamarosan közös stratégiát dolgoztak ki, majd Rooseveltt és Churchill Újfoundland partjai közelében egy hadihajón aláírta a nyolc pontból álló Atlanti Chartát. Ebben elítélték a hódításokat, s ígéretet tettek egy új nemzetközi szervezet létrehozására a háború után. A tengereken hadüzenet nélküli hadiállapot jött létre az amerikai és német hadihajók között. Több történész is úgy vélekedik, hogy a náci Németországnak előbb-utóbb mindenképpen hadat kellett üzenni, Rooseveltt azonban úgy tette meg a szükségesnek tartott lépéseket, hogy közben félrevezet-

te az amerikai társadalmat, és mindvégig azt hangoztatta, hogy országa nem fog részt venni a háborúban. Mások szerint egyszerűen csak rövidlátó volt, és túlbecsülte a béke fenntartására tett gesztusainak jelentőségét.

A támadás végül keletről következett be. A kormányzat embargóval sújtotta az Ázsiában terjeszkedő Japánt, amely a háromhatalmi szerződéssel Németország szövetségese lett (1940). A japán–amerikai kereskedelem helyreállítása érdekében folytatott tárgyalásokon az amerikai kormányzat a hódítások feladását követelte Japántól, majd a további terjeszkedés miatt (1941) befagyasztott minden japán pénzkészletet az Egyesült Államokban. Japán előtt két alternatíva állt: az amerikaiak követelésének engedve feladja minden hódítását a kereskedelem érdekében, vagy további hódításokkal szerzi meg a szükséges üzemanyagot. A japán miniszterelnök még ezután is találkozni kívánt Roosevelttel, aki azonban erre nem volt hajlandó. A japán kormány ezért megbukott, s a következő kormány 1941. december 7-én támadást intézett a Hawaii-szigetek Pearl Harbor nevű kikötőjében állomásozó amerikai hadihajók ellen. Négy nap múlva a Kongresszus hadat üzent Japánnak és szövetségeseinek. Több történész szerint Roosevelttel rugalmasabb politikával elhalaszthatta volna a konfliktus kirobbanását. A váratlan japán támadás azonban megfelelő társadalmi támogatást biztosított kormánya számára.

Roosevelt bejelentette, hogy „New Deal-doktor” nyugalomba vonul, és átadja a helyét „Nyerjük-meg-a-háborút-doktornak”. Ennek jegyében vezető pozíciókat és különféle kedvezményeket ajánlott fel a nagyvállalkozóknak. Új ügynökségeket és irodákat hozott létre az árak, a munkaerő felhasználása és a ritka energiaforrások ellenőrzésére. Az egyenlő munkahelyi esélyek érdekében felállította az igazságos munkáltatói eljárások bizottságát, amellyel a faji feszültségeket próbálta enyhíteni (nem sok sikerrel). Amerika haditermelése azonban 1944-re kétszer annyi volt, mint a tengelyhatalmaké, és a háború szempontjából ez volt a legfontosabb. Ebben az évben a demokraták közfelkiáltással ismét Rooseveltet választották elnökjelöltjükké, de egészségi állapota ismeretében sokkal nagyobb gondot fordítottak alelnökének kijelölésére. Hívei azzal a kérdéssel zörgettek be a választókhoz, hogy „Mit is csinált ön 1932-ben?” Ezzel akarták figyelmeztetni az állampolgárokat a gazdasági téren elért sikerekre. A háborús győzelmeknek köszönhetően Roosevelt negyedszer is győzelmet aratott.

A háború irányítása során Roosevelttel fő célja a mielőbbi győzelem, az amerikai katonák életének megkímélése és az antifasiszta szövetség egy-

ségének megerősítése volt. E törekvéseivel magyarázhatóak olyan vitatható döntései, mint a második front megnyitásának elhalasztása, és a feltétel nélküli kapituláció követeléséhez való ragaszkodás. A teheráni találkozón (1943) naiv módon megbízott Sztálinban, s nem támogatta Churchill keményebb fellépését. Pedig William Bullitt, a korábbi moszkvai nagykövet figyelmeztette a szovjet kormányzat törekvéseire. Rooseveltnél válasza így hangzott: *„Én úgy érzem, Sztálin nem olyan ember... Azt hiszem, ha mindent megadok neki, amit csak tudok és semmit sem kérek viszonzásul, akkor nem próbál majd mindent elfoglalni, és együtt dolgozik velem a demokratikus és békés világért...”* Azzal a furcsa meggyőződéssel távozott Teheránból, hogy Sztálin kezelhető, s azon sem gondolkodott el, hogy a szovjet diktátor javaslatot tett ötvenezer német tiszt agyonlövésére a háború után. Churchill többször is javasolta neki, hogy előzzék meg a Szovjetunió Kelet-Európába történő benyomulását, és az Olaszországból északkelet felé hatoló angol-amerikai katonák szabadítását fel Szlovéniát és Magyarországot. Rooseveltnél azonban nem bízott egy ilyen hadmozdulat sikerében, nem akart eltérni a szovjetekkel együtt kialakított stratégiától, s attól tartott, hogy belpolitikai támadásoknak lenne kitéve, ha csapatok Kelet-Európába való irányításával gyengítené meg a nyugat-európai partraszállásra felkészített hadsereget.

A jaltai találkozón (1945) már egy szovjet kém is volt Rooseveltnél környezetében: Alger Hiss, a speciális politikai ügyek hivatalának igazgatóhelyettese. Az elnök mindenképpen el akarta érni, hogy a Szovjetunió hadba lépjen Japán ellen, s jobban gyanakodott a brit gyarmati politikára, mint a szovjet hódító törekvésekre. Ráadásul meg akarta szerezni a Szovjetunió aktív hozzájárulását az új nemzetközi szervezet, az ENSZ létrehozásához. Ítéltőképesége hanyatlásában minden bizonnyal szerepe volt megromlott egészségi állapotának is. Sokan azzal vádolják, hogy vita nélkül átengedte Kelet-Európát a Szovjetuniónak. Mások szerint ekkor már a szovjet hadsereg amúgy is bent járt a később tartósan megszállt területeken. Annyi azonban bizonyos, hogy Rooseveltnél nem tett meg mindent ennek a helyzetnek a megelőzésére, és *de facto* elismerte a szovjet birodalom létrejöttét. Kudarcat halála előtt maga is belátta: *„Sztálinnal nem üzletelhetünk. Valamennyi jaltai ígéretét megszegte.”*

A magas vérnyomástól és érelmeszesedéstől szenvedő elnököt Warm Springs nevű georgiai fürdőhelyen érte a halál. A történészek sokáig az Egyesült Államok legnagyobb elnökének tekintették, Lincoln és Washington mellett jelölve ki a helyét. Az utóbbi évtizedekben azonban komoly kritika érte bel- és külpolitikai tevékenységét.

VI. A hidegháború elnökei (1945–1989)

A második világháború után a születések számának megnövekedése és a bevándorlás megkönnyítése következtében újra meggyorsult a népességnövekedés: 1950-ben az Egyesült Államok népessége 150 697 361 fő volt, 1960-ban 179 323 175 fő (viszont ez utóbbi szám már a két új állam, Hawaii és Alaszka népességét is magában foglalja). 1980-ra a lakosság száma meghaladta a 226 milliót. Folytatódott az urbanizáció is: 1950-ben a lakosság kétharmada élt városokban, 1980-ban már háromnegyede. Az urbanizáció kísérőjelensége volt a középosztályok nagy részének átköltözése a város környéki lakóövezetekbe, s a belső vándorlás is tovább folytatódott nyugat felé. A népesség „súlypontja” 1940-ben még Indiana nyugati határán volt, 1960-ban Illinois déli részén, és 1980-ban átkerült a Mississippitől nyugatra, Missouriba. Főleg a Virginiától Texason át Kaliforniáig húzódó „napfényövezet” államainak lakossága növekedett gyorsan.

Ebben a korszakban az Egyesült Államok a Föld vezető gazdasági, katonai és kulturális nagyhatalma lett. Kulturális befolyását nem mindenhol fogadják örömmel, az amerikai tömegkultúra térhódítása azonban tagadhatatlan tény. Az össznemzeti termelés az ötvenes években megkétszereződött, majd a hatvanas években kis híján újra megduplázódott. A mezőgazdasági dolgozók száma és az össztermelésből való részesedésük csökkenésének ellenére az Egyesült Államok a világ egyik legnagyobb élelmiszer-termelő országa maradt. A gazdagság nem osztott el egyenletesen, egyes társadalmi csoportok és régiók hátrányos helyzetűek maradtak, és a szegénység sem tűnt el teljesen, annyi azonban bizonyos, hogy a lakosság életszínvonala, jövedelme és vásárlóereje soha nem látott mértékben növekedett. Az amerikaiak, a Föld lakosságának 6%-a birtokba vette a Föld vagyonának 40%-át. Ugyanakkor azonban 1945-től 1954-ig az Egyesült Államok 35,3 milliárd dollár értékű katonai és gazdasági segínyt nyújtott Európának, 9,9 milliárd dollár értékűt ázsiai és csendes-óceáni országoknak, 600 millió dollár értékűt közel-keleti és afrikai országoknak, és 1,1 milliárd dollár értékűt latin-amerikai országoknak.

Az 1950-es évektől felvirágzott a fogyasztói társadalom kultúrája, az Egyesült Államok az árubőség, a nagy személyautók, a gyorsétkeztetés, a televízió, az önkiszolgáló nagyáruházak, a mozi és a rock and roll országává vált. Az általános gyarapodást a hatvanas évek tiltakozó mozgalmai sem vetették vissza, az optimizmus csak az 1970-es években rendült meg, a gazdasági válság, a vietnami háború, a faji zavargások, a külpolitikai kudarcok és a politikai botrányok következtében. Ebben az évtizedben egyes történészek szerint az amerikai társadalomnak be kellett látnia, hogy a korlátok világában él, korlátozott erőforrások között, korlátozott gazdasági növekedéssel és korlátozott befolyással. Az 1980-as években a gazdaság újabb fellendülése, egyes látványos külpolitikai akciók, majd az évtized végén a kommunista világrendszer összeomlása ismét optimistább közhangulatot hozott létre az Egyesült Államokban.

Az amerikai külpolitika meghatározó tényezője a Szovjetunióval „vívott” hidegháború volt. A világháborúval fenyegető feszültségektől terhes első húsz év (1945–65) után a hatvanas években megindult az „enyhülés” folyamata, amely a berlini négyhatalmi megállapodással (1971), a SALT-I. szerződéssel (1972) és a helsinki konferenciával (1975) érte el csúcspontját. Nixon elnök Kínát is bekapcsolta a nagyhatalmak diplomáciai küzdelmeibe (1972), s a kétszereplős nagyhatalmi „játszmát” háromszereplőssé változtatva stabilabbá, biztonságosabbá tette a nemzetközi kapcsolatrendszert. A Szovjetunió azonban az enyhülést arra használta fel, hogy kommunista vagy szovjetbarát rendszerek létrehozását segítse elő különböző afrikai és ázsiai országokban, ami a hidegháborús ellentétek feléledéséhez vezetett. A fegyverkezési versenyben azonban a nyolcvanas évek közepére nyilvánvalóvá vált, hogy a Szovjetunió vereséget fog szenvedni, s ezzel 1985-től megindulhatott az az enyhülési folyamat, amely ezúttal már visszafordíthatatlannak bizonyult, és a kommunista világrend felbomlásához vezetett (1989–91).

A közhiedelem szerint a Republikánus Párt a konzervatívok, a Demokrata pedig a liberálisok pártjává vált. A statisztikák némileg finomítják ezt a képet. Arra utalnak, hogy a magukat konzervatívnak tartó személyek, a férfiak, a vidékiek, az idősebbek, a hagyományok védelmezői, a nyugatiak, a szakmunkások, a fehérek és az üzletemberek inkább a republikánusokra szavaznak, ugyanakkor a magukat liberálisnak tartó amerikaiak, a nők, a városlakók, a fiatalabbak, a hagyományok ellenfelei, a déliek és északkeletiek, a betanított munkások, a katolikusok, a zsidók, a feketék és más etnikai kisebbségek a demokratákra. A Republikánus Párt inkább a katonai kiadásokra kész nagyobb összegeket fordítani, a Demokrata Párt inkább a szociális kiadásokra. A demokraták

állami segélyeket ígérnek – a republikánusok szerint jobb lenne, ha az emberek állami beavatkozás nélkül lennének képesek megoldani problémáikat. A demokratáknak 1945 után sikerült megőrizniük többségüket a Kongresszus két kamarájában, s az egyes államokban azóta is demokraták töltik be a törvényhozói helyek kétharmadát. A republikánusoknak csak az 1947–49-es és 1953–55-ös időszakokban sikerült megszerezni a kongresszusi helyek többségét, és 1981-től 1987-ig többségben voltak a Szenátusban. Az elnökválasztásokon azonban sokkal jobban szerepelnek.

Talán egy tréfás elemzés pontosabban érzékeltetheti a demokrata és republikánus magatartásformák közti különbségeket, mint a száraz statisztikai adatok. A Kongresszus ismeretlen, de jó humorú képviselői és szenátorai az alábbiakban foglalták össze a két párt sajátosságait:

„A republikánusok rovarirtókat hívnak ki a bogarak ellen – a demokraták rájuk lépnek.

A demokraták megvásárolják azokat a könyveket, amelyeket valahol betiltottak – a republikánusok cenzúrabizottságokat alakítanak, ahol közösen olvassák.

A demokraták megeszik a halakat, amelyeket kifogtak – a republikánusok a falra akasztják trófea gyanánt.

A republikánusok behúzza tartják függőnyeiket, bár semmi okuk rá – a demokraták nem húzzák el, pedig meg kellene tenniük.

A demokraták a szegényeknek adják régi ruháikat – a republikánusok viselik.

A demokraták az aktuálisan népszerű politikusokról, sportolókról és színészekről nevezik el gyermekeiket – a republikánusok szüleik vagy nagyszüleik után, attól függően, kitől várnak pénzt.

A republikánusok hosszan tanulmányozzák az újságok pénzügyi adatokat közlő oldalait – a demokraták ezekkel bélelik ki a madárkalitkák alját.

A republikánusok harcolnak a dohányzás ellen, de vereséget szenvednek – a demokraták is.

A demokraták terveket szőnek, majd valami egész mást csinálnak – a republikánusok nagyapáik terveit hajtják végre.

A republikánus fiúk demokrata lányokkal randevúznak. Republikánus lányokat fognak feleségül venni, de úgy érzik, előbb joguk van némi szórakozásra.

A republikánusok külön ágyakban alszanak, néha külön szobákban. Ezért van több demokrata.”

Harry S Truman

Az Egyesült Államok 33. elnöke (1945–1953)

Születésének helye: Lamar, Missouri.

Születésének ideje: 1884. május 8.

Ősei: 17. században bevándorló angolok, valamint írek és németek.

Szülei: John Anderson Truman (1851–1914), farmer; Martha Ellen Young (1852–1947).

Iskolai végzettsége: középiskola, majd: Kansas City Law School (1923–25, nem fejezte be).

Foglalkozása: irodai alkalmazott, rövidáru-kereskedő, ügyvéd, politikus.

Vallása: Baptista.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Independence, Missouri.

Elnökválasztás:

1948: 24 179 345 népi (49%), 303 elektori szavazat.

(Thomas E. Dewey [republikánus]: 21 991 291 népi [45%], 189 elektori szavazat;

J. Strom Thurmond [államjogi demokrata]: 1 176 125 népi [2%], 39 elektori szavazat;

Henry A. Wallace [progresszív]: 1 157 326 népi szavazat [2%.])

Elnöki időszaka: 1945. április 12.–1953. január 20.

Alelnöke: Alben William Barkley (1949. jan. 20.–1953. jan. 20.).

Államtitkára:

Edward R. Stettinius (1945. ápr. 12.–1945. máj.);

James Francis Byrnes (1945. júl. 2.–1947. jan.);

George Catlett Marshall (1947. jan. 8.–1949. jan. 7.);

Dean (Gooderham) Acheson (1949. jan. 7. –1953. jan. 19.).

Ragadványnevei: Az ember Missouriból; Harry.

Felesége: 1919-től Elizabeth Virginia Wallace, „Bess” (1885. febr. 13.–1982. okt. 18.).

Gyermeke: Margaret T. (1924–).

Halálának oka: Tüdővérzés, veseelégtelenség, szívritmuszavarok, emésztési problémák.

Halálának helye és ideje: Kansas City; 1972. december 26.

Sírhelye: Truman Könyvtár mögött, Independence, Missouri.

A potsdami találkozón Ernest J. King tengernagy így suttogott Lord Moran fülébe: *„Figyelje csak az elnököt! Mindez teljesen új neki, de megbirkózik vele. Sokkal tipikusabb amerikai Rooseveltnél, és jó munkát fog végezni!”*

A szemüveges, középmagas és jelentéktelennek látszó Truman, akinek arca leginkább egy bagolyéhoz hasonlított, valóban tipikusabb amerikai volt a milliomos Rooseveltnél. (A nevében szereplő S betű nem rövidítés! A család nem tudta eldönteni, hogy Anderson Shippe Truman vagy Solomon Young nagyapáról nevezzék el a gyereket, s ezért csak az S betűt illesztették a nevébe. Ezért pontot sem kellene tenni utána, de a legtöbb könyvben mégis úgy szerepel, mintha rövidítés lenne.) Gyermekkorát Nyugat-Missouri farmjain töltötte, apja szegénysége nem tette lehetővé számára a felsőoktatási végzettség megszerzését. Közvetlen, nyílt és egyszerű ember volt, aki iskolázatlansága ellenére igen sokat olvasott. Kitűnően megtanult zongorázni is. Harcolt az első világháború franciaországi frontján, s őrnagyként szerelt le. Rövidáru-kereskedést nyitott Kansas Cityben, de gyorsan tönkrement. Feleségével hatéves korában ismerkedett meg, csaknem harminc évig várt, amíg végül feleségül vehette, és élete végéig csak őt szerette. Gyakran nyilvánosan is „Főnök” néven emlegette az asszonyt.

Kansas City demokrata politikai gépezete emelte ki az ismeretlenségéből. Megyei közigazgatási állásokat töltött be, majd egy meglehetősen korrupt választás után szenátor lett (1935–45). A New Deal támogatja, és ő vezette a nemzetvédelmi programot kivizsgáló szenátusi bizottságot. Kissé színtelen, fantáziátlan egyéniség volt, előnytelen külseje, kudarcai és tanulatlansága miatt igen érzékeny, sértődékeny ember, de becsületes, tevékeny politikusnak bizonyult. Nem a zsenialitást, hanem a mindennapi józan ész és tisztességet képviselte, képes volt tehetséges polgári és katonai tanácsadókkal körülvenni magát, és határozott döntéseket hozni.

1944-ben a konzervatív demokraták meg akartak szabadulni Roosevelttől, túl liberálisnak tartott alelnökétől, és végül Trumant jelölték az alelnöki posztra, mert más személyben nem tudtak megegyezni. Egyesek „az új Missouri-kompromisszum” néven emlegették őt. Alelnöki hivatalát 82 napon át töltötte be. 1945. április 12-én a Fehér Házba hívták, ahol Eleanor Roosevelttel e szavakkal fogadta: *„Harry, az elnök halott.”* A döb-bent Truman csak ennyit tudott kérdezni: *„Tehetek valamit önökért?”* Az

asszony így válaszolt: „*Talán inkább mi tehetünk valamit magáért? Mert most már maga van bajban!*” Truman később e szavakkal idézte fel érzéseit: „*Mintha a Hold, a csillagok és az összes bolygó rám zuhant volna...*”

David McCullough történész így látta Truman helyzetét: „*A vidéki-es, elzárkózó Amerika fia volt, egy generációra a vadnyugat korától, áthatva a mezőgazdasági demokrácia régi, jeffersoni ideáljától, s abban a pillanatban kellett átvennie a Föld leghatalmasabb ipari nemzetének irányítását, amikor ez a hatalom a tudományos és technikai fejlődés elképesztő eredményeire támaszkodva soha nem látott erővé alakult át. Egyetlen elnökre sem nehezedett még akkora felelősség, mint rá, és ő egész jól megállta a próbát.*”

Az új elnök először is folytatta elődje külpolitikáját: részt vett a San Franciscó-i konferencián, amelyen létrehozták az ENSZ-t, és a potsdami találkozón. A háború mielőbbi befejezésére, valamint amerikai katonák életének megmentésére hivatkozva (erkölcsi megfontolások ekkor még nem merültek fel) beleegyezett az atombomba bevetésébe Japán ellen. Ez akkoriban Amerikában népszerű intézkedés volt. A második atombomba Nagaszakira való ledobása előtt azonban megvárhatta volna, amíg a japánok felméri a károkat, és a békepárt felülkerekedik. Rooseveltnél keményebben ítélte el a Szovjetunió kelet-európai uralmának kiépítését, többet azonban nem tehetett, mert a hadsereg egy részét leszerelték, és az újabb háborút senki sem támogatta volna. Ezért Amerika csak a „feltartóztatás” politikájának meghirdetésére volt képes, „*az orosz terjeszkedés hosszú távú, türelmes, de határozott és elővigyázatos feltartóztatására*”.

„*Elegem van a szovjetek dédelgetéséből!*”, jelentette ki Truman 1946-ban, és amikor a következő évben a Kongresszust Törökország és a kommunista partizánok ellen harcoló görög kormány támogatására szólította fel, meghirdette az úgynevezett Truman-elveket. Eszerint „*az Egyesült Államoknak az a politikája, hogy támogatja a fegyveres kisebbségek erőszakosságának kitett vagy külső nyomásnak alávetett szabad népeket*”. Az 1947-ben meghirdetett Marshall-tervvel meggyorsították a nyugat-európai gazdasági újjáéledést: négy éven belül 12,5 milliárd dollár segílyt nyújtottak tizenhat európai országnak. Ugyanebben az évben a nemzetbiztonsági törvénnyel teljesen átszervezték a hadügyek irányítását, létrehozták az elnök mellett tevékenykedő nemzetbiztonsági tanácsot és a Központi Hírszerző Ügynökséget (CIA). Amikor pedig a szovjet hadsereg blokád alá vette Berlint, Truman légi szállításokkal került el mind az erőszakot, mind a kapitulációt (1948. június 24.–1949. május 12.). 1949-ben az Egyesült Államok tizenegy másik nemzettel együtt létrehozta az Észak-Atlanti Szerződés Szervezetét (NATO).

Első elnöki időszakában Truman figyelmét a külpolitika kötötte le.

Igen nagy hiba volt részéről a „hűség programjának” 1947-es megindítása, ezzel ő is hozzájárult a hidegháborús légkörben kialakuló, kommunistaellenes boszorkányüldözéshez, amely Joseph R. McCarthy szenátor 1950-es fellépésével vált teljessé. Az Egyesült Államokban valóban sok szovjet kém tevékenykedett (Alger Hiss, a Rosenberg házaspár stb.), az ártatlanok üldözése miatt azonban a tényleges kémeket is ártatlanoknak lehetett feltüntetni.

Truman fellépett a faji diszkrimináció ellen: 1948-ban elrendelte a faji elkülönítés felszámolását a kormányhivataloknál és a hadseregben. Az 1948-as választáson ezért a déli demokraták nem támogatták őt, és saját jelöltet indítottak J. Strom Thurmond személyében. Henry A. Wallace jelölése tovább bomlasztotta a Demokrata Pártot, és a republikánus jelölt, Thomas E. Dewey New York-i kormányzó győzelme bizonyosnak tűnt. Truman azonban nem adta fel, körutazásra indult, mintegy háromszáz beszédet tartott, s támogatást kért polgárjogi, szociális és egészségbiztosítási programjához. A választás estéjén a *Chicago Daily Tribune* című lap már vezércikkben hirdette meg, hogy „Dewey legyőzte Trumant!”. Másnap reggelre azonban kiderült, hogy az eredmény éppen ennek a fordítottja, s Truman vidáman lengette meg az éljenző tömeg előtt a vereségét hirdető lapot: „*Én valahogy mást hallottam!*” Győzelmét bátor fellépésének köszönhette, és annak, hogy a munkások, farmerek és feketék nem bíztak a republikánusokban.

A győztes elnök „Négy Pont” címmel foglalta össze külpolitikai programját, melyben anyagi és technikai segílyt ígért a gazdaságilag fejletlen nemzeteknek. Belpolitikai törekvései a „Fair Deal” (Tisztességes osztás) elnevezést kapták: házépítési programot, teljes foglalkoztatottságot, magasabb minimálbért és a társadalombiztosítás kiterjesztését ígérte. A republikánusok és déli demokraták miatt azonban csak az 1949-es lakásügyi törvényt és az öregkori biztosítást kiterjesztő társadalombiztonsági törvényt (1950) tudta elfogadtatni.

A kínai kommunisták győzelmének és a szovjet atombomba felrobbantásának hatására (1949) Truman tovább növelte az atombombák számát, majd engedélyt adott a hidrogénbomba kifejlesztésére. 1950-ben, a koreai háború kirobbanásakor megsokszorozták a védelmi kiadásokat, s évi 50 milliárd dollárt, az össznemzeti termék 13%-át fordították a védelmi költségekre. Truman kihasználta a szovjetek ideiglenes visszavonulását az ENSZ Biztonsági Tanácsából, amely agresszornak nyilvánította Észak-Koreát, s felszólította a tagállamokat a béke helyreállítására. 1950. június 30-án az elnök a Kongresszus megkérdezése nélkül csapatokat küldött Dél-Koreába. Ezzel egyben a Tajvanra mene-

kült kinaikat is védelemben részesíthették, és támogatást nyújthattak Franciaország számára Indokínában. Hivatalosan az Egyesült Államok csak az ENSZ rendfenntartói intézkedését támogatta, valójában azonban a főparancsnok, MacArthur tábornok nem a Biztonsági Tanácsból, hanem Washingtonból kapta a parancsokat.

A kínai beavatkozás után azonban Truman nem volt hajlandó világháborúvá kiszélesíteni a háborút, és 1951. április 11-én le is váltotta a kormány politikáját bíráló MacArthur tábornokot. Ezzel heves támadások zúdultak az elnökre, ellenfelei azzal vádolták, hogy a katonák áldozata hiábavaló volt, s megfélemlkedtek arról a tényről, hogy az eredeti célt, a kommunista terjeszkedés megakadályozását sikerült elérni. McCarthy vádaskodásai is folytatódtak, bár Truman már úgy nyilatkozott róla, hogy *„sokkal hatékonyabban támadja legfontosabb szabadságjogainkat, mint a kommunisták!”*. A McCarran-féle belbiztonsági törvényjavaslatot Truman 1950-ben megvétózta ugyan, de a Kongresszus érvénytelenítette vétóját. A törvény lehetővé tette, hogy az elnök letartóztattassa és fogva tarthassa „belbiztonsági sürgősségi helyzet esetén” a gyanús személyeket.

Truman elnöksége idején, 1947-ben módosították az elnöki örökösödés 1886-os törvényét, meghatározták, hogy a kabinet tisztségviselői milyen sorrendben léphetnek egymás elhalálása után az elnök helyére, s ratifikálták a XXII. alkotmánykiegészítést (1951). A latin-amerikai országokkal kialakított kapcsolatok a riói paktum nevű biztonsági szerződésnek (1947) és az Amerikai Államok Szervezete megalakításának (1948) köszönhetően igen kedvezően alakultak.

1950. november 1-jén két fegyveres Puerto Ricó-i nacionalista, Oscar Collazo és Griselio Torresola támadt rá a Blair-házra, ahol a Truman család a Fehér Ház restaurálása (1948–52) idején lakott. Az örök Torresolát lelőtték, a halálra ítélt Collazonak pedig Truman megkegyelmezett. (1979-ben amnesztiát kapott.)

Az elnök már 1949-ben eldöntötte, hogy új választáson nem indul. Visszavonulása után rengeteget utazott, szónokolt, főleg a választási hadjáratok idején, és megírta emlékiratait. Pályafutásával ő is bebizonyította, hogy az egyszerűbb, hétköznapi emberből is válhat tekintélyes politikus. Lányának e szavakkal foglalta össze pályafutását: *„A te papádat sohasem fogják a nagyok között emlegetni. De biztos lehets benne, hogy a maga szintjén mindent megtett, amit csak tudott, és mindenét az országnak adta. Van egy sírfelirat az arizonai Tombstone Boot Hill nevű temetőjében, valahogy így szól: »Itt nyugszik Jack Williams – Átkozottul igyekezett.« Tehet ennél többet az ember?»*

Dwight D. Eisenhower

Az Egyesült Államok 34. elnöke (1953–1961)

Születésének helye: Denison, Texas.

Születésének ideje: 1890. október 14.

Ősei: Németek, a 18. században emigráltak
(Eisenhauer néven).

Szülei: David Jacob Eisenhower (1863–1942), gépész; Ida Elizabeth Stover (1862–1946).

Iskolai végzettsége: West Point Katonai Akadémia (1911–15).

Foglalkozása: Katonatiszt.

Vallása: Presbiteriánus (de ritkán járt templomba, s nem volt egyházközség tagja).

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Gettysburg, Pennsylvania.

Elnökválasztás:

1952: 33 936 234 népi (55%), 442 elektori szavazat.

(Adlai E. Stevenson [demokrata]: 27 314 992 népi [44%], 89 elektori szavazat.)

1956: 35 590 472 népi (57%), 457 elektori szavazat.

(Adlai E. Stevenson [demokrata]: 26 022 752 népi [42%], 73 elektori szavazat.)

Elnöki időszak: 1953. január 20.–1961. január 20.

Alelnöke: Richard M. Nixon.

Államtitkára:

John Foster Dulles (1953–1959);

Christian A. (Archibald) Herter (1959. ápr. 22.–1961).

Ragadványneve: Ike.

Felesége: 1916-tól Marie Geneva Doud, „Mamie”
(1896. nov. 14.–1979. nov. 11.).

Gyermekei: Dwight Doud E. (1917–21), John Sheldon Doud E. (1922–).

Halálának oka: Szívbjai.

Halálának helye és ideje: Washington D. C.; 1969. március 28.

Sírhelye: Abilene, Kansas.

E barátságos mosolyú, szelíd pillantású, kék szemű, kopaszodó férfit, teljes nevén Dwight David Eisenhowert szinte mindenki szerette. A brit Montgomery tábornok, akinek pedig sok vitája volt vele a második világháború idején, így emlékezett rá: „*Hatalmában állt magához vonzani az emberi szíveket, ahogy a mágnes vonza a vasat. Csak annyi kellett, hogy rád mosolyogjon, és te máris megbíztál benne.*” Mentés volt minden nagyképűségtől, egyszerű volt, közvetlen és jó humorérzéssel rendelkezett. A második világháború idején egyszer meglátogatott egy hadtestet Aachen közelében. Beszédet tartott a katonáknak, majd miután befejezte, megbotlott, és az emelvényről egyenest belezuhant a sárba. A katonák természetesen hangos röhögéssel fogadták produkcióját, ő azonban nem sértődött meg, velük nevetett, és megjegyezte: „*Valami azt súgja nekem, fiúk, hogy a látogatásom elsőprő sikert aratott!*” Jóval bonyolultabb, szenvedélyesebb és körmönfontabb személyiség volt, mint amilyennek első pillantásra tűnt, a nagyközönség azonban az egyszerű katonát látta benne, a nemzeti hőst. Nem arról emlékezetes, hogy különösebben aktív elnök lett volna, hanem inkább arról, hogy az utólag oly nyugodtnak és békésnek tűnő ötvenes éveket testesíti meg az amerikaiak szemében.

Hatgyermekes, szegény családban nőtt fel a kansasi Abilene-ben. Szülei a mennonita szekta pacifista tagjai voltak, ő mégis katona lett. A West Point Katonai Akadémián csak a futballal foglalkozott, és amikor a térde megsérült, életkedvét is elvesztette egy időre. A futball később is jobban érdekelt a hadtudománynál. Az első világháború alatt kiképzőközpontok parancsnoka volt, szolgált a Panama-csatorna zónájában (1922–24), elvégezte a hadsereg vezérkari iskoláját Leavenworthban (1925–26), majd a washingtoni hadügyi egyetemet (*Army War College*, 1928–29). 1929-től 1933-ig a hadügyminiszter helyettesének irodájában dolgozott, majd MacArthur tábornok magával vitte a Fülöp-szigetekre (1935–39). Visszatérése után különböző vezérkari állásokat töltött be, s olyan megbízhatónak bizonyult, hogy 1941-ben dandártábornokká léptették elő.

1942 júniusában az európai amerikai csapatok főparancsnoka lett, és Londonba utazott. Vezető szerepet játszott a szövetségesek stratégiai terveinek kialakításában. A brit–amerikai közös vezérkari főnökség rábízta az észak-afrikai partraszállás végrehajtását (1942. november), s bár nem sikerült a németek megérkezése előtt eljutnia Tunéziába, 1943-ra győzelmet aratott, csapatai átkelhetek Szicíliába, majd Dél-Olaszországba. 1943 decemberétől Londonban készítette elő a következő hadmozdulatot: a világtörténelem legnagyobb többnemzetiségű,

egyszerre szárazföldi, haditengerészeti és légi haderejének franciaországi partraszállását, a híres Overlord-hadműveletet. 1944. június 6-án, Eisenhower híres döntése („*Oké, menjünk!*”) nyomán az első napon több mint 156 000 katona szállt partra.

Ő irányította a Németország elleni hadjáratot, és a brit Montgomery tábornok tiltakozása ellenére is ragaszkodott ahhoz, hogy széles fronton nyomuljanak előre. Amikor 1945 novemberében visszatért az Egyesült Államokba, hogy a hadsereg vezérkari főnöke legyen, már úgy fogadták, mint egy nemzeti hőst.

A háború idején minden jel szerint szerelmes lett Kay Summersbyba, a fiatal, ír sofőrnőbe, akit titkárnőjévé léptetett elő. Summersby halála előtt emlékiratokat írt, amelyekben azt állítja, hogy a tábornok el akart válni feleségétől, hogy elvehesse őt. Felettese, Marshall tábornok állítólag megfenyegette, hogy ha ezt megteszi, kirúgja a hadseregből. Eisenhower családtagjai tagadják a történet hitelességét.

1948 februárjában nyugalomba vonult. A Columbia Egyetem elnökévé választották (1948–50), bár az értelmiségiekről úgy vélekedett, hogy „*ők azok, akik a szükségesnél több szóval mondanak többet annál, amennyit tudnak*”. Truman elnök a NATO legfelsőbb parancsnokává nevezte ki (1951–52). Ekkor már mindkét nagyobb párt megpróbálta rábeszélni, hogy vállalja el az elnökjelöltséget, és az országban „Ike-klubok” alakultak. Ő azt állította, hogy sohasem szavazott elnökválasztásokon, de mivel belügyekben konzervatív volt, a kiegyensúlyozott költségvetés és a korlátozott kormányzat híve, a republikánusok felkérését fogadta el.

Az 1952-es választáson győzelmet aratott. „*I like Ike!*” (Szeretem Ike-ot!), hirdették a republikánusok jelvényei. Eisenhower szelíd és kibékítő szónoklatokat tartott, a harciasságot alelnökjelöltje, Nixon képviselte. Truman fajgyűlölet elleni fellépése miatt több déli állam is a republikánusok jelöltjére adta le elektori szavazatait, és a Republikánus Párt megszerezte a többséget a Kongresszus mindkét kamarájában. A demokráta vereségének egyik oka a koreai háború elhúzódása volt. Az ország békét és nyugalmat kívánt, külföldön és belföldön egyaránt, s azt várta, hogy a nagypapaszerű Eisenhower majd megteremti a számára.

Az új elnök a külügyekben jóval jártasabb volt, mint a belügyekben, és arra törekedett, hogy e téren lehetőleg kerülje az élesebb konfliktusokat. Kísérletet tett a kiegyensúlyozott költségvetés létrehozására és a mezőgazdasági termények ártámogatásának leállítására, a Kongresszus azonban nem akarta magára haragítani azon társadalmi csoportokat, amelyek hasznot húztak a kormányzat költekezéséből, és nem támogattak

ta az elnököt. Eisenhower kormánya végül kiterjesztette a társadalombiztosítást, és óránkénti egy dollárra emeltette a minimálbért. Aláírta a 67 600 km hosszú, államközi autószerda-rendszer kiépítését elrendelő törvényt is (1956).

McCarthy vádaskodása mélységesen undorította, közvetlenül azonban nem szállt szembe vele: „*Nem mászok bele a csatornába ezzel a fickóval!*” Inkább kivárta, amíg a társadalom szembefordul a szenátor túlzásaival. Erre csak 1954-ben került sor, amikor a Szenátus is elítélő nyilatkozatot tett közzé McCarthy tevékenységéről. Amikor a Legfelsőbb Törvényszék 1954-ben alkotmányellenesnek nyilvánította az állami iskolákban a faji elkülönítést, Eisenhower nem intézkedett azonnal, mert nem akarta elfordítani a republikánusoktól azokat a déli demokratákat, akik egyre nagyobb számban támogatták a pártot, képviselőik azonban az elnök ellen fordultak, amikor a faji diszkriminációt kivizsgáló bizottság létrehozását és az oktatás szövetségi segélyezését javasolta. 1957-ben mégis intézkednie kellett, mert a fajgyűlölők már a szövetségi hatalommal is szembeszálltak: Arkansas kormányzója a nemzeti gárdistákkal akadályoztatta meg kilenc fekete diák beiratkozását a Little Rock-i Központi Főiskolára. Eisenhower a hadsereg tagjaival kísértette be a diákokat osztályaikba. Aláírta a rekonstrukció kora óta első polgárjogi törvényt is (1957), amely lehetővé tette, hogy állandó polgárjogi bizottság működjön, és a szavazati jogok védelmében lehetővé tette a szövetségi kormányzat beavatkozását. Az 1960-as polgárjogi törvény kiterjesztette a polgárjogi bizottság jogkörét, és kötelezővé tette a szavazók jegyzékének elkészítését.

Külföldön Eisenhower tulajdonképpen Truman politikáját folytatta, némi módosítással. Ahogy azt választási hadjárata során megígérte, az elnök 1952 decemberében személyesen Koreába utazott, hogy előkészítse a béketárgyalásokat. A háborút az 1953 júliusában aláírt pamundzsoni fegyverszünettel zárták le. Mintegy 150 000 amerikai, 900 000 kínai és kétmillió koreai áldozata volt. 1955-ben sikerült helyreállítani Ausztria szuverenitását. Az Eisenhower-kormányzat megtagadta a Truman-kormányzat Szovjetunióval szemben alkalmazott „feltartóztatási” politikáját, s ehelyett a nukleáris arzenál további fejlesztését és a „súlyos megtorlás” lehetőségét hangoztatta. Ez viszont azzal a következménnyel járt, hogy az Egyesült Államok számára semmilyen eszköz sem maradt a viszonylag kisebb válságok kezelésére, és a kormány újra meg újra arra a következtetésre jutott, hogy az éppen aktuális szovjet agresszió megtorlása nem éri meg a harmadik világháború kirobbantását.

Ez történt az 1956-os magyar forradalom idején is. A CIA azt javasolta, hogy repülőgépekről ledobott fegyverekkel és utánpótlással támogassák a magyar szabadságharcosokat, az elnök azonban elvetette ezt, és kijelentette, hogy „*Magyarország ugyanolyan megközelíthetetlen a számunkra, mint Tibet*”. A forradalom leverése után a bevándorlási törvényeit módosítva a kormányzat menedéket adott harmincezer magyar emigránsnak.

Eisenhower figyelme 1956 őszén megoszlott Magyarország és a szuezi válság között. Nem támogatta Amerika szövetségeseit, a Szezi-csatornát államosító Egyiptomra támadó Nagy-Britanniát, Franciaországot és Izraelt, s így egyrészt sikerült visszaállítania a békét, másrészt azonban nem akadályozta meg, hogy a Szovjetunió befolyása tovább növekedjen Közel-Keleten. Az angolok és franciák pedig azzal vádolták a Szovjetunióval együtt tűzszünetet követelő amerikai kormányt, hogy a szovjeteket támogatja.

Ugyanilyen szerencsétlen következményekkel járt az amerikai titkosszolgálat által támogatott jobboldali államcsíny Guatemalában (1954): felerősítette az Amerika-ellenes érzelmeket és előítéleteket. 1958-ban Nixon alelnököt kis híján meglincselte a caracasiak tüntető tömege, amikor baráti látogatásra Venezuelába érkezett. Indokínában Eisenhower előbb nem engedte, hogy az amerikai bombázókat bevessék a franciák támogatására Dien Bien Phu-nál (1954), majd katonai és gazdasági támogatást ígért a dél-vietnamiaknak. Ezzel megtette az első lépést a véres és elhúzódó háború felé. Dél-Vietnam biztonságát a Délkelet-Ázsiai Szerződés Szervezetének, a SEATO-nak a létrehozásával (1954) sem lehetett garantálni.

Eisenhower egy szívroham (1955) és egy hasüreg-operáció (1956) dacára is indult az 1956-os választáson, amelyet meg is nyert, pártja azonban már nem tudott többséget szerezni magának a Kongresszus egyik kamarájában sem. A választók Eisenhowert továbbra is kedvelték, pártját azonban egyre kevésbé. Az elnököt csak állandó golfozása miatt gúnyolták. Egy autókra ragasztható plakát például ezt hirdette: „Legyen Ben Hogan (a golfbajnok) az elnök! Ha már golfozónk lesz, miért ne a legjobbat válasszuk?!”

Második elnöki időszakában Eisenhower aláírta a Landrum–Griffin-féle törvényt (1959), amellyel megpróbálták megakadályozni, hogy a munkások szakszervezeteit az alvilág irányítsa. Sherman Adams elnöki tanácsadójától korrupció miatt (1958), Dulles államtitkártól annak halála miatt kellett megválnia (1959), a Kongresszus egyre engedetlenebb lett, az 1957-es és 1960-as polgárjogi törvényeknek pedig egyelőre nem

sok eredményük volt. Egy kisebb gazdasági válság miatt a republikánusok vereséget szenvedtek az 1958-as kongresszusi választásokon. Az Egyesült Államok társadalmát meglehetősen megriasztotta, hogy a szovjetek műholdat küldtek az űrbe (1957), s ez meggyorsította a nemzetvédelmi és oktatási törvény elfogadását (1958), amellyel 887 millió dollárt fordítottak az egyetemi hallgatók és oktatásuk támogatására.

Eisenhower 1957-ben közzétette a nevéhez fűződő doktrínát: az Egyesült Államok fegyveres erővel is *„biztosítja bármely közel-keleti országnak vagy országok csoportjának a függetlenségét, amennyiben segítséget kér az agresszióval szemben”*. Ennek jegyében több ezer katonát küldtek Libanonba (1958), ahol sikerült elejét venni egy baloldali összeesküvésnek. Kubában azonban győzött a Fidel Castro által vezetett forradalom (1959). A latin-amerikai országok ennek köszönhatték, hogy a Kongresszus Eisenhower kérésére 500 millió dolláros segílyt szavazott meg a számukra. Az 1955-ös genfi szovjet–amerikai találkozó szellemét nem sikerült újra felidézni, és a nukleáris kísérletek betiltásáról sem született meg a tervezett egyezmény. Hruscsov szovjet főtitkár előbb Nyugat-Berlinből szólította fel kivonulásra az amerikai, brit és francia csapatokat, majd Amerikába látogatott (1959), a következő évben pedig egy U-2-es amerikai kémrepülő Szovjetunió feletti lelövésére hivatkozva torpedózta meg a Párizsba összehívott „csúcstalálkozót”.

Eisenhower mégis büszkén hagyhatta el a Fehér Házat: hat éven át sikerült irányítania a demokrata többséggel rendelkező Kongresszust (1955–61), 181 alkalommal élt vétőjogával, és csak két alkalommal érvénytelenítették vétőjét a szenátorok és a képviselők. Befejezett egy háborút, a nemzetközi feszültség éveiben megőrizte a békét, népszerű maradt, két új állam csatlakozott az Unióhoz (Alaszka, Hawaii, 1959), és a prosperitás minden nehézség ellenére is folytatódott.

Visszavonult gettysburgi birtokára, sokat utazott, golfozott, horgászott, és megírta emlékiratait. Utódai gyakran érdeklődtek a véleménye felől, az egyetemek tiszteletbeli címekkel, a különböző szervezetek díjakkal és kitüntetésekkel halmozták el. 1968-ban a Gallup Intézet közvélemény-kutatása szerint a legnépszerűbb amerikaiak közé tartozott. A liberális történészek a hatvanas évek ismeretében a „nagy elnapolás” korszakának keresztelték el az ő nevével fémjelzett ötvenes éveket, s azzal vádolták, hogy többet foglalkozott a golfal, mint a nemzet társadalmi problémáival. A konzervatívok a béke és nyugalom időszakának tekintik a zaklatott Truman-kormányzat és a még nyugtalanabb hatvanas évek közé beékelődött Eisenhower-kormányzat időszakát. Mások arra hívják fel a figyelmet, hogy az elnök nagyon is aktív vezető-

nek bizonyult, miközben azt a látszatot keltette, hogy a pártok és a mindennapos politikai küzdelmek felett áll.

Életrajzírója, Stephen E. Ambrose szerint elnökségének értékelésekor figyelembe kell vennünk, hogy Andrew Jackson óta csak öt elnöknek sikerült két egymást követő választást megnyerni, és nyolc (vagy több) éven át a Fehér Házban maradni: Grantnek, Wilsonnak, Franklin Delano Rooseveltnak és Ronald Reagannek. Ezek közül pedig csak Grant és Eisenhower volt világhíres személyiség a választás előtt, és csak hárman voltak népszerűbbek a Fehér Házból való távozásuk, mint beköltözésük idején: Rooseveltnak, Eisenhowernek és Reagannek.

John F. Kennedy

Az Egyesült Államok 35. elnöke (1961–1963)

Születésének helye: Brookline, Boston külvárosa, Massachusetts.

Születésének ideje: 1917. május 29.

Ősei: Írek, 1848-ban hagyták el hazájukat.

Szülei: Joseph Patrick Kennedy (1888–1969), milliomos üzletember, diplomata; Rose Fitzgerald (1890–?).

Iskolai végzettsége: Harvard University (1936–40).

Foglalkozása: Politikus.

Vallása: Katolikus.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: McLean, Virginia.

Elnökválasztás:

1960: 34 226 731 népi (49,7%), 303 elektori szavazat.

(Richard M. Nixon [republikánus]: 34 108 157 népi [49,5 %], 219 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1961. január 20.–1963. november 22.

Aelnöke: Lyndon B. Johnson.

Államtitkára: Dean Rusk.

Ragadványnevei: JFK, Jack.

Felesége: 1953-tól Jacqueline Lee Bouvier (1929. júl. 28.–1994. máj. 19.).

Gyermekei: Caroline K. (1957–), John F. K. (1960–), Patrick Bouvier (1963).

Halálának oka: Gyilkosság.

Halálának helye és ideje: Dallas, Texas; 1963. november 22.

Sírhelye: Arlington Nemzeti Temető, Virginia.

Kennedy (teljes nevén John Fitzgerald Kennedy) volt az Egyesült Államok legfiatalabb, legvonzóbb, egyik legnépszerűbb és első katolikus elnöke. (Bár Theodore Roosevelttől pár hónappal fiatalabb volt nála, amikor átvette az elnökséget McKinley halála után.) Milliomos családja kiváló nevelést biztosított a számára, apja az Egyesült Államok nagy-britanniai nagykövete volt (1937–40), fia kétszer is meglátogatta

(1937, 1939). Második európai utazása idején Magyarországon is megfordult. Huszonhárom éves korában már híressé vált *Why England Slept?* (1940, Miért aludt Anglia?) című könyvével, melyben a harmincas évek végének angol külpolitikáját elemezte. A második világháborúban egy csendes-óceáni torpedónaszád parancsnoka volt, amit a japánok 1943-ban elsüllyesztettek. Kennedynek sikerült egy szigetre úszni katonáival, s a bennszülöttek segítségével egy kókuszdióra vésett üzenetet eljuttatni az amerikaiakhoz. Határozottságáért és találékonyságáért kitüntették, történetét a *Reader's Digest* című lap is ismertette – megvolt tehát az a háborús hőstett is, amelyre ugyanúgy építhetett, mint Theodore Rooseveltt, és más, korábbi elnökök. *Profiles in Courage* (Arcképek bátrakról, 1956) című könyvéért, amelyben az általa tisztelt, elvű politikusokról írt életrajzokat, Pulitzer-díjat kapott.

Nem valószínű, hogy kezdettől politikai pályára készült, de miután bátyjával felrobbant egy repülőgép Franciaország felett, agresszív és nagy hatalmú apjának minden ambíciója kisebbik fiára irányult. „*Én csináltam Jackból politikust*”, mondta Joseph Patrick Kennedy 1957-ben, „*Én voltam az! Megmondtam neki, hogy Joe már halott, és ezért neki kötelessége indulni a kongresszusi választáson. Ő nem akarta. Úgy érezte, nincs tehetsége hozzá, és még mindig így érzi. De megmondtam neki, hogy meg kell tennie!*” Kennedy a maga részéről csak ennyit mondott egyszer: „*Allandóan úgy érzem, hogy Papa hátulról figyel engem!*”

„*Földi életének szinte minden második napján intenzív fájdalomtól szenvedett*”, mondta róla az öccse, halála után. Gyermekkorában átesett asztmán, allergián, skarláton és diftérián, serdülőkorában sárgaságban betegedett meg. Egyik lába hosszabb volt, mint a másik, állandó hátfájás, krónikus vastagbélgyulladás és Addison-kór kínoztta, ezért emelt sarkú cipőt és fűzőt kellett viselnie, ráadásul naponta szedte a különböző gyógyszereket. A háborúban maláriát kapott. Rengeteget betegeskedett, és meg kellett tanulnia eljátszani, hogy egészséges. Szemüveget viselt, de nem hagyta, hogy lefényképezzék vele. 1954-ben egy gerincműtét után az utolsó kenetet is felvette. 1955-ben másodszor is megoperálták. Úgy érezte, nem lesz hosszú életű, és talán ezért próbált minél intenzívebben élni. Valószínűleg ő volt a legaktívabb nemi életet élő amerikai elnök, olyan hírességek is szeretői közé tartoztak, mint Marilyn Monroe és Judith Campbell Exner, aki állítólag Sam Giancana maffiafőnöknek is a barátnője volt. A korabeli sajtó azonban olyannyira eltitkolta Kennedy rendkívüli szexuális aktivitását, hogy sikerült a szolid családapa szerepét eljátszania gyönyörű és intelligens felesége mellett.

Először képviselő (1947–53), majd szenátor lett (1953–61), s tagja volt a Szenátus külügyi, valamint munkaügyi és népjóléti bizottságának is. Az 1956-os elnökjelölő konvención kis híján alelnökjelöltté választották, az 1960-ason pedig (miután hét állami előválasztáson győzelmet aratott) sikerült elnökjelöltté nyilváníttatnia magát. A délieket a texasi Lyndon B. Johnson alelnökjelöltségével nyugtatták meg, a feketéket a bebörtönzött Martin Luther King feleségéhez intézett telefonnal, és King szabadlábra helyeztetésével állították a demokrata jelölt mellé. A kampány során sokan támadták Kennedyt katolikussága miatt, ő pedig egy szónoklatban válaszolt a vádakra, melyben kijelentette, hogy bármilyen okból elfogadja a vereséget, *„de ha ezt a választást az dönti el, hogy 40 millió amerikai már keresztelődje pillanatában megfosztanak attól a lehetőségtől, hogy elnök legyen, akkor az egész nemzet lesz a vesztes a világ katolikusai és nem katolikusai szemében, a történelem szemében és saját népünk szemében!”* Kiváló szónok volt, szellemes, ötletes, igazi karizmatikus személyiség. A nők úgy rajongtak érte, mint egy filmsztárért, és még azazal a szokásával is divatot teremtett, hogy nem viselt kalapot. Nixonnal televíziós vitában mérték össze erejüket, s bár a választást nem ez döntötte el, a jó fellépésű és vonzó férfi nagyobb sikert aratott jobban felkészült, de fáradtabb ellenfelénél. A választást mégis csak minimális többséggel nyerte meg, és a republikánusok bizonyos demokrata választási manőverek ismeretében arra ösztökölték Nixont, hogy kérjen vizsgálatot. Nixon azonban erre nem volt hajlandó.

Kennedy azt ígérte, hogy *„újra mozgásba hozza Amerikát”*, s beiktatási beszédében arra kérte honfitársait, *„ne azt kérdezzék, mit tehet értük az országuk, hanem azt, hogy mit tehetnek országukért!”*. A nagyvállalkozók megnyugtatására két republikánust is miniszterré nevezett ki, öccsét, Robert Francis Kennedyt pedig főügyésszé. Programjának az „új határvidék” (*New Frontier*) nevet adta, arra utalva, hogy ugyanolyan elszántságra van szükség a társadalmi problémák megoldásához, mint a vadnyugat meghódításához. Elnöksége első hónapjaiban rengeteg üzenetet küldött a Kongresszushoz, amelyekben törvényeket sürgetett a gazdasági fejlődés meggyorsítása, a környezetvédelem, az elszegényedett régiók fejlesztése és az adóreform érdekében. Egy kisebb gazdasági válság óvatosságra készítette a Kongresszust, de azért elfogadta (1961) Kennedy úrkutatási programját (melynek az volt a célja, hogy az évtized vége előtt embert juttassanak a Holdra), a védelmi és a kereskedelemfejlesztési törvényt (1962). Ez utóbbi vámkedvezményeket biztosított az európai országok számára. A jövedelemadó csökkentésére vonatkozó törvényjavaslatát (1963. jan.) csak halála után (1964. febr.) fogadták el. 1962 tava-

szán az elnök a televízióban élesen bírálta az acélipar irányítóit, akik azután emelték meg az árakat, miután a munkások lemondtak a béremelésről. A kormányzat nyomására végül újra csökkentették az árakat. A feketék megmozdulásainak hatására Kennedy polgárjogi törvények elfogadására szólította fel a Kongresszust. Az ő elnöksége idején lépett érvénybe a XXIII. alkotmánykiegészítés, amellyel rendezték a fővárost körülvevő Columbia körzet lakóinak választójogát az elnökválasztásokon (1961).

A külpolitikában kudarcok és félsikerek követték egymást. Bár Kennedy tudta, hogy a szovjetek nem előzték meg a haditechnika terén az Egyesült Államokat, mégis növelte a hadikiadásokat és folytatta a fegyverkezési versenyt. Az Eisenhower-kormányzat „súlyos megtorlás” elnevezésű stratégiáját elvetette, s egyszerre fejlesztette a nukleáris fegyvereket és a kisebb konfliktusokban is bevethető haderőket. Ezt nevezték a „rugalmas reagálás” külpolitikájának. 1961. április 17-én a kubai Disznó-öbölben a CIA által kiképzett, Castro-ellenes kubai fegyveresek szálltak partra. A hadműveletet még az előző kormányzat készítette elő, Kennedy is egyetértett vele, de az utolsó percben korlátozta az amerikai hadsereg által nyújtható támogatást, s ezzel az egész akciót kudarccra ítélte.

Még ugyanebben az évben Bécsben találkozott Hruscsovval, jelezte, hogy kész megvédeni Nyugat-Berlint. A következő évben, amikor amerikai felderítógépek jelentették, hogy a Szovjetunió atomtöltetű rakétákat kilövő bázisokat épít Kubában, komoly válság bontakozott ki. Kennedy blokád alá vonta a szigetet, s fenyegető fellépésének hatására a szovjet vezetés visszafordította a Kuba felé haladó szállítóhajókat. A bázisokat felszámolták, Kennedy pedig ígéretet tett, hogy nem támadja meg Kubát. A világ úgy érezte, hogy termonukleáris katasztrófa fenyegeti, de később sokan a hidegháború fontos fordulópontjának tekintették a kubai válságot. „*Farkasszemet néztünk*”, jelentette ki Rusk külügyminiszter, „és azt hiszem, a másik fickó éppen pislogott egyet.” Kennedy a továbbiakban is ügyesen kombinálta a határozottságot és a békülékenységet. A berlini fal megépítése után, 1963. júniusában az elzárt városba repült, és támogatásáról biztosította lakóit: „*Minden szabad ember, bárhol is éljen, Berlin polgára, és ezért mint szabad ember, büszkén mondom: Ich Bin ein Berliner!*” Ugyanakkor viszont ebben az évben létesítettek közvetlen telefonkapcsolatot („forró drótot”) Moszkva és Washington között, s ekkor sikerült aláírni a szovjetekkel és más országokkal a légi atomkísérletek megszüntetéséről szóló szerződést, az „atomcsendegyezményt”.

A későbbi események szempontjából végzetesnek bizonyult, hogy Kennedy túlbecsülte a kommunista Észak-Vietnam részéről fenyegető veszélyt, és a világháború egyik kulcsfontosságú csataterének tekintette

Indokínát. Elődei ígéreteit tiszteletben tartva 1963 végéig 17 000-re emelte a Dél-Vietnamba küldött amerikai katonák számát. Ez ahhoz nem volt elegendő, hogy egyszer s mindenkorra elvegye a kommunista partizánok és északi támogatóik harci kedvét, csak ahhoz, hogy lassan hozzászoktassa őket a háborúhoz és a gerilla-hadviseléshez. A CIA legalább 200 000 katona azonnali mozgósítását javasolta, Kennedy azonban nem hallgatott a szakértőkre. Abban bízott, hogy a dél-vietnami hadsereg csekélyebb amerikai segítséggel is képes lesz megvédeni országát. Hosszan elhúzódó, véres háborút indított meg, mert nem a teljes erőbedobással kivívott azonnali győzelemre törekedett, hanem a mielőbbi politikai megoldásban reménykedett.

1961 márciusában Kennedy létrehozta a Békehadtestet. A következő húsz évben mintegy 85 000 amerikai végzett e kormány szerv támogatásával oktatói munkát a világ különböző országaiban. Ugyanezen év augusztusában aláírták a latin-amerikai országokkal a Szövetség a fejlődésért (*Alliance for Progress*) elnevezésű szerződést, amely több milliárdos amerikai segínyt biztosított az oktatás és a szociális fejlődés támogatására.

1963. november 22-én az elnököt a texasi Dallasban halálos lövés érte nyitott autójában a tankönyvraktár előtt, és fél óra múlva meghalt a Parkland Memorial Kórházban. A gyilkosság körülményeit alaposabban megvizsgáló, különböző nemzetiségű történészek napjainkra valamenynyien egyetértenek abban, hogy azt Lee Harvey Oswald követte el, egy zavaros fejű, 24 éves fiatalember. Oswald sehol sem találta helyét a világban, előbb tengerészgyalogos akart lenni, majd a Szovjetunióba disszidált, orosz feleségével visszatért Amerikába, marxistának vallotta magát, de egyetlen baloldali mozgalom sem fogadta be tagjai közé. Amikor munka nélkül maradt, megpróbált Kubába utazni, de nem kapott beutazási engedélyt, és végül merényletet kísérelt meg Edwin Walker nyugalmazott tábornok ellen. Értelmetlen életéért bűnbakot keresett, és az Egyesült Államok elnökében találta meg. Két nappal a gyilkosság után azonban agyonlőtte őt egy felháborodott dallasi bártulajdonos, Jack Ruby, és ezzel a legkülönbözőbb találgatásokra adott alkalmat. Az emberek többsége máig sem hajlandó elhinni, hogy Kennedyt nem széles körű összeesküvés pusztította el, nem a szovjet titkosrendőrség, a kubai összeesküvők, amerikai politikai ellenfelei vagy a szervezett alvilág, hanem egy féleszű, kiüresedett életű, magányos és érdektelen senkiházi.

Sajátos mítosza alakult ki: értelmetlen és korai halála miatt korábbi teljesítményét is túlértékelték, az amerikaiak egy része azt hangoztatta, hogy ha életben marad, el lehetett volna kerülni a hatvanas évek politikai válságait. Ezt azonban semmi sem valószínűsíti.

Lyndon B. Johnson

Az Egyesült Államok 36. elnöke (1963–1969)

Születésének helye:

Családi farm a Pedernales-folyónál, Stonewall és Johnson City közelében, Blanco megye, Texas.

Születésének ideje: 1908. augusztus 27.

Ősei: Angolok, skótok, németek.

Szülei: Sam Ealy Johnson (1877–1937), farmer, politikus;
Rebekah Baines (1881–1958).

Iskolai végzettsége: Southwest Texas State Teachers College
(tanárképző, 1927–30).

Foglalkozása: Politikus.

Vallása: Baptista, majd Krisztus Tanítványai.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Austin, és LBJ Ranch, Texas.

Elnökválasztás:

1964: 43 129 566 népi (61%), 486 elektori szavazat.

(Barry M. Goldwater [republikánus]: 27 178 188 népi [39%],
52 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1963. november 22.–1969. január 20.

Alelnöke: Hubert Horatio Humphrey.

Államtitkára: Dean Rusk.

Ragadványneve: LBJ.

Felesége: 1934-től Claudia Alta Taylor, „Lady Bird” („Katicabogár”)
(1912. dec. 22.–).

Gyermekei: Lynda Bird J. (1944–), Luci Baines J. (1947–).

Halálának oka: Szívroham.

Halálának helye és ideje: Úton a San Antonio-i kórház felé;
1973. január 22.

Sírhelye: Családi sírhely, Johnson City közelében, Texas.

Johnson (teljes nevén Lyndon Baines Johnson) tősgyökeres texasi volt: egyik távoli rokona aláírta az állam 1836-os függetlenségi nyilatkozatát, és harcolt a San Jacintó-i csatában, amelyben a texasi felkelők kivívták szabadságukat Mexikótól. Egy elszigetelt, műveletlen, szegény, vidéki közösségben született, egész életében ezt akarta ellensúlyozni politikai pályafutásával, és ezért törekedett arra, hogy polgárjogi és oktatási törvényeivel segítse a hátrányos helyzetű csoportokat. Gyermekkorában egy nagy és kiterjedt család támogatta őt, és ezért egész életében új meg új közösségeket, szövetségeket próbált létrehozni. Az idősebb emberekkel úgy viselkedett, mint egy tiszteletteljes, hűséges fiú, a fiatalabbakkal pedig úgy, mint egy védelmező, nagylelkű, de sokat követelő apa. Paul Conkin amerikai történész úgy fogalmazott, hogy a vele egyenrangúakkal voltak problémái, de követőnek vagy vezetőnek kiváló volt.

Johnson maga volt a megtestesült Texas: nagydarab, erős, hangos, barátságos, egyszerű és harcias politikus lett. Ráncos arcát nagy orra és nagy fülei tették jellegzetessé. Végtelenül energikus volt, éles eszű, jó emlékezőtehetséggel és intelligenciával rendelkezett, ugyanakkor rendkívül vulgárisan is tudott néha viselkedni: egy epeoperáció után, amikor az újságírók az egészsége felől érdeklődtek, feltúrta az ingét, és megmutatta nekik a sebhelyet.

Pénzügyi gondokkal küszködő szülei nem tudták egyetemre küldeni, csak egy jelentéktelen, vidéki tanárképző főiskolára járt. Alacsony szintű iskolai végzettsége miatt élete végéig kisebbségi érzése volt. „*Nem hiszem, hogy bármiért is elismerést kapok majd, amit egész életemben tettem*”, közölte elnöksége idején egyik munkatársával, „*hiszen nem jártam a Harvardra...*” Pár évig szónoklattant tanított Pearsallban és Houstonban, majd rámosolygott a szerencse: mivel apja öt évet Texas törvényhozásában töltött, ismerőse, az egyik kongresszusi képviselő felkérte a fiatal Johnstont, hogy legyen a titkára. 1931-től 1934-ig képviselői titkárként ismerkedhetett meg Washingtonban a politikával – és más nem is érdekelte egész életében. Ezután a Nemzeti Ifjúsági Igazgatóság (*National Youth Administration*) nevű munkaügyi segélyszervezet texasi irodájának igazgatójaként (1935–37) legalább 15 ezer fiatalnak szerzett állást és több mint 18 ezernek ösztöndíjat. Sikeres tevékenysége miatt még Eleanor Rooseveltt is meglátogatta, és számtalan helyi támogatóra tett szert.

Franklin Delano Rooseveltt és a New Deal elkötelezett támogatójaként sikerült a Kongresszus képviselőjévé választatnia magát (1937–49). Ő lett a Képviselőház egyik legfiatalabb tagja, mindig a kormányt támo-

gatta, nem vitázott, ritkán szólalt fel, de tartotta a kapcsolatot választói-val, akik neki köszönhettek egy gátépítést és az elektromosság bevezetését. Amikor az 1940-es választáson a demokrata kongresszusi választási bizottság tagjaként egy héten belül 45 000 dollárt szerzett texasi barátaitól a kampány költségeire, Rooseveltnél személyesen mondott neki köszönetet, és a sajtó is felfigyelt rá. Texasban liberális politikusnak tekintették, ő afféle középutasnak tartotta magát, aki támogatta a költséges kormányprogramokat és a gazdaság irányítását, ugyanakkor takarékossgot, a bürokrácia csökkentését és a szakszervezetek visszaszorítását követelte.

A Pearl Harbor-i japán támadás után hét hónapot afféle katonáskodó politikusként a haditengerészetnél töltött, s vizsgálóbiztosként egy ellenőrző küldetés során Ausztráliába is eljutott. Új-Guinea fölött a japánok tűz alá vették a repülőgépet, amelyben utazott, és Johnson mind ezért megkapta az Ezüst Csillag kitüntetést. 1941-ben vereséget szenvedett, 1948-ban viszont már győzelmet aratott a szenátusi választáson. Igaz, mindössze 87 szavazattal győzött egy 900 000 választóval rendelkező körzetben. („Földcsuszamlás Johnsonnak” gúnyolták, Amerikában ugyanis e természeti jelenségről nevezték el az elsöprő többséggel megnyert választásokat.) Szenátorként (1949–61) több bizottságban tevékenykedett, rendkívüli munkabírásról tett tanúbizonyságot, és 1953-tól a demokrata szenátorok vezetője volt. Külügyekben hajlandó volt együttműködni a republikánus elnökkel, Eisenhowerrel. A parlamenti taktika mestere lett, rendkívüli rábeszélő képességről tett tanúbizonyságot. Elsöprő erővel ragadta karon, veregette hátba, akit meg akart győzni, és addig tornyosult fölé 191 cm-es magasságával, amíg az illető el nem fogadta álláspontját. Ezt nevezték „Johnson-kezelés”-nek. 1957-ig a polgárjogi törvényjavaslatok ellen szavazott, az 1957-es és 1960-as polgárjogi törvényeket azonban támogatta. 1956-ban már elnökjelöltként is felmerült a neve.

Az 1960-as választáson Kennedy a déli demokraták támogatásának biztosítására alelnökkévé jelöltette. Talán éppen Johnson fellépése szerezte meg számára azt a kevés szavazatot, amellyel sikerült legyőznie Nixont. Johnson igen hűséges és szokatlanul tevékeny alelnökként támogatta a Kennedy-kormányzatot (1961–63). Részt vett a döntéshozatalban, kapcsolatot tartott fenn az elnök és a Kongresszus között, külföldi utazásokat tett, s az elnök egyenlő munkalehetőségeket biztosító ügynökségének az elnökségét is vállalta. Ez a hivatal a feketéket segítette, s Johnson bebizonyíthatta, hogy nincsenek faji előítéletei.

1963. november 22-én Johnson az iszonyattól félájult Jacqueline Kennedy mellett tette le az elnöki esküt az elnöki repülőgép, az *Air Force One* fedélzetén. Ezután Washingtonba repült, és biztosította az országot, hogy folytatni fogja Kennedy kül- és belpolitikai tevékenységét. „Emlékbeszédek vagy dicsőítmények helyett azzal tudjuk a légékszólóban ápolni Kennedy emlékét, hogy a lehető leggyorsabban törvénybe iktatjuk a polgárjogi törvényt, amelyért oly hosszasan harcolt”, jelentette ki a Kongresszus előtt.

Az új elnök elképesztő energiával látott munkához: 1963. november 23-a és december 19-e között csaknem 700 személyt fogadott az irodájában. 1964 májusában így beszélt a Michigan Egyetemen: „*Megvan a lehetőségünk, hogy ne csak a gazdag és a hatalmas társadalom felé haladjunk, hanem felfelé, a Nagy Társadalomig! A Nagy Társadalom a mindenkinek számára elérhető bőségen és szabadságon alapul. Ehhez véget kell vetnünk a szegénységnek és a faji igazságtalanságnak...*” E program keretében „üzent hadat a szegénységnek”, ígért egészségbiztosítási, polgárjogi, környezetvédelmi és fogyasztóvédelmi törvényeket. A demokrata határozottan kiálltak mellette, és az 1964-es elnökválasztáson sikerült győzelmet aratnia a konzervatív republikánus jelölt, Barry Goldwater szenátor fölött, akinek csak hat déli és egy nyugati állam elektori szavazatait sikerült megszereznie. Nagy fordulat volt ez: az egykor egységesen demokrata párti dél leginkább fajgyűlölő rétegei immár a Republikánus Pártot támogatták.

Johnson előtt megnyílt a törvényhozás lehetősége, és ő a Kongresszus demokrata többségére támaszkodva ki is használta azt. A New Deal első hónapjai óta egyetlen kormányzat sem bizonyult ilyen aktívnak. Az elnök egy adócsökkentési törvénnyel (1964) a gazdaság fejlődését kívánta meggyorsítani. A „szegénység elleni háború” jegyében létrehozatta a gazdasági lehetőségek hivatalát (1964), amely több szegénység ellenes programot indított meg: szakképzési lehetőségeket biztosított a hátrányos helyzetű fiataloknak, önkéntes oktatókat küldtek a nagyvárosi gettókba, a munka-tanulás-programmal kereseti lehetőséget nyújtottak a szegényebb egyetemistáknak, támogatást biztosítottak a szegényebb családfőknek, iskolai felkészítést kínáltak a hátrányos helyzetű gyerekeknek, idős önkénteseket mozgósítottak az intézetekbe zárt fiatalok emocionális támogatására, és jogi segítségnyújtást létesítettek a legszegényebbeknek. Az oktatásügy fejlesztésével Johnson a tanulókat, és nem az intézményeket részesítette támogatásban, s ezzel nemcsak az állami és egyházi oktatás érzékeny problémáját kerülte el nagy ívben, hanem azt is elérte, hogy a segély nagy része a hátrányosabb helyzetű intézményekhez jusson el.

Az ő elnöksége idején lépett életbe a XXIV. alkotmánykiegészítés (1964), amellyel kimondták, hogy annak is van választójoga, aki olyan szegény, hogy nem tud adót fizetni. Ezzel főleg a feketéket sújtó, diszkriminatív intézkedéseket kívánták megakadályozni. Három év múlva a XXV. alkotmánykiegészítés az elnök és az alelnök utódlásának kérdéseit tisztázta.

Az 1964-es polgárjogi törvény határozottan eltiltotta a faji diszkriminációt a munkahelyeken, szállodákban, éttermekben és más nyilvános létesítményekben. Egyben lehetővé tette az iskolai szegregáció teljes felszámolását. Johnson az 1965-ös szavazati jogok törvényére volt a legbüszkébb, amely lehetővé tette az idáig diszkrimináció által sújtott kisebbségek politikai jogainak gyakorlását. Ő nevezett ki először feketét a kabinetbe, Robert C. Weavert, aki lakásügyi és városfejlesztési miniszter lett, és ő nevezett ki először fekete bírót a Legfelsőbb Bíróság tagjai közé: Thurgood Marshallt, 1967-ben. Az 1968-as polgárjogi törvény büntetéseket írt elő a polgárjogi törvények megszegői számára, meghatározta az indiánok jogait, s eltiltotta a diszkriminációt a lakóhelyek eladásánál vagy bérbevételénél. Bár a feketék egykor békés polgárjogi mozgalma a hatvanas évek közepén egyre erőszakosabbá vált, és több városban is véres zavargások törtek ki (Los Angeles, 1965, Newark, Detroit, 1967 stb.), Johnson törvényalkotói programjának nagy szerepe volt abban, hogy a fekete családok egyharmadának sikerült felemelkednie a középosztály soraiba.

A *Medicare* nevű program egészségügyi biztosítást nyújtott a 65 évnél idősebbeknek, a *Medicaid* nevű pedig orvosi ellátásban részesítette a szegényeket (1965). A vízminőségi (1965), a víztisztaság helyreállítását előíró (1966), az autók gáz kibocsátását szabályozó légtisztasági (1965) és légminőségi (1967) törvénnyel jelentős előrelépésre került sor a környezetvédelem területén. A megfelelő csomagolás és címkézés (1966) törvényével, valamint az 1967-es hústörvénnyel a fogyasztókat védelmezték, a nemzeti közlekedésbiztonsági és az autószerda-biztonsági (1966) törvénnyel a közlekedőket. Megreformálták a bevándorlást szabályozó kvótarendszert is.

Johnson elnökségének sikereiről a külpolitikai problémák terelték el a figyelmet. Külügyekben tapasztalatlan volt, ezért Kennedy tanácsadóinak indítványaira hallgatott. 1965 áprilisában a hadsereget küldte a Dominikai Köztársaság jobboldali katonai kormányzatának támogatására, mert attól tartott, hogy újabb castróista forradalomra kerül sor. Sikerült megakadályoznia egy kommunista hatalomátvételt, majd gyorsan kivonta az országból az amerikai katonákat, akiket az Amerikai Ál-

lamok Szervezetének békefenntartó haderői váltottak fel. Mégis sokan úgy vélekedtek, hogy a világ vezető demokratikus nagyhatalma szétzúzott egy demokratikus forradalmat.

Az év végén már 184 000 amerikai katona harcolt Vietnamban. Az elnök hitt az „olcsó” győzelem lehetőségében, abban reménykedett, hogy a nagyobb erők fokozatos, lassú bevetésével jelentősebb emberáldozat nélkül viasszaszoríthatja a partizánokat és észak-vietnami támogatóikat. Emlékezett rá, milyen sok támadás érte a Truman-kormányzatot a kínai kommunisták győzelme miatt, és el akarta kerülni, hogy hasonló támadások ériék Dél-Vietnam „elvesztése” miatt. Amint azt a későbbi események bebizonyították, végzetesen alábecsülte a vietnami kommunisták harciasságát és áldozatkészségét, és rendkívül túlbecsülte a dél-vietnamiak képességét rendszerük megvédelmezésére. Saigonban korrupt és gyenge kormányzatok követték egymást, és 1968-ra már közel félmillió amerikai katona járta meg Indokínát. A Tonkini-öbölben lezajlott haditengerészeti incidensekre (1964. aug. 1., 4.) hivatkozva az elnök elérte, hogy a Kongresszus felhatalmazza őt „minden szükséges intézkedésre az Egyesült Államok hadereje elleni fegyveres támadás visszaverésére és a további agresszió megakadályozására” ebben a térségben. Ez a „tonkin-öböl-határozat” tette lehetővé, hogy Johnson hadüzenet nélkül is egyre több katonát küldjön Vietnamba.

A hatvanas évek közepétől felerősödtek a háborúellenes mozgalmak, és százezres tüntetéseken skandálták az elnököt gyalázó jelszavakat: „*Hé, hé, LBĴ, hány gyereket öltél ma?*” Johnson leállította a bombázásokat 1966 és 1967 elején, de nem sikerült ellenfeleit a tárgyalóasztalhoz ültetni. Az amerikai társadalommal sem tudta megértetni és elfogadtatni a háborús célokat, és a vietnami gerillák 1968-as januári, Saigon ellen intézett támadása, az úgynevezett „Tet-offenzíva” a kommunisták véres veresége ellenére is azt jelezte, hogy a háborút nem lehet megnyerni a fokozatos eszkaláció johnsoni módszereivel.

1968 elején a katonai vezetők 200 000 új katonát kívántak Indokínába irányítani. Johnson úgy érezte, hogy az amerikai társadalom nem fogja elfogadni az újabb áldozatokat. Pártja megoszlott, Eugene McCarthy és Robert F. Kennedy demokrata szenátorok nyíltan készülődtek az elnökválasztásra. A republikánusok egyre több kongresszusi helyet szereztek meg, és a háború miatt egyre kevesebb lett a „Nagy Társadalom” programjai számára felhasználható pénz. A kormányzaton belül a „galambok” csoportja azért támadta az elnököt, mert a kommunista veszélyt eltúlozva túlságosan nagy véráldozattal járó háborút folytat, és nem képes befejezni azt, a „sólymok” csoportja pedig azért, mert

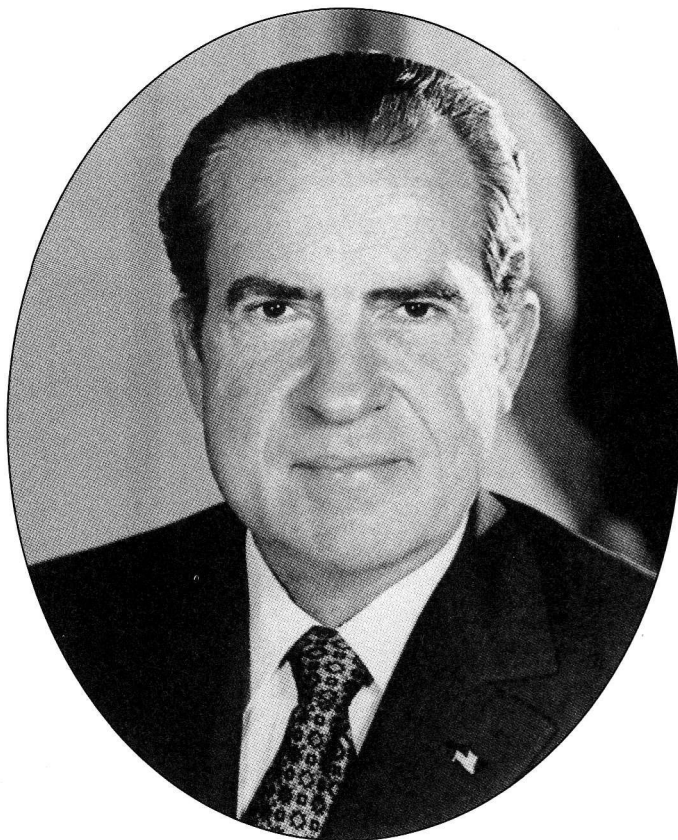

nem hajlandó bevetni az Egyesült Államok teljes katonai erejét. Johnson személyes népszerűsége is gyorsan csökkent, s ezért 1968. március 31-én a televízióban bejelentette, hogy leállítja a csapatszállítókat, nagyobb szerepet szán a dél-vietnamiaknak a harcokban, és nem indul az elnökválasztáson. Pár hét múlva meggyilkolták Martin Luther Kinget, majd Robert Kennedyt, az év első hat hónapjában 221 nagyobb tüntetésre került sor 101 egyetemen, s a politikai életből egyre jobban kiszoruló Johnson elnök már el sem ment a demokraták elnökjelölő konvenciójára.

1969 januárjában visszavonult texasi LBJ ranchára, és itt is halt meg négy év múlva. Az egyik legnépszerűtlenebb amerikai elnökként hagyta el Washington, pedig Lincoln óta senki sem tett nála többet a polgárjogok érdekében, és senki sem támogatta jobban a társadalom hátrányos helyzetű csoportjait.

Richard M. Nixon

Az Egyesült Államok 37. elnöke (1969–1974)

Születésének helye: Yorba Linda, Kalifornia.

Születésének ideje: 1913. január 9.

Ősei: Apai ágról írországi skótok, anyai ágról németek, angolok és írek.

Szülei: Francis Anthony Nixon (1878–1956), farmer, boltos;
Hannah Milhous (1885–1967).

Iskolai végzettsége: Whittier College (1930–34); Duke University Law School (1934–37).

Foglalkozása: Ügyvéd, politikus.

Vallása: Kvéker.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: New York City.

Elnökválasztás:

1968: 31 785 480 népi (43,4%), 301 elektori szavazat.

(Hubert H. Humphrey [demokrata]: 31 275 166 népi [42,7%], 191 elektori szavazat; George C. Wallace [amerikai független]: 9 906 473 népi [13,5%], 46 elektori szavazat.)

1972: 47 169 911 népi (61%), 520 elektori szavazat.

(George S. McGovern [demokrata]: 29 170 383 népi [38%], 17 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1969. január 20.–1974. augusztus 9.

Alelnöke:

Spiro Agnew (1969–1973. okt. 10.);

Gerald Ford (1973. dec. 6.–1974. aug. 9.).

Államtitkára:

William Pierce Rogers (1969–1973. szept. 3.);

Henry Kissinger (1973. szept. 22.–1977. jan. 20.).

Ragadványneve: Trükkös Dick (*Tricky Dick*).

Felesége: 1940-től Thelma Catherine Ryan, „Pat” (1912. márc. 16.–).

Gyermekei: Patricia N. (1946–), Julie N. (1948–).

Halálának oka: Agyvérzés.

Halálának helye és ideje: New York City; 1994. április 22.

Sírhelye: Yorba Linda, Kalifornia.

„**K**emény munkával, önfegyelemmel és versenyszellemmel pótoltam a természetes géniusz hiányát”, állapította meg Nixon (teljes nevén Richard Milhous Nixon) gyermekkoráról. Ez a versenyszellem egész életét meghatározta: bármilyen kedves is volt a hétköznapi emberi kapcsolataiban, a politikában kemény, feszült, magát agyondolgozó, s belső bizonytalanságát harciassággal kompenzáló politikus lett, akit csak kevesen tudtak megszeretni. A támadásokra nem a magabiztos, sikerhez szokott egyéniségek nyugalmával reagált, hanem a hátrányos helyzetén csak görcsös erőfeszítések árán felülkerekedő, bizonytalan és népszerűtlen ember megkeseredettségével.

Kiváló középiskolai eredményei alapján a Harvard és a Yale Egyetem is felkínált neki egy ösztöndíjat, ez azonban csak tandíjmentességet jelentett, és a szegény család, amelynek fizetnie kellett Nixon bátyja tudószanatóriumi kezelésének költségeit is, nem tudta előteremteni a pénzt az utazáshoz és a szálláshoz. Az ügyetlen, magányos, de rendkívül törekvő fiatalember ezért egy kvéker intézményben, a jóval kevésbé tekintélyes Whittier College-ben szerezte meg első felsőfokú végzettségét. A Duke Egyetem Jogi Iskolájában az évfolyam harmadik diákjaként sikerült végeznie.

Pályafutását Whittierben, kisvárosi ügyvédként kezdte. Itt lett szerelmes első látásra a szegény, magányos, de gyönyörű tanárnőbe, a Patnek nevezett Thelma Catherine Ryanbe, akit kétéves udvarlás után feleségül vett, és élete végéig imádott. 1942-től az Árhivatal (*Office of Price Administration*) nevű kormányügynökség munkatársaként Washingtonba költözött, majd a háborúban három és fél évet szolgált a haditengerészetnél (1942–46). Whittier republikánus vezetőinek felkérésére indult az 1946-os képviselő-választáson az antikommunizmus, az egyéni szabadság és a New Deal elítélésének programjával, és elnyerte a szavazatok 57%-át.

A Kongresszus képviselőjeként (1947–50) azzal vált híressé, hogy a Képviselőház Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló bizottságának tagjaként leleplezte Alger Hisst, a Roosevelti-kormányzat tekintélyes tisztviselőjét, aki információkat szolgáltatott az amerikai kommunistáknak. Hisst sokáig a „boszorkányüldözés” ártatlan áldozatának tartották, de ma már az amerikai történészek egyetértenek abban, hogy valóban bűnös volt. A hosszasan elhúzódó vizsgálat miatt eredeti bűne elévült, és csak hamis vallomásért ítélték el öt év börtönre. Nixont ettől kezdve a demokraták és a liberálisok afféle radikális antikommunistának tekintették, megfélemlítve arról, hogy 1947-ben ő beszélt le a Képviselőház Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló bizottságát az Amerikai Kom-

munista Párt törvényen kívül helyezéséről. Eisenhower így gratulált neki: „*A legjobban az tetszett nekem, hogy nemcsak elkapta Hiszt, de fair módon kapta el!*”

Ezután könnyűszerrel győzelmet aratott (bár jókora sárhajigálás közepette) az 1950-es szenátori választásokon is Melwyn Douglas felesége, Helen Gahagan ellen. Ekkor kapta a Trükkös Dick nevet. Szenátorként (1951–53) figyeltek fel rá a Republikánus Párt országos vezetői, akik 1952 tavaszán felkínálták neki az alelnöki jelöltséget Eisenhower oldalán. Nixon először azt hitte, tréfálnak vele, pedig nagy szükségük volt rá a konzervatívabb és a nyugati parton élő republikánusok szavazatainak elnyeréséhez. A választási kampány során „Ike” a mindennapos viszálykodástól távol álló, hős hadúr szerepét játszotta, Nixon pedig a harcias kakasét, így természetesen ő vált ellenfeleik céltáblájává. Azzal vádolták, hogy kiegészítő fizetést kapott kaliforniai üzletemberektől. Az igazságtalan vádaskodás ellen egy televíziós beszéddel védekezett, amelyben még azt is elmondta, hogy csak egy cocker spánielt kapott, de azt kislánya annyira megszerette, hogy nem hajlandó visszaadni. Az érzelmekre ható, rövid szónoklattal (a kutyus nevééről „Checkers-beszéd”-ként emlegetik) győzelemmé változtatta a vereséggel fenyegető szituációt. Eisenhower már azt fontolgatta, hogy más alelnököt választ, a republikánusok nemzeti bizottságához azonban 160 000 Nixont támogató távirat és 250 000 levél érkezett, és a bizottság Nixon jelölése mellett foglalt állást.

Alelnökként (1953–61) 58 országban tett hivatalos utazást, komoly külpolitikai ismeretekre tett szert, de továbbra is ő maradt a „pofozógép”, minden ellenséges támadás célpontja. 1956-ban ő nevezte el Hruscsovot „budapesti mészáros”-nak. Az ötvenes évek vége felé egyre tekintélyesebb politikussá vált, az 1957-es polgárjogi törvényt oly határozottan támogatta, hogy Martin Luther King személyesen írt neki köszönőlevelet. 1958 májusában latin-amerikai körútján Caracasban tomboló tömeg rohanta meg autóját, és véresre sebeztek a mellette ülő venezuelai külügyminisztert. Nixon mégsem engedte, hogy a biztonsági emberek lövöldözni kezdjenek, s az újságírók busza nyomában nagy nehezen sikerült eljutniuk a nagykövetségre. A sajtónak békülékeny nyilatkozatot tett, és bátorsága miatt hazatérésekor 15 ezres tömeg ünnepelte a repülőtéren. Az 1959-es amerikai kereskedelmi kiállításon Moszkvában éles és meglehetősen vulgáris szópárbajt vívott az agresszív Hruscsovval.

Az 1960-as elnökválasztáson Eisenhower utódának tekintették, mégis vereséget szenvedett Kennedytől. Nixon beteg volt, rendkívül fáradt-

nak tűnt a Kennedyvel rendezett TV-vitán, Eisenhower nem támogatta őt elég határozottan, és ellenfelére népeesebb, több elektori szavazattal rendelkező államok szavaztak. A népi szavazatok eltérése még így is igen csekély volt, híresztelések terjedtek a demokraták vitatható választási eljárásairól, és ezért egyesek azt tanácsolták Nixonnak, kérje a szavazatok újraszámlálását. Ő azonban nem akart elhúzódó politikai viszályt, és még azokat az újságírókat is „leállította”, akik bizonyítékokat közöltek ellenfelei választási csalásáról. Kennedy e szavakkal üdvözölte ekkoriban őt: „*Nos, nehéz megmondani, ki is nyerte valójában a választásokat...*”

1962-ben vereséget szenvedett a kaliforniai kormányzóválasztáson is, és jó ideig úgy tűnt, hogy végleg kihullott a politikai életből. Egy New York-i cég jogi munkatársa lett, és 1963 tavaszán egy családi nyaralás során Budapestet is meglátogatta. 1966-ban azonban támadni kezdte Johnson politikáját, és hamarosan újra a Republikánus Párt szócsöve lett. 1968-ban pedig, Martin Luther King és Robert Kennedy meggyilkolásának évében, amikor 29 állam 125 városában került sor véres felkelésekre, amelyek során 46-an haltak meg és 2600-an sebesültek meg, a faji erőszak és a háborúellenes hisztéria évében sikerült győzelmet aratnia az elnökválasztáson. Az általa „csendes többség”-nek nevezett amerikaiak döbbenten nézték a televízióban, amint a Demokrata Párt chicagói elnökjelölő konvencióján a tomboló tüntetők mocskot hajigálnak a rendőrökre, akik a tömegre rohanva ütnek-vernek boldog-boldogtalant. Nixon ebben az évben a régi értékek megtestesítőjének, a stabil és békés Eisenhower kormányzat képviselőjének, a nyugalom sziklájának tűnt egy örült világban. Stabilitást ígért, rendet, nyugalmat és „becsületes békét”.

James T. Patterson amerikai történész úgy fogalmazott, hogy Theodore Roosevelt kivételével ő volt a 20. század legliberálisabb republikánus elnöke. Intelligens volt, dolgoz, és talán ő volt az elnökségre leginkább felkészült politikus. De rendkívül rossz kapcsolatban állt a sajtóval, nem tudott felülemelkedni ellenfelei támadásain, és elzárkózott a nyilvánosságtól, mert képtelennek bizonyult arra a hátbaveregetős, kedélyesen barátkozós társasági életre, amely az elnökség elengedhetetlen tartozékának bizonyult.

Bár érdeklődésének homlokterében a külügyek álltak, belpolitikai tevékenysége is figyelemre méltó. Felgyorsította az iskolák szegregációjának felszámolását: 1969-ben a fekete gyerekek 5,2%-a járt közös iskolába a fehérekkel, 1972-ben már 90%-uk. Az ő javaslatára szüntették meg a sorozást (1971), és építették ki a hivatásos hadsereget. E rendelkezés sikere csak az Öböl-háború során vált nyilvánvalóvá. Megnégyszerezte

a művészetek szövetségi támogatását. Theodore Roosevelttel után ő tette a legtöbbet a környezetvédelemért: kiterjesztette a nemzeti parkok területét (642 új park jött létre elnöksége idején), környezetvédelmi ügynökséget alapított (1970), s intézkedéseivel lefektette az 1970-es évek életminőség-forradalmának alapjait. Megindította a *Háború a rák ellen* elnevezésű orvosi programot. *Új Federalizmus*nak elnevezett programját, mellyel meg akarta változtatni az adójövedelmek elosztását a központi kormányzat és az államok között, valamint családtámogatási tervzetét a Kongresszus nem támogatta. A szervezett bűnözést kontrolláló törvénnyel az alvilágra sújtottak le, és törvényt hoztak a kábítószerkereskedelme ellen (1970). A fogyasztási termékek biztonsági törvényével (1972) új kormánybizottságot alapítottak, amely kitilthatta a veszélyes árucikkeket a piacról. Ekkor érett be a Kennedy által megindított űrprogram: 1969. július 20-án Neil Armstrong amerikai űrhajós a Holdra lépett. A XXVI. alkotmánykiegészítéssel 21 évről 18 évre szállították le a szavazati joggal rendelkezők korhatárát (1971).

Nixon maga is tudta, hogy az infláció miatti, 1971-es gazdasági és pénzügyi intézkedései (a bérek és árak kontrollja, a dollár „lebegtetése”, aranyra való átválthatóságának felfüggesztése) csak rövid távon lehettek hatásosak, az elnökválasztáson való győzelme érdekében azonban kénytelen volt ezekhez folyamodni.

Külpolitikai céljait egy Guam szigetén tartott sajtófogadáson fogalmazta meg: nem akarta, hogy Amerika „a világ csendőreként” tevékenykedjen, arra törekedett, hogy szövetségesei lehetőleg maguk oldják meg problémáikat. *„Amerika nem képes és nem is akar a világ szabad nemzetei védelmének érdekében minden tervzetet kialakítani, minden programot felvázolni, minden döntést és vállalkozást végrehajtani. Csak ott fogunk segíteni, ahol erre ténylegesen szükség van, és ahol ez érdekeinkben áll.”* Ezt nevezték Nixon-elvnek. Ehhez azonban előbb be kellett volna fejezni a vietnami háborút, amelynek az elhúzódása elvonta a figyelmet Nixon valamennyi bel- és külpolitikai sikeréről. Nixon rendelte el, hogy bombázzák meg az észak-vietnami hadsereg kambodzsai bázisait. Ellenfelei azzal vádolták, hogy kiterjeszti a háborút, megfélemlítve arról, hogy Észak-Vietnam már kiterjesztette azt, ha egyszer bázisokat hozott létre Kambodzsában. Arról is megfélemlítettek, hogy Nixon visszavont 25 000 katonát, és már elnöksége első napjaiban békeajánlatot tett: kölcsönös csapatkivonást ígért, és nemzetközi ellenőrzéssel megrendezett választásokat. 1970 áprilisában újabb 150 000 katona kivonását rendelte el, a párizsi béketárgyalásokon azonban nem sikerült haladást elérni, és kénytelen volt újabb támadást elrendelni a Kambodzsában állomáso-

zó észak-vietnami haderők ellen. Más választása nem volt: vagy átengedi Dél-Vietnamot az északi kommunista vezetésnek, vagy harcol a „becsületes béke” érdekében. A közvélemény-kutatások szerint az amerikaiak 74%-a fontosnak tartotta, hogy Dél-Vietnam ne kerüljön kommunista uralom alá. A kambodzsai beavatkozásnak komoly eredménye volt: annyi fegyvert és lőszert foglaltak le, hogy 74 dél-vietnami zászlóaljat sikerült felfegyverezni. Nixon azonban alábecsülte intézkedéseinek belső hatását: az egyetemeken tömeges megmozdulásokra került sor, a Kent Állami Egyetemen a rendőrség május 4-i sortüzének négy halálos áldozata volt.

Nixont mélységesen megrázták a történetek, bár a nyilvánosság előtt ezt eltitkolta. Május 9-e hajnalán testőrei nélkül lesétált a Lincoln Emlékmű mellett táborozó, a tüntetésre készülődő diákok közé, s arra kérte őket, hogy a háború és személy szerint iránta érzett gyűlöletüket ne terjesszék ki hazájukra is. A sajtó kigúnyolta a magányos, félreértett elnök emberi gesztusát, s azt terjesztette, hogy idegösszeomlás előtt áll. Az újságírókkal egyre jobban elmérgesedett a viszonya, elnöki tanácsadói információkat kezdtek gyűjteni politikai ellenfeleiről, és Nixon elkövette azt a hibát, hogy nem állította le őket időben. Még az egyik, hírek kiszivárogtatásával gyanúsított tisztviselő pszichoanalitikusához is betörték 1971 augusztusában, és dokumentumokat keresve felforgatták az irodáját.

Nixon legjelentősebb külpolitikai kezdeményezése 1972-es pekingi látogatása volt. Ezzel nem csak egy negyedszázados ellenségeskedésnek vetett véget, és új, nagy fontosságú nemzetközi kapcsolatrendszert épített ki, de a nemzetközi hatalmi egyensúlyt is módosította, stabilizálta. Kínai látogatásával sikerült felgyorsítania a Szovjetunióval folytatott fegyverkorlátozási tárgyalásokat is. 1972 májusában Moszkvába utazott (Roosevelt óta ő volt az első elnök, aki szovjet földre tette a lábát), és Brezsnyevvel aláírták a hadászati rakétarendszerek korlátozásáról szóló megállapodást (SALT). Már korábban szerződést kötöttek a nukleáris fegyvereknek a nemzetközi vizek alatti óceánfenékről való kitiltásáról (1970) és a vegyi fegyverek további fejlesztésének eltiltásáról (1971).

1972 májusára bizonyossá vált, hogy újra fogják választani: az inflációt leszorította 2,7%-ra, az össznemzeti termék 6,3%-kal, a reáljövedelem 4%-kal növekedett elnöksége idején, az adók pedig átlagosan 20%-kal csökkentek. Nixon elsőprő győzelmet aratott az elnökválasztáson: elnyerte a népi szavazatok 61%-át és Massachusetts kivételével valamennyi állam elektori szavazatait. Az amerikaiak „csendes többsége”

úgy látszik a hangos kisebbség minden megmozdulása ellenére is támogatta az elnököt.

Ennél is nagyobb siker volt, hogy 1972 végére sikerült „a tárgyalóasztalhoz bombázni” az észak-vietnami vezetést. Az 1972-es „karácsonyi bombázások” rettenetesek voltak, de nélkülük nem kerülhetett volna sor arra, hogy 1973. január 27-én Párizsban aláírják a fegyverszüneti egyezményt a két Vietnam és az Egyesült Államok között. Olyan háborút sikerült ezzel lezárni, amelyben több mint 56 000 amerikai katona esett el, 300 000 sebesült meg és mintegy kétmillió harcolt.

A Watergate-ügy azonban elhomályosította az elnök valamennyi sikerét, és egész politikai pályafutását tönkretette. 1972. június 17-e hajnalán lehallgatókészülékekkel felszerelt betörőket fogtak el a Demokrata Párt országos bizottságának főhadiszállásán, a washingtoni Watergate elnevezésű irodakomplexumban. Az egyik betörőről kiderült, hogy az Elnök Újraválasztási Bizottságának alkalmazottja. Nixon semmit sem tudott a betörésről, de elkövette azt a rettenetes hibát, hogy fedezni próbálta a tetteseket, nem pedig megtalálni és megbüntetni őket. Június 23-án Bob Haldemann, a személyzeti főnöke elmondta neki, hogy a betörést G. Gordon Liddy, a Fehér Ház munkatársa irányította, és egyben azt javasolta, hogy a CIA segítségével akadályozzák meg az FBI további vizsgálódását. Nixon nem fogta fel, hogy ebben a pillanatban csúszik át a törvényesség világából a törvénytelenségébe, és elfogadta a javaslatot. Később azt is kijelentette, hogy akár egymilliót is kész adni a betörőknek, ha hajlandóak hallgatni. Végül nem fordult a CIA-hoz, és egy filért sem adott a betörőknek, de áldását adta a bűnösök fedezésére, az igazságszolgáltatási eljárás akadályoztatására.

A Kongresszus demokratái azonban ekkor már meg voltak győződve arról, hogy az elnöki hatalom túlságosan megnövekedett az utóbbi években. „Császári elnökség”-ről beszéltek, és a Szenátus elnöki kampánytevékenységet vizsgáló bizottsága (amit hamarosan csak Watergate-bizottságnak neveztek) 1973 februárjától hozzálátott a történetek feltárásához. Ezzel egy időben kényszerült lemondásra Spiro Agnew alelnök, mert kiderült, hogy vesztegetési pénzeket fogadott el. Nixon egyre jobban belebonyolódott saját hazugságaiba, megtagadta a Fehér Házban lejáratott beszélgetéseket rögzítő magnófelvételek kiszolgáltatását, elrendelte az ügyet tanulmányozó vizsgálóbíró leváltását, majd amikor az igazságügy-miniszter erre nem volt hajlandó, elfogadta az ő és helyettesének a lemondását is. Az újságok 1973 őszén már minden idők legsúlyosabb alkotmányos válságáról cikkeztek, egyre többen követelték, hogy helyezték vád alá az elnököt, a *Time* magazin pedig lemondás-

ra szólította fel. Nixon végül a vizsgálóbizottság rendelkezésére bocsátotta a szalagokat, amelyek közül kettő elveszett, s a meglévőkről bizonyos részeket letöröltek, ezért mindenki azt hitte, hogy megsemmisítette a bizonyítékokat. 1974 elején adócsalással is megvádolták, pedig csak annyi történt, hogy a Nemzeti Levéltárnak átadott irataiért túlságosan nagy adóengedményt kért.

Mindezen vádak (a hazugságok, az igazságszolgáltatás megakadályozásának szándéka, a bizonyítékok visszatartása, az igazságügyi tisztviselők elbocsátása, a pénzügyi szabálytalanságok) külön-külön vitathatóak és magyarázhatóak voltak, együttesen azonban megsemmisítő hatást gyakoroltak. 1974 júniusának végén a Kongresszus konzervatív republikánusai is bejelentették, hogy nem ellenzik az elnök vád alá helyezését. Augusztus 1-jén Nixon úgy döntött, hogy lemond. Kissinger külügyminiszter így vigasztalta: „*A történelem máshogy fog bánni Önnel, mint kortársai!*” Nixon keserű válasza így hangzott: „*Az attól függ, kik írják azt a történelmet!*” Augusztus 9-én mondott le, és a Fehér Ház kertjében a haditengerészet helikopterének lépcsőjéről intett búcsút utódjának, Gerald Fordnak.

Több történész is úgy vélekedett, hogy Nixon volt a vietnami háború utolsó áldozata. Csak a háború által elmérgesedett politikai légkörben történhetett meg, hogy ekkora botrány kerekedjen a Watergate-betörésből. Amit Nixon ténylegesen tett, azért nem érdemelte volna meg a vád alá helyezést, amit pedig négy szemközt felvetett mint lehetőséget (a CIA felhasználását az FBI vizsgálatának akadályozására és a betörők megvesztegetését), azért legfeljebb megrovást érdemelt volna a Szenátustól. Lemondásának kikényszerítését több külföldi államférfi is politikai „túlreagálásnak”, emberi igazságtalanságnak és stratégiai hibának minősítette.

A bukott politikus lelkiileg és fizikailag is összeomlott, tüdejében vérömleny keletkezett, és hónapokig kezelték egy kórházban. Utóda, Gerald Ford elnöki kegyelemben részesítette. Nixon először nem akarta elfogadni, hiszen ez bűnösségének beismerésével lenne azonos, de pénzügyei és egészségi állapota nem tette lehetővé, hogy egy elhúzódo politikai perrel védelmezze meg magát. Végül is talpra állt, megírta emlékiratait, és fokozatosan visszatért a politikai életbe. 1982-ben rövid látogatást tett Budapesten (július 4–6.). 1986-ban a *Newsweek* nagyszabású cikkben jelezte „rehabilitálását”. Carter, Reagan, Bush és Clinton is több esetben kikérte a tanácsát külpolitikai ügyekben. Az általa elkövetett hibákat így foglalta össze egy televíziós interjúban: „*Ártottam barátaimnak. Ártottam az országnak. Ártottam kormányrendszerünknek,*

mert szétzúztam mindazon fiatalok álmait, akiknek kormánytisztviselővé kellett volna válniuk, de most úgy gondolják, hogy minden túlságosan is korrupt... Ártottam az amerikai népnek. És ezt a terhet hordoznom kell egész életemben."

Amikor 1990-ben, aranylakodalma alkalmából szülőhelyén felavatták az Elnöki Könyvtárat, ötvenezres tömeg ünnepelte az egykor oly sokat gyalázott elnököt. A rendezvényen Ford, Bush és Reagan is megjelent, feleségeikkel együtt, és Reagan így méltatta elődje tevékenységét: *„Nem tartom túlzásnak azt állítani, hogy a világ jobb és biztonságosabb helyé vált Richard Nixon jóvoltából."* Az amerikaiak többségének szemében azonban mindmáig nem sikerült rehabilitálni egyik legtehetségesebb és legtapasztaltabb elnöküket. Ez is érthető: ő volt az egyetlen, akinek le kellett mondania hivataláról.

Gerald R. Ford

Az Egyesült Államok 38. elnöke (1974–1977)

Születésének helye: Omaha, Nebraska.

Születésének ideje: 1913. július 14.

Ősei: Angolok.

Szülei: Leslie Lynch King (1882–1941), kereskedő; Dorothy Ayer Gardner (1892–1967).

Iskolai végzettsége: University of Michigan (1931–35); Yale University Law School (1938–41).

Foglalkozása: Ügyvéd, politikus.

Vallása: Epizkopális.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Grand Rapids, Michigan.

Elnökválasztás: Elnökválasztáson nem aratott győzelmet (lásd Carter adatainál!).

Elnöki időszaka: 1974. augusztus 9.–1977. január 20.

Alelnöke: Nelson A. Rockefeller (1974. dec. 19.–1977. jan. 20.).

Államtitkára: Henry Kissinger (1973. szept. 22.–1977. jan. 20.).

Ragadványneve: Jerry.

Felesége: 1948-tól Elizabeth Anne Bloomer (1918. ápr. 8.–).

Gyermekei: Michael Gerald F. (1950–),
John Gardner F. (1952–), Steven Meigs F. (1956–),
Susan Elisabeth F. (1957–).

Ford (teljes nevén Gerald Rudolph Ford) két botránynak köszönhetette elnökségét. Spiro Agnew alelnök korrupciós vádak miatti lemondásra kényszerült 1973. októberében, és a XV. alkotmánykiegészítés értelmében Nixon elnök jelölhette ki utódát. Gerald Fordot választotta, mert úgy vélte, hogy a nyitott, barátságos, becsületes és tekintélyes, mérsékelt republikánus politikus, aki senkit sem tett ellenségévé, egyaránt elfogadható lesz mindkét párt számára. Ford 1973. december 6-án tette le az alelnöki esküt. Amikor pedig a következő évben maga Nixon is lemondásra kényszerült a Watergate-ügy miatt, Ford lett az

Egyesült Államok első elnöke, aki ezt a hivatalt nem választás útján nyerte el.

Eredetileg Leslie Lynch King volt a neve, de aztán felvette mélységesen tisztelt nevelőapjának, anyja második férjének a teljes nevét. A michigani Grand Rapidsben nőtt fel, itt kezdte meg ügyvédi pályafutását is. A második világháborúban négy évet szolgált a haditengerészetnél. Rendkívül hosszú időt töltött a Képviselőházban (1949–73), s az itteni tevékenységéért 1961-ben megkapta az Amerikai Politikai Tudományok Társaságának kiemelkedő szolgálatért járó érdemérmét. Ellenozta a szövetségi kormányzat hatalmának kiterjesztését és költekezésének növelését, és támogatta a védelmi kiadásokat. A Kennedy-gyilkosságot kivizsgáló Warren-bizottság tagja volt. Támadta Johnson elnök vietnami politikáját, azt követelte, hogy vessenek be minden haderőt, vagy vonuljanak ki az országból, viszont támogatta Nixon külpolitikáját. A republikánusok fiatalabb nemzedékének vezető személyiségeként 1965-től 1973-ig a Képviselőház kisebbségi csoportjának (vagyis a republikánusoknak) a vezetője volt.

Herbert S. Parnet történész szerint Ford nem a tehetségének köszönhetette, hogy egyre magasabbra emelkedett a politikai ranglétrán, hanem annak, hogy mindig számíthattak rá. „Ő volt az örök jó fiú, a hagyományos amerikai középnyugati konzervativizmus terméke. Ehhez hozzátartozott az erény, hazafiasság és individualizmus fenntartására irányuló valamennyi prédikáció, valamint a kormány költekezésével szembeni, régi előítéletek... Konzervatív volt, aki szerette centristának tekinteni magát.” Ő maga gyakran mondogatta, hogy riválisai vannak, ellenségei azonban nincsenek. Jerald TerHorst, első sajtótitkára így jellemezte őt: „Ha egy rosszul öltözött iskolás gyereket lát a Fehér Ház előtt, képes odaadni neki a saját ingét. Ezután bemegy a Fehér Házba, és megvétőz az iskolások ebédeltetésére vonatkozó törvényjavaslatot.”

1974. augusztus 9-én eskette fel elnöknek Warren Burger főbíró a Fehér Ház „keleti szobájában”. *„Hosszú nemzeti rémálmunknak vége! – jelentette ki. – Alkotmányunk működik. Nagy köztársaságunkat törvények kormányozzák, és nem emberek. Állítsuk vissza a politikai folyamatok arany szabályát, a testvéri szeretet pedig tisztítsa meg szívünket a gyanakvástól és a gyűlölködéstől.”* Fő feladatának azt tartotta, hogy visszaszerezze az elnöki hivatal számára a társadalom bizalmát. Ezért munkáját a lehető legnyilvánosabb módon próbálta végezni. Még 1974-ben kegyelmet adott a vietnami háborús szolgálatot megtagadóknak (azzal a feltétellel, hogy hűségesküt tesznek és két évig alternatív szolgálatot látnak

el) és a dezertőröknek (feltéve, hogy hűségesküt tesznek és két évig szolgálnak régi egységeiknél), valamint aláírta a választási hadjáratok reformtörvényét. A külügyminiszter (államtitkár) és pénzügyminiszter kivételével leváltotta Nixon minisztereit, magát Nixont azonban 1974. szeptember 8-án elnöki kegyelemben részesítette, még mielőtt teljesen feltárták volna a történeteket. A Kongresszusban, a sajtóban és a társadalomban felháborodással fogadták ezt az intézkedést, az elnök azonban úgy vélekedett, hogy egy esetleges per csak tovább szítaná a „visszataszító indulatokat”, holott az országnak nyugalomra van szüksége, és Nixon számára a megalázó bukás felért egy börtönbüntetéssel. Ezzel jelentős mértékben csökkentette saját újraválasztásának esélyeit. Howard Baker szenátor így nyilatkozott Ford intézkedéséről: *„Mi, republikánusok, rettenetes árat fizettünk politikailag ezért a kegyelemért, de morális és intellektuális szempontból egyaránt helyes döntés volt. Ford tulajdonképpen feláldozta magát, és azt hiszem, tudta, mit tesz. Igen nagy elismerést érdemelne ezért az államférfihoz illő lépésért.”* A társadalmi bizalom érdekében Ford reformokat vezetett be a CIA és az FBI működésében (1976), a Szenátus pedig egy Titkos Hírszerző Bizottságot hozott létre, amely mindkét intézményt ellenőrizhette.

Ford ellen 1975 szeptemberében egymástól függetlenül két asszony is merényletet kísérelt meg. Lynette Fromm, a tömeggyilkos Manson-banda követője 5-én lőtt rá, de a pisztoly csütörtököt mondott. 22-én pedig Sara Jane Moore vette célba, de ellökték a kezét, és nem találta el. Mindketten életfogytiglani börtönbüntetést kaptak.

Az infláció és a gazdasági válság ellen Ford a hagyományos eszközökkel, a kormány költekezésének visszafogásával és a költségvetési egyensúly kialakításával próbált küzdeni. A Kongresszusnak azt javasolta, hogy 16 milliárd dollárral mérsékeljék az adókat, és csökkentsék az ország függőségét a külföldi olajszállításoktól. Több mint ötven törvényjavaslatot vétózott meg, amelyek szerint csak a költekezést fokozták volna. A demokraták viszont úgy érveltek, hogy az ország nagyobb költségvetési hiányt is elviselne a szociális programok fejlesztésének érdekében. 1975-től 1976-ig a munkanélküliség 8,9%-ról 7,8%-ra csökkent, a fogyasztói árak növekedése is mérséklődött, az infláció 12%-ról 5%-ra süllyedt, de a társadalom természetesen ezt is sokallta. A javulás pedig hamarosan leállt.

Ford külügyi téren is igen nagy nehézségeket örökölt az előző kormányzatoktól. A kommunista rendszerek liberalizálódásának reményében 1975. augusztus 1-jén aláírta Helsinkiben az európai biztonsági és

együttműködési értekezlet záróokmányát. Ekkor kapcsolódott össze az űrben az enyhülés jelképeként a szovjet *Szozjuz* és az amerikai *Apollo* űrhajó. A Szovjetunió azonban céljai elérése (kelet-európai hódításainak elismerése) után gyorsan bejelentette, hogy az egyezmény emberi jogokra vonatkozó része „a szocialista országok belügyeibe történő beavatkozás”, és Brezsnyev a következő év pártkongresszusán közölte, hogy a kommunista rendszer új győzelmeket aratott Indokínában és Angolában. Ford elnöksége végén már nem is volt hajlandó kimondani azt a szót, hogy „enyhülés”.

Az amerikai hadsereg nélkül a dél-vietnami rendszer gyorsan összeomlott. 1975. április 10-én Ford még 722 millió dolláros katonai, valamint 250 millió dolláros gazdasági és humanitárius segílyt kért a Kongresszustól Dél-Vietnam számára. De ezen a napon a kommunista vörös khmerek bevonultak Kambodzsa fővárosába, április 29-én hagyta el Saigont az utolsó amerikai helikopter, s mintegy 500 000 vietnami menekült az Egyesült Államokba.

Amerika dél-vietnami szövetségeseinek vereségét mind külföldön, mind belföldön az Egyesült Államok vereségének értelmezték. Talán e benyomás csökkentésére rendelte el Ford a kambodzsai kommunisták által elfogott *Mayaguez* nevű amerikai hajó személyzetének fegyveres kiszabadítását 1975 májusában. A 39 tengerész kiszabadítása során azonban 41 katona elesett.

1976-ban John Osborne így jellemezte a választásra készülődő Fordot: „Egyre többen tekintik őt vesztesnek, csetlő-botló, ügyetlen elnöknek, aki bizonyos okoknál fogva hajlamos lepotyogni a repülőgép elé tolt lépcsőn, beütni a fejét a helikopterek bejáratába, maga köré csavarni kutyája pórázát, vagy felbukni síelés közben a televíziós kamerák előtt, amelyek be akarták mutatni, milyen ügyesen mozog a hóban...” Az elnökválasztás előtt Fordnak sikerült minimális szavazattöbbséggel elnyerni pártja jelölését Ronald Reagannel szemben, a választáson azonban alulmaradt. Kudarca valószínűleg a Nixonnak biztosított elnöki kegyelemnek, a külpolitikai nehézségeknek és a gazdasági válságnak tulajdonítható. Hibákat is elkövetett: egy TV-interjúban például kijelentette, hogy Kelet-Európában nincs szovjet dominancia, s ezért hosszas magyarázkodásra kényszerült. Az amerikaiak erőleyesebb külpolitikai vezetést kívántak – ezt azonban Ford győztes ellenfelétől sem kapták meg.

Ford kaliforniai Rancho Mirage nevű farmjára vonult vissza, előadásokat tartott és emlékiratain dolgozott.

Vereségét először keserűen fogadta, s amikor Reagan választásának előkészítői 1980-ban felvetették, hogy alelnökjelöltként indulhatna, hallani sem akart róla. Aztán hamar ráébredt, hogy exelnöknek lenni sokkal kellemesebb, mint elnöknek. Nyolc nagyvállalat biztosított a számára tagságot igazgatói tanácsában, a michigani Ann Arborban megnyitotta a Gerald R. Ford Könyvtárat, Grand Rapidsban a Gerald R. Ford Múzeumot, egyetemi előadó körutakon vett részt, és mindig készen állt egy kellemes golfjátszmára.

Jimmy Carter

Az Egyesült Államok 39. elnöke (1977–1981)

Születésének helye: Plains, Georgia.

Születésének ideje: 1924. október 1.

Ősei: Angolok, 1637-ben érkeztek Virginiába.

Szülei: James Earl Carter (1894–1953), farmer, boltos; Bessie Lilian Gordy (1898–1983).

Iskolai végzettsége: U.S. Naval Academy (Haditengerészeti Akadémia, 1943–46).

Foglalkozása: Farmer, nagykereskedő, politikus.

Vallása: Baptista.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Plains, Georgia.

Elnökválasztás:

1976: 40 828 657 népi (50%), 297 elektori szavazat.

(Gerald R. Ford [republikánus]: 39 145 520 népi [48%], 240 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1977. január 20.–1981. január 20.

Alelnöke: Walter F. Mondale.

Államtitkára:

Cyrus Vance (1977–1980. ápr. 21.);

Edmund Sixtus Muskie (1980. máj. 8.–1981. jan. 20.).

Ragadványneve: Jimmy.

Felesége: 1946-tól Eleanor Rosalynn Smith (1927. aug. 18.–).

Gyermekei: John William C. (1947–), James Earl C. (1950–),

Donnel Jeffrey C. (1952–), Amy Lynn (1967–).

Carter (teljes nevén James Earl Carter) volt az első amerikai elnök, aki egy kórház szülészetén látta meg a napvilágot. Apja amerikai mogyorót termesztett, és kereskedést tartott fenn egy déli kisvárosban. Carter a Haditengerészeti Akadémia elvégzése után 1946-tól 1953-ig tengeralattjárókon szolgált, többek között az első atom-tengeralattjárók egyikén. Apja halála után azonban úgy döntött, hogy inkább a családi

vállalkozást fogja folytatni. A hetvenes évek elejére milliomos lett: elnökké való megválasztása idején már több mint 1250 hektáron termesztett amerikai mogyorót.

Első politikai hivatala Sumter megye iskolaszékének elnöksége volt. Mivel nem csatlakozott az iskolai faji elkülönítés felszámolása ellen szervezkedő Fehér Polgárok Tanácsához, egy ideig bojkottálták az üzleteit. Georgia szenátusában (1963–67) pénzügyekben konzervatívnak, társadalmi kérdésekben liberálisnak bizonyult. Georgia állam kormányzójaként (1971–75) fellépett a faji elkülönítés politikája ellen, Martin Luther King arcképét kifüggesztette a kormányzói épületben, és sok feketét, nevezett ki különböző hivatalok élére. Növelte az állami parkok területét és környezetvédelmi intézkedéseket sürgetett. Újjászervezte a kormányzatot, ugyanakkor azonban meg is növelte az állami kiadásokat. A *Time* magazin úgy ünnepelte őt, mint a déli politikusok új generációjának egyik legígéretesebb képviselőjét.

Másodszor nem lehetett volna kormányzóvá választani a georgiai törvények szerint, ezért úgy döntött, hogy az elnökválasztáson fog indulni. (Ezen saját édesanyja is annyira meglepődött, hogy a hír hallatán visszakérdezett: „Minek az elnöke akarsz lenni?...”) Bár semmilyen szövetségi politikai hivatalt sem töltött be, úgy látta, hogy a Watergate-ügy és a vietnami háború miatt az amerikai társadalom olyan elnököt támogatna, akinek nem sok köze volt a kormányzat korábbi tevékenységéhez. Mintegy harminc előválasztáson bizonyította be, hogy van esélye a győzelemre, mérsékelt hangnemű választási hadjáratán a családi és az erkölcsi értékekre helyezte a hangsúlyt, nyitott, átlátható kormányzást ígért, és azt, hogy sohasem fog hazudni az amerikai népnek. Sikerült elfogadtatnia magát pártja északi liberálisaival, és mivel ő volt az első „igazi déli” elnökjelölt (aki nem csak Délen született, de ott is élt), a déli fehérek ugyanúgy támogatták, mint a déli feketék (ez utóbbiak 97%-a Carterre szavazott). Győzelmét egyértelműen a déli és keleti államok lakóinak köszönhette.

A széles mosolyáról és villogó fogairól közismert Carter szándékosan informálisan viselkedett: James helyett Jimmynek nevezte magát, öltöny helyett pulóverben jelent meg a televízióban, és beiktatása után nem autóban hajtott a Kongresszus épületétől a Fehér Házig, hanem feleségével kézenfogva, gyalog sétált végig a Pennsylvania sugárúton. Az elnöki jachtot is eladatta, lányát nyilvános iskolába küldte. Mélyen valóságos személyiség volt, és gyakran olvasta a Bibliát.

Elnöksége elején népszerű volt, s úgy tűnt, hogy a Kongresszus demokrata többségére támaszkodva hatékony reformokat fogadtathat el a

képviselőkkel és a szenátorokkal. Ő nevezte ki a legtöbb nőt és feketét a szövetségi hivatalokba. A vietnami háborús szolgálatmegtagadókat (de nem a dezertőröket) teljes bűnbocsánatban részesítette (1977). A közszolgálati reformtörvénnyel (1978) két független ügynökségre osztotta az 1883-ban létrehozott közszolgálati bizottságot: a személyzeti ügyek irodájára (*Office of Personal Management*) és az érdemre alapozott kinevezési rendszert védelmező testületre (*Merit Systems Protection Board*). Az előbbi iroda végzi a felszámolt közszolgálati bizottság munkáját, a szövetségi állásokra jelentkezők alkalmasságának vizsgálatát, az utóbbi pedig ellenőrzi a kinevezéseket, és személyzeti ügyekben hozzá lehet felbuzdulni.

Fontos környezetvédelmi törvényeket írt alá, 1977-ben eltiltotta a szennyvíz óceánba történő ürítését. Az olajválságot az import korlátozásának, a belső olajkészlet ára fokozatos felszabadításának és alternatív energiaforrások felhasználásának hosszú távú programjával próbálta megoldani. A belső fogyasztást és külföldi függőséget viszont belátható időn belül nem tudta korlátozni.

Nemzeti egészségbiztosítási törvényjavaslatát és adóreformterveit nem sikerült elfogadtatnia, és nem tudott megbirkózni a munkanélküliség és az infláció problémáival sem. A munkanélküliség 7,7%-os maradt (ez persze csak az országos átlag, egyes iparvidékeken jóval nagyobb volt!), az 1976-ban 4,8%-os infláció pedig 1980-ra 12%-ra emelkedett. Carter a szövetségi deficit felszámolását ígerte, de az 1979-ben 27,7 milliárdos deficit a következő évben megközelítette az 59 milliárdot.

Külföldben Carter az emberi jogokra helyezte a hangsúlyt. Csökkentette az uruguayi, argentinai és etiópai jobboldali diktatúráknak nyújtott támogatást, de az amerikai külpolitikai érdekek szempontjából fontosabb parancsuralmi rendszerek (Dél-Korea, Fülöp-szigetek stb.) esetében ezt nem tehette meg. Bár támogatni próbálta a kommunista országok ellenzéki gondolkodóit, mégiscsak aláírta Brezsnyevvel 1979. júniusában a SALT-II. megállapodást a hadászati támadófegyverek korlátozásáról. A Szenátus azonban nem ratifikálta az egyezményt, arra hivatkozva, hogy túlságosan lefegyverzi az Egyesült Államokat, és a Szovjetunió Afganisztán ellen decemberben megindított támadása után erre már semmi esély sem volt. Az invázió miatt Carter támogatta az 1980-ban megrendezett moszkvai olimpia amerikai bojkottját.

Magyar szempontból talán az a legemlékezetesebb eseménye Carter kormányzatának, hogy az elnök megbízásából Cyrus Vance külügyi-

niszter 1978. január 6-án Budapesten ünnepélyesen visszaszolgáltatta Magyarországnak a második világháború során amerikai kézre került Szent Koronát.

Az elnök elfogadtatta a Szenátussal a Panama-csatorna-szerződést (1977), amely szerint 1999. december 31-én a csatorna és környéke újra panamai birtokba kerül. 1979 októberében a csatorna „zónáját” már vissza is adták Panamának. Ugyanebben az évben a Carter-kormányzat visszaállította a diplomáciai kapcsolatokat Kínával, és kivonta csapatait Tajvanról. Teng Hsziao-ping miniszterelnök-helyettes volt az első kommunista kínai politikus, aki az Egyesült Államokba látogatott (1979). Jelentősebb diplomáciai győzelem volt a Carter közvetítésével megkötött, úgynevezett Camp David-i egyezmény (1979. márc. 26), az izraeli-egyiptomi békeszerződés. Korszakalkotó fordulóponthoz volt ez az arab-izraeli kapcsolatok történetében.

Az iráni és afganisztáni események azonban aláásták a Carter-kormányzat tekintélyét az amerikai társadalom előtt. 1979. november 4-én (pontosan egy évvel a következő elnökválasztás előtt) radikális teheráni diákok az iszlám fundamentalista kormányzat hallgatóság támogatásával túszul ejtették az amerikai nagykövetség munkatársait, és azt követelték, hogy az Egyesült Államok küldje vissza Iránba a forradalom előtt uralkodó saht. 52 túszt csak 444 nap elteltével, 1981. január 20-án (Ronald Reagan beiktatásának napján) bocsátottak szabadon. Carter diplomáciai eszközökkel vagy gazdasági szankciókkal nem tudta elérni a túszt szabadon bocsátását, ezért 1980 áprilisában engedélyt adott a katonai akcióra. Az Iránban leszállt katonai egység három helikopterének meghibásodása miatt azonban a parancsnok az egész túszmentő akciót lefújta, majd az egyik helikopter összeütközött egy szállítórepülővel, s nyolc katona meghalt, anélkül, hogy az iráni fegyveresekkel egyáltalán találkoztak volna.

Afganisztán szovjet megszállása után az elnöknek figyelmeztetnie kellett a Szovjetuniót, hogy a Perzsa-öböl megszerzésére irányuló akciót „az Egyesült Államok létfontosságú érdekei elleni támadásnak fog tekinteni, és a katonai erőt is beleértve minden rendelkezésére álló eszközzel meg fogja akadályozni”. Ezt nevezték egyesek Carter-elnöknek.

Carter rendkívül gyorsan elveszítette népszerűségét, támogatottsága már 1979-ben 26%-ra csökkent, és a következő évben csekélyebb volt, mint Nixoné a Watergate-ügy idején. Még a Demokrata Pártban is kibontakozott egy ABC, vagyis *Anybody but Carter* (Bárkit, csak Cartert ne!) elnevezésű mozgalom.

A történészek máig vitatkoznak e meglepő (és talán meg sem értelmelt) népszerűtlenség okain. Talán még mindig a Nixon-kormányzat botrányai miatt gyanakodtak rá? Vagy a gazdasági nehézségek, az infláció és a munkanélküliség volt a döntő tényező? Talán valóban az volt, aminek megválasztása idején feltűntette magát: egy kívülálló Washingtonban, aki nem értett eléggé a kormányzás mesterségéhez. Sohasem tudta erélyes fellépéssel maga mögé állítani az amerikai társadalmat. Annyit elért, hogy pártja jelölte őt az 1980-as elnökválasztáson, de Ronald Reagantól vereséget szenvedett.

Még kritikusai is elismerik, hogy elnöksége utáni tevékenysége minden elismerést megérdemel: különböző humanista akciók fáradhatatlan és bőkezű támogatója lett. 1994-ben közvetítő szerepet játszott a haiti válság rendezésében. A hátrányos helyzetű rétegek lakáshoz juttatása érdekében szervezett egyik akciója során a kilencvenes években Magyarországon is látogatást tett.

Ronald Reagan

Az Egyesült Államok 40. elnöke (1981–1989)

Születésének helye: Tampico, Illinois.

Születésének ideje: 1911. február 6.

Ősei: Apai ágon írek, anyai ágon angliai skótok.

Szülei: John Edward Reagan (1883–1941), cipőkereskedő;
Nelle Wilson (1885–1962).

Iskolai végzettsége: Eureka College, Illinois (1928–32).

Foglalkozása: Színész, politikus.

Vallása: Krisztus tanítványa, presbiteriánus.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Beverly Hills, Bel-Air, Rancho de Cielo
birtok, Kalifornia.

Elnökválasztás:

1980: 43 899 248 népi (51%), 489 elektori szavazat.

(Jimmy Carter [demokrata]: 35 481 435 népi [41%], 49 elektori szavazat;
John B. Anderson [független]: 5 719 437 népi szavazat [7%].)

1984: 52 609 797 népi (59%), 525 elektori szavazat.

(Walter Mondale [demokrata]: 36 450 613 népi [41%], 13 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1981. január 20.–1989. január 20.

Alelnöke: George Bush.

Államtitkára:

Alexander M. Haig (1981–82);

George P. Shultz (1982–89).

Ragadványnevei: Ron, Ronnie, a Nagy Kommunikátor.

Felesége:

1940-től 1948-ig Jane Wyman (1914. jan. 4.–);

1952-től Nancy Davis (hivatalosan 1923. júl. 6.,
mások szerint 1921-ben született–).

Gyermekei:

Első feleségétől: Maureen Elizabeth R. (1941–);

Örökbe fogadott gyermeke: Michael Edward R. (1945–);

Második feleségétől: Patricia Ann R. (1952–),

Ronald Prescott R. (1958–).

Reagan (teljes nevén Ronald Wilson Reagan) volt az Egyesült Államok egyik legöregebb elnöke, csaknem 78 éves lett, mire elhagyta a Fehér Házat. Öregségén maga is elviccelődött, egyszer Jeffersont idézte, aki szerint nem kell törődni az életkorral, s mondandóját így fejezte be: „*És mióta ezt mondta nekem, én sem aggódom annyit!*” Fiatalkorában szobrokhoz állt modellt, és vonzó külsejét öregén is megőrizte, pedig mindkét fülében hallókészüléket viselt, a negyvenes évektől kontaktlencsét hordott, egy baseballjáték során összetörte a combcsontját, elnökként prosztataproblémák kínozták, 1985-ben meg kellett műteni bélrák miatt, és kétszer is rosszindulatú daganatot kellett eltávolítani az orráról (1985, 1987). Mindennek ellenére a hetvenéves elnök 12 napon belül felgyógyult, amikor 1981. március 30-án a 25 éves John W. Hinckley belelőtt a tüdejébe, és a golyó három centiméterre állt meg a szívtől. (A merénylő, aki állítólag Jodie Foster színésznőre akart hatást gyakorolni, elmegyógyintézetbe került.) Reagan elpusztíthatatlannak tűnt, vidám, barátságos és optimista légkört árasztott maga körül.

A Krisztus tanítványainak kicsi, konzervatív és állandóan anyagi gondokkal küzdő illinoisi iskoláját végezte el, majd sportriporter lett az iowai Davenport egyik rádióállomásánál. 1937-ben egy kaliforniai utazás során egy ügynök rávette, hogy vállalja el egy rádióbemondó szerepét a *Love Is on the Air* című filmben. Ezután 1964-ig több mint ötven filmben szerepelt. Általában a rokonszenves mellékszereplőket alakította, és 1941-ben a Warner Brothers cég bejelentette, hogy Errol Flynn után ő kapja a legtöbb levelet rajongóitól. Legjelentősebb filmjei: *Knute Rockne*, *All American* (1940), *Kings Row* (1942), *The Hasty Heart* (1950). 1942-ben három évre bevonult a hadsereghez, de rövidlátása miatt csak katonai oktatófilmek készítésében vett részt.

Két alkalommal a Filmszínészek Céhének elnökévé választották (1947–52, 1959–60), e minőségében találkozott először 1951-ben második feleségével, Nancy Davis színésznővel, aki panasszal fordult hozzá. 1952-ben feleségül vette, s igen boldog házasságot éltek. Az asszony elnöksége idején is egyik legjelentősebb tanácsadója maradt. Reagan az 1940-es években információkat szolgáltatott az FBI-nak a kommunista tevékenységgel gyanúsított színészekről. Az 1959-es színészsztrájk idején elérte, hogy kollégáival kedvezőbb szerződéseket kössenek. Filmszínészi pályafutása hanyatlásával 1954-ben Las Vegas-i showműsorokban lépett fel, televíziós műsorvezetést vállalt, majd a General Electric nagyvállalat által szervezett műsorok házigazdája lett. Ezzel egy időben politikai nézetei is megváltoztak: korábban a demokraták támogatója volt, de 1962-ben csatlakozott a Republikánus Párthoz, és a szabad vál-

lalkozás konzervatív szószólójává, valamint a kormányzat gazdasági beavatkozásának esküdt ellenségévé változott.

1964-ben egy televíziós beszéddel támogatta Barry Goldwater szenátor elnökválasztási kampányát, és fellépésének sikere miatt egy üzleti csoport rávette, hogy induljon a kaliforniai kormányzóválasztáson. 1966-ban el is nyerte a szavazatok kétharmadát. Hivatalban lévő kormányzót ekkora szavazattöbbséggel még nem győztek le, és Reaganre az egész ország felfigyelt. Kormányzóként (1967–75) csökkentette a kormányzat kiadásait és deficitjét, 10%-ot levont valamennyi kormányzati ügynökség költségvetéséből, növelte az állami jövedelemadót, korlátozta a szociális támogatásban részesülők körét, a támogatás összegét viszont több mint 40%-kal felemelte. Fellépett a diáktüntetétek ellen, és 27%-kal csökkentette a berkeleyi Kalifornia Egyetem állami támogatását. Később a támogatást újra emelték.

Neve mind az 1968-as, mind az 1976-os elnökválasztáson felmerült, s csak 60 szavazatra lett volna szüksége ahhoz, hogy pártja őt jelölje Ford helyett. Carter győzelme után azonban Reagan máris hozzákezdett az 1980-as elnökválasztás előkészítéséhez. Akciócsoportot alakított, hívei több mint 600 000 dollárt gyűjtöttek össze a párt számára, országos hálózat hoztak létre, és az előválasztásokon aratott győzelmei után pártja 1939 : 55 arányban őt jelölte detroiti országos elnökjelölő konvencióján. „Üzenetünk lényege öt egyszerű, közismert szóval összefoglalható!”, hirdette Reagan. „Nem kellenek a nagy gazdasági teóriák. Nem kellenek az elmélkedések a politikai filozófiáról. Csak öt rövid szó: család, munka, szomszédság, szabadság, béke.” Több elődjével ellentétben jó humorérzéke volt, ilyen kijelentéseket is tett a választási hadjárat idején: „Gazdasági visszaesés akkor van, amikor az ember szomszédja elveszti az állását, gazdasági válság akkor van, amikor maga veszti el az állását, felendülés pedig akkor lesz, amikor majd Jimmy Carter veszti el az állását!”

A konzervatív jobboldal győzelmét sok tényező segítette: az amerikaiak többsége ebben az évtizedben jóval idősebb volt már, mint a hatvanas években, egyre többen sokallták meg a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok költségesebbnek tűnő támogatását, a gazdasági és külpolitikai kudarcok miatt pedig erőskezü vezetést kívántak. Reagannek hat kivétellel sikerült megszereznie valamennyi állam (és Washington D. C.) elektori szavazatait.

A film és televízió nyilvánosságához szokott új elnök elbűvölte az amerikai társadalmat szeretetreméltóságával, céltudatosságával és jó fellépésével. Azt sem bánta, ha bizonyos lapok a legtudatlanabb elnöknek nevezik. Alkotmányjogi és gazdasági kérdésekhez nem sokat értett,

de tehetséges munkatársakat nevezett ki a legfontosabb hivatalok élére. Csökkenteni kívánta a szövetségi kormányzat költségeit és az adókat: „*Nem a kormányzat a megoldás problémáinkra!*”, jelentette ki. „*Maga a kormányzat a probléma!*” A hadügyi kiadásokat viszont meg akarta növelni, mert az enyhülés politikájának kudarcából azt a következtetést vonta le, hogy a Szovjetunióval az erő pozíciójából kell tárgyalni, és csak így lehet biztosítani a békét. Céljai elérésében az is segítette, hogy a Szenátusban 1981-től 1987-ig a republikánusok voltak többségben. De azért távolról sem volt olyan konzervatív, ahogy ellenfelei állították: Reagan nevezett ki először nőt (Sandra Day O’Connort) a Legfelsőbb Bíróság tagjává (1981), az abortuszellenes jobboldal kifejezetten elégedetlen volt az elnök támogatásával, majd politikai és választási megfontolásokból egyre több szociális programot mentesített a költségvetési megszorítások alól. A jobboldal bajnokából fokozatosan pragmatikus politikus lett.

Gazdaságpolitikáját a sajtó „*reaganomics*”-nak („reagazdaságtan”-nak) keresztelte el, maga Reagan inkább a Nixontól átvett „Új federalizmus” elnevezést használta. A neokonzervatív közgazdász, Milton Friedman tanácsait követve a gazdaság kínálati oldalát akarta támogatni, azt remélve, hogy ha adócsökkentéssel kedvez az üzleti életnek, ezzel fellendíti a gazdaságot és munkahelyeket teremt. Sokan úgy vélték, hogy ezzel csak a gazdagok kerülhetnek kedvezőbb helyzetbe, de az elnök terveit a Kongresszus gyorsan elfogadta: 39 milliárd dollárral csökkentette a szövetségi költségvetést, 25%-kal az egyéni jövedelemadókat, és megkönnyítette a vállalatok adóterheit is. A 10,6%-os munkanélküliséget 1988-ra sikerült 5,5%-osra csökkenteni, a 13,5%-os inflációt pedig 4–6%-osra. A védelmi kiadások és az adócsökkentések miatt a szövetségi deficit és az államadósság rendkívül megnövekedett, a szociális, környezetvédelmi, egészségügyi és tudományos célzatú programok költségvetésének csökkentése pedig nagy vitát és ellenállást váltott ki. Az 1982-ben kiteljesedő gazdasági válságot 1984-re mégis sikerült leküzdeni, s ez éppen kapóra jött az elnök újráválasztásához. A prosperitás azonban rendkívül egyenlőtlenül oszlott el, a leggazdagabbak jövedelme igen nagy mértékben nőtt, míg a lakosság legszegényebb 30%-ának jövedelme csökkent.

A Szovjetuniót Reagan „a Rossz Birodalmának” nevezte egyik beszédében, a lengyelországi szükségállapot bevezetése után gazdasági szankciókat hirdetett meg ellene, és állítólag csaknem kétezermilliárd dollárt biztosított a Pentagon számára. A hadászati védelmi kezdeményezés (közkeletű nevén: csillagháború) elnevezésű rakétavédelmi rendszer el-

fogadásának meghirdetésével (1983) olyan fegyverkezési versenyre kényszerítette a szovjet vezetőket, amelyben ők csak vereséget szenvedhettek. A tárgyalásokat ugyan a szovjet főtítkárok egymást követő elhalálása és egy koreai utasszállító gép lelövése (1983) hátráltatta, Mihail Gorbacsov hatalomra kerülése (1985) után azonban megkezdődhettek. A Reagan-kormányzat ezalatt békefenntartó csapatokat küldött Libanonba (1983, de egy 241 áldozatot követelő terrortámadás után a katonákat visszavonták), támogatta a nicaraguai baloldali kormány ellen küzdő gerillákat (a „kontrákat”), és katonai tanácsadókat küldött El Salvadorba, a grenadai marxisták katonai puccsa után pedig az amerikai hadsereg megszállta a szigetet (1983. október).

A fellendülő gazdaságnak és erőteljes külpolitikai akcióinak köszönhetően Reagan az 1984-es választáson minden idők egyik legnagyobb arányú győzelmét aratta. Csak Minnesota és Washington D. C. elektori szavazatait nem kapta meg. Geraldine Ferraro, a demokraták ez évi alelnökjelöltje volt az első nő, aki fellépett az amerikai elnökválasztáson.

Reagan második elnöksége idején főleg külpolitikai problémákkal foglalkozott. Négy alkalommal találkozott Mihail Gorbacsov szovjet főtítkárral (Genf, 1985; Izland, 1986; Washington, 1987; Moszkva, 1988), és harmadik találkozásjukon végre aláírták az úgynevezett INF-szerződést, amellyel valamennyi középtávú nukleáris rakétát eltávolították Európából. Ezzel jelentős lépést tettek a hidegháború korszakának végső lezárása felé. Gorbacsov rávette Vietnámot és Kubát, hogy vonják ki csapataikat Kambodzsából, illetve Angolából, majd a szovjetek is visszavonultak Afganisztánból. Reagan elnök rendeletére 1986. április 15-én légitámadást intéztek Tripoli és Benghazi ellen, arra hivatkozva, hogy Kadhafi líbiai elnök támogatásban részesítette a nemzetközi terrorizmust. 1987 nyarától pedig amerikai hadihajók kezdték kísérni az iráni–iraki háború által veszélyeztetett Perzsa-öbölben közlekedő kuwaiti tankhajókat.

Reagan 1988. július 27-én Grósz Károly magyar miniszterelnökkel is tárgyalt, majd 30-án üzenetet intézett a magyar néphez, amelyben az amerikai–magyar kapcsolatok fejlesztését sürgette.

A kormányzat leghíresebb botránya, amelyet a Watergate-ügyre utalva „Írángate-ügy” vagy „Contragate” néven emlegettek, 1986 végén robbant ki. Kiderült, hogy a kormány egyes tisztviselői (John Pointdexter altengernagy és Oliver North alezredes) fegyvereket adtak el Iránnak, abban reménykedve, hogy ennek fejében az Iránnal kapcsolatban álló libanoni terroristák szabadon bocsátják az amerikai túszoikat, a kapott pénzből pedig a nicaraguai „kontrákat” támogatták. Nem lehetett

megállapítani, hogy Reagan mit tudott az ügyről, lehet, hogy egyszerűen nem foglalkozott vele, mindenesetre sok politikusban kétségek ébredtek ítélőképességével kapcsolatban. Pointdextert és Northot elítélték, a környezetvédelmi ügynökség vezető tisztviselői lemondásra kényszerültek, akárcsak Reagan munkaügyi minisztere 1985-ben és személyzetének vezetője 1988-ban, Reagan népszerűsége azonban töretlen maradt. Egyesek „teflonbevonatú”-nak nevezték: bármibe keveredett, semmi sem ragadt rá.

Elnöksége alatt az Egyesült Államok jelentős sikereket könyvelhetett el, és a történészeknek még nem sikerült pontosan feltárni, mennyiben tulajdonítható ez Reagan politikájának, és mennyiben volt ő pusztán haszonélvezője egy kedvezőbbre fordult gazdasági és nemzetközi helyzetnek. Annyi azonban bizonyos, hogy több államadósságot halmozott fel, mint valamennyi elődje összesen, s ennek még nem lehet előre látni valamennyi következményét.

Utódjának beiktatása után Reagan a kaliforniai Bel-Airbe vonult vissza. Komoly politikai tervei voltak, és emlékiratai megírására készült. A kilencvenes évek közepén az amerikai társadalom mély sajnálattal fogadta azt a bejelentést, hogy az Alzheimer-kór elnevezésű idegbetegség hatalmasodik el rajta.

VII.

Az ezredvég elnökei (1989–2001)

Talán nem túlzás azt állítani, hogy az 1980-as évek végén nem csak a 20. század, de az egész emberiség történetében új korszak kezdődött. A kommunista szövetségi rendszer, majd a Szovjetunió felbomlásával a hidegháború véget ért, és az Egyesült Államok a Föld egyetlen szuperhatalmává vált. Ezentúl nyilván nem a kommunistaellenesség lesz az amerikai külpolitika meghatározó szempontja, az azonban még nem világos, hogy milyen elv, szempont vagy érdek veszi át a helyét. A nagy politikai pártok között egy sajátos egyensúlyi állapot jött létre: a lakosságnak körülbelül ugyanakkora hányada (35–40%-a) azonosul egy-egy párttal. A többiek függetlennek tekintik magukat, és az ő szavazataik elnyerése döntheti el az elnökválasztások eredményét.

A megváltozott világban egy megváltozott ország keresi helyét. 1993-ra az Egyesült Államok népessége 253 millióra emelkedett. A családok gyorsabban esnek szét és lassabban jönnek létre. A kilencvenes években minden második házasság válással végződik, és minden negyedik gyermek olyan családban nő fel, ahol csak az egyik szülővel élhet együtt. Az 1950 utáni harminc évben megháromszorozódott az egyedül élő felnőttek száma. Az élettartam megnövekedésével egyre nő a társadalom idős korosztályának aránya, a kilencvenes években minden kilencedik amerikai idősebb 65 évnél. E népesebb idős korosztály jelentős választói blokkot fog képviselni, eltartásuk és segélyezésük pedig súlyos terheket jelent majd a társadalom termelőmunkát végző rétegei számára. Az idősebbeknek biztosított egészségügyi segély összege már messze meghaladta a fiatalok számára nyújtott oktatásügyi segély összegét.

A bevándorlás folytatódik, különösen az ázsiai-amerikaiak és a hispán-amerikaiak (a Mexikóból és más latin-amerikai országból érkezettek) száma növekedett meg. A kilencvenes években az Egyesült Államok lakosságának kevesebb mint 10%-a született külföldön (1910 körül ez az arány 15% volt). Az új bevándorlók kevésbé hajlandóak beolvadni az amerikai társadalomba, mint elődeik, és a déli államokban sokasodnak a spanyol nyelvű újságok és TV-adások. Mintha Amerika már nem a különböző nemzetiségű emberek „olvasztótégléje” lenne, ha-

nem inkább afféle „salátástál”, amelyben egymás mellett találhatóak a legkülönbözőbb színű csoportok, de nem keverednek egymással. Az ezredfordulóra egyesek szerint a hispán-amerikaiak száma meg fogja haladni a feketék számát, és az ország legnagyobb etnikai kisebbségévé válhatnak. Növekszik az indiánok, hivatalos nevükön az őslakos amerikaiak száma is, de talán az ő csoportjaik vannak a leghátrányosabb helyzetben. A fekete lakosság egyharmadának sikerült felemelkedni a középrétegek közé.

E középrétegek továbbra is elvándorolnak a nagyvárosokból, amelyekben riasztó módon megnőtt a bűnözés és a kábítószer-fogyasztás. 1990-re a világ országai közül a Szovjetunió és Dél-Afrika után az Egyesült Államok bőrtönözte be népességének legnagyobb részét. A nagyvárosokban a lakosság többsége az etnikai kisebbségek közé tartozik: a kilencvenes években a feketék háromnegyede él nagyvárosokban.

A nők helyzete gyökeresen megváltozott. A század elején a munkaerő 20%-át képezték, a kilencvenes évekre csaknem a felét, és a munkaképes nők nagy részének állása van. Ők alkotják az ügyvédek, bírák és orvosok 20%-át. A polgárjogi mozgalmak során a nemi diszkriminációt is eltiltották a munkahelyeken. Az ötvenes években a gyermeket nevelő anyák 90%-ának nem volt állása, a kilencvenes években a többségüknek van.

Dramai változások következtek be a gazdaságban is. A „fehérgalléros munkások”, vagyis a nem fizikai munkát végző alkalmazottak létszáma már 1956-ban meghaladta a fizikai dolgozókéét, a „kékgallérosokét”, s a szolgáltató szektor rendkívül gyorsan növekedett. Az 1990-es években a munkaerő 80%-a nem fizikai dolgozó, csak 17%-uk tagja a szakszervezeteknek, amelyek társadalmi-politikai jelentősége ezért nagymértékben csökkent. A leggyorsabban az űrkutatás, a biológiai kutatások és az elektronika fejlődik. A számítógépek növekvő jelentőségre tettek szert mind a munkahelyeken, mind a mindennapokban, egyes szakértők már az informatika korának beköszöntéről beszélnek. A számítógépes hírközlés tovább gyorsította a világgazdaság nemzetközi kapcsolatainak megerősödését. Az amerikai külkereskedelem néhány évtizede csak 10%-át képviselte a bruttó nemzeti terméknek, a kilencvenes években azonban a bruttó nemzeti terméknek már 27%-a a külkereskedelemtől függ. Ez azt jelenti, hogy az ország már nem képes úgy uralma alatt tartani a nemzetközi gazdasági életet, mint a második világháborút követő években.

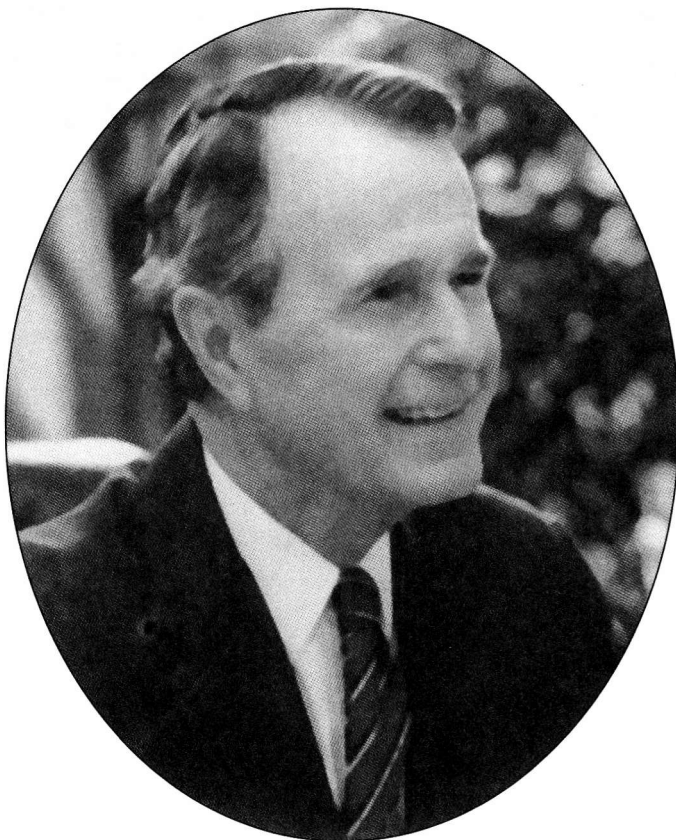
Bár a távol-keleti országok egyre jelentősebb gazdasági hatalommá válnak, a kilencvenes években is az Egyesült Államok maradt a legerő-

sebb nemzeti gazdasági egység a világon. Az átlagos családi jövedelem évi 30 000 dollár, ami azt jelenti, hogy még a hivatalos nyomorszint alatt élők is magasabb életszínvonalat élvezhetnek, mint az emberiség többi részének kétharmada. A viszonylagos bőségben élő és a világ egyik leegalitáriusabb társadalmában a gazdagság elosztása azonban rendkívül egyenlőtlen maradt: az 1990-es években az amerikaiak leggazdagabb 20%-a még mindig kisajátítja a nemzeti jövedelem felét, a legszegényebb 20% pedig a nemzeti jövedelem 5%-át élvezi.

Az Egyesült Államok azonban mindezen súlyos gazdasági, társadalmi és politikai kihívások dacára is a világ egyik legvonzóbb országa maradt. Gazdagsága, természeti kincsei, törvényes rendje, a mindennapi élet szervezettsége, a tudományos és művészeti életben, valamint a tömegkultúrában egyaránt betöltött vezető szerepe, s nem utolsósorban társadalmának toleranciája és barátságossága miatt olyan ország, amelynek továbbra is igen sokan szeretnének állampolgárai lenni, s amelyet azok közül is igen sokan választanának második hazájuknak, akik nem kívánják elhagyni az elsőt.

George Bush

Az Egyesült Államok 41. elnöke (1989–1993)

Születésének helye: Milton, Massachusetts.

Születésének ideje: 1924. június 12.

Ősei: Angolok, a 17. század közepén érkeztek Amerikába.

Szülei: Prescott S. Bush (1895–1972), bankár, szenátor;
Dorothy Walker (1901–92).

Iskolai végzettsége: Yale University (1945–48).

Foglalkozása: Olajtársaságok alkalmazottja, majd vezetője, politikus.

Vallása: Epizkopális.

Pártja: Republikánus Párt.

Lakóhelye a választás idején: Houston, Texas és Kennebunkport, Maine.

Elnökválasztás:

1988: 47 946 000 népi (54%), 426 elektori szavazat.

(Michael Dukakis [demokrata]: 41 016 000 népi [46%], 111 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1989. január 20.–1993. január 20.

Alelnöke: Dan (Danforth) Quayle.

Államtitkára:

James A. Baker (1989–1992. aug.);

Lawrence S. Eagleburger (1992. aug.–1993).

Ragadványneve: Nincs.

Felesége: 1945-től Barbara Pierce (1925. júl. 8.–).

Gyermekei:

George W. B. (1946–), Robin B. (lány, 1949–53), John E. B. (1953–),

Neil M. B. (1955–), Marvin P. B. (1956–), Dorothy W. B. (1959–).

George Bush (teljes nevén George Herbert Walker Bush) Massachusettsben született, Connecticutban nőtt fel, egy gazdag üzletember tekintélyes és sokgyermekes családjában. Franklin Delano Roosevelttől őta ő volt az első amerikai „arisztokrata” a Fehér Házban. Igazi munkamániás, hiperaktív fiatalember volt, amíg 1960-ban egy belfekély rá nem ébresztette, hogy érzékeny egészsége határt szabhat aktivitásának. Kedves, barátságos, közvetlen, gyakorlatias embernek tekintet-

ték, a nyilvánosság előtt azonban távolról sem volt olyan magabiztos, mint Reagan. Inkább „csapatjátékosként” ért el sikereket, mint egyéni fellépései során, ahol gyakran ügyetlenségeket is elkövetett. Ugyanúgy „ingázott” texasi és maine-i otthonai között, mint a Republikánus Párt mérsékelt és konzervatív csoportjai között.

A második világháborúban ő volt a haditengerészet legfiatalabb pilótája. 58 bevetésben vett részt, 14 fős osztagából csak négyen éltek túl a háborút, egyik gépén kényszerleszállást kellett végrehajtania a tengeren, egy másikat pedig lelőttek, ő a tengerbe zuhant, és egy tengeralattjáró szedte fel. A Yale Egyetem elvégzése után Texasban különböző olajtársaságoknál dolgozott, és 1954-ben megalapította a *Zapata Petroleum Corporation* nevű vállalatot. A cég felvirágzott, és Bush 1966-ban jelentős haszonnal adhatta el érdekeltségét, amikor úgy döntött, hogy végleg a politikának szenteli az életét.

A Republikánus Pártot már az ötvenes években támogatta, majd ő lett a houstoni választókerület első republikánus képviselője az Egyesült Államok Kongresszusában (1967–71). A konzervatív és a liberális republikánusok táborá között ingadozott, hol az egyik csoporttal szövazott, hol a másikkal. Nixon az ENSZ állandó amerikai képviselőjévé nevezte ki (1971–73), ahol az amerikai érdekek hatékony szószólójának bizonyult. A Republikánus Nemzeti Bizottság elnökeként (1973–74) ideje nagy részét Nixon védelmezésével töltötte, 84 sajtókonferenciát, 118 beszédet tartott, és utolsóként javasolta Nixonnak a lemondást 1974. augusztus 7-én. Gerald Ford nagykövetségeket ajánlott neki, ő a kínai képviselő vezetőségét választotta (1974–75). Ezután Ford a Központi Hírszerző Hivatal (CIA) igazgatójává nevezte ki (1976–77), és ő megújította az ügynökség vezetőségének háromnegyedét, megerősítette a törvényességet, növelte a kémkedésre használható műholdakra fordítható összeget, és információcseréket rendezett az Egyesült Államok európai szövetségeseivel.

A republikánusok 1976-os választási veresége után felhagyott a politikával egy időre, és a houstoni Első Nemzeti Bank elnöke lett. 1980-ban szeretne volna, ha pártja elnökjelöltté választja, és megvetően „voodoo gazdaságtannak” nevezte Ronald Reagan gazdasági elképzeléseit. (Később ezt többször is a fejére olvasták, amikor védelmébe vette.) Külpolitikai tapasztalatai miatt azonban Reagannek szüksége volt rá, és felkérte, hogy legyen alelnöke. E minőségében (1981–89) több mint hatvan országba látogatott el (köztük hazánkba: 1983. szept. 19–20.), elnöke volt a nemzetbiztonsági tanács válságkezelő csoportjának, valamint a kábítószer-kereskedelem és a terrorizmus elleni harccal foglalko-

zó elnöki bizottságoknak. A Reagan elleni merényletet követően (1981) és Reagan operációja idején (1985) ő irányította a kormányzatot, ez utóbbi esetben ügyvivő elökként. Az Iránnak történt fegyvereladások ügyében játszott szerepe tisztázatlan maradt.

A Republikánus Pártban Reagan utódának tekintették. A választási kampány során azt ígérte, hogy nem fog adókat emelni, híres kijelentése így hangzott: „*Olvassanak az ajkaimról! Nem lesz új adó!*” Demokrata ellenfelét, Dukakist azzal vádolta, hogy túlzottan liberális, és nem fordítana gondot az ország védelmére. Reagan kiállt mellette, és az ő népszerűségének köszönhetően Bush megnyerte a választást. Ő volt az első alelnök Van Buren óta, aki nem az elnök halála vagy lemondása után, hanem választási győzelemmel költözhetett be a Fehér Házb. Beiktatási beszédében „kedvesebb, nyájasabb Amerika” létrehozására tett ígéretet.

Reaganhez hasonlóan őt is jobban érdekelte a kül-, mint a belpolitika, s ő is olyan pragmatikus politikusnak bizonyult, aki konzervatív retorikája ellenére sem hajlandó erőiesen támogatni a jobboldal által követelt intézkedéseket. Mivel a Kongresszus mindkét kamarájában a demokraták voltak többségben elnöksége idején, Bushnak mérsékelt, középutas irányvonalat kellett követnie. 1990 júniusában megszegte választási ígéretét, adóemelést kért, népszerűsége hanyatlani kezdett, és több republikánus is ellenezte a deficit csökkentésére irányuló terveit. Komoly pénzügyi problémákkal kellett küszködnie kormányának, mire sikerült elfogadtatnia a Kongresszussal egy kompromisszumos költségvetési csomagtervet a deficit csökkentésére, valamint a felső és középosztályok adózásának mérsékelt növelésére. A demokraták vezetőivel kötött egyezségét azonban a republikánusok nem bocsátották meg az elnöknek. A munkanélküliség ellen az export növelésével akart harcolni, s ennek érdekében több kelet-ázsiai országba is ellátogatott, de csak mérsékelt eredményeket sikerült elérnie.

1992-ben a gazdasági növekedést a nyereségadó csökkentésével, a gazdaság kormányzati szabályozásának felfüggesztésével és a túlságosan költségesnek talált szociális programok szövetségi pénzelésének csökkentésével próbálta biztosítani. Adóhitelt ajánlott a szegényebb családok egészségügyi biztosítására és a családot alapítók első lakásának megvásárlására. A Kongresszus olyan módosításokkal fogadta el tervzetét, amelyek miatt Bush a végső törvényjavaslatot megvétózta. Erre az évre az inflációt sikerült leszorítani, de a munkanélküliség ismét 7,8%-ra emelkedett, s a cenzushivatal jelentései szerint az amerikaiak 14,2%-a nyomorban élt.

Külpolitikai tevékenysége sokkal sikeresebbnek bizonyult a belpolitikáinál, bár ez inkább a kommunista világrendszer összeomlását kísérő, megváltozott világpolitikai helyzetnek volt tulajdonítható, mint Bush személyes fellépésének. A Szovjetunió nem tudta tovább támogatni a kelet-európai kommunista rendszereket, amelyek szabad választások után többpárti, parlamentáris rendszerekké váltak (1989–90). Bush megkötötte Gorbacsovval a vegyi fegyverek megsemmisítéséről és gyártásuk beszüntetéséről szóló egyezményt (1990), valamint a hadászati támadó fegyverrendszerek csökkentéséről szóló, START–I. elnevezésű egyezményt (1991. júl.). Az 1990 novemberében megrendezett párizsi nemzetközi találkozón a NATO és a Varsói Szerződés tagállamainak államfői kölcsönös megneemtámadási szerződést írtak alá, amellyel tulajdonképpen lezárták a hidegháborút. A következő évben mind a Varsói Szerződés, mind a Szovjetunió felbomlott. 1991 márciusában az Egyesült Államok visszavonta nukleáris rakétáit Nagy-Britanniából. 1993 januárjában Bush már Borisz Jelcin orosz államfővel írta alá a START–II. egyezményt, amely a nukleáris fegyvertár hét éven belüli, jelentős csökkentését írta elő.

Miután Panamában a kábítószer-kereskedelemmel is foglalkozó Manuel Noriega diktátor fegyveresei lelőttek egy amerikai tisztet, egy másikat pedig megkínóztak, az Egyesült Államok hadserege 1989. december 20-án megszállta az országot. Noriega 1990. január 3-án megadta magát. Az Amerikai Államok Szövetsége egyhangúan, az ENSZ közgyűlése szótöbbséggel elítélte az akciót, Nagy-Britannia, Kanada, Franciaország, Japán és Olaszország azonban helyeselte azt, akárcsak a panamaiak többsége. 23 amerikai és 500 panamai esett el a négy napig tartó harcok folyamán. Noriegát negyven év börtönre ítélték Floridában kokainkereskedelem és pénzmosás miatt. Nicaraguában az 1990-es választásokon megbukott a baloldali, sandinista kormány, és ezért a Bush-kormányzat felszámolta a gazdasági embargót, segílyt ígért, és feloszlásra biztatta a „kontrák” hadseregét. A Kanadával és Mexikóval folytatott tárgyalások után megkötötték az észak-amerikai szabadkereskedelmi egyezményt (1992).

Az amerikai diplomácia aktívnak bizonyult az afrikai kontinensen is: Klerk dél-afrikai elnökkel és a börtönből kiszabadult fekete polgárjogi vezetővel, Nelson Mandelával való tárgyalásaival Bush meggyorsította a dél-afrikai apartheid rendszer felszámolását, és 1991-ben a Kongresszus beleegyezett a gazdasági szankciók eltörlésébe. 1992 decemberében Bush katonákat küldött Szomáliába az éhezők segítésére és a polgárháború megakadályozására.

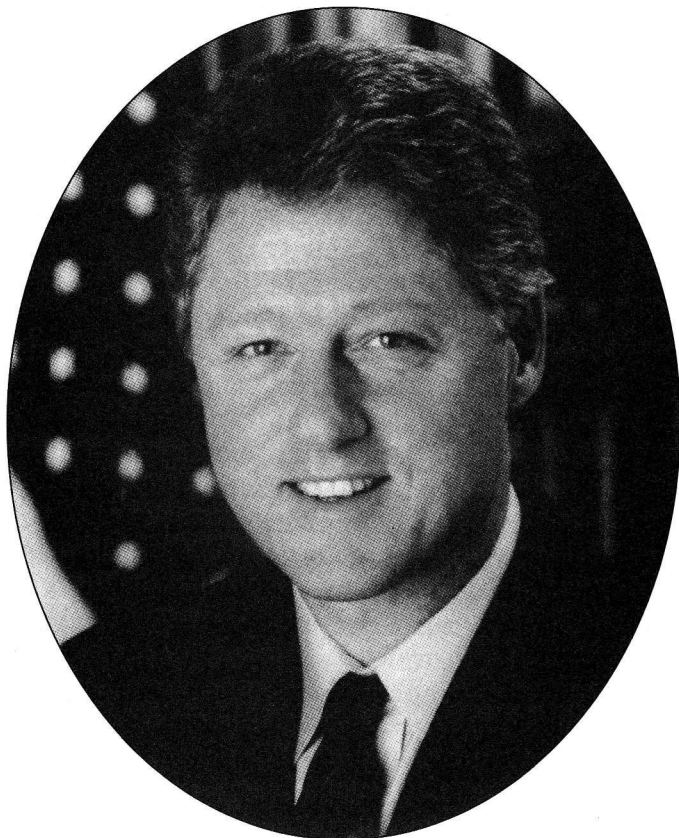
A kormányzat legnagyobb szabású külpolitikai vállalkozása az Öböl-háború volt (1990–91). Miután Irak mintegy 100 000 katonával megszállta Kuwaitot (1990. aug. 2.), és a gazdasági szankciók sikertelennek bizonyultak Szaddam Husszeín iraki elnökkel szemben, az ENSZ Biztonsági Tanácsa által kijelölt időpontban az Egyesült Államok által vezetett szövetséges haderő 1991. január 17-én megindította a „sivatagi vihar hadműveletet”. 539 000 katona az Egyesült Államokból, 270 000 katona 28 más országból érkezett. Február 27-én már fel is szabadították Kuwaitot. 148 amerikai és 141 szövetséges katona esett el, az irakiak veszteségeit 100 000 főre becsülik. A háború gyorsasága nem adott időt háborúellenes megmozdulások szervezésére, és a hivatásos amerikai hadsereg bebizonyította hatékonyságát. Szaddam Husszeint azonban nem sikerült megbuktatni, s még arra is képes volt, hogy véresen megtorolja az ellene lázadó kurdok és síiták felkelését. Bush mégis kijelentette, hogy a győzelemmel a nemzet kitörölte emlékezetéből a vietnami kudarcot.

Az 1992-es választás során pártja elnöknek jelölte Busht, de népszerűsége a győztes háború után is rohamosan csökkent. Ebben nyilván szerepe volt annak a különös gazdasági válságnak is, amely a kilencvenes évek elején bontakozott ki, s amelynek okairól a közgazdászok és történészek még nem tudtak megegyezni. Egyesek szerint a védelmi kiadásoknak a hidegháború lezárásával bekövetkező csökkentése okozta, mások szerint a nemzetközi gazdasági versengés erősödése, vagy egyszerűen az a tény, hogy a posztindusztriális világban nincs szükség oly sok munkásra. A társadalom aggódott a munkanélküliség váratlan megnövekedése miatt, és nem örült annak sem, hogy Szaddam Husszeín hatalmát nem sikerült megdönteni. Bush a kampány alatt igazságtalan vádakkal illette demokrata ellenfelét, Clintont, nem tudott elég ügyesen viselkedni a nyilvános viták során, és támogatóinak egy részét elvonta tőle a harmadik jelölt, Ross Perot. Az a jobboldal, amelyik kiállt Reagan mellett, adóemelési tervei miatt nem támogatta Busht. Vereséget szenvedett, és visszavonult Houstonba.

Ő volt az első amerikai elnök, aki nem magánemberként, hanem államfői minőségében Magyarországra látogatott (1989. július 11–13.), majd biztosította hazánknek a legnagyobb kereskedelmi kedvezményt (1989. november 1.).

Bill Clinton

Az Egyesült Államok 42. elnöke (1993–)

Születésének helye: Hope, Arkansas.

Születésének ideje: 1946. augusztus 19.

Ősei: Angolok, írek, skótok, németek és anyja szerint csiroki indiánok is.

Szülei: William Jefferson Blythe (1917 k.–1946), kereskedő; Virginia Cassidy (1923–).

Iskolai végzettsége:

Georgetown University, Washington D. C. (1964–68);

Oxford University, Nagy-Britannia (1968–70, nem fejezte be);

Yale University (1970–73).

Foglalkozása: Tanár, ügyvéd, politikus.

Vallása: Déli baptista.

Pártja: Demokrata Párt.

Lakóhelye a választás idején: Little Rock, Arkansas.

Elnökválasztás:

1992: 44 908 233 népi (43%), 370 elektori szavazat.

(George Bush [republikánus]: 39 102 282 népi [37%], 168 elektori szavazat; H. Ross Perot [független]: 19 741 048 népi szavazat [19%], 0 elektori szavazat.)

1996: 45 599 094 népi, 379 elektori szavazat.

(Robert Dole [republikánus]: 37 842 270 népi, 159 elektori szavazat;

H. Ross Perot [független]: 7 866 627 népi szavazat, 0 elektori szavazat.)

Elnöki időszaka: 1993. január 20. –

Alelnöke: Al (Albert) Gore.

Államtitkára:

Warren Christopher (1993–1997);

Madeleine Albright (1997–).

Ragadványnevei: Ravasz Vili (*Slick Willie*), Gyerevissza Kölyök (*Comeback Kid*).

Felesége: 1975-től Hillary Rodham (1947. okt. 26.–).

Gyermeke: Chelsea Victoria C. (1980–).

Clinton elnök teljes neve William Jefferson Clinton. Születésekor a William Jefferson Blythe nevet kapta, apja azonban születése előtt egy autóbaleset miatt meghalt. Anyja hozzáment Roger Clinton autókereskedőhöz, aki részeges volt, olykor megverte, egyszer pedig rá is lőtt. Ezért elváltak, majd később újra összeházasodtak. A fiú a hatvanas évek elején kibékült akkor már rákban haldokló nevelőapjával, rendszeresen meglátogatta a kórházban, és 16 évesen törvényesen felvette családnévét. Anyja még kétszer megházasodott, összesen négy férje volt.

Clinton kitűnő tanuló volt, sorra nyerte az ösztöndíjakat. 17 éves korában egyszer egy ifjúsági szervezet számára rendezett washingtoni fogadáson kezet rázhatott John F. Kennedyvel, és az eset olyan nagy hatást gyakorolt rá, hogy ettől kezdve politikai pályára készült. Már fiatalkorában segédkezett a demokraták elnökválasztási kampányain. Iskolái elvégzése és házassága után Arkansas Egyetem jogi iskolájában, Fayetteville-ben jogot tanított (1973–76), majd Arkansas állam főügyésze lett (1977–79). 1978-ban az Egyesült Államok Ifjúsági Kereskedelmi Kamara már az ország tíz legkiválóbb fiatalembere között tartotta számon.

1978-ban az állam kormányzójává választották, 1979-től 1981-ig ő volt az ország legfiatalabb kormányzója. Bár „kompromisszumra kész, progresszív jelölt”-nek nevezte magát, kormányzóként tapasztalatlan, fiatal liberálisokkal vétette körül magát, és komoly hibákat követett el. Felemelte az üzemanyag adóját, az autók nyilvántartásának adóját, a kormányzó engedélyével az arkansasi Chaffee-erődbe szállított kubai menekültek pedig 1980 nyarán fellázadtak, megszöktek és szétszéledtek az államban. A nemzeti gárda ugyan begyűjtötte őket, de a megrémült lakosság Clintont okolta a történetekért. Mindezek miatt az 1980-as kormányzóválasztáson vereséget szenvedett, s állítólag olyan rosszul viselte a kudarcot, hogy elsírta magát.

Ügyvédi állást vállalt Little Rockban, és amikor hibáit beismerve 1982-ben újra indult a választáson, győzelmet aratott. Ezért kezdték Gyerevissza Kölyök (*Comeback Kid*) néven emlegetni. Ezúttal óvatosabb, pragmatikusabb, mérsékeltebb kormányzónak bizonyult, és öt egymást követő időszakon át kormányzó is maradt (1983–92). Az országban ő tette elsőként kötelezővé a tanári kompetencia teszttel történő vizsgálatát a pedagógusi állások betöltésénél, s összekapcsolta ezt a tanári fizetések növelésével. Intézkedéseivel elősegítette a gazdaság fellendülését az államban, egészségügyi, szociális és környezetvédelmi problémákkal is foglalkozott. Az ország legsikeresebb kormányzói között tartották számon.

1988-ban már komolyan fontolgatta, hogy indul az elnökválasztáson.

1992-ben pártja tekintélyesebb vezetői számára úgy tűnt, hogy Bush meg fogja nyerni a választást, s ezért nem jelöltették magukat, inkább hagyták, hogy Clintont elnökjelöltté válasszák. A kampány során a gazdasági helyzetre és a munkanélküliségre helyezte a hangsúlyt, a hadügyi kiadások csökkentését, egészségügyi reformprogramok megindítását, a gazdagok adóinak növelését és a középrétegek adóinak csökkentését ígérte. Ellenfelei főleg tapasztalatlanságát, házastársi hűtlenkedéseit vették a szemére, valamint azt, hogy kibújt a katonai szolgálat alól a vietnami háború idején. Egy televíziós interjú során feleségével együtt elismerték, hogy voltak házassági problémáik, de arra kérték az újságírókat, bízzák rájuk magánéleti problémáik megoldását. A kitűnő fellépésű és határozott Hillary Clinton a következőket jelentette ki: *„Nem azért ülök itt, mert olyan asszonyka vagyok, aki kiáll a férje mellett...”* (Ezzel a közismert és giccses *Stand By Your Man* című countrydalra utalt.) *„Én azért ülök itt, mert szeretem, tisztetem, mert becsülöm, amit megtett, amit együtt megtettünk, és tudják, ha ez nem elég a népnek, akkor a pokolba is, hát ne szavazzanak rá!”* A szegényebbek, a katolikusok, a feketék, a zsidók, a szervezett munkások, a liberálisok, a fiatalabbak és az öregebbek a demokrata jelöltet támogatták, csak Dél maradt hű Bushhoz. Clinton lett az Egyesült Államok első elnöke, aki a második világháború után született.

Sok nőt és etnikai kisebbséghez tartozót nevezett ki a hivatalok élére. Ő nevezte ki az első női főügyészt (igazságügy-minisztert), Janet Renót, Hillary Clinton pedig az egészségügyi reformot előkészítő bizottság vezetője lett. A Kongresszus elfogadta öt évre szóló költségvetési tervezetét és deficitcsökkentő programját (1993). Eszerint 1997-ig 255 milliárd dollárral csökkenti a kiadásokat, s ugyanakkor 241 milliárd dolláros adónövekedést biztosít a leggazdagabbak megadóztatásával és a benzinadó emelésével. Az egyetemistáknak lehetővé tette, hogy a tanulmányaikra felvett kölcsönöket társadalmi munkával törlesszék, s aláírta a családi és betegszabadság törvényét. Az észak-amerikai szabadkereskedelmi egyezményrel (*North American Free Trade Association, NAFTA*) 1994. január 1-jétől felszámolta az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó közötti vámhatárokat. A szerződés szerint 2015-re a pénzügyi és szolgáltatási szektorok eltéréseit is felszámolják. Ez az egyezmény nem volt népszerű, mert sokan féltik az állásaikat a bevándorló mexikóiaktól. 1994-ben az úgynevezett Brady-törvénnyel, a személyes fegyverhasználatot korlátozó, első modern rendelettel eltiltotta bizonyos fegyverek megvásárlását, s növelte a rendőrség költségvetését.

Az egészségügyi reformot, az ellátás nagyszabású kiterjesztését azon-

ban nem sikerült megvalósítania, mert a Kongresszus nem támogatta. A Szenátus elutasította 1993-ban a 16 milliárd dolláros gazdaságélénkítési csomagtervét is. Nagy felháborodás fogadta Clintonnak azt a liberális tervezetét, hogy lehetővé teszi a homoszexuálisok belépését a hadseregbe. A lehetőség felvetése miatt a konzervatívabbak, visszalépése miatt a liberálisok támadták. 1994–95-ben megromlott a kapcsolata a Kongresszussal, mivel az (negyven év után először!) a republikánusok ellenőrzése alá került. 1995 novemberében a pénzhiány csaknem egy hétig megbénította a szövetségi kormányzat munkáját, mire sikerült megegyezni a Kongresszussal. 1996 elején hasonló okokból átmenetileg be kellett zárni a kormányhivatalokat. Az elnök tekintélyét jelentős mértékben csökkentette a Whitewater-ügy is: 1994-ben vizsgálni kezdtek egy Arkansasban 1989–92 folyamán lezajlott, bonyolult ingatlanberuházást. Clintonékat azzal gyanúsítják, hogy törvénytelen haszonra tettek szert, majd megsemmisítették a nyomokat. Clintonék korábbi jogi képviselője, aki az elnökválasztás után Clinton egyik fontos munkatársa lett, öngyilkosságot követett el. Vizsgálat indult három volt minisztere pénzügyeivel kapcsolatban is.

Népszerűségét külügyi intézkedéseivel sikerült növelnie. 1993. szeptember 13-án Jichák Rabin izraeli kormányfő és Jasszer Arafat, a Palesztin Felszabadítási Szervezet vezetője a mosolygó Clinton társaságában kezet rázott a Fehér Ház kertjében, és aláírták megállapodásukat a palesztinok számára öt évre biztosított gázai és jordániai autonómiáról. 1994 februárjában feloldották a Vietnammal szemben 19 éve elrendelt embargót, a következő évben pedig teljesen helyreállították a diplomáciai kapcsolatokat. 1994 augusztusában megszüntették a nagy számban érkező kubai menekültek automatikus befogadását, és megállapodtak Kubával, hogy évente 20 000 kubai kaphat amerikai vízumot. 1994 szeptemberében előbb ügyes tárgyalásokkal rábírták Haiti katonai juntáját, hogy engedje át a hatalmat a megválasztott elnöknek, majd 15 000 amerikai katona szállt partra Haitiban, hogy biztosítsa a békés hatalomátvételt. Ezután fokozatosan kanadai és karib-tengeri ENSZ-katonákkal váltották fel őket. Clinton és államtitkára, Warren Christopher érdeme az is, hogy az ohioi Daytonban megkötött egyezményvel (1995. nov. 21.) hatnapos tárgyalás után sikerült helyreállítani a békét Horvátország, Jugoszlávia és Bosznia között. Az elnök 1995-ben bekapcsolódott az Észak-Írországról folytatott tárgyalásokba is.

Franklin D. Roosevelttől Clinton volt az első demokrata elnök, akinek sikerült másodszor is elnökké választatnia magát. 1996-os választási sikerét minden bizonnyal az 1994-től felélénkülő gazdasági prosperi-

tásnak köszönhette. A Kongresszusban azonban továbbra is megmaradt a republikánusok többsége, ami arra késztette az elnököt, hogy felhagyjon a liberális intézkedések erőltetésével, és elfogadja a szociális programokra fordított összegek csökkentését is. Bár a gazdasági növekedés folytatódott (3-4%-os ütemben), az infláció 2%-os maradt, a munkanélküliség pedig 4,6%-ra csökkent, Clinton második elnöksége a sokasodó vádak és botrányok miatt meglehetősen viharosnak ígérkezik.

1997-ben egy szenátusi bizottság azzal vádolta az elnököt, hogy törvénytelenül gyűjtött pénzt választási kampányához. Folytatódtak a Whitewater-ügy vizsgálatai, és bíróság vizsgálta Paula Corbin Jones egykori arkansasi alkalmazott vádjait is, aki szerint Clinton kormányzósága idején szexuálisan zaklatta őt. 1997 végén és 1998 elején a sajtó új vádakkal halmozta el az elnököt: állítólag viszonya volt a Fehér Ház egyik fiatal gyakornokával, Monica Lewinskyvel. A botrány hatására sorra bukkantak fel a korábbi szeretők (Dolly Kyle Browning, Gennifer Flowers) és olyan egykori alkalmazottak, akiknek Clinton szexuális ajánlatokat tett (Kathleen Willey). Politikai ellenfelei azzal vádolják az elnököt, hogy állásajánlatokkal vásárolta meg hallgatásukat, illetve hamis tanúskodásra próbálta rábírní őket. Az amerikai társadalom egy részét felháborította a sajtó indiszkréciója, és azt követelte, ne avatkozzon bele a politikusok magánéletébe, mások viszont úgy vélekedtek, hogy nem tisztességes dolog szexuális téren kihasználni a kormányzói és elnöki hivatalok rendkívüli helyzetét és tekintélyét. Clinton határozottan tagadta a vádakát, és úgy próbálta elvonni róluk a társadalom figyelmét, hogy 1998 elején rendkívül keményen és határozottan lépett fel az ENSZ-határozatokkal szembeszálló iraki elnökkel, Szaddam Husszeinnel szemben.

Clinton 1996. január 13-án villámlátogatást tett Magyarországon, a Taszáron állomásozó, IFOR-kötelékben boszniai békefenntartó szolgálatot teljesítő amerikai katonák bázisán, ahol találkozott Göncz Árpád államfővel és Horn Gyula miniszterelnökkel. 1998. március 20-án határozottan felszólította a Szenátust, hogy támogassa Magyarország, Lengyelország és Csehország felvételét a NATO-ba, majd május 21-én aláírta azt a törvényt, amely biztosította Magyarország csatlakozását.

AZ USA ALKOTMÁNYA ÉS KIEGÉSZÍTÉSEI

Az alábbiakban előbb az alkotmánynak és kiegészítéseinek eredeti, angol szövege olvasható, a lehető leginkább betűhív átírásban, faksimile kiadás alapján.

We the People of the United States, in order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America.

ARTICLE I.

Section 1. All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.

Section 2. The House of Representatives shall be composed of Members chosen every second year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.

No Person shall be a Representative who shall not have attained to the Age of twenty-five years, and been seven years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State in which he shall be chosen.

Representatives and direct Taxes shall be apportioned among the several States which may be included within this Union, according to their respective Numbers, which shall be determined by adding to the whole Number of free Persons, including those bound to Service for a Term of Years, and excluding Indians not taxed, three fifths of all other Persons. The actual Enumeration shall be made within three years after the first Meeting of the Congress of the United States, and within every subsequent Term of ten Years, in such Manner as they shall by Law direct. The Number of Representatives shall not exceed one for every thirty Thousand, but each State shall have at Least one Representative; and until such enumeration shall be made, the State of New Hampshire shall be entitled to chuse three; Massachusetts eight; Rhode Island and Providence Plantations one; Connecticut five; New York six; New Jersey four; Pennsylvania eight; Delaware one; Maryland six; Virginia ten; North Carolina five; South Carolina five; and Georgia three.

When vacancies happen in the Representation from any State, the Executive Authority thereof shall issue Writs of Election to fill such Vacancies.

The House of Representatives shall chuse their Speaker and other Officers; and shall have the sole Power of Impeachment.

Section 3. The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, chosen by the Legislature thereof, for six years; and each Senator shall have one Vote.

Immediately after they shall be assembled in Consequence of the first Election, they shall be divided as equally as may be into three Classes. The Seats of the Senators of the first Class shall be vacated at the Expiration of the second Year, of the second Class at the Expiration of the fourth Year, and the third Class at the Expiration of the sixth Year, so that one third may be chosen every second Year; and if Vacancies happen by Resignation, or otherwise, during the Recess of the Legislature of any State, the Executive thereof may make temporary Appointments until the next Meeting of the Legislature, which shall then fill such Vacancies.

No Person shall be a Senator who shall not have attained to the Age of thirty Years, and been nine years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State for which he shall be chosen.

The Vice President of the United States shall be President of the Senate, but shall have no Vote, unless they be equally divided.

The Senate shall chuse their other Officers, and also a President pro tempore, in the Absence of the Vice President, or when he shall exercise the Office of President of the United States.

The Senate shall have the Power to try all Impeachments. When sitting for that Purpose, they shall be on Oath or Affirmation. When the President of the United States is tried the Chief Justice shall preside: And no Person shall be convicted without the Concurrence of two thirds of the Members present.

Judgement in Cases of Impeachment shall not extend further than to removal from Office, and disqualification to hold and enjoy any office of honor, Trust or Profit under the United States: but the Party convicted shall nevertheless be liable and subject to Indictment, Trial, Judgment and Punishment, according to Law.

Section 4. The Times, Places and Manner of holding Elections for Senators and Representatives, shall be prescribed in each State by the Legislature thereof, but the Congress may at any time by Law make or alter such Regulation, except as to the Places of chusing Senators.

The Congress shall assemble at least once in every year, and such Meeting shall be on the first Monday in December, unless they shall by law appoint a different Day.

Section 5. Each House shall be the Judge of the Elections, Returns and Qualifications of its own Members, and a Majority of each shall constitute a Quorum to do Business; but a smaller Number may adjourn from day to day, and may be authorized to compel the Attendance of absent Members, in such Manner, and under such Penalties as each House may provide.

Each House may determine the Rules of its Proceedings, punish its Members for disorderly Behaviour, and, with the concurrence of two thirds, expel a Member.

Each House shall keep a Journal of its Proceedings and from time to time publish the same, excepting such Parts as may in their Judgement require Secrecy; and the yeas and nays of the Members of either House on any question shall, at the Desire of one fifth of those Present, be entered on the Journal.

Neither House, during the Session of the Congress, shall, without the consent of the other, adjourn for more than three days, nor to any other Place than that in which the two Houses shall be sitting.

Section 6. The Senators and Representatives shall receive a Compensation for their services, to be ascertained by Law, and paid out of the Treasury of the United States. They shall in all cases, except Treason, Felony and Breach of the Peace, be privileged from Arrest during their Attendance at the Session of their respective Houses, and in going to and returning from the same; and for any Speech or Debate in either House, they shall not be questioned in any other Place.

No Senator or Representative shall, during the Time for which he was elected, be appointed to any civil office under the Authority of the United States which shall have been created, or the Emoluments whereof shall have been encreased during such time, and no Person holding any Office under the United States, shall be a Member of either House during his Continuance in Office.

Section 7. All Bills for raising Revenue shall originate in the House of Representatives; but the Senate may propose or concur with Amendments as on other Bills. Every Bill which shall have passed the House of Representatives and the Senate shall, before it become a Law, be presented to the President of the United States, If he approve he shall sign it, but if not he shall return it, with his Objections to that House in which it shall have originated, who shall enter the Objections at large on their Journal, and proceed to reconsider it. If after such Reconsideration two thirds of that House shall agree to pass the Bill, it shall be sent, together with the Objections, to the other House, by which it shall likewise be reconsidered, and if approved by two thirds of that House, it shall become a Law. But in all such Cases the Votes of both Houses shall be determined by yeas and nays, and the names of the Persons voting for and against the Bill shall be entered on the Journal of each House respectively. If any Bill shall not be returned by the President within ten Days (Sundays excepted) after it shall have been presented to him, the same shall be a Law, in like manner as if he had signed it, unless the Congress by their Adjournment prevent its Return, in which Case it shall not be a Law.

Every Order, Resolution or Vote to which the Concurrence of the Senate and House of Representatives may be necessary (except on a question of Adjournment) shall be presented to the President of the United States; and before the same shall take Effect, shall be approved by him, or being disapproved by him shall be repassed by two thirds of the Senate and House of Representatives, according to the Rules and Limitations prescribed in the Case of a Bill.

Section 8. The Congress shall have Power To lay and collect Taxes, Duties, Imposts and Excises, to pay the Debts and provide for the common Defence and general Welfare of the United States; but all Duties, Imposts and Excises shall be uniform thorought the United States;

To borrow Money on the credit of the United States;

To regulate Commerce with foreign Nations, and among the several States, and with the Indian Tribes,

To establish a uniform Rule of Naturalization, and uniform Laws on the subject of Bankruptcies throughout the United States;

To coin Money, regulate the Value thereof, and of foreign Coin, and fix the the Standard of Weights and Measures;

To provide for the Punishment of counterfeiting the Securities and current Coin of the United States;

To establish Post Offices and post Roads;

To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries;

To constitute Tribunals inferior to the supreme Court;

To define and punish Piracies and Felonies committed on the high Seas, and Offences against the Law of Nations;

To declare War, grant Letters of Marque and Reprisal, and make Rules concerning Captures on Land and Water;

To raise and support Armies, but no Appropriation of Money to that Use shall be for a longer Term than two Years;

To provide and maintain a Navy;

To make Rules for the Government and Regulation of the land and naval Forces;

To provide for calling forth the Militia to execute the Laws of the Union, suppress Insurrections and repel Invasions;

To provide for organizing, arming, and disciplining, the Militia, and for governing such Part of them as may be employed in the Service of the United States, reserving to the States respectively, the Appointment of the Officers, and the Authority of training the Militia according to the discipline prescribed by Congress;

To exercise exclusive Legislation in all Cases whatsoever, over such District (not exceeding ten Miles square) as may, by Cession of particular States, and the Acceptance of Congress, become the Seat of the Government of the United States, and to exercise like Authority over all Places purchased by the Consent of the Legislature of the States in which the same shall be, for the Erection of Forts, Magazines, Arsenals, dock-Yards, and other needful Buildings; – And

To make all Laws which shall be necessary, and proper for carrying into Execution the foregoing Powers, and all other Powers vested by this Constitution in the Government of the United States, or in ny Department or Officer thereof.

Section 9. The Migration or Importation of such Persons and as any of the States now existing shall think proper to admit, shall not be prohibited by the Congress prior to the year one thousand eight hundred and eight, but a Tax or duty may be imposed on such Importation, not exceeding ten dollars foe each Person.

The Privilege of the Writ of Habeas Corpus shall not be suspended, unless when in Cases of Rebellion or Invasion the public Safety may require it.

No Bill of Attainder or ex post facto Law shall be passed.

No Capitation, or other direct, Tax shall be laid, unless in Proportion to the Census or Enumeration herein before directed to be taken.

No Tax or Duty shall be laid on Articles exported from any State.

No Preference shall be given by any Regulation of Commerce or Revenue to the to the Ports of one State over those of another: nor shall Vessels bound to, or from, one State, be obliged to enter, clear or pay Duties in another.

No Money shall be drawn from the Treasury, but in Consequence of Appropriations made by Law, and a regular Statement and Account of the Receipts and Expenditures of all public Money shall be published from time to time.

No Title of Nobility shall be granted by the United States: And no Person holding any Office or Profit or Trust under them, shall, without the Consent of the Congress, accept of any present, Emolument, Office or Title, of any kind whatever, from any King, Prince, or foreign State.

Section 10. No State shall enter into any Treaty, Alliance, or Confederation; grant Letters of Marque and Reprisal; coin Money; emit Bills of Credit; make any Thing but gold and silver Coin a Tender in Payment of Debts; pass any Bill of Attainder, ex post facto Law, or Law impairing the Obligation of Contracts, or grant any Title of Nobility.

No States shall, without the Consent of the Congress, lay any Imposts or Duties on Imports or Exports, except what may be absolutely necessary for executing its inspection Laws: and the net Produce of all Duties and Imposts, laid by any State on Imports or Exports, shall be for the Use of the Treasury of the United States; and all such Laws shall be subject to the Revision and Controul of the Congress.

No State shall, without the Consent of Congress, lay any Duty of Tonnage, keep Troops, or Ships of War in time of Peace, enter into any Agreement or Compact with another State, or with a foreign Power, or engage in War, unless actually invaded, or in such imminent Danger as will not admit of delay.

ARTICLE II.

Section 1. The executive Power shall be vested in a President of the United States of America. He shall hold his Office during the Term of four years, and, together with the Vice President, chosen for the same Term, be elected as follows

Each State shall appoint, in such Manner as the Legislature thereof may direct, a Number of Electors, equal to the whole Number of Senators and Representatives to which the State may be entitled in the Congress: but no Senator or Representative, or Person holding an Office of Trust or Profit under the United States, shall be appointed an Elector.

The Electors shall meet in their respective States, and vote by Ballot for two Persons, of whom one at least shall not be an Inhabitant of the same State with themselves. And they shall make a List of all the Persons voted for, and of the Number of Votes for each; which List they shall sign and certify, and transmit sealed to the Seat of the Government of the United States, directed to the President of the Senate. The President of the Senate shall, in the Presence of the Senate and House of Representatives, open all the Certificates, and the Votes shall then be counted. The Person having the greatest Number of Votes shall be the President, if such Number be a Majority of the whole Number of Electors appointed; and if there be more than one who have such Majority, and have an equal Number of Votes, then the House of Representatives shall immediately chuse by Ballot one of them for President; and if no Person have a Majority, then from the five highest on the List the said House shall in like Manner chuse the President. But in chusing the President, the Votes shall be taken by States, the Representation from each State having one Vote; A quorum for this Purpose shall consist of a Member or Members from two thirds of the States, and a Majority of all the States shall be necessary to a Choice. In Every Case, after the Choice of the President, the Person having the greatest Number of Votes of the Electors shall be the Vice President. But if there should remain two or more who have equal Votes, the Senate shall chuse from them by Ballot the Vice President.

The Congress may determine the Time of chusing the Electors, and the Day on which they shall give their Votes; which Day shall be the same throughout the United States.

No Person except a natural born Citizen, or a Citizen of the United States, at the time of the Adoption of this Constitution, shall be eligible to the Office of President, neither shall any Person be eligible to that Office who shall not have attained to the Age of thirty-five Years, and been fourteen Years a Resident within the United States.

In Case of the Removal of the President from Office, or his Death, Resignation, or Inability to discharge the Powers and Duties of the said Office, the Same shall devolve on the Vice President, and the Congress may by Law provide for the Case of Removal, Death, Resignation or Inability, both of the President and Vice President, declaring what Officer shall then act as President, and such Officer shall act accordingly, until the Disability be removed, or a President shall be elected.

The President shall, at stated Times, receive for his Services, a Compensation, which shall neither be encreased nor diminished during the Period for which he shall have been elected, and he shall not receive within that Period any other Emolument from the United States, or any of them.

Before he enter on the Execution of his Office, he shall take the following Oath or Affirmation: – „I do solemnly swear (or affirm) that I will faithfully execute the Office of President of the United States, and will to the best of my Ability, preserve, protect and defend the Constitution of the United States.”

Section 2. The President shall be Commander in Chief of the Army and Navy of the United States, and of the Militia of the several States, when called into the actual Service of the United States; he may require the Opinion, in writing, of the principal Officer in each of the executive Departments, upon any Subject relating to the Duties of their respective Offices, and he shall have Power to grant Reprieves and Pardons for Offences against the United States, except in Cases of Impeachment.

He shall have Power, by and with the Advice and Consent of the Senate, to make Treaties, provided two thirds of the Senators present concur; and he shall nominate, and by and with the Advice and Consent of the Senate, shall appoint Ambassadors, other public Ministers and Consuls, Judges of the supreme Court, and all other Officers of the United States, whose Appointments are not herein otherwise provided for, and which shall be established by Law; but the Congress may by Law vest the Appointment of such inferior Officers, as they think proper, in the President alone, in the Courts of Law, or in the Heads of Departments.

The President shall have Power to fill up all Vacancies that may happen during the Recess of the Senate, by granting Commissions which shall expire at the End of their next Session.

Section 3. He shall from time to time give to the Congress Information of the State of the Union, and recommend to their Consideration such Measures as he shall judge necessary and expedient; he may, on extraordinary Occasions, convene both Houses, or either of them, and in Case of Disagreement between them, with Respect to the Time of Adjournment, he may adjourn them to such Time as he shall think proper; he shall receive Ambassadors and other public Ministers; he shall take Care that the Laws be faithfully executed, and shall Commission all the Officers of the United States.

Section 4. The President, Vice President and all civil Officers of the United States, shall be removed from Office on Impeachment for, and Conviction of, Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors.

ARTICLE III.

Section 1. The judicial Power of the United States, shall be vested in one supreme Court, and in such inferior Courts as the Congress may from time to time ordain and establish. The Judges, both of the supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour, and shall, at stated Times, receive for their Services, a Compensation, which shall not be diminished during their Continuance in Office.

Section 2. The judicial Power shall extend to all Cases, in Law and Equity, arising under this Constitution, the Laws of the United States, and Treaties made, or which shall be made, under their Authority; – to all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls; – to all Cases of admiralty and maritime Jurisdiction; – to Controversies to which the United States shall be a Party; – to Controversies between two or more States; between a State and Citizens of another State; – between Citizens of different States, – between Citizens of the same State claiming Lands under Grants of different States, and between a State, or the Citizens thereof, and foreign States, Citizens or Subjects.

In all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls, and those in which a State shall be Party, the supreme Court shall have original Jurisdiction. In all the other Cases before mentioned, the supreme Court shall have appellate Jurisdiction, both as to Law and Fact, with such Exceptions, and under such Regulations as the Congress shall make.

The Trial of all Crimes, except in Cases of Impeachment, shall be by Jury; and such Trial shall be held in the State where the said Crimes shall have been committed within any State, the Trial shall be such Place or Places as the Congress may by Law have directed.

Section 3. Treason against the United States, shall consist only in levying War against them, or in adhering to their Enemies, giving them Aid and Comfort. No Person shall be convicted of Treason unless on the Testimony of two Witnesses to the same overt Act, or on Confession in open Court.

The Congress shall have Power to declare the Punishment of Treason, but no Attainder of Treason shall work Corruption of Blood, or Forfeiture except during the Life of the Person attainted.

ARTICLE IV.

Section 1. Full Faith and Credit shall be given in each State to the public Acts, Records, and judicial Proceedings of every other State. And the Congress may by general Laws prescribe the Manner in which such Acts, Records and Proceedings shall be proved, and the Effect thereof.

Section 2. The Citizens of each State shall be entitled to all Privileges and Immunities of Citizens in the several States.

A Person charged in any State with Treason, Felony, or other Crime, who shall flee from Justice, and be found in another State, shall on Demand of, the executive Authority of the State from which he fled, be delivered up, to be removed to the State having Jurisdiction of the Crime.

No Person held to Service or Labour in one State, under the Laws thereof, escaping into another, shall, in Consequence of any Law or Regulation therein, be discharged from such Service or Labour, but shall be delivered up on Claim of the Party to whom such Service or Labour may be due.

Section 3. New States may be admitted by the Congress into this Union; but no new State shall be formed or erected within the Jurisdiction of any other State, nor any State may be formed by the Junction of two or more States, or Parts of States, without the Consent of the Legislatures of the States concerned as well as of the Congress.

The Congress shall have Power to dispose of and make all needful Rules and Regulations respecting the Territory or other Property belonging to the United States; and nothing in this Constitution shall be so construed as to Prejudice any Claims of the United State, or any particular State.

Section 4. The United States shall guarantee to every State in this Union a Republican Form of Government, and shall protect each of them against Invasion; and on Application of the Legislature, or of the Executive (when the Legislature cannot be convened) against domestic Violence.

ARTICLE V.

The Congress, whenever two thirds of both Houses shall deem it necessary, shall propose Amendments to this Constitution, or, on the Application of the Legislatures of two thirds of the several States, shall call a Convention for proposing Amendments, which, in either Case, shall be valid to all Intents and Purposes, as Part of this Constitution, when ratified by the Legislatures of three fourths of the several States, or by Conventions in three fourths thereof, as the one or the other Mode of Ratification may be proposed by the Congress; Provided that no Amendment which may be made prior to the Year One thousand eight hundred and eight shall in any Manner affect the first and fourth Clauses in the Ninth Section of the first Article and that no State, without its Consent, shall be deprived of it's equal Suffrage in the Senate.

ARTICLE VI.

All Debts contracted and Engagements entered into, before the Adoption of this Constitution, shall be as valid against the United States under this Constitution, as under the Confederation.

This Constitution, and the Laws of the United States which shall be made in Pursuance thereof; and all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land; and the Judges in every State shall be bound thereby, any Thing in the Constitution or Laws of any State to the Contrary notwithstanding.

The Senators and Representatives before mentioned, and the Members of the several State Legislatures, and all executive and judicial Officers, both of the United States and of the several States, shall be bound by Oath or Affirmation, to support this Constitution; but no religious Test shall ever be required as a Qualification to any Office or public Trust under the United States.

ARTICLE VII.

The Ratification of the Conventions of nine States, shall be sufficient for the Establishment of this Constitution between the States so ratifying the Same.

The Word „the” being interlined between the seventh and eight Lines of the first Page, The Word „Thirty” being partly written on an Erasure in the fifteenth Line of the first Page, The Words „is tried” being interlined between the thirty second and thirty third Lines of the first Page and the Word „the” being interlined between the forty third and forty fourth Lines of the second Page.

Attest *William Jackson* secretary

Done in Convention by the Unanimous Consent of the States present the Seventeenth Day of September in the Year of our Lord one thousand seven hundred and Eighty seven and of the Independence of the United States of America the Twelfth **In Witness** whereof We have hereunto subscribed our Names,

George Washington – Presid. and Deputy from Virginia;
 New Hampshire: *John Langdon, Nicholas Gilman*;
 Massachusetts: *Nathaniel Gorham, Rufus King*;
 Connecticut: *William Samuel Johnson, Roger Sherman*;
 New York: *Alexander Hamilton*;
 New Jersey: *William Livingstone, David Brearley, William Paterson, Jonathan Dayton*;
 Pennsylvania: *Benjamin Franklin, Thomas Mifflin, Robert Morris, George Clymer, Thomas FitzSimmons, Jared Ingersoll, James Wilson, Gouverneur Morris*;
 Delaware: *George Read, Gunning Bedford, Jun., John Dickinson, Richard Bassett, Jacob Broom*;
 Maryland: *James McHenry, Daniel of St. Thos. Jenifer, Daniel Carroll*;
 Virginia: *John Blair, James Madison Jr.*;
 North Carolina: *William Blount, Richard Dobbs Spaight, Hugh Williamson*;
 South Carolina: *John Rutledge, Charles Cotesworth Pinckney, Charles Pinckney, Pierce Butler*;
 Georgia: *William Few, Abraham Baldwin*.

AMENDMENTS TO THE CONSTITUTION OF THE UNITED STATES OF AMERICA

Amendment I.

Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press, or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.

Amendment II.

A well regulated Militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed.

Amendment III.

No Soldier shall, in time of peace be quartered in any house, without the consent of the Owner, nor in time of war, but in a manner to be prescribed by law.

Amendment IV.

The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.

Amendment V.

No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb, nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use without just compensation.

Amendment VI.

In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed; which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favour, and to have the assistance of counsel for his defense.

Amendment VII.

In Suits at common law, where the value in controversy shall exceed twenty dollars, the right of trial by jury shall be preserved, and no fact tried by a jury shall be otherwise re-examined in any Court of the United States, than according to the rules of the common law.

Amendment VIII.

Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.

Amendment IX.

The enumeration in the Constitution of certain rights shall not be construed to deny or disparage others retained by the people.

Amendment X.

The powers not delegated to the United States by the Constitution, nor prohibited by it to the States, are reserved to the States respectively, or to the people.

Amendment XI.

The Judicial power of the United States shall not be construed to extend to any suit in law or equity, commenced or prosecuted against one of the United States by Citizens of another State, or by Citizens or Subjects of any Foreign State.

Amendment XII.

The Electors shall meet in their respective states and vote by ballot for President and Vice President, one of whom, at least, shall not be an inhabitant of the same state with themselves; they shall name in their ballots the person voted for as President, and in distinct ballots the person voted for as Vice-President, and of the number of votes for each, which lists they shall sign and certify, and transmit sealed to the President of the Senate; – The President of the Senate shall, in the presence of the Senate and the House of Representatives, open all the certificates and the votes shall then be counted; – The person having the greatest number of votes for President, shall be the President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed; and if no person have such majority, then from the persons having the highest numbers not exceeding three on the list of those voted for as President, the House of Representatives shall choose immediately, by ballot, the President. But in choosing the President, the votes shall be taken by states, the representation from each state having one vote; a quorum for this purpose shall consist of a member or members from two-thirds of the states, and a majority of all the states shall be necessary to a choice. And if the House of Representatives shall not choose a President whenever the right of choice shall devolve upon them, before the fourth day of March next following, then the Vice-President shall act as President, as in the case of the death or other constitutional disability of the President. – The person having the greatest number of votes as Vice-President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed, and if no person have a majority, then from the two highest numbers on the list, the Senate shall choose the Vice-President; a quorum for the purpose shall consist of two-thirds of the whole number of Senators, and a majority of the

whole number shall be necessary to a choice. But no person constitutionally ineligible to the office of President shall be eligible to that of Vice-President of the United States.

Amendment XIII.

Section 1. Neither slavery nor involuntary servitude, except as a punishment for crime whereof the party shall have been duly convicted, shall exist within the United States, or any place subject to their jurisdiction.

Section 2. Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment XIV.

Section 1. All persons born or naturalized in the United States and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

Section 2. Representatives shall be apportioned among the several States according to their respective numbers, counting the whole number of persons in each State, excluding Indians not taxed. But when the right to vote at any election for the choice of electors for President and Vice-President of the United States, Representatives in Congress, the Executive and Judicial officers of a State, or the members of the Legislature thereof, is denied to any of the male inhabitants of such State, being twenty-one years of age, and citizens of the United States, or in any way abridged, except for participation in rebellion, or other crime, the basis of representation therein shall be reduced in the proportion which the number of such male citizens shall bear to the whole number of male citizens twenty-one years of age in such State.

Section 3. No Person shall be a Senator or Representative in Congress, or elector of President and Vice-President, or hold any office, civil or military, under the United States, or under any State who, having previously taken an oath, as a member of Congress, or as an officer of the United States, or as a member of any State legislature, or as an executive or judicial officer of any State, to support the Constitution of the United States, shall have engaged in insurrection or rebellion against the same, or given aid or comfort to the enemies thereof. But Congress may by a vote of two-thirds of each House, remove such disability.

Section 4. The validity of the public debt of the United States, authorized by law, including debts incurred for payment of pensions and bounties for services in suppressing insurrection or rebellion, shall not be questioned. But neither the United States nor any State shall assume or pay any debt or obligation incurred in aid of insurrection or rebellion against the United States or any claim for the loss or emancipation of any slave; but all such debts, obligations and claims shall be illegal and void.

Section 5. The Congress shall have power to enforce, by appropriate legislation, the provisions of this article.

Amendment XV.

Section 1. The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of race, color, or previous condition of servitude.

Section 2. The Congress shall have power to enforce, by appropriate legislation, the provisions of this article.

Amendment XVI.

The Congress shall have power to lay and collect taxes on incomes, from whatever source derived, without apportionment among the several States, and without regard to any census or enumeration.

Amendment XVII.

The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, elected by the people thereof, for six years; and each Senator shall have one vote. The electors in each State shall have the qualifications requisite for electors of the most numerous branch of the State legislatures.

When vacancies happen in the representation of any State in the Senate, the executive authority of such State shall issue writs of election to fill such vacancies: Provided, That the legislature of any State may empower the executive thereof to make temporary appointments until the people fill the vacancies by election as the legislature may direct.

This amendment shall not be so construed as to affect the election or term of any Senator chosen before it becomes valid as part of the Constitution.

Amendment XVIII.

Section 1. After one year from the ratification of this article the manufacture, sale, or transportation of intoxicating liquors within, the importation thereof into, or the exportation thereof from the United States and all territory subject to the jurisdiction thereof for beverage purposes is hereby prohibited.

Section 2. The Congress and the several States shall have concurrent power to enforce this article by appropriate legislation.

Section 3. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.

Amendment XIX.

The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of sex.

Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment XX.

Section 1. The terms of the President and Vice-President shall end at noon on the 20th day of January, and the terms of Senators and Representatives at noon on the 3d day of January, of the years in which such terms would have ended if this article had not been ratified; and the terms of their successors shall then begin.

Section 2. The Congress shall assemble at least once in every year, and such meeting shall begin at noon on the 3d day of January, unless they shall by law appoint a different day.

Section 3. If, at the time fixed for the beginning of the term of the President, the President elect shall have died, the Vice-President elect shall become President. If a President shall not have been chosen before the time fixed for the beginning of his term, or if the President elect shall have failed to qualify, then the Vice-President elect shall act as President until a President shall have qualified; and the Congress may by law provide for the case wherein neither a President elect nor a Vice-President elect shall have qualified, declaring who shall then act as President, or the manner in which one who is to act shall be selected, and such person shall act accordingly until a President or Vice-President shall have qualified.

Section 4. The Congress may by law provide for the case of the death of any of the persons from whom the House of Representatives may choose a President whenever the right of choice shall have devolved upon them, and for the case of the death of any of the persons from whom the Senate may choose a Vice-President whenever the right of choice shall have devolved upon them.

Section 5. Sections 1 and 2 shall take effect on the 15th day of October following the ratification of this article.

Section 6. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several States within seven years from the date of its submission.

Amendment XXI.

Section 1. The eighteenth article of amendment to the Constitution of the United States is hereby repealed.

Section 2. The transportation or importation into any State, Territory, or possession of the United States for delivery or use therein of intoxicating liquors, in violation of the laws thereof, is hereby prohibited.

Section 3. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by conventions in the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.

Amendment XXII.

Section 1. No person shall be elected to the office of the President more than twice, and no person who has held the office of President, or acted as President, for more than two years of a term to which some other person was elected President shall be elected to the office of the President more than once. But this Article shall not apply to any person hol-

ding the office of President when this Article was proposed by the Congress, and shall not prevent any person who may be holding the office of President, or acting as President, during the term within which this Article becomes operative from holding the office of President or acting as President during the remainder of such term.

Section 2. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several States, within seven years from the date of its submission hereof to the States by the Congress.

Amendment XXIII.

Section 1. The District constituting the seat of Government of the United States shall appoint in such manner as the Congress may direct:

A number of electors of President and Vice-President equal to the whole number of Senators and Representatives in Congress to which the District would be entitled if it were a State, but in no event more than the least populous State; they shall be in addition to those appointed by the States, but they shall be considered, for the purposes of the election of President and Vice-President, to be electors appointed by a State; and they shall meet in the District and perform such duties as provided by the twelfth article of amendment.

Section 2. The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment XXIV.

Section 1. The right of citizens of the United States to vote in any primary or other election for President or Vice-President, for electors for President or Vice-President, or for Senator or Representative in Congress, shall not be denied or abridged by the United States or any State by reason of failure to pay any poll tax or other tax.

Section 2. The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment XXV.

Section 1. In case of the removal of the President from office or of his death or resignation, the Vice-President shall become President.

Section 2. Whenever there is a vacancy in the office of the Vice-President, the President shall nominate a Vice-President who shall take office upon confirmation by a majority vote of both Houses of Congress.

Section 3. Whenever the President transmits to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives his written declaration that he is unable to discharge the powers and duties of his office, and until he transmits to them a written declaration to the contrary, such powers and duties shall be discharged by the Vice-President as Acting President.

Section 4. Whenever the Vice-President and a majority of either the principal officers of the executive departments or of such other body as Congress may by law provide, transmit to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives their written declaration that the President is unable to discharge the powers

and duties of his office, the Vice-President shall immediately assume the powers and duties of the office as Acting President.

Thereafter, when the President transmits to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives his written declaration that no inability exists, he shall resume the powers and duties of his office unless the Vice-President and a majority of either the principal officers of the executive department or of such other body as Congress may by law provide, transmit within four days to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives their written declaration that the President is unable to discharge the powers and duties of his office. Thereupon Congress shall decide the issue, assembling within forty-eight hours for that purpose if not in session. If the Congress, within twenty-one days after the receipt of the latter written declaration, or if Congress is not in session, within twenty-one days after Congress is required to assemble, determines by two-thirds vote of both Houses that the President is unable to discharge the powers and duties of his office, the Vice-President shall continue to discharge the same as Acting President; otherwise the President shall resume the powers and duties of his office.

Amendment XXVI.

Section 1. The right of citizens of the United States, who are eighteen years of age or older, to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of age.

Section 2. The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

A következő oldalakon az Egyesült Államok alkotmányának magyar nyelvű fordítása olvasható. Az érvénytelenné vált vagy azóta módosított részleteket dőlt betűk jelzik, az alkotmánykiegészítések életbe lépésének évét zárójelben közöltük.

Preambulum

Mi, az Egyesült Államok népe azzal a céllal, hogy tökéletesebbé tegyük az Uniót, megvalósítsuk az igazságosságot, biztosítsuk a belső nyugalmat, gondoskodjunk a közös védelemről, előmozdítsuk a közjót, és biztosítsuk a szabadság áldásait mind magunk, mind utódaink számára, meghagyjuk és bevezetjük az Amerikai Egyesült Államoknak ezen alkotmányát.

I. Cikkely

1.§ Minden itt meghatározott törvényhozó hatalom az Egyesült Államok Kongresszusát illeti, amely Szenátusból és Képviselőházból áll.

2.§ A Képviselőház a különböző államok népe által minden második évben megválasztott tagokból áll, és az egyes államok választóinak ugyanazon követelményeknek kell megfelelniük, mint az állam legnépesebb törvényhozó szervét megválasztó személyeknek.

Csak olyan személy lehet képviselő, aki elérte 25. életévét, hét éve az Egyesült Államok állampolgára és aki a választás idején azon állam lakosa, amelyben megválasztják.

A képviselőket és a közvetlen adókat az Unió részét alkotó államok között azon számaránynak megfelelően kell elosztani, *amely úgy határozható meg, hogy a szabad személyek számához, beleértve a meghatározott ideig szolgálatot teljesítő személyeket, de nem értve bele az adót nem fizető indiánokat, hozzáadják minden más személy számának háromötödét.* A létszám tényleges megállapítását az Egyesült Államok Kongresszusának első ülését követő három éven belül, majd minden következő tíz évben kell a törvényben meghatározott módon elvégezni. A képviselők száma nem lehet több mint harmincezer személy után egy fő, de valamennyi államnak lesz legalább egy képviselője; és *amíg a számarányt meg nem határozták, New Hampshire állam három, Massachusetts állam nyolc, Rhode-Island és Providence ültetvény egy, Connecticut állam öt, New York állam hat, New Jersey állam négy, Pennsylvania állam nyolc, Delaware állam egy, Maryland állam hat, Virginia állam tíz, Észak-Karolina állam öt, Dél-Karolina állam öt, Georgia állam három képviselő választására lesz jogosult.*

Amikor bármely állam képviselőjében üresedés következik be, az állam végrehajtó hatalma az üresedés betöltése céljából választásokat ír ki.

A Képviselőház megválasztja elnökét (*speaker*) és más tisztviselőit; és csak a Képviselőháznak van joga vádat emelni a főtisztviselők ellen állami ügyekben (*Impeachment*).

3.§ Az Egyesült Államok Szenátusa az egyes államokból érkező két-két szenátorból áll, akiket az állam törvényhozó testülete hatévi időtartamra választ; és minden szenátor egy szavazattal rendelkezik.

Közvetlen az első választást követő összegyűlésük után a szenátorokat, amennyire ez lehetséges, három egyenlő létszámú osztályba kell sorolni. Az első osztályba tartozó szenátorok mandátuma a második év, a második osztályba tartozó szenátorok mandátuma a negyedik év, a harmadik osztályba tartozó szenátorok mandátuma a hatodik év végén jár le, így egyharmadukat kétevenként fogják megválasztani; és ha lemondás vagy egyéb okok miatt megüresednek a mandátumok, amikor az egyes államok törvényhozó testülete nem ülésezik, az adott állam végrehajtó szervének joga van ideiglenes kinevezésekre a törvényhozás következő összegyűléséig, amely ekkor majd betölti a megüresedett helyeket.

Szenátorrá csak 30. évét betöltött személy választható, aki kilenc éve az Egyesült Államok polgára és aki a választás időpontjában annak az államnak lakosa, amelyben megválasztják.

Az Egyesült Államok alelnöke a Szenátus elnöke lesz, szavazati joga azonban nincs, kivéve a szavazatok egyenlőségének esetét.

A Szenátus megválasztja egyéb tisztségviselőit, valamint ideiglenes elnökét az alelnök távolléte esetén, vagy amikor az Egyesült Államok elnökének hivatalát tölti be.

Csak a Szenátusnak van joga a főtisztviselők ellen állami ügyekben emelt vád (*Impeachment*) esetén a tárgyalás lefolytatására. Amikor e célból ülésezik, a szenátorok esküt vagy ünnepélyes fogadalmat tesznek. Amikor az Egyesült Államok elnökét vonják felelősségre, a főbíró fog elnökölni; és elmarasztaló ítéletet csak a jelen lévő tagok kétharmadának egyetértésével lehet hozni.

A főtisztviselők ellen állami ügyekben emelt vád (*Impeachment*) esetén az ítélet nem lehet súlyosabb a hivatalból való elmozdításnál, s annak megállapításánál, hogy az illető nem töltheti be az Egyesült Államok megtisztelő, bizalmas vagy hasznot hajtó hivatalait; az elítélt személy ellen mindazonáltal a törvények szerint vádat lehet emelni, bíróság elé lehet állítani, el lehet ítélni és meg lehet büntetni őt.

4.§ A szenátorok és képviselők megválasztásának idejét, helyét és módját az egyes államok törvényhozó testülete állapítja meg; a Kongresszus azonban bármikor törvényt hozhat e szabályzat meghatározására vagy módosítására, kivéve a szenátorok megválasztásának helyére vonatkozó rendelkezést.

A Kongresszus minden évben legalább egyszer összeül, *s e gyűlés napja december első hete fője lesz, kivéve, ha a törvény más napot határoz meg.*

5.§ A Kongresszus mindkét kamarája elbíráhatja a választásokat, a választási eredményeket s tagjaik megválaszthatóságát; az egyes kamarák többsége határozatképes ennek végrehajtására; ennél kisebb létszámban azonban egyik napról a másikra elnapolhatják az ülést és joguk van arra, hogy az egyes kamarák által megállapított módon és büntetések mellett felhívják a hiányzó tagokat a megjelenésre.

Mindkét kamara meghatározhatja házszabályait, büntetéssel sújthatják rendbontó tagjaikat és a tagok kétharmadának hozzájárulásával kizárhatják egyik tagjukat.

Mindkét kamara naplót vezet üléseiről, amelyet időről időre közzétesz, kivéve azokat a részeket, amelyek megítélésük szerint titkosságot igényelnek; az egyes kamarák tagjai által bármely kérdésben leadott igen vagy nem szavazatokat a jelenlévő tagok egyötödének kívánságára a naplóban fel kell tüntetni.

A Kongresszus ülésezésének tartama alatt egyik kamara sem napolhatja el a másik hozzájárulása nélkül három napnál hosszabb időre üléseit, s azokat nem helyezheti át más helyre, mint ahol a két kamara ülésezik.

6.§ A szenátorok és képviselők szolgálataikért a törvényben megállapított tiszteletdíjban részesülnek, amelyet az Egyesült Államok kincstára folyósít. A hazaárulás, súlyos bűncselekmény, vagy békebontás eseteit kivéve a szenátorokat és a képviselőket a Kongresszus adott kamarájának ülésszakán való részvétel idején, valamint oda- és visszamenetelük során nem lehet letartóztatni; a Kongresszus kamaráiban tartott beszéd vagy vita miatt más helyen sem vonhatók felelősségre.

Szenátor vagy képviselő mandátumának fennállása idején nem nevezhető ki az Egyesült Államok fennhatósága alá tartozó olyan polgári hivatalra, amelyet ezen időszak alatt létesítettek, vagy amelynek díjazását ezen idő alatt felemelték; az Egyesült Államok fennhatósága alá tartozó hivatalt viselő személy hivatalviselésének idején a Kongresszus egyik kamarájának sem lehet tagja.

7.§ Az állami bevételekre irányuló törvényjavaslatokat a Képviselőház kezdeményezi; a Szenátus azonban egyéb törvényjavaslatokhoz hasonlóan módosításokat terjeszthet elő, illetve a javaslatokat módosításokkal fogadhatja el.

A Képviselőház és a Szenátus által elfogadott valamennyi törvényjavaslatot, mielőtt az törvényerőre emelkedne, az Egyesült Államok elnöke elé kell terjeszteni; az elnök, egyetértése esetén, azt aláírja, ellenkező esetben ellenvetéseivel együtt visszaküldi a Kongresszus ama kamarájának, mely a törvényjavaslatot kezdeményezte; e kamara az ellenvetéseket részletesen feltünteti naplójában és hozzálát a törvényjavaslat újbóli tárgyalásához. Amennyiben az új tárgyalás után a kamara kétharmada elfogadja a törvényjavaslatot, azt az ellenvetésekkel együtt a Kongresszus másik kamarája elé kell küldeni, amely azt hasonló módon új tárgyalás alá veszi; és ha e kamara tagjainak kétharmada elfogadja azt, törvényerőre emelkedik. Minden ilyen esetben azonban a Kongresszus mindkét kamarájában igennel vagy nemmel kell szavazni, és a törvényjavaslat mellett és ellen szavazó személyek nevét a két kamara naplójában fel kell tüntetni. Amennyiben valamely törvényjavaslatot az elnök az eléje terjesztéstől számított tíz napon belül (vasárnap kivételével) nem küldi vissza, az ugyanúgy törvényerőre emelkedik, mintha aláírta volna, kivéve, ha a Kongresszus elnapolása megakadályozza visszaküldését, mely esetben az nem emelkedik törvényerőre.

A Szenátus és a Képviselőház egyetértését igénylő minden rendeletet, határozatot vagy szavazatot (kivéve az elnapolás kérdését) az Egyesült Államok elnöke elé kell terjeszteni; mielőtt az hatályba lép, az elnöknek jóvá kell hagynia, s amennyiben azt nem hagyja jóvá, a Szenátus és a Képviselőház kétharmada törvényerőre emelheti a törvényjavaslatokkal kapcsolatos szabályozások és korlátozások szerint.

8.§ A Kongresszus hatalommal rendelkezik

adók, vámok, illetékek és járulékok kivetésére, valamint behajtására, adósságok kifizetésére, az Egyesült Államok közös védelmére és általános jólétére vonatkozó rendelkezések meghozatalára, de a vámok, illetékek és járulékok az Egyesült Államok egész területén egységesek;

kölcsön felvételére az Egyesült Államok számára;

az idegen nemzetekkel folytatott; az egyes tagállamok közötti és az indián törzsekkel folytatott kereskedelem szabályozására;

az Egyesült Államok egész területén az állampolgárság megszerzésének egységes szabályozására; valamint a csődeljárást szabályozó egységes törvények meghozatalára;

pénz verésére, értékük és a külföldi pénzürmék értékének megállapítására, valamint a súlyok és mértékek szabványainak meghatározására;

az állami értékpapírok és az Egyesült Államok forgalomban lévő pénzürméinek hamisítása miatt büntetések megállapítására;

postahivatalok és postautak létesítésére;

a tudomány és a hasznos művészetek haladásának előmozdítására azzal, hogy a szerzők és a feltalálók számára kizárólagos jogot biztosít írásművekre és felfedezéseikre meghatározott időre;

a Legfelsőbb Bíróságnak alárendelt bíróságok létesítésére;

a kalózkodás és a nyílt tengeren elkövetett súlyos bűncselekmények, valamint a nemzetközi jog megsértésének meghatározására és megbüntetésére;

hadüzenetre, elkobzó és megtorló levelek kibocsátására, valamint a szárazföldi és tengeri zsákmányolás szabályozására;

hadseregek szervezésére és fenntartására, de az ilyen célokra pénzt két évnél hosszabb időre nem lehet kisajátítani;

haditengerészet felállítására és fenntartására;

a szárazföldi és tengeri haderők irányításának és szervezetének szabályozására;

a milícia igénybevitelével kapcsolatos rendelkezésekre, az Unió törvényeinek végrehajtására, felkelések elfojtása és inváziók visszaverése céljából;

a milícia szervezetéről, fegyverzetéről és fegyelméről való gondoskodásra, a miliciának az Egyesült Államok szolgálatában álló részének irányítására, fenntartva az egyes államok jogát a tisztek kinevezésére és a Kongresszus által megállapított fegyelmi renddel összhangban, a milícia kiképzésének irányítására;

kizárólagos törvényalkotásra olyan esetekben, s olyan (tíz négyzetmérföldnél nem nagyobb) kerületben, amelyet az egyes államok átengedtek, és amelyet a Kongresszus is elfogadott az Egyesült Államok kormánya székhelyének, és hasonló jogkört gyakorolhat olyan helyeken, amelyeket az érintett állam törvényhozó testületének hozzájárulása alapján megvásárolt erődítmények, raktárak, arzenálok, dokkok és egyéb szükséges épületek létesítésének céljára;

és végül olyan törvények megalkotására, amelyek szükségesek és megfelelőek a fenti hatalom, valamint az Egyesült Államok kormányára, annak bármelyik minisztériumára vagy tisztségviselőire ráruházott hatalom érvényesítése érdekében.

9.§ *Olyan személyek bevándorlását vagy behozatalát, akiket a jelenlegi tagállamok megfelelően tartanak a bebocsátásra, a Kongresszus 1808. év előtt nem tiltja el, de az ilyen behozatalra személyenként legfeljebb 10 dollár adót vagy illetéket lehet megállapítani.*

A Habeas Corpus-levelek kibocsátásának kiváltságát nem lehet felfüggeszteni, kivéve, ha azt lázadás, vagy ellenséges támadás esetén az állam biztonsága megkívánja.

Nem hozható visszaható hatályú törvény, valamint olyan kivételes törvény, mely lehetővé tenné a bírói eljárás nélkül történő elítélést.

Fejadót vagy más egyenes adót csak a fenti rendelkezésekkel összhangban végrehajtott népszámlálás vagy becslés arányában lehet kivetni.

Az egyes államokból kivitt árukra nem lehet adót vagy vámot kivetni.

A kereskedelem vagy adózás szabályozása nem részesítheti előnyben egyik állam kikötőit sem más államok kikötőivel szemben; és nem lehet az egyes tagállamok között közlekedő hajókat arra kötelezni, hogy egy más államban kikössenek, kirakodjanak vagy vámot fizessenek;

Az államkincstárból csak törvényes felhatalmazás alapján lehet kifizetést teljesíteni; és időről időre közzé kell tenni az állami költségvetés bevételeit és kiadásait feltüntető beszámolót és mérleget.

Az Egyesült Államok nem adományoz nemesi címet; az Egyesült Államok joghatósága alá tartozó hasznos hajtó vagy bizalmi tisztséget betöltő személy a Kongresszus hozzájárulása nélkül idegen állam királyától vagy fejedelmétől ajándékot, anyagi juttatást, hivatali vagy címet nem fogadhat el.

10.§ Az egyes tagállamok nem lehetnek szerződés, külföldi szövetség vagy konföderáció részei; nem bocsáthatnak ki elkobzó és megtorlást elrendelő leveleket; nem verhetnek pénzt; nem adhatnak ki hitelleveleket; adósságok visszafizetésére csak arany- és ezüstpénzt állapíthatnak meg törvényes fizetési eszközként; nem fogadhatnak el visszaható hatályú, valamint olyan kivételes törvényt, amely az elítélést bírói eljárás nélkül lehetővé tenné, vagy a szerződési kötelezettséget érvénytelenítő törvényt, és nem adományozhatnak nemzeti címeket.

Az államok csak a Kongresszus hozzájárulásával vethetnek ki kiviteli vagy behozatali illetéket és vámot, kivéve a törvények végrehajtására feltétlenül szükséges mennyiséget; a tagállamok által a kivitelle és behozatalra megállapított vámok és illetékek tiszta jövedelmét az Egyesült Államok kincstára használja fel, és az ezekre vonatkozó törvények felett a Kongresszus felülvizsgálati és ellenőrzési joggal rendelkezik.

A tagállamok a Kongresszus hozzájárulása nélkül nem vethetnek ki tonnatartalom után vámot, békeidőben nem tarthatnak fenn csapatokat vagy hadihajókat, nem létesíthetnek megállapodást vagy szerződést idegen állammal, nem bocsátkozhatnak háborúba, kivéve a tényleges támadás esetét vagy olyan közvetlen veszélyt, amely nem tűr késlekedést.

II. Cikkely

1.§ A végrehajtó hatalom az Amerikai Egyesült Államok elnökét illeti. Hivatalát négy éven át viseli; és az ugyanilyen időtartamra választott alelnökkel együtt az alábbi módon kell megválasztani:

Minden állam a törvényhozó testülete által előírt módon annyi elektort jelöl ki, amennyi megfelel az állam által a Kongresszusba küldhető szenátorok és képviselők létszáma összegének: szenátort, képviselőt, valamint az Egyesült Államok joghatósága alá tartozó bizalmi vagy hasznát hajtó hivatalt betöltő személyt nem lehet elektornak kijelölni.

Az elektorok saját államaikban összeülnek és két személyre szavaznak, akik közül legalább az egyik nem annak az államnak a lakosa, melynek ők lakosai. Jegyzéket készítenek minden olyan személyről, akire szavazatokat adtak le, és feltüntetik az egyesekre leadott szavazatok számát; ezt a jegyzéket aláírják, hitelesítik s lepecsételve eljuttatják az Egyesült Államok kormányának székhelyére, a Szenátus elnökéhez. A Szenátus elnöke a Szenátus és a Képviselőház jelenlétében felnyitja a tanúsítmányokat, és a szavazatokat megszámojják. A legtöbb szavazatot kapott személy lesz az elnök, ha ez a szám a kijelölt összes elektorok többségét jelenti; amennyiben egynél több személy élvez ilyen többséget és egyforma számú szavazattal rendelkeznek, a Képviselőház az egyik ilyen személyt szavazás útján haladéktalanul elnökké választja; ha ilyen személynek nincs többsége, a Képviselőház hasonló módon választja meg az elnököt a jegyzékben szereplő öt legmagasabb szavazatot elért személy közül. Az elnök megválasztása alkalmával a szavazatokat államonként kell számításba venni, s az egyes államok képviselete egy szavazattal bír; a jelen rendelkezés szempontjából a határozatképességek az államok kétharmadát képviselő tagokat kell tekinteni; a választáshoz valamennyi állam többsége szükséges. Minden esetben az elnök megválasztása után a legtöbb elektori szavazatot elnyert személy az alelnök. Amennyiben azonban két vagy több személynek egyenlő számú szavazata van, a Szenátus ezek közül szavazás útján választja meg az alelnököt.

A Kongresszus megállapíthatja az elektorok megválasztásának idejét és azt a napot, amikor szavazataikat leadják; ez a nap azonos az Egyesült Államok egész területén.

Elnökké csak olyan személy választható, aki az Egyesült Államok született állampolgára, vagy a jelen alkotmány elfogadása idején az Egyesült Államok állampolgára; az elnöki tiszt-

ségre továbbá csak olyan személy választható, aki 35. életévét betöltötte, és 14 éve az Egyesült Államokban van a lakhelye.

Amennyiben az elnököt hivatalából elmozdítják, elhunyt, hivataláról lemond vagy nem képes ellátni az elnöki hivatallal kapcsolatos hatalmat és kötelességeket, az az alelnökre száll; a Kongresszus törvényhozással rendelkezhet az elnök és alelnök hivatalból történő elmozdításáról, elhalálozásáról, lemondásáról vagy a hivatalviselési képtelenségéről, meghatározva, hogy melyik tisztségviselő látja el az elnöki tiszteket, aki addig marad e hivatalban, amíg a gátló körülmény megszűnik, illetve, amíg új elnököt nem választanak.

Az elnök megállapított időpontokban szolgálataiért tiszteletdíjban részesül, amelyet sem felemelni, sem csökkenteni nem lehet azon idő alatt, amelyre megválasztották, s ugyanezen idő alatt nem fogadhat el más anyagi juttatást sem az Egyesült Államoktól, sem az egyes tagállamoktól.

Hivatalba lépése előtt az alábbi esküt vagy fogadalmat teszi: „Én, ünnepélyesen esküszöm (vagy fogadom), hogy az Egyesült Államok elnökének tisztét híven gyakorolom, és legjobb képességeim szerint fenntartom, óvom és megvédelmezem az Egyesült Államok alkotmányát.”

2.§ Az elnök az Egyesült Államok szárazföldi haderejének, haditengerészetének és az egyes államoknak az Egyesült Államok tényleges szolgálatában alkalmazott milíciájának a főparancsnoka; írásban kérheti a végrehajtó ügyosztályok főtisztviselőinek véleményét a hivatalaik kötelezettségeivel kapcsolatos kérdésekről az adott hivatallal kapcsolatos bármilyen ügy vonatkozásában és a főtisztviselők ellen állami ügyekben emelt vád (*Impeachment*) esetét kivéve, joga van az Egyesült Államok ellen elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére és a kegyelmezésre.

Az elnöknek joga van a Szenátus tanácsa és hozzájárulása alapján nemzetközi szerződések kötésére, feltéve, ha a jelen levő szenátorok kétharmada ahhoz hozzájárul; kijelöli a Szenátus tanácsa és hozzájárulása alapján a nagyköveteket, követeket, konzulokat, a Legfelsőbb Bíróság bíráit és az Egyesült Államok valamennyi tisztviselőjét, akiknek kinevezéséről az alkotmány másképp nem rendelkezett és akiknek hivatalát törvény alapján állították fel; a Kongresszus azonban, ha így látja jónak, törvényhozási úton az alsóbb hivatalok tisztviselőinek kinevezését egyedül az elnökre, bíróságokra vagy a végrehajtó ágazatok vezetőire ruházhatja.

Az elnöknek hatalmában áll a megüresedett hivatalok betöltése, amikor a Szenátus nem ülészik, olyan kinevezések adományozásával, amelyek a Szenátus legközelebbi ülészaka végén lejárnak.

3.§ Az elnök időről időre tájékoztatja a Kongresszust az Unió helyzetéről, s a Kongresszusnak megfontolásra ajánlhat olyan intézkedéseket, amelyeket szükségesnek és hasznosnak ítél; rendkívüli alkalmakkor összehívhatja mindkét kamarát, vagy csak az egyiket, s az esetben, ha a két kamara nem tud megállapodni az elnapolásról, mindkettőt annyi időre napolhatja el, amennyit megfelelőnek ítél; fogadja a nagyköveteket és a követeket; gondot fordít arra, hogy a törvényeket híven hajtsák végre, és kiadja az Egyesült Államok összes tisztségviselője számára a kinevezési okmányokat.

4.§ Az Egyesült Államok elnökét, alelnökét és valamennyi polgári tisztségviselőjét a főtisztviselők ellen állami ügyekben emelt váddal (*Impeachment*) hivatalukból el kell mozdítani hazaárulás, vesztegetés, egyéb súlyos bűncselekmény és vétség miatt történt elítélés esetén.

III. Cikkely

1.§ Az Egyesült Államok igazságszolgáltatási hatalma a Legfelsőbb Bíróságot és olyan alsóbb bíróságokat illet, amelyeket a Kongresszus időről időre megalapít és megalkot. Mind a legfelsőbb, mind az alsó bíróságok bírái hivatalukat addig gyakorolják, míg azt megfelelően látják el; szolgálataikért meghatározott időközökben tiszteletdíjban részesülnek, melyet hivatalviselésük tartama alatt nem lehet csökkenteni.

2.§ A bírói hatalom kiterjed a törvény és méltányosság (*equity*) alá tartozó minden ügyre, olyan ügyekre, amelyek a jelen alkotmány hatálya alá tartozó körben az Egyesült Államok jelen és jövő törvényei, nemzetközi szerződésai körében keletkeztek; nagyköveteket, követeket és konzulokat érintő esetekre; a tengeri hajózást és a tengeri joghatóságokat érintő esetekre; olyan jogvitákra, amelyekben az egyik fél az Egyesült Államok; két vagy több állam közötti jogvitákra; az egyik állam polgára és egy másik állam közötti jogvitákra; egy állam által engedélyezett földterület igénylése kapcsán egy más állam polgárai és egy állam közötti, illetve ennek polgárai közötti, valamint idegen államok polgárai vagy alattvalói közötti jogvitákra.

Nagyköveteket, más diplomáciai vezetőket és konzulokat érintő, valamint olyan ügyekben, melyekben az egyik fél egy állam, a Legfelsőbb Bíróság eredeti joghatósággal bír. Egyéb fent említett ügyekben a Legfelsőbb Bíróság fellebbezési hatáskörrel bír mind jog, mind ténykérdések tekintetében; a kivételeket és a részletes szabályozást a Kongresszus alapítja meg.

Minden bűnügyben, kivéve a közjogi felelősségre vonás eseteit, esküdtszék hoz döntést; ilyen ügyeket abban az államban kell tárgyalni, amelyben a bűncselekményt elkövették; amikor azonban a bűncselekményt nem egy államon belül követték el, a tárgyalást a Kongresszus által törvényhozási úton megállapított helyen vagy helyeken kell lefolytatni.

3.§ Az Egyesült Államok ellen árusítást csak háború indításával vagy az ellenséghez való csatlakozással, az ellenség tanácsal és tettel történő megsegítésével lehet elkövetni. Senkit nem lehet árusítás miatt elítélni, csak akkor, ha azt két tanú igazolja, vagy a nyilvános tárgyaláson beismertő vallomás hangzott el.

A Kongresszusnak hatalmában áll az árusítás büntetésének meghatározása, de a polgári jogok elvesztése árusítás miatt a hozzátartozókat vagy a vagyont csak az elítélt személy életének tartamára érinti.

IV. Cikkely

1.§ Egy államban végrehajtott állami aktusok, okmányok, feljegyzések és bírói eljárások teljes hitelességgel és hatállyal bírnak más államokban. A Kongresszus általános törvényekkel szabályozhatja ilyen aktusok, feljegyzések és eljárások valódisága bizonyításának módját és azok joghatását.

2.§ Az egyes államok polgárait megilletik az összes többi állam polgárainak nyújtott kiváltságok és mentességek.

Olyan személyt, akit egy államban árusítás, főbenjáró vagy egyéb bűncselekmény miatt vád alá helyeztek, az igazságszolgáltatás elől elmenekült, és egy más állam területén található, ki kell adni ama állam végrehajtó hatóságának kérésére, amelyből elmenekült, és abba az államba kell szállítani, amelyet a bűncselekmény tekintetében a joghatóság megillet.

Olyan személyt, aki egy államban szolgálatra vagy munkára van kötelezve annak törvényei értelmében, és más államba menekül, nem lehet ez utóbbi állam törvényei vagy szabályai alap-

ján ilyen szolgálat vagy munka alól felmenteni, hanem ki kell adni annak a félnek kérelmére, akit ilyen szolgálat vagy munka megillet.

3.§ A Kongresszus új államokat vehet fel az Unióba; nem lehet új államot alakítani vagy alapítani egy más állam joghatósága alá tartozó területen; nem lehet új államot alakítani két vagy több állam, illetve államok részeinek egyesítése útján, kivéve, ha az érintett államok törvényhozó testülete és a Kongresszus ehhez hozzájárul.

A Kongresszusnak jogában áll meghozni az Egyesült Államokhoz tartozó területekkel és egyéb tulajdonnal kapcsolatos rendelkezéseket és szabályokat; a jelen alkotmány rendelkezéseit nem lehet úgy értelmezni, hogy azok az Egyesült Államok vagy az egyes államok igényeit csorbitják.

4.§ Az Egyesült Államok az Unió minden állama számára biztosítja a köztársasági kormányformát és minden államot védelmez a támadás ellen; az állami törvényhozó testület, illetve (ha a törvényhozó testület összehívása nem lehetséges) az állam végrehajtó hatóságának kérésére védelmet nyújt belső erőszak ellen.

V. Cikkely

A Kongresszus, ha a két kamara kétharmada szükségesnek találja, kiegészítéseket terjeszt elő a jelen alkotmányhoz, illetve az összes állam kétharmada törvényhozó testületeinek kérelmére a kiegészítések előterjesztése céljából konvenciót hív össze, amely kiegészítések mindkét esetben minden tekintetben a jelen alkotmány hatályos részét képezik, amennyiben azokat az államok háromnegyed részének törvényhozó testületei, vagy az államok háromnegyed részének konvenciói megerősítették aszerint, hogy a Kongresszus a megerősítésnek melyik módját javasolta; *mindamellett az 1808. év előtt elhatározott kiegészítés semmilyen tekintetben nem érintheti az I. Cikkely 4. § 1. és 4. bekezdéseit*; továbbá egy államot sem lehet annak hozzájárulása nélkül a szenátusi egyenlő szavazati jogától megfosztani.

VI. Cikkely

A jelen alkotmány elfogadása előtt fennálló tartozások és kötelezettségek a jelen alkotmány értelmében az Egyesült Államokkal szemben ugyanolyan joghatállyal bírnak, mint a Konföderáció idején.

A jelen alkotmány s annak értelmében alkotott törvények, valamint az Egyesült Államok meghatározása alapján létrejött és létrejövő nemzetközi szerződések az ország legfőbb törvényei; e törvények kötelezőek minden államban minden bíró számára, tekintet nélkül az egyes államok alkotmányában vagy törvényeiben foglalt ellenkező rendelkezésekre.

A fent említett szenátorokat és képviselőket, az egyes állami törvényhozó testületek tagjait, az Egyesült Államok és az egyes államok igazgatási és igazságszolgáltatási tisztviselőit eskü vagy fogadalom kötelezi a jelen alkotmány tiszteletben tartására; nem lehet vallási hovatartozást megkövetelni az Egyesült Államok joghatósága alá tartozó hivatali tisztségek vagy megbízás betöltésével kapcsolatban.

VII. Cikkely

A jelen alkotmány hatályba lépéséhez elegendő, ha azt kilenc állam gyűlése megerősíti s az a területükön hatályossá válik.

Készült az Úr 1787. éve szeptember 17. napján és az Egyesült Államok függetlenségének 12. évében a gyűlésen képviselt államok egyhangú hozzájárulásával. Amit nevünk aláírásával tanúsítunk:

George Washington, Elnök és Virginia állam képviselője;
 New Hampshire: *John Langdon*, *Nicholas Gilman*;
 Massachusetts: *Nathaniel Gorham*, *Rufus King*;
 Connecticut: *William Samuel Johnson*, *Roger Sherman*;
 New York: *Alexander Hamilton*;
 New Jersey: *William Livingston*, *David Brearley*, *William Paterson*, *Jonathan Dayton*;
 Pennsylvania: *Benjamin Franklin*, *Thomas Mifflin*, *Robert Morris*, *George Clymer*,
Thomas FitzSimons, *Jared Ingersoll*, *James Wilson*, *Gouverneur Morris*;
 Delaware: *George Read*, *Gunning Bedford, Jun.*, *John Dickinson*, *Richard Bassett*,
Jacob Broom;
 Maryland: *James McHenry*, *Daniel of Saint Thos. Jenifer*, *Daniel Carroll*;
 Virginia: *John Blair*, *James Madison, Jun.*;
 North Carolina: *William Blount*, *Richard Dobbs Spaight*, *Hugh Williamson*;
 South Carolina: *John Rutledge*, *Charles Cotesworth Pinckney*, *Charles Pinckney*,
Pierce Butler;
 Georgia: *William Few*, *Abraham Baldwin*.

William Jackson, titkár

1787. szeptember 17.

ALKOTMÁNYKIEGÉSZÍTÉSEK

Az első tíz alkotmánykiegészítést Jogok Törvényének nevezzük.

I. alkotmánykiegészítés (1791)

A Kongresszus nem alkot törvényt vallás alapítása vagy a vallás szabad gyakorlásának eltiltása tárgyában; nem csorbitja a szólás- vagy sajtószabadságot; nem csorbitja a népnek a békés gyülekezéshez való jogát, valamint azt, hogy a kormányhoz forduljon panaszok orvoslása céljából.

II. alkotmánykiegészítés (1791)

Mivel egy jól szervezett milícia szükséges a szabad állam biztonsága szempontjából, nem lehet a népnek a fegyverek birtoklásához és viseléséhez való jogát csorbitani.

III. alkotmánykiegészítés (1791)

Béke idején katonát csak a ház tulajdonosának hozzájárulásával lehet beszállásolni; háború idején is a beszállásolás a törvényben megállapított módon történik.

IV. alkotmánykiegészítés (1791)

A népnek a személy, lakóház, okmányok és a tulajdonban lévő tárgyak biztonságához való, megalapozatlan házkutatásoktól és lefoglalásoktól való mentességének jogát nem lehet megsérteni, és ilyen parancsokat csak valószínűsített, esküvel vagy fogadalommal alátámasztott ügyben lehet kibocsátani, és részletesen meg kell jelölni a házkutatás helyét és a lefoglalandó vagy letartóztatandó dolgot, illetve személyt.

V. alkotmánykiegészítés (1791)

Senkit sem lehet főbenjáró vagy súlyos bűncselekmény miatt felelősségre vonni, csak ha a Nagy Esküdtszék vádindítványt vagy vádhatározatot terjesztett elő, kivéve a szárazföldi, tengeri haderő vagy a milícia körében felmerült ügyeket, amikor a szóban forgó személy háború vagy a közt fenyegető veszély idején tényleges szolgálatot teljesít; senkit nem lehet ugyanazon bűncselekményért kétszer életét vagy testi épségét fenyegető eljárás alá vonni; senkit nem lehet arra kényszeríteni, hogy büntetőügyben saját maga ellen tanúskodjék; életet, szabadságot vagy vagyont sújtó ítéleteket csak a törvénynek megfelelő eljárás alapján lehet kimondani; magántulajdont közcélokra csak igazságos kártalanítás ellenében lehet igénybe venni.

VI. alkotmánykiegészítés (1791)

Büntetőügyekben a vádlottnak joga van arra, hogy ama állam és kerület elfogulatlan esküdtszéke, melyben a bűncselekményt elkövette, gyors és nyilvános tárgyaláson bírálja el az ügyét; ezt a kerületet előzőleg a törvényben meg kell határozni, a vádlottat a vádemelés természetéről és okáról tájékoztatni kell; a vádlottat az ellene tanúskodó személyekkel szembesíteni kell; a mellette tanúskodó személyek megidézése kötelező eljárás útján történik, s a vádlott védelmét védőügyvéd látja el.

VII. alkotmánykiegészítés (1791)

A közjog alapján folytatott bírói eljárás során, amennyiben a peresített érték húsz dollárnál értékesebb, az esküdtszéki tárgyaláshoz való jog fennmarad, és az esküdtszék által megvizsgált tényt az Egyesült Államok bíróságai csak a közjog szabályai szerint vizsgálhatják felül.

VIII. alkotmánykiegészítés (1791)

Nem lehet túl magas óvadékot megállapítani, túl magas pénzbírságokat kiszabni vagy kegyetlen és szokatlan büntetéseket kimondani.

IX. alkotmánykiegészítés (1791)

Az alkotmányban felsorolt bizonyos jogokat nem lehet úgy értelmezni, hogy azok elvonják vagy csökkentik a nép által élvezett más jogokat.

X. alkotmánykiegészítés (1791)

Az alkotmány által az Egyesült Államokra rá nem ruházott, de az egyes államoknak meg nem tagadott jogok az államokat, illetve a népet illetik.

XI. alkotmánykiegészítés (1795)

Az Egyesült Államok igazságszolgáltató hatalma nem alkalmazható olyan peres eljárásoknál vagy jogszolgáltatásban, amelyet az Egyesült Államok egyik államának állampolgárai, vagy bármely külföldi állam állampolgárai, illetve alattvalói kezdeményeznek, illetve fogatósítanak az Egyesült Államok egy másik állama ellen.

XII. alkotmánykiegészítés (1804)

Az elektoroknak saját államukban össze kell gyűlniük, és titkos szavazással szavazniuk kell az elnök és az alelnök személyére, akik közül legalább az egyik nem lehet ugyanannak az államnak a lakója, ahol az elektorok szavaznak; külön szavazólapokon kell megnevezniük azt a személyt, akit elnöknek, és azt, akit alelnöknek választanak. Külön-külön listát kell összeállítaniuk azokról, akik elnökként, és azokról, akik alelnökként kaptak szavazatokat, valamint az egyes személyekre adott szavazatok számáról, mely listákat aláírásukkal hitelesítve, pecséttel lezárva továbbítani kell az Egyesült Államok kormányának székhelyére a Szenátus elnökének címére; a Szenátus elnöke, a Szenátus és a Képviselőház jelenlétében valamennyi tanúsítványt kinyitja, majd megszámlálják a szavazatokat. Az a személy lesz az elnök, aki elnökként a legtöbb szavazatot kapta, amennyiben ez a szám a kijelölt elektorok létszámát tekintve a többséget jelenti; ha ezt a többséget egyetlen személy sem éri el, a Képviselőház a három legtöbb elnöki szavazatot kapott személy közül azonnali titkos szavazással megválasztja az elnököt. Az elnök megválasztásakor azonban a szavazatokat állammonként számlálják, és ekkor minden állam képviselőének csupán egy szavazata van; a határozatképességhez az egy vagy több személy által képviselt államok kétharmadának, a megválasztáshoz az államok többségének szavazata kell. *Amennyiben a Képviselőház, bár a választás jogát reá ruházták, a következő március hó negyedik napjáig sem választja meg az elnököt, az alelnök veszi át az elnök jogkörét, éppúgy, mint amikor halál esetén vagy más okból az elnök nem tud alkotmányos kötelezettségeinek megfelelni.* Az lesz az alelnök, aki a kijelölt elektorok száma szerinti legtöbb alelnöki szavazatot kapja. Ha ezt a többséget senki nem szerzi meg, a Szenátus a listán szereplő két legtöbb szavazatot kapott személy közül fogja kiválasztani az alelnököt. Határozatképességhez a szenátorok számának kétharmada, a választáshoz pedig a szavazatok többsége szükséges. Ha azonban valaki alkotmányos szempontból nem választható meg az elnöki hivatalra, nem választható meg az Egyesült Államok alelnökének sem.

XIII. alkotmánykiegészítés (1865)

1.§ Az Egyesült Államokban vagy annak fennhatósága alá eső területen sem rabszolgaság, sem kényszerű szolgaság nem fordulhat elő, kivéve bűncselekmény elkövetéséért kiszabott büntetés esetét, amikor az elkövetőt törvényes eljárással kell elítélni.

2.§ E cikkelyt a Kongresszus megfelelő törvényalkotás útján fogja érvényre juttatni.

XIV. alkotmánykiegészítés (1868)

1.§ Valamennyi, az Egyesült Államokban született, vagy később ott állampolgárságot nyert személy, aki ennek következtében az Egyesült Államok fennhatósága alá esik, a lakhelye szerinti állam és az Egyesült Államok állampolgára. Egyetlen állam sem hozhat vagy alkalmazhat olyan törvényt, mely korlátozza az Egyesült Államok állampolgárait megillető előjogokat vagy mentesítéseket; egyetlen állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül; törvénykezés során az államok senkitől nem tagadhatják meg a törvények nyújtotta egyenlő jogvédelmet.

2.§ A képviselők számát az egyes államok között azok létszámának arányában osztják fel. Ennek során figyelembe veszik az állam lakosainak számát, nem számítva bele az adót nem fizető indián lakosságot. Ha azonban az állam valamely férfi polgárától a szavazati jogot megvonják, akár az Egyesült Államok elnökének és alelnökének megválasztásához kijelölendő elektorokra, akár a Kongresszus képviselőire, vagy az illető állam végrehajtó, törvényhozó és bírói szerveinek tisztviselőire, bár betöltötte már a 21. évét, és az Egyesült Államok állampolgára, vagy ezt a jogot bármely módon korlátozzák, a képviselőlet alapját képező számot abban az arányban kell csökkenteni, ahogy e férfi állampolgárok száma az illető állam 21. évét betöltött férfi lakosságának számához aránylik. Kivételt képez az az eset, ha az illető személyek lázadásban vettek részt, vagy büntetett követtek el.

3.§ Egyetlen személy sem lehet szenátor, kongresszusi képviselő, elnök és alelnök megválasztásához kijelölt elektor, illetve nem tölthet be az Egyesült Államokban vagy annak valamelyik államában sem polgári, sem katonai jellegű állami hivatalt, aki a Kongresszus tagjaként, illetve mint az Egyesült Államok egyik tisztviselője vagy annak valamely állama törvényhozásának vagy közigazgatásának, illetve igazságszolgáltatásának egyik tisztviselője már esküt tett az Egyesült Államok Alkotmányára, és ezután az Egyesült Államok ellen irányuló felkelésben vagy lázadásban vett részt, vagy ellenségeinek támogatást vagy segítséget nyújtott. A Kongresszus azonban mindkét házának kétharmados szavazati többségével mentesítést adhat az ilyen kizáró ok alól.

4.§ Az Egyesült Államok törvénnyel szentesített állami pénzügyi kötelezettségeinek érvényessége, például zendülések vagy lázadások elfojtásában nyújtott szolgálatokért kifizetett nyugdíjak és jutalmak esetében, nem képezheti vita tárgyát. De sem az Egyesült Államok, sem valamely állama nem ismer el olyan kötelezettséget, és nem fizet ki olyan adósságot, amely az Egyesült Államok ellen irányuló zendülés vagy lázadás előmozdításával kapcsolatban keletkezett, illetve ha valamely rabszolga elvesztése vagy felszabadítása következtében kárigénnyel lépnének fel; minden efféle adósságot vagy kötelezettséget, illetve kártérítési igényt törvénytelennek és semmisnek kell tekinteni.

5.§ E cikkely rendelkezéseit a Kongresszus megfelelő törvényalkotás útján fogja érvényre juttatni.

XV. alkotmánykiegészítés (1870)

1.§ Az Egyesült Államok polgárainak szavazati jogát sem az Egyesült Államok, sem annak állama nem vonhatja meg vagy korlátozhatja fajra, színre vagy korábbi szolgálásra való hivatkozással.

2.§ E cikkelyt a Kongresszus megfelelő törvényalkotás útján fogja érvényre juttatni.

XVI. alkotmánykiegészítés (1913)

A Kongresszusnak jogában áll bármilyen eredetű jövedelemre jövedelemadót kivetni és azt behajtani, anélkül, hogy azt az államok között arányosan felosztanák, tekintet nélkül a népszámlálás vagy számbavétel adataira.

XVII. alkotmánykiegészítés (1913)

1.§ Az Egyesült Államok Szenátusába államonként két szenátort kell választani, akiket az illető állam népe hat évre választ; minden szenátornak egy szavazata lesz. A választóknak minden államban meg kell felelni azon kívánalmaknak, melyek a legnépesebb állam törvényhozó testületének megválasztásához szükségesek.

2.§ Ha a Szenátusban bármely állam képviselőjében üresedés áll elő, a kérdéses állam legfőbb végrehajtó hatósága az üresedés betöltésére választásokat ír ki, az egyes államok törvényhozása felhatalmazhatja az állam vezetőjét átmeneti kinevezések megtételére, míg a nép a törvényhozás irányítása szerint választással be nem tölti a megüresedett helyeket.

3.§ Ez az alkotmánykiegészítés hatályba lépése előtt nem befolyásolhatja egyetlen szenátor megválasztását vagy hivatali idejét sem.

XVIII. alkotmánykiegészítés (1919)

1.§ E cikkely ratifikálása után egy évvel az Egyesült Államokban és a fennhatósága alá eső területeken tilos a szesz italok gyártása, eladása vagy szállítása, importja vagy exportja fogyasztási célból.

2.§ Ezt a cikkelyt a Kongresszus és az államok megfelelő törvényalkotása útján fogják érvényre juttatni.

3.§ Az Alkotmány előírása szerint ez a cikkely addig nem lép életbe, míg az államok törvényhozása alkotmánymódosításként azt nem ratifikálta, és ennek hét éven belül meg kell történnie azután, hogy azt a Kongresszus az államoknak benyújtotta.

XIX. alkotmánykiegészítés (1920)

1.§ Az Egyesült Államok állampolgárainak szavazati jogát nemre való hivatkozással sem az Egyesült Államok, sem annak valamelyik állama nem korlátozhatja vagy tagadhatja meg.

2.§ Ezt a cikkelyt a Kongresszus megfelelő törvényalkotás útján fogja érvényre juttatni.

XX. alkotmánykiegészítés (1933)

1.§ Az elnök és az alelnök hivatali ideje január 20-án, a szenátoroké és képviselőké január 3-án déli 12 órakor jár le, abban az évben, amikor e cikkely ratifikálása nélkül különben lejárna; az őket hivatalban követők hivatali ideje ekkor kezdődik.

2.§ A Kongresszusnak évenként legalább egyszer, január harmadik napján déli 12 órai kezdettel össze kell ülnie, hacsak törvény útján más napot nem jelölnek ki.

3.§ Ha a megválasztott elnök hivatali idejének megjelölt kezdetére meghalna, a megválasztott alelnök lesz az elnök. Ha erre az időre nem választották volna meg az elnököt, vagy a megválasztott elnök valamilyen ok miatt nem töltheti be hivatalát, a megválasztott alelnök látja el az elnöki jogkört mindaddig, míg az elnök hivatalba nem léphet; ha valamilyen okból sem a megválasztott elnök, sem a megválasztott alelnök nem veheti át a hivatalát, a Kongresszus törvény útján rendelkezhet az elnöki hivatal ideiglenes betöltéséről, vagy meghatározhatja azt a módot, mellyel az elnöki hivatalt ellátó személyt megválasztják, amíg az elnök vagy az alelnök hivatalba nem léphet.

4.§ Amikor az elnök, illetve az alelnök megválasztásának joga a Képviselőházra, illetve a Szenátusra száll, a Kongresszus törvény útján rendelkezhet, ha a Képviselőház által elnöknek, illetve a Szenátus által alelnöknek megválasztható személyek közül bármelyik meghalna.

5.§ Az első és a második § október 15-én, e cikkely ratifikálását követően lép életbe.

6.§ Ez a cikkely hatálytalanná válik, hacsak az államok háromnegyedének törvényhozása a benyújtástól számított hét éven belül alkotmánymódosításként nem ratifikálja.

XXI. alkotmánykiegészítés (1933)

1.§ Az Egyesült Államok Alkotmányának XVIII. alkotmánykiegészítése ezennel hatályát veszti.

2.§ Tilos a szeszes italok szállítása vagy bevitele valamely államba vagy tartományba, illetve tilos az Egyesült Államok birtokában tartani belföldi szállítás vagy felhasználás céljából, ha ezzel a helyi törvényeket megsértik.

3.§ Ez a cikkely mindaddig nem lép hatályba, míg az államok konvenciói alkotmánymódosításként a benyújtástól számított hét éven belül az Alkotmány előírásainak megfelelően nem ratifikálják.

XXII. alkotmánykiegészítés (1951)

1.§ Egyetlen személy sem választható meg az elnöki hivatalra kettőnél több alkalommal, és egyetlen olyan személy sem választható meg egynél több esetben, aki már egyszer azt betöltötte, illetve két évnél hosszabb ideig valaki más helyett elnöki jogkörrel rendelkezett. Ez a cikkely azonban egyetlen olyan személyre sem vonatkozhat, aki az elnöki hivatalt éppen akkor töltötte be, amikor a Kongresszus erre vonatkozó javaslatát megtette, és hatályba lépésekor nem akadályozhatja meg, hogy az elnöki hivatalt vagy az elnök jogkörét az erre máskülönben jogosult személy átvegye, illetve a már átvett hivatalt hivatali idejének végéig megtartsa.

2.§ Ez a cikkely addig nem lép hatályba, amíg az államok háromnegyedének törvényhozása alkotmánymódosításként hét éven belül nem ratifikálta attól számítva, hogy a Kongresszus azt az államoknak benyújtotta.

XXIII. alkotmánykiegészítés (1961)

1. §. Az Egyesült Államok kormányának székhelyeül kijelölt Kerület a Kongresszus irányítása mellett a következőképpen jelöl:

Az elnököt és alelnököt választó elektorok számának meg kell egyeznie a Kerületet a Kongresszusban képviselő szenátorok és képviselők számával, amelyre a Kerület államként jogosult lenne, ez azonban nem lehet több, mint a legkisebb népességű államot megillető létszám; az államok által kinevezett elektorokon felül ezek további elektori létszámot jelentenek, az elnök- és alelnökválasztás esetén az állam által kinevezett elektoroknak tekintendők; az elektoroknak a Kerületben kell összegyűlniük a XII. alkotmánykiegészítésben meghatározott feladataik ellátására.

2.§ A Kongresszus ezt a cikkelyt megfelelő törvényalkotás útján fogja érvényre juttatni.

XXIV. alkotmánykiegészítés (1964)

1.§ Az Egyesült Államok állampolgárainak előválasztásokon elnökre és alelnökre való szavazati jogát, és elnököt vagy alelnököt választó elektorokra, illetve a Kongresszusba küldött szenátorokra és képviselőkre vonatkozó szavazati jogát sem az Egyesült Államok, sem annak egyik állama nem vonhatja meg vagy korlátozhatja a fejadó vagy más adókötelezettség elmulasztására való hivatkozással.

2.§ Ezt a cikkelyt a Kongresszus megfelelő törvényalkotás útján fogja érvényre juttatni.

XXV. alkotmánykiegészítés (1967)

1.§ Abban az esetben, ha az elnököt elmozdítják hivatalából, elhunyt vagy lemond, az elnöki hivatalt az alelnök veszi át.

2.§ Amennyiben az alelnöki hivatal nincs betöltve, az elnök jelöl ki alelnököt, aki akkor veszi át hivatalát, ha a Kongresszus mindkét kamarája többségi szavazattal ezt megerősíti.

3.§ Ha az elnök a Szenátus ideiglenes elnökének és a Képviselőház elnökének (*speaker*) írásos nyilatkozatot juttat el arról, hogy hivatali jogkörét és kötelezettségeit nem tudja ellátni, ameddig ennek ellenkezőjéről írásos nyilatkozatot nem tesz, az elnöki jogokat és kötelezettségeket ügyvezető elnökként az alelnök látja el.

4.§ Ha az alelnök vagy a végrehajtó szervek vezető tisztségviselőinek többsége, illetve más hasonló testület, melyről a Kongresszus a törvény útján rendelkezett, írásos nyilatkozatot juttat el a Szenátus ideiglenes elnökéhez és a Képviselőház elnökéhez (*speaker*) arról, hogy az elnök nem képes jogkörét és hivatali kötelezettségeit ellátni, az alelnök ügyvezető elnökként azonnal átveszi a hivatalt.

Miután az elnök a Szenátus ideiglenes elnökének és a Képviselőház elnökének (*speaker*) eljuttatta írásos nyilatkozatát arról, hogy az őt hivatalában akadályozó tényezők elhárultak, ismét átveszi jogkörét és hivatali kötelezettségeit, hacsak az alelnök és a végrehajtó szervek

vezető tisztségviselőinek többsége, illetve más hasonló testület, amelyről a Kongresszus a törvény útján rendelkezik, négy napon belül nem juttatja el a Szenátus ideiglenes elnökéhez és a Képviselőház elnökéhez (*speaker*) írásos nyilatkozatát arról, hogy az elnök nem képes ellátni hivatalát. Ekkor a Kongresszus, ha nem ülészik, 48 órán belül összeül, hogy megoldja a kérdést. A Kongresszusnak az utóbbi írásos nyilatkozat átvétele után 21 napon belül össze kell ülnie, illetve az összehívás után 21 napon belül mindkét ház kétharmados szavazati arányával döntenie kell; ha ez a döntés úgy szól, hogy az elnök nem képes hivatali jogkörét és kötelezettségeit ellátni, ügyvezető elnökként az alelnök veszi át a hivatalt; máskülönben az elnök ismét átveszi hivatali jogkörét és kötelezettségeit.

XXVI. alkotmánykiegészítés (1971)

1.§ Az Egyesült Államok 18 éves vagy annál idősebb állampolgárainak szavazati jogát sem az Egyesült Államok, sem annak egyik állama nem vonhatja meg vagy korlátozhatja életkorra való hivatkozással.

2.§ Ezt a cikkelyt a Kongresszus megfelelő törvényalkotás útján fogja érvényre juttatni.

AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA

ANGOL NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ MŰVEK TÖBB ELNÖKRŐL

Almanac of American Presidents from 1789 to the Present. Szerk. Thomas L. Connely és Michael D. Senecal. New York, Oxford, 1991. Facts On File Inc. (A kötetben megtalálhatóak az egyes elnökök írásairól készített indexeknek és a közzétett dokumentumgyűjteményeknek a listái.)

Boller, Paul F.: *Presidential Anecdotes.* Harmondsworth. U. K., New York, 1982, Penguin.

DeGregorio, William A.: *The Complete Book of U. S. Presidents.* 4. kiad. New York, 1993. Barricade Books.

Kane, Joseph Nathan: *Facts about the Presidents.* 4. kiad. New York, 1981, The H. W. Wilson Company. (Újabb kiadás 1993-ban, a legújabb 1998-ban várható.)

The Presidents. *A Reference History.* Szerk. Henry F. Graff. 2. kiad. London, Mexico City stb. 1996. Charles Scribner's Sons. (Kiváló tanulmányok az egyes elnöki időszakokról.)

Sferrazza Anthony, Carl: *First Ladies.* 2 kötet. New York, 1990, 1991, William Morrow and Company.

Whitney, David C.: *The American Presidents.* 7. kiad. Englewood Cliffs, New Jersey, 1990. Prentice-Hall.

ANGOL NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ MŰVEK AZ EGYES ELNÖKÖKRŐL

A felmérhetetlen mennyiségű irodalomból itt csak a legfontosabb, legnagyobb terjedelmű feldolgozásokat és a legújabb, legsikeresebb, rövidebb szintéziseket soroljuk fel.

Washington:

Freeman, Douglas Southall: *George Washington: A Biography.* 7 kötet. New York, 1948–1957. Scribner's Sons. (Egykötetes, rövidített kiadás: ua., uo.1968.)

Flexner, James T.: *George Washington: A Biography.* 4 kötet. Boston, 1965–72, Little, Brown, and Company. (Egykötetes, rövidített kiadás: Washington: The Indispensable Man, 1969, uo. majd több kiadásban.)

McDonald, Forrest: *The Presidency of George Washington.* Lawrence, 1974, The University Press of Kansas.

John Adams:

Smith, Page: *John Adams*. 2 kötet. Garden City, New York, 1962, Doubleday.

Brown, Ralph Adams: *The Presidency of John Adams*. Lawrence, Kansas, 1975, The University Press of Kansas.

Shepherd, Jack: *The Adams Chronicles. Four Generation of Greatness*. Boston, Toronto, 1975, Little, Brown and Company.

Ferling, John: *John Adams: A Life*. Knoxville, 1992. The University of Tennessee Press.

Jefferson:

Malone, Dumas: *Jefferson and His Time*. 6 kötet. Boston, 1948–81, Little, Brown and Company.

Peterson, Merrill D.: *Thomas Jefferson and the New Nation: A Biography*. New York, 1970, Oxford University Press.

McDonald, Forrest: *The Presidency of Thomas Jefferson*. Lawrence, 1976, University Press of Kansas.

Ellis, Joseph P.: *American Sphinx: The Character of Thomas Jefferson*. New York, 1997, Alfred A. Knopf.

Madison:

Brant, Irving: *James Madison*. 6 kötet. Indianapolis, 1941–1961, Bobbs-Merrill.

Rutland, Robert A.: *James Madison: The Founding Father*. New York, 1987, Macmillan.

Rutland, Robert A.: *The Presidency of James Madison*. Lawrence, 1990, University Press of Kansas.

Monroe:

Styron, Arthur: *The Last of the Cocked Hats: James Monroe and the Virginian Dynasty*. Norman, 1945, University of Oklahoma Press.

Cresson, W. P.: *James Monroe*. Chapel Hill, 1946, University of North Carolina Press.

Ammon, Harry: *James Monroe. The Quest for National Identity*. New York, 1971, McGraw-Hill.

Cunningham, Noble E.: *The Presidency of James Monroe*. Lawrence, 1995, University Press of Kansas.

John Quincy Adams:

Bemis, Samuel Flagg: *John Quincy Adams and the Foundation of American Foreign Policy*. New York, 1949, Knopf.

Bemis, Samuel Flagg: *John Quincy Adams and the Union*. New York, 1956, Knopf.

Hecht, Marie, B.: *John Quincy Adams. A Personal History of an Independent Man*. New York, 1972, Macmillan.

Hargreaves, Mary W. M.: *The Presidency of John Quincy Adams*. Lawrence, 1985, University Press of Kansas.

Jackson:

Remini, Robert V.: *Andrew Jackson and the Course of American Empire, 1767–1821*. New York, 1977, Harper and Row.

Remini, Robert V.: *Andrew Jackson and the Course of American Freedom, 1822–1832*. New York, 1981, Harper and Row.

Remini, Robert V.: *Andrew Jackson and the Course of American Democracy, 1833-1845*. New York, 1984, Harper and Row.

Remini, Robert V.: *The Life of Andrew Jackson*. New York, 1988, Harper and Row.

Cole, Donald: *The Presidency of Andrew Jackson*. Lawrence, 1993, University Press of Kansas.

Van Buren:

Wilson, Major L.: *The Presidency of Martin Van Buren*. Lawrence, 1984, University Press of Kansas.

Niven, John: *Martin Van Buren: The Romantic Age of American Politics*. New York, 1983, Oxford University Press.

William Henry Harrison:

Cleves, Freeman: *Old Tippecanoe: William Henry Harrison and His Times*. New York, 1939, Charles Scribner's Sons.

Green, James A.: *William Henry Harrison. His Life and Times*. Richmond, Virginia, 1941, Garrett and Massie.

Tyler:

Chidsey, Donald Barr: *And Tyler Too*. New York, 1978, Thomas, Nelson.

Peterson, Norma Lois: *The Presidencies of William Henry Harrison (John Tyler*. Lawrence, 1989, University Press of Kansas.

Polk:

Sellers, Charles Grier, Jr.: *James K. Polk: Jacksonian, 1795-1843*. Princeton, 1957, Princeton University Press.

Sellers, Charles Grier, Jr.: *James K. Polk: Continentalist, 1843-1846*. Princeton, 1966, Princeton University Press.

Bergeron, Paul H.: *The Presidency of James K. Polk*. Lawrence, 1987, University Press of Kansas.

Taylor:

Hamilton, Holman: *Zachary Taylor, Soldier of the Republic*. Indianapolis, 1941, Bobbs-Merrill Co.

Hamilton, Holman: *Zachary Taylor, Soldier in the White House*. Indianapolis, 1951, Bobbs-Merrill Co.

Bauer, K. Jack: *Zachary Taylor. Soldier, Planter, Statesman of the Old Southwest*. Baton Rouge, 1985, Louisiana State University Press.

Smith, Elbert B.: *The Presidencies of Zachary Taylor and Millard Fillmore*. Lawrence, 1988, University Press of Kansas.

Fillmore:

Rayback, Robert: *Millard Fillmore: Biography of a President*. Buffalo, N. Y. 1959, Buffalo Historical Society.

Grayson, Benson Lee: *The Unknown President: The Administration of Millard Fillmore*. Washington, 1981, University Press of America.

Pierce:

Nichols, Roy Franklin: *Franklin Pierce: Young Hickory of the Granite Hills*. Philadelphia, 1931, University of Pennsylvania Press.

Gara, Larry: *The Presidency of Franklin Pierce*. Lawrence, 1991, University Press of Kansas.

Buchanan:

Klein, Philip S.: *President James Buchanan: A Biography*. University Park, 1962, University of Pennsylvania Press.

Smith, Elbert B.: *The Presidency of James Buchanan*. Lawrence, 1978, University Press of Kansas.

Lincoln:

Sandburg, Carl: *Abraham Lincoln: The Prairie Years and the War Years*. 6 kötet. New York, 1926–1939, Harcourt, Brace (World.

Randall, J. G.: *Lincoln the President*. 4 kötet. New York, 1945–1955, Dodd, Mead & Co.

Neely, Mark E.: *The Abraham Lincoln Encyclopedia*. New York, 1982, McGraw–Hill Book Company.

Oates, Stephen B.: *Abraham Lincoln: The Man Behind the Myths*. New York, 1984, Harper and Row.

Paludan, Phillip S.: *The Presidency of Abraham Lincoln*. Lawrence, 1994, University Press of Kansas.

Donald, David Herbert: *Lincoln*. London, 1995, Jonathan Cape.

Andrew Johnson:

Castel, Albert: *The Presidency of Andrew Johnson*. Lawrence, 1979, University Press of Kansas.

Trefousse, Hans L.: *Andrew Johnson: A Biography*. New York, 1989, Norton.

Grant:

Catton, Bruce: *Grant and the American Military Tradition*. Boston, 1954, Little, Brown.

Catton, Bruce: *Grant Moves South*. Boston, 1960, Little, Brown.

Catton, Bruce: *Grant Takes Command*. Boston, 1969, Little, Brown.

Carpenter, John A.: *Ulysses S. Grant*. New York, 1970, Twayne.

Grant, Major General Ulysses S., III.: *Ulysses S. Grant: Warrior and Statesman*. New York, 1968, Morrow.

McFeely, William S.: *Grant: A Biography*. New York, 1981, Norton.

Hayes:

Barnard, Harry: *Rutherford B. Hayes and His America*. Indianapolis, 1954, Bobbs-Merrill.

Davison, Kenneth E.: *The Presidency of Rutherford B. Hayes*. Westport, 1972, Greenwood Press.

Hoogenboom, Ari: *The Presidency of Rutherford B. Hayes*. Lawrence, 1988, University Press of Kansas.

Garfield:

Peskin, Allan: *Garfield*. Kent, Ohio, 1978, The Kent State University Press.

Leech, Margaret – Brown, Harry J.: *The Garfield Orbit: The Life of President James A. Garfield*. New York, 1978, Harper and Row.

Doenecke, Justus D.: *The Presidencies of James A. Garfield and Chester A. Arthur*. Lawrence, 1981, University Press of Kansas.

Arthur:

Howe, George F.: *Chester A. Arthur, A Quarter-Century of Machine Politics*. New York, 1934, Dodd, Mead (Co.

Reeves, Thomas: *Gentleman Boss: The Life of Chester A. Arthur*. New York, 1975, Knopf.

Doenecke, Justus D.: *The Presidencies of James A. Garfield and Chester A. Arthur*. Lawrence, 1981, University Press of Kansas.

Cleveland:

Nevins, Allan: *Grover Cleveland: A Study in Courage*. New York, 1932, Dodd, Mead & Co.

Tugwell, Rexford G.: *Grover Cleveland*. New York, 1968, Macmillan.

Welch, Richard E. Jr.: *The Presidencies of Grover Cleveland*. Lawrence, 1988, University Press of Kansas.

Benjamin Harrison:

Sievers, Harry J.: *Benjamin Harrison*. 1–2. kötet. New York, 1952, 1959, University Publishers; 3. kötet. Indianapolis, 1968, Bobbs-Merrill.

Socolofsky, Homer E.–Spetter, Allan: *The Presidency of Benjamin Harrison*. Lawrence, 1987, University Press of Kansas.

McKinley:

Morgan, H. Wayne: *William McKinley and His America*. Syracuse, New York, 1963, Syracuse University Press.

Gould, Lewis L.: *The Presidency of William McKinley*. Lawrence, 1981, University Press of Kansas.

Theodore Roosevelt:

Pringle, Henry F.: *Theodore Roosevelt: A Biography*. New York, 1956, Harcourt, Brace.

Lorant, Stefan: *The Life and Times of Theodore Roosevelt*. New York, 1959, Doubleday and Company.

Harbaugh, William H.: *The Life and Times of Theodore Roosevelt*. London, Oxford, 1975, Oxford University Press.

Miller, Nathan: *Theodore Roosevelt*. New York, 1992. William Morrow and C.

Taft:

Pringle, Henry F.: *The Life and Times of William Howard Taft: A Biography*. 2 kötet. New York, 1939, Farrar & Rinehart.

Anderson, Donald F.: *William Howard Taft*. Ithaca, London, 1968, Cornell University Press.

Coletta, Paolo E.: *The Presidency of William Howard Taft*. Lawrence, 1973, University Press of Kansas.

Wilson:

Baker, Ray Stannard: *Woodrow Wilson: Life and Letters*. 8 kötet. Garden City, New York, 1927–1939, Doubleday, Page.

Walworth, Arthur: *Woodrow Wilson*. New York, 1978, Norton.

Heckscher, August: *Woodrow Wilson*. New York, 1991, Charles Scribner's Sons.

Harding:

Russel, Francis: *The Shadow of Blooming Grove: Warren G. Harding and His Times*. New York, 1968, McGraw-Hill.

Murray, Robert K.: *The Harding Era. Warren G. Harding and His Administration*. Minneapolis, 1969, University of Minnesota Press.

Trani, Eugene P.–Wilson, David L.: *The Presidency of Warren G. Harding*. Lawrence, 1977, University Press of Kansas.

Coolidge:

Lathem, Edward C.: *Meet Calvin Coolidge*. Brattleboro, Vermont, 1960, Greene Press.

McCoy, Donald R.: *Calvin Coolidge: The Quiet President*. New York, 1967, Macmillan.

Silver, Thomas Barton: *Coolidge and the Historians*. Durham, 1982, Carolina Academic Press for the Claremont Institute.

Hoover:

Burner, David: *Herbert Hoover: A Public Life*. New York, 1979, Alfred A. Knopf.

Nash, George, H.: *The Life of Herbert Hoover: The Engineer*. New York, 1983, Norton.

Smith, Richard Norton: *An Uncommon Man: The Triumph of Herbert Hoover*. New York, 1984, Simon & Schuster.

Fausold, Martin L.: *The Presidency of Herbert Hoover*. Lawrence, 1985, University Press of Kansas.

Franklin D. Roosevelt:

Davis, Kenneth: *FDR: The Beckoning of Destiny*. New York, 1972, Putman.

Freidel, Frank: *Franklin D. Roosevelt*. 4 kötet. Boston, 1952–1973, Little, Brown

Alsop, Joseph: *FDR, 1882–1945: A Centenary Remembrance*. New York, 1982, Viking.

Morgan, Ted: *FDR. A Biography*. New York, 1985, Touchstone, Simon & Schuster.

Davis, Kenneth: *FDR: The New York Years*. New York, 1985, Random House.

Davis, Kenneth: *FDR: The New Deal Years*. New York, 1986, Random House.

Truman:

Donovan, Robert J.: *Conflict and Crisis: The Presidency of Harry S. Truman, 1945–1948*. New York, 1979, Norton.

Donovan, Robert J.: *Tumultuous Years: The Presidency of Harry S. Truman, 1949–1953*. New York, 1982, Norton.

McCoy, Donald R.: *The Presidency of Harry S. Truman*. Lawrence, 1984, University Press of Kansas.

The Harry S. Truman Encyclopedia. Boston, 1989, G. K. Hall and Co.

McCullough, David: *Truman*. New York, 1993, Touchstone, Simon & Schuster.

Eisenhower:

McCoy, Donald R.: *The Presidency of Dwight D. Eisenhower*. Lawrence, 1979, University Press of Kansas.

Ambrose, Stephen E.: *Eisenhower*. 2 kötet. New York, 1983, 1984, Simon (Schuster. (Egykötetes, rövidített kiadás: ua., ou. 1990.)

Brendon, Piers: *IKE*. New York, 1986, Harper and Row.

Kennedy:

Parmet, Herbert, S.: *Jack: The Struggles of John F. Kennedy*. New York, 1980, Dial.

Parmet, Herbert, S.: *JFK: The Presidency of John F. Kennedy*. New York, 1983, Dial.

Giglio, James N.: *The Presidency of John F. Kennedy*. Lawrence, 1991, University Press of Kansas.

Reeves, Richard: *President Kennedy*. New York, 1993, Simon and Schuster.

Posner, Gerald: *Case Closed*. New York, 1994, Random House. (A gyilkosság problémájának legsikeresebb feldolgozása.)

Lyndon B. Johnson:

Caro, Robert A.: *The Years of Lyndon Johnson: The Path to Power*. New York, 1982, Knopf.

Bornet, Vaughn Davis: *The Presidency of Lyndon B. Johnson*. Lawrence, 1983, University Press of Kansas.

Conkin, Paul K.: *Big Daddy from the Pedernales. Lyndon Baines Johnson*. Boston, 1986, Twayne Publishers.

Caro, Robert A.: *The Years of Lyndon Johnson: Means of Ascent*. New York, 1990, Knopf.

Dallek, Robert: *Lone Star Rising. Lyndon Johnson and His Times. 1908–1960*. New York, Oxford, 1991, Oxford University Press.

Nixon:

Ambrose, Stephen E.: *Nixon*. 3 kötet. New York, 1987–91, Simon and Schuster.

Aitken, Jonathan: *Nixon. A Life*. Washington D. C. 1993, Regnery Publishing Inc.

Hoff, Joan: *Nixon Reconsidered*. New York, 1994, Basic Books.

Ford:

TerHorst, Jerald F.: *Gerald Ford and the Future of the Presidency*. New York, 1974, Third Press.

Vestal, Bud: *Jerry Ford, Up Close*. New York, 1974, Coward, McCann & Geoghegan

Greene, Robert: *The Presidency of Gerald R. Ford*. Lawrence, 1995, University Press of Kansas.

Carter:

Glad, Betty: *Jimmy Carter*. New York, 1980, WW Norton and Company.

Haas, Garland: *Jimmy Carter and the Politics of Frustration*. Jefferson, Észak-Karolina, 1992, McFarland.

Kauffmann, Burton I.: *The Presidency of James Earl Carter Jr.* Lawrence, 1993, University Press of Kansas.

Bourne, Peter G.: *Jimmy Carter*. New York, 1997, Scribner.

Reagan:

Mayer, Jane-McManus, Doyle: *Landslide: The Unmaking of the President 1984–1988*. Boston, 1988, Houghton Mifflin.

The Reagan Legacy. Szerk. Sidney Blumenthal, Thomas Byrne Edsall. New York, 1988, Pantheon Books.

Pemberton, William E.: *Exit with Honor. The Life and Presidency of Ronald Reagan*. Armonk, 1997, M. E. Sharpe.

Bush:

Green, Fithugh: *George Bush: An Intimate Portrait*. New York, 1989, Hippocrene Books.

The Bush Presidency. First Appraisals. Szerk. Colin Campbell. Chatham, New Jersey, 1991, Chatham House.

Hyams, Joe: *Flight of the Avenger: George Bush at War*. New York, 1991, Harcourt, Brace Jovanovich.

Stinnett, Robert B.: *George Bush: His World War II Years*. Washington, 1992, Brassey's.

Mervin, David: *George Bush and the Guardianship Presidency*. H.n. 1996, St. Martins Pr.

Parnet, Herbert S.: *George Bush. The Life of a Lone Star Yankee*. New York, 1997, Scribner.

Clinton:

Moore, Jim-Inde, Rick: *Clinton: Young Man in a Hurry*. New York, 1992, Summit.

The Clinton Presidency. First Appraisals. Szerk. Colin Campbell. Chatham, New Jersey, 1995, Chatham House.

Blood, Thomas-Henderson, Bruce: *State of the Union. A report on President Clinton's First Four Years in Office*. H. n. 1996, General Pub. Group.

Morris, Roger: *Partners in Power. The Clintons and Their America*. New York, 1996, Henry Holt.

Renshon, Stanley: *High Hopes: The Clinton Presidency and the Politics of Ambition*. New York, 1996, New York University Press.

Walker, Martin: *The President We Deserve: Bill Clinton: His Rise, Falls and Comebacks*. H. n. 1996. Crow Publications.

Tyrrell, R. Emmett Jr.: *Boy Clinton. The Political Biography*. Washington, 1996, Regnery.

MAGYAR NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ MŰVEK AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK POLITIKÁJÁRÓL, ELNÖKEIRŐL

Almond, Gabriel A.-Powell, G. Bingham: *Összehasonlító politológia*. Bp. 1996, Osiris.

Davidson, James West-Lytle, Mark Hamilton: *A tények nyomában*. Bp. 1995, Panem-McGraw-Hill.

Degler, Carl N.: *Az élő múlt. Milyen erők formálták Amerika mai képét?* Bp. 1993, Európa.

Janda, Kenneth-Berry, Jeffrey M.-Goldman, Jerry: *Az amerikai demokrácia*. Bp. 1996, Osiris.

Kissinger, Henry: *Diplomácia*. Bp. 1996. Panem-McGraw-Hill-Grafo.

Lukacs, John: *Az Egyesült Államok 20. századi története*. Bp. 1988, Gondolat.

- Mitchell, Ralph: *Az Egyesült Államok alkotmánya. Történet, dokumentum, mutatók*. Bp. 1995, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Sellers, Charles–May, Henry–McMillen, Neil R.: *Az Egyesült Államok története*. Bp. 1995, Maecenas.
- Sullivan, Michael John: *Az elnöki hálószoza titkai*. Bp. 1992, Háttér Kiadó.
- Tocqueville, Alexis de: *Az amerikai demokrácia*. Bp. 1993, Európa.
- Új rend egy új világban. Dokumentumok az amerikai politikai gondolkodás korai történetéhez*. Szerk. Lévai Csaba. Debrecen, 1997, Multiplex Media–Debrecen U.P.
- Urbán A.: *Köztársaság az Újvilágban*. Bp. 1994, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Vidal, Gore: *Írók, gengszterek, politikusok*. Bp. 1984, Európa. (*Esszék a két Adamsról, Eleanor Rooseveltről és a Kennedy családról.*)

MAGYAR NYELVŰ KÖTETEK AZ EGYES ELNÖKÖKRŐL

- Sparks, Jared: *Washington élete*. Pest, 1845, Hartleben. (Későbbi kiadások: 1872, 1885, Ráth Mór.) (*A többkötetes művet a fordító, Czuczor Gergely egy kötetben foglalta össze.*)
- Horváth Jenő: *Washington*. Gyula, 1906, Dobai J. ny.
- Joób Lajos: *Washington és Franklin. Két tanulmány*. Bp. 1910, Kilián Fr.
- Hahner Péter: *Így élt Washington*. Bp. 1991, Móra Ferenc Könyvkiadó.
- Adams, Henry: *Thomas Jefferson első elnöksége*. Bp. 1986, Európa Könyvkiadó.
- Lajtor László: *Két történeti portré. Engels Frigyes–Lincoln Ábrahám*. Bp. 1935, Stolte.
- Ludwig, Emil: *Lincoln*. Bp. 1946, Dante.
- Sós Endre–Vámos Magda: *Lincoln*. Bp. 1964, Magvető.
- Sandburg, Carl: *Abraham Lincoln*. Bp. 1965, Gondolat.
- Bishop, Jim: *Lincoln utolsó napja*. Bp. 1973, Kossuth Könyvkiadó.
- McCullough, David: *Óceántól óceánig. A Panama-csatorna építésének története*. Bp. 1986, Európa Könyvkiadó. (*Kiváló portré található benne Theodore Rooseveltről!*)
- Ludwig, Emil: *Roosevelt*. Bp. 1938, Athenaeum.
- Roosevelt, Elliot: *Apám így látta*. Bp. 1947, Dante.
- XII. Pius pápa és Franklin Delano Roosevelt levelezése. 1939–1945. Bp. 1947, Élet.
- Jakovlev, Ny. Nyikolajevics: *Franklin Delano Roosevelt*. Bp. 1967, Kossuth Könyvkiadó.
- Szabó László, Cs.: *Franklin Delano Roosevelt*. Bp. 1985, Magvető.
- Láng Imre: *Az Egyesült Államok gazdaságpolitikája és külpolitikája. 1932–1939*. Bp. 1988, Akadémiai Kiadó.
- Sherwood, Robert E.: *Roosevelt és Hopkins*. 2 kötet. Bp. 1989, Magvető.
- Láng Imre: *Az Egyesült Államok története 1945 után. A Truman-korszak*. Bp. 1995, Universitas.
- Brogan, Hugh: *Kennedy*. Bp. 1997, Akadémiai Kiadó.
- Fox, Sylvan: *A Kennedy-gyilkosság rejtelmek*. Bp. 1966, Kossuth Könyvkiadó.
- Lane, Mark: *Elsietett télet. A Warren-jelentés bírálata*. Bp. 1967, Európa.
- Gromiko, Anatolij: *Kennedy elnök 1036 napja*. Bp. 1970, Gondolat.
- Nagy László: *John F. Kennedy. Illúziók és valóság*. Bp. 1977, Kossuth Könyvkiadó.
- Vajda Péter: *Nixon*. Bp. 1972, Kossuth Könyvkiadó.
- Vajda Péter: *A Watergate-ügy és ami mögötte van*. Bp. 1975, Kossuth Könyvkiadó.
- Avar János: *A 40. elnök*. Bp. 1981, Kossuth Könyvkiadó.
- Avar János: *Az elnök szerepében Ronald Reagan*. Bp. 1988, Magvető.
- Avar János: *George Bush: Út az elnökséghez*. Bp. 1989, Kossuth Könyvkiadó.

HU ISSN 1216 125 X

ISBN 963 9025 80 1

Maecenas Könyvek, Budapest

Felelős kiadó: a *Maecenas Könyvek*, Budapest igazgatója

Szerkesztette: *Katona Ilona*

Tipográfia és műszaki szerkesztés: *Szakálos Mihály*

Szedte és tördelte az *Alinea Kft.*

Nyomta és kötötte a debreceni *Alföldi Nyomda Rt.*

Felelős vezető: *György Géza* vezérigazgató

Terjedelem: 32 (A/5) ív